

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ГЛАДУН ЛЕСЯ ВАСИЛІВНА

УДК 373.2.015.31:792.03

ДИСЕРТАЦІЯ

**ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО
ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ**

Спеціальність – 012 Дошкільна освіта

Галузь знань – 01 Освіта/Педагогіка

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

_____ Л. В. Гладун

Науковий керівник:

Жаркова Ірина Іванівна, кандидат педагогічних наук, доцент

Тернопіль – 2026

АНОТАЦІЯ

Гладун Л. В. Формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 012 Дошкільна освіта. – Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, 2026.

Актуальність дослідження зумовлена сучасними пріоритетами дошкільної освіти, що охоплюють гармонійний розвиток особистості, її успішну соціалізацію та підготовку до подальшого навчання у початковій школі. У Державному стандарті дошкільної освіти зацентровано увагу на необхідності врахування індивідуальних можливостей кожної дитини, забезпечення її права на самовираження, активну участь у спільній діяльності, розвиток емоційної чутливості, позитивного ставлення до себе та інших, здатності до взаємодії з однолітками й дорослими. Саме ці орієнтири свідчать про важливість проблеми формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку. Особливої значущості вона набуває в старшому дошкільному віці, який є сензитивним періодом для становлення мовлення, самосвідомості, емоційної сфери та соціальної взаємодії.

Ефективними для формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку є засоби театралізованої діяльності, у процесі використання яких діти навчаються розуміти й передавати емоції, домовлятися, діяти спільно, виконувати роль, виявляти ініціативу, дотримуватися правил, співпереживати іншим, контролювати власну поведінку та гнучко реагувати на зміну ігрових ситуацій.

Актуальність дослідження зумовлена сукупністю виявлених суперечностей: між значним дидактико-виховним потенціалом театралізованої діяльності як засобу розвитку soft skills у старших дошкільників та її недостатнім використанням у практиці дошкільної освіти; між наявністю засобів театралізованої діяльності різних видів театру та

обмеженим використанням лише деяких з них в освітньому процесі закладу дошкільної освіти; між прагненням педагогів організувати театралізовані постановки зі старшими дошкільниками та обмеженим матеріально-технічним забезпеченням цього процесу; між необхідністю цілеспрямованого і системного формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників і відсутністю розробленої комплексної методики.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження полягають у тому, що вперше:

– обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності (розвиток мотивації дитини до формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту із урахуванням її загальних та власних потреб, цінностей, інтересів засобами театралізованої діяльності; формування базової соціально-емоційної обізнаності та елементарних знань про основи театралізованого мистецтва; організація театралізовано-ігрового середовища та спільної театралізованої діяльності старших дошкільників; контроль та коригування самостійної театралізовано-творчої активності старшого дошкільника);

– змодельовано процес перебігу реалізації педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, що містить мету, завдання, методологічні підходи (аксіологічний, діяльнісний, особистісний, компетентнісний, середовищний, синергетичний, системний), принципи (цілеспрямованості, єдності, послідовності і наступності, систематичності, індивідуалізації, гуманізму, варіативності, інтегрованості), педагогічні умови, основні soft skills емоційно-адаптивного інтелекту (емпатія, саморегуляція, самоусвідомлення, адаптивність) та їх компоненти як комплексного феномена (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, контрольний), форми і методи (ігри-фантазування, демонстраційний мінітеатр моралі, тематичні ігри-симуляції, вправи перед дзеркалом,

презентації створених дітьми іграшок-персонажів, методи наочного сприйняття та спостереження, когнітивне моделювання, тренінгові методи розвитку самоконтролю, імпровізаційні методи, метод синектики, аутотренінг), засоби (матеріально-технічні, творчо-продуктивні та методично-організаційні), критерії сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту дітей старшого дошкільного віку (мотиваційно-стимулювальний, когнітивно-знаннєвий, діяльнісно-практичний, контрольньо-результативний), їх показники для визначення відповідних рівнів сформованості (низький, середній, високий), результат;

- уточнено сутності понять «soft skills старших дошкільників», «театралізована діяльність старших дошкільників», «засоби театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку», «soft skills емоційно-адаптивного інтелекту старших дошкільників»;

- класифіковано засоби театралізованої діяльності за їх призначенням (матеріально-технічні, творчо-продуктивні та методично-організаційні).

У межах дослідження обґрунтовано театралізовану діяльність як засіб формування soft skills у старших дошкільників. Подальшого розвитку набули форми та методи формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку під час освітнього процесу у закладі дошкільної освіти.

Практичне значення полягає у тому, що:

- розроблено і впроваджено у практику роботи закладів дошкільної освіти методичку реалізації педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності;

- створено діагностичний інструментарій для визначення рівнів сформованості мотиваційного, когнітивного, діялісного та контрольного компонентів soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників (анкетування у картинках, сценарії організації ігрової діяльності, протоколи педагогічних спостережень та фіксації отриманих даних); анкету та бесіду для вихователів – щодо визначення їх рівня

обізнаності, ставлення та професійних уявлень про формування soft skills у старших дошкільників, оцінки ефективності та потенціал засобів театралізованої діяльності для розвитку soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у вихованців старшої групи закладу дошкільної освіти; бесіди для батьків – для з'ясування їх думки щодо доцільності та засобів розвитку soft skills у дітей старшого дошкільного віку та виявлення змін у побутовій поведінці старших дошкільників після проведення експерименту;

– опубліковано комплекс авторських художніх матеріалів для дітей старшого дошкільного віку, зміст яких спрямований на формування у них soft skills засобами театралізованої діяльності, зокрема: «Віршовані історії для допитливої аудиторії», «Абетка скоромовок», «Чарівний театр для школяриків та дошкільнят» та «Секрет щастя».

У дослідженні брали участь старші дошкільники таких закладів дошкільної освіти: Тернопільський заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 12 Тернопільської міської ради Тернопільської області, Тернопільський заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 3 Тернопільської міської ради Тернопільської області, ЗДО ясла-садок (загального розвитку комунальної форми власності) «Сонечко» с. Васильківці Васильковецької сільської ради Тернопільської області, дошкільний підрозділ Горішньозалучанської філії Снятинського ліцею імені Василя Стефаника Снятинської міської ради Коломийського району Івано-Франківської області, заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 6 «Колобок» Івано-Франківської міської ради, Початкова школа «Малюк» Львівської міської ради Львівської області (з дошкільним відділенням); вихователі та батьки.

На констатувальному етапі здійснено діагностику початкового рівня сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників. На основі розробленого діагностувального інструментарію (протоколів спостереження педагогів за повсякденною життєдіяльністю дітей у межах закладу дошкільної освіти, анкет у картинках для дітей старшого дошкільного віку, комплексу ігрових сценаріїв) визначено рівні

сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у експериментальній та контрольній групах. З'ясовано, що ЕГ та КГ є статистично подібними. Встановлено основні причини низького рівня сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей 6–7 років життя: недостатня системність і регулярність проведення театралізованих занять; обмежена участь батьків у театралізованій діяльності старших дошкільників; відсутність або недостатнє оснащення театралізованих осередків; нестача необхідних театралізованих декорацій та реквізитів; брак відповідної літератури та матеріалів для театралізованих занять; недостатній обсяг методичної літератури для педагогів щодо організації театралізованої діяльності.

На формувальному етапі експериментального дослідження відбувалося впровадження педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку, відображених у спродукованій моделі. Обґрунтовано, розроблено та впроваджено методику реалізації педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку, що базується на використанні методів, прийомів і засобів театралізованої діяльності.

Контрольний етап передбачав перевірку ефективності запропонованих педагогічних умов, відображених у моделі та авторській методиці, для формування у старших дошкільників soft skills емоційно-адаптивного інтелекту. Для цього повторно використано аналогічний діагностувальний інструментарій. Таким чином визначено рівні сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей 6–7 років життя після експериментального навчання.

Результати експерименту та статистичний аналіз отриманих даних підтвердили ефективність педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.

Ключові слова: заклад дошкільної освіти, діти старшого дошкільного віку, освітній процес, ігрова діяльність, театралізована діяльність, засоби театралізованої діяльності, емоційно-адаптивний інтелект, soft skills, вихователі закладу дошкільної освіти, середовище, сюжетно-рольова гра, емпатія, самоусвідомлення, саморегуляція, адаптивність.

SUMMARY

Hladun L. V. Formation of Soft Skills in Senior Preschool Children through Theatrical Activity. – Qualifying scientific work on the rights of a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Philosophy in specialty 012 Preschool Education. – Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, 2026.

The relevance of this study stems from the current priorities of preschool education, which encompass the harmonious development of the individual, their successful socialization, and preparation for further learning in primary school. The State Standard for Preschool Education emphasizes the need to consider the individual capabilities of each child, to ensure their right to self-expression, active participation in joint activities, the development of emotional sensitivity, a positive attitude towards themselves and others, and the ability to interact with peers and adults.

These guidelines highlight the importance of developing soft skills in senior preschool children. This becomes particularly significant during the senior preschool years, which are a sensitive period for the development of speech, self-awareness, emotional development and social interaction.

Tools of theatrical activity are effective for developing soft skills in senior preschool children; through these activities, children learn to understand and express emotions, negotiate, work together, play a role, show initiative, follow rules, empathize with others, control their own behavior, and respond flexibly to changes in play situations.

The relevance of this study was determined by several identified contradictions: between the significant educational and developmental potential of theatrical activities as a means of developing soft skills in senior preschoolers and their underutilization in early years education practice; between the availability of resources for theatrical activities across various theatre genres and the limited use of only some of them in the educational process at the preschool; between teachers' desire to organize theatrical performances with senior preschool children

and the limited resources available for this process; between the need for a targeted and systematic approach to developing soft skills of emotionally adaptive intelligence in senior preschoolers and the lack of a comprehensive methodology.

The scientific novelty and theoretical significance of the study are for the first time:

- the pedagogical conditions for developing the soft skills of emotionally adaptive intelligence in senior preschool children through theatrical activities have been substantiated and experimentally verified (developing children’s motivation to acquire the soft skills of emotionally adaptive intelligence, taking into account their general and individual needs, values and interests through theatrical activities; the development of basic social and emotional awareness and elementary knowledge of the fundamentals of theatrical art; the organization of a theatrical and play-based environment and joint theatrical activities for senior preschoolers; the monitoring and adjustment of senior preschoolers’ independent theatrical and creative activities);

- the process of implementing the pedagogical conditions for the development of soft skills and emotionally adaptive intelligence in senior preschool children through theatrical activities has been modelled; this includes the aim, objectives, and methodological approaches (axiological, activity-based, person-centred, competence-based, environmental, synergistic, and systemic), principles (purposefulness, unity, consistency and continuity, systematicity, individualisation, humanism, variability, integration), pedagogical conditions, the main soft skills of emotionally adaptive intelligence (empathy, self-regulation, self-awareness, adaptability) and their components as a complex phenomenon (motivational, cognitive, activity-based, control-based), forms and methods (imaginative play, mini-theatre of morals, thematic simulation games, exercises in front of a mirror, presentations of toys and characters created by children, methods of visual perception and observation, cognitive modelling, training methods for developing self-control, improvisational methods, the Synectic’s method, autotraining), resources (material and technical, creative and productive, and

methodological and organisational), criteria for the development of soft skills and emotionally adaptive intelligence in senior preschool children (motivational-stimulative, cognitive-knowledge-based, activity-practical, control-outcome-based), their indicators for determining the corresponding levels of development (low, medium, high), result;

- the concepts of «soft skills of senior preschoolers», «theatrical activities of senior preschoolers», «methods of theatrical activities for senior preschoolers» and «soft skills of the emotional-adaptive intelligence of senior preschoolers» have been clarified;

- means of theatrical activity have been classified according to their purpose (logistical, creative and methods-organisational).

This study demonstrates the value of theatrical activities as a means of developing soft skills in senior preschoolers. The forms and methods of developing soft skills in senior preschoolers during the educational process in preschool educational institutions have been further refined.

The practical significance is that:

- a method for implementing the pedagogical conditions for developing soft skills and emotionally adaptive intelligence in senior preschool children through dramatized activities has been developed and put into practice in preschool education settings;

- a diagnostic toolkit has been developed to assess the level of development of the motivational, cognitive, activity-based and control components of the soft skills associated with emotional-adaptive intelligence in senior preschoolers (picture-based questionnaires, a scenario for organizing play activities, protocols for pedagogical observations and recording of data); a questionnaire and interview for teachers – to determine their level of awareness, attitudes and professional views on the development of soft skills in senior preschoolers, and to assess the effectiveness and potential of theatrical activities for developing the soft skills of emotionally adaptive intelligence in pupils in the senior group of a preschool education institution; interviews with parents – to ascertain their views on the

appropriateness and methods of developing soft skills in senior preschoolers and to identify changes in the everyday behavior of senior preschoolers following the experiment;

– a collection of original creative materials for senior preschool children has been published, the content of which is aimed at developing their soft skills through theatrical activities, specifically: «Poetic Stories for an Inquisitive Audience», «The Tongue Twister Alphabet», «The Magic Theatre for Schoolchildren and Preschoolers» and «The Secret of Happiness».

The study involved senior preschool children from the following preschool education establishments: Ternopil Preschool Education Institution (Nursery-Kindergarten) № 12 of the Ternopil City Council, Ternopil Region; Ternopil Preschool Education Institution (Nursery-Kindergarten) № 3 of the Ternopil City Council, Ternopil Region; the «Sonetchko» nursery-kindergarten (general development, municipally owned) in the village of Vasylkivtsi, Vasylkivtsi Village Council, Ternopil Region; the preschool department of the Gorishni Zaluchany branch of the Vasyl Stefanyk Lyceum in Sniatyn, Sniatyn City Council, Kolomyia District, Ivano-Frankivsk Region; Preschool Education Institution (Nursery-Kindergarten) № 6 «Kolobok» of the Ivano-Frankivsk City Council, «Malyuk» Primary School of the Lviv City Council, Lviv Region (with a preschool department); teachers and parents.

During the descriptive phase, an assessment was carried out to determine the initial level of development of the soft skills associated with emotional-adaptive intelligence in senior preschoolers. Using the diagnostic tools developed (teachers' observation records of children's daily activities within the preschool setting, picture questionnaires for senior preschoolers, and a set of play scenarios), the levels of development of soft skills related to emotional-adaptive intelligence were determined in the experimental and control groups. It was found that the EG and CG are statistically similar. The main reasons for the low level of development of emotional-adaptive intelligence in children aged 6–7 years through theatrical activities have been identified: a lack of consistency and regularity in the conduct

of sessions; limited parental involvement in the theatrical activities of senior preschoolers; the absence or insufficient provision of theatrical corners; lack of necessary theatrical scenery and props; lack of relevant literature and materials for theatrical activities; insufficient volume of methodological literature for teachers.

During the formative stage of the experimental study, pedagogical conditions for the development of soft skills related to emotionally adaptive intelligence in senior preschool children, as reflected in the proposed model, were implemented. A methodology for implementing pedagogical conditions for the development of soft skills of emotionally adaptive intelligence in senior preschool children has been substantiated, developed and implemented, based on the use of methods, techniques and means of theatrical activity.

The evaluation phase involved assessing the effectiveness of the proposed pedagogical conditions, as reflected in the model and the author's methodology, for developing soft skills of emotional-adaptive intelligence in senior preschoolers. To this end, the same diagnostic tools were used again. In this way, the levels of development of the soft skills of emotional-adaptive intelligence in children aged 6–7 years were determined following the experimental training.

The results of the experiment and the statistical analysis of the data obtained confirmed the effectiveness of the educational conditions for developing soft skills and emotionally adaptive intelligence in senior preschool children through theatrical activities.

Keywords: preschool educational institution, senior preschool-age children, educational process, play-based activities, theatrical activities, tools for theatrical activities, emotional-adaptive intelligence, soft skills, preschool teachers, environment, role-playing games, empathy, self-awareness, self-regulation, adaptability.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані наукові результати дисертації:

1. **Гладун Л.,** Жаркова І. Емоційний інтелект та його формування в старшого дошкільника засобами театралізованої діяльності. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2023. Вип. 4. С. 9–16. DOI: <https://doi.org/10.32782/academ-ped.psyh-2023-4.02>
2. Писарчук О., **Гладун Л.** Гумористична театралізована діяльність як засіб формування soft skills в дошкільній та початковій освіті. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2023. Вип. 1 (52). С. 141–147. DOI: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.52.141-147>
3. **Гладун Л.** Формування мотиву та мотивації у старших дошкільників як передумови розвитку емпатії засобами театралізованої діяльності. *Молодь і ринок*. 2025. № 11/243. С. 188–195. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.341881>
4. **Gladun L.,** Shyshak A., Rudenskyi R., Tirpák P., Akimjak A., Mansour A. M. Theatrical Activity as a Means of Forming Soft Skills in Senior Preschoolers. *Journal of Education Culture and Society*. 2025. Vol. 16, No. 1. P. 739–753. DOI: <https://doi.org/10.15503/jecs2025.2.739.753>

Опубліковані праці апробаційного характеру:

1. **Гладун Л.,** Писарчук О. Театралізована діяльність як засіб соціалізації дітей старшого дошкільного віку. *Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку* : матеріали ІХ Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (м. Ніжин, 19 жовт. 2022 р.). Ніжин, 2022. С. 124–128. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28322/1/Pusarchyk_Gladun_Doch_kilna_osvita.pdf
2. **Гладун Л.** Здатність до кооперації як гнучка навичка та цінність, шляхи її формування у старших дошкільників. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі:*

теоретичний аналіз та практичний досвід : зб. тез доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 11–12 трав. 2023 р.). Тернопіль, 2023. С. 295–298. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/30162/1/83_Gladyn.pdf

3. **Гладун Л. В.** Позитивне лідерство як soft skill старших дошкільників. *Педагогічна освіта у світлі реформ та викликів* : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (м. Львів, 22–23 лютого 2024 р.). Львів, 2024. С. 64–67. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/32337>
4. **Гладун Л. В.** Театралізовані проекти: сутність та етапи реалізації у роботі зі старшими дошкільниками. *Інноваційні процеси освітньої сфери України та країн Центральної Європи* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 04–05 грудня 2024 р.). Тернопіль, 2024. С. 209–212. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/35110>
5. **Гладун Л.** Драматерапія як арттерапевтична технологія у роботі зі старшими дошкільниками. *Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 4–5 грудня 2025 р.). Суми, 2025. С. 32–33. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/38041>

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації:

1. Rudenskyi R., **Hladun L.**, Ratushniak N. Evolution of the European Board Games for Preschool Children. *Review of Theology, Social Sciences and Sacred Art*. 2023. P. 39–49. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/32208>
2. Rudenskyi R., Pysarchuk O., Shcherbiak I., **Hladun L.**, Ryzhak I. Computer Technologies Influence on the Development of Preschoolers' Cognitive Activity. *Revue Internationale des Sciences Humaines et Naturelles = International Review for Human and Natural Sciences*. 2024. No. 3. P. 19–29. DOI: <https://doi.org/10.59505/IRHNS.22352007.2024.3.02>

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	17
ВСТУП.....	18
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ.....	30
1.1. Зміст основних понять дисертаційного дослідження.....	30
1.2. Сутність і характеристика soft skills старших дошкільників.....	43
1.3. Психолого-педагогічні передумови формування м'яких навичок у дітей старшого дошкільного віку.....	61
1.4. Театралізована діяльність як засіб формування soft skills у старших дошкільників.....	74
<i>Висновки до першого розділу</i>	<i>95</i>
РОЗДІЛ 2. МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ЕМОЦІЙНО-АДАПТИВНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ...98	
2.1. Компоненти soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників, критерії і показники визначення рівнів їх сформованості.....	98
2.2. Педагогічні умови формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.....	109
2.3. Модель реалізації педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.....	131
<i>Висновки до другого розділу</i>	<i>140</i>
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ І РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ.....	142

3.1. Діагностика рівнів сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників на констатувальному етапі дослідження.....	142
3.2. Методика формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.....	158
3.3. Характеристика результатів експериментальної роботи та їх теоретична інтерпретація.....	182
<i>Висновки до третього розділу</i>	200
ВИСНОВКИ	202
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	208
ДОДАТКИ	228

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ДСДО – Державний стандарт дошкільної освіти

СД – старші дошкільники

ЕАІ – емоційно-адаптивний інтелект

СДВ – старший дошкільний вік

ЗДО – заклад дошкільної освіти

ВСТУП

Актуальність дослідження. Актуальність дослідження зумовлена сучасними пріоритетами дошкільної освіти, що охоплюють гармонійний розвиток особистості, її успішну соціалізацію та підготовку до подальшого навчання у початковій школі. У Державному стандарті дошкільної освіти зацентовано увагу на необхідності врахування індивідуальних можливостей кожної дитини, забезпечення її права на самовираження, активну участь у спільній діяльності, розвиток емоційної чутливості, позитивного ставлення до себе та інших, здатності до взаємодії з однолітками й дорослими. Саме ці орієнтири свідчать про важливість проблеми формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку. Особливої значущості вона набуває в старшому дошкільному віці, який є сензитивним періодом для становлення мовлення, самосвідомості, емоційної сфери та соціальної взаємодії.

Ефективними для формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку є засоби театралізованої діяльності, у процесі використання яких діти навчаються розуміти й передавати емоції, домовлятися, діяти спільно, виконувати роль, виявляти ініціативу, дотримуватися правил, співпереживати іншим, контролювати власну поведінку та гнучко реагувати на зміну ігрових ситуацій.

Результати психолого-педагогічних досліджень [29; 50; 82; 83; 125; 154] засвідчують, що основи формування гнучких навичок закладаються у дошкільному віці. Сприятливим для цього є старший дошкільний вік (5–6(7) років), який характеризується інтенсивним розвитком мовлення, уяви, емоційної сфери, самосвідомості, комунікативності, вольової регуляції, пізнавальної активності, здатності до соціальної взаємодії тощо [12; 40; 69; 120]. Аналіз даних проведеного нами опитування вихователів закладів дошкільної освіти підтвердив, що важливим для формування у старших дошкільників є soft skills, пов'язані з емоційно-адаптивним інтелектом, які серед інших гнучких навичок реалізують системотвірну функцію. Вони прямо і опосередковано взаємодіють і впливають на формування інших soft

skills: комунікативності, лідерства, критичного мислення, оскільки в їх структурі виокремлюють емпатію, самоусвідомлення, саморегуляцію та адаптивність, про що вказали педагоги під час діагностичного зрізу. Отже, формування soft skills у дітей 5–6(7) років є важливим завданням дошкільної освіти [3].

Зважаючи на значущість розвитку в особистості м'яких навичок, ця проблема стала актуальною в багатьох наукових дослідженнях.

Поняття «soft skills» досліджували такі науковці: І. Бех, А. Богущ, Н. Гавриш, Н. Длугунович, Ю. Дроздова, М. Коновальчук, К. Крутій, Т. Піроженко, Ю. Смолянко та ін.

Формування м'яких навичок у період дошкільного дитинства є індивідуальним процесом для кожної особистості. Інтенсивний розвиток soft skills відбувається у старшому дошкільному віці, коли вихованці ЗДО, оволодівши мовою та елементарними знаннями і вміннями, починають активно взаємодіяти між собою [125].

Формування soft skills, зокрема їх різновидів, у дошкільному віці досліджували у своїх працях такі науковці: Л. Власюк, Т. Гладюк, І. Дідух, Т. Дуткевич, І. Жаркова, Ю. Зоря, В. Ляпунова, Ю. Смолянко, Н. Степанова, О. Янкович. У цьому процесі необхідно враховувати психологічні та педагогічні особливості дошкільників, науковий аналіз яких здійснювали І. Барбашова, Г. Беленька, О. Білоус, Л. Василенко, О. Гришко, Т. Дуткевич, І. Карапузова, Г. Костюк, І. Малішевська, М. Монтессорі, О. Половіна, Є. Плющик, Т. Поніманська, С. Русова, М. Савченко, М. Савчин, Г. Сухорукова, П. Торренс, М. Федорова та ін. При цьому дослідники акцентували на тому, що провідною діяльністю дітей старшого дошкільного віку є ігрова. У грі дитина розвивається, вдосконалює свої мовленнєві, розумові та рухові навички, пізнає світ, засвоює моральні принципи і норми, пізнає себе й усвідомлює власну соціальну роль, вивчає світ дорослих, співпереживає, навчається новому [12].

На основі ігрової діяльності формуються й інші види діяльності старших дошкільників, зокрема театралізована, що є різновидом художньої діяльності, яка передбачає сприйняття та відтворення творів мистецтва в ігровій формі.

Організація театралізованої діяльності дітей дошкільного віку є необхідною умовою для розвитку ключових компетентностей дитини у ЗДО, зокрема: особистісної, соціально-громадянської, мовленнєвої, мистецько-творчої, рухової, дослідницької, ігрової тощо. Театралізована діяльність сприяє формуванню вмінь і навичок, передбачених в освітніх напрямках Державного стандарту дошкільної освіти («Дитина в соціумі», «Гра дитини», «Особистість дитини», «Мовлення дитини», «Дитина у світі мистецтва») [3] та відображених в освітніх програмах, рекомендованих Міністерством освіти і науки України. Наприклад, у програмі «Українське дошкілля» у межах освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва» одним із розділів є «Театральна діяльність», під час реалізації якого відбувається розвиток у дітей мистецько-творчої компетентності; в межах освітнього напрямку «Гра дитини» – серед видів ігор дітей визначено театралізовані [11, с. 316–317]. У програмі «Соняшник» – у розділі «Художньо-естетичний розвиток» є підрозділ «Театралізована діяльність», під час реалізації якого відбувається ознайомлення дітей зі спеціальними матеріалами та обладнанням, видами театру, театральними традиціями, розвиток художнього читання та організація театралізованих ігор [56, с. 135–136]. У програмі «Освіта і піклування» – під час формування ігрової компетентності дітей дошкільного віку рекомендовано використовувати театралізовані ігри, залучати до їх створення, мистецько-творчої діяльності – вчити театральних понять та розрізнення спектаклів у різних видах театру, спонукати брати участь у театралізованих дійствах тощо [112, с. 318–320, 338–340].

Розвиток театрів, зокрема дитячих, та театралізовану діяльність вивчали Н. Бреус, Л. Зданевич, М. Давидова, М. Дергач, Р. Кучер, Л. Макаренко, Ю. Масалова, Н. Миськова, Р. Пилипчук, О. Романуха.

Організацію театралізованої діяльності в освітньому процесі досліджували І. Барановська, О. Вільхова, О. Олійник, І. Паласевич, А. Пасічніченко, І. Підлипняк, О. Похил, О. Санченко, М. Федорова та ін.

Незважаючи на потенціал театралізованої діяльності, проблема її впливу на формування soft skills у старших дошкільників залишається недостатньо розкритою в наукових джерелах. Більшість наявних досліджень фокусуються на аналізі окремих м'яких навичок та ситуативній роботі з їх становлення. Зокрема, емоційний інтелект як цілісне явище та конкретні soft skills як його компоненти вивчали Д. Гоулман, М. Журавльова, Ю. Зоря, Д. Карузо, Дж. Майєр, Е. Носенко, О. Оріщенко, П. Саловей, М. Шпак та ін. Проблему визначення сутності окремих складників емоційного інтелекту, зокрема емпатії, досліджували Л. Журавльова, О. Морозова-Йоханнесен, О. Нестеренко, Ю. Приходько, Р. Фішер; самосвідомості та самоусвідомлення – Л. Міщиха, О. Продан, О. Смірнова, О. Церковна; саморегуляції – О. Байєр, І. Бех, Д. Усик, Т. Якутко. Розробка концепції адаптивного інтелекту та гнучких навичок у його структурі належить Г. Култону. Адаптивність та адаптивний інтелект характеризували у межах наукових пошуків Л. Степаненко, Р. Стергберг, Н. Подоляк, Н. Фратто, Ю. Чаплінська. Проте комплексних наукових розвідок щодо формування soft skills, наприклад, групи емоційно-адаптивного інтелекту, у дітей старшого дошкільного віку досі не здійснено. Відсутність цілісного підходу унеможливорює розуміння того, як саме необхідно розвивати гнучкі навички у дітей цієї вікової категорії.

Результати аналізу науково-методичної літератури, освітнього процесу у закладах дошкільної освіти та педагогічного досвіду вихователів-практиків, забезпечили можливість виявити низку суперечностей, які зумовлюють актуальність дослідження, зокрема:

- між значним дидактико-виховним потенціалом театралізованої діяльності як засобу розвитку soft skills у старших дошкільників та її недостатнім використанням у практиці дошкільної освіти;

– між наявністю засобів театралізованої діяльності різних видів театру та обмеженим використанням лише деяких із них в освітньому процесі закладу дошкільної освіти;

– між прагненням педагогів організувати театралізовані постановки зі старшими дошкільниками та обмеженим матеріально-технічним забезпеченням цього процесу;

– між необхідністю цілеспрямованого і системного формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників та відсутністю розробленої комплексної методики.

Зважаючи на актуальність проблеми та необхідність її всебічного вивчення, обрано тему дисертаційної роботи – **«Формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності»**.

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (протокол № 3 від 25.10.2022 р.). Дослідження здійснювалося в контексті виконання кафедральної наукової теми «Теоретико-методичні засади розвитку освітніх технологій у закладах дошкільної та початкової освіти (Номер державної реєстрації: 0120U105364)», а також під час виконання завдань перспективного плану розвитку наукового напрямку Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка «Інновації в дошкільній та початковій освіті».

Об'єкт дослідження – формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку.

Предмет дослідження – педагогічні умови формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.

Мета дослідження: обґрунтувати та експериментально перевірити на прикладі групи навичок емоційно-адаптивного інтелекту педагогічні умови формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.

Гіпотеза дослідження: розвиток мотивації дитини до формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту із урахуванням її загальних та власних потреб, цінностей, інтересів засобами театралізованої діяльності, формування базової соціально-емоційної обізнаності та елементарних знань про основи театралізованого мистецтва, організація театралізовано-ігрового середовища та спільної театралізованої діяльності старших дошкільників, контроль та коригування самостійної театралізовано-творчої активності старшого дошкільника сприятимуть підвищенню у старших дошкільників рівня сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту.

Зважаючи на мету і гіпотезу, визначено **завдання дослідження:**

1) на основі аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури, емпіричного досвіду вихователів-практиків з'ясувати сутність основних понять дослідження, конкретизувати найбільш значущі soft skills у дітей старшого дошкільного віку та психолого-педагогічні передумови їх формування;

2) обґрунтувати театралізовану діяльність як ефективний засіб формування soft skills у старших дошкільників;

3) охарактеризувати компоненти soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників, критерії і показники визначення їх рівнів сформованості;

4) обґрунтувати педагогічні умови формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності та змодельовати процес їх реалізації;

5) експериментально перевірити ефективність визначених педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.

Методи дослідження. Досягнення мети і реалізація визначених завдань здійснювалося через застосування комплексу методів дослідження, зокрема:

– *теоретичних* (аналізу психолого-педагогічної та методичної

літератури, порівняння, узагальнення – для з'ясування сутності основних понять дослідження, окреслення психолого-педагогічних передумов формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку; узагальнення та систематизації – для конкретизації soft skills, необхідних для формування у дітей старшого дошкільного віку; класифікації – для впорядкування засобів театралізованої діяльності; педагогічне моделювання – для розробки моделі реалізації педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності);

– *емпіричних* (бесіда, інтерв'ювання, анкетування, спостереження, ранжування учасників освітнього процесу – для вивчення стану проблеми на практиці; діагностичний, констатувальний, формувальний експерименти – для проведення експериментального дослідження);

– *математичної статистики* (метод кількісної та якісної обробки отриманих даних – для об'єктивного аналізу результатів реалізованого дослідження).

Експериментальна база дослідження (2022/2023–2025/2026 н.рр.):
 Тернопільський заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 12 Тернопільської міської ради Тернопільської області (довідка № 8 від 24.03.2026 р.),
 Тернопільський заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 3 Тернопільської міської ради Тернопільської області (довідка № 3 від 09.03.2026 р.), ЗДО ясла-садок (загального розвитку комунальної форми власності) «Сонечко» с. Васильківці Васильковецької сільської ради Тернопільської області (довідка № 1-10/17 від 30.10.2025 р.), дошкільний підрозділ Горішньозалучанської філії Снятинського ліцею імені Василя Стефаника Снятинської міської ради Коломийського району Івано-Франківської області (довідка № 38 від 13.06.2026 р.), заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 6 «Колобок» Івано-Франківської міської ради (довідка № 32 від 31.03.2026 р.), Початкова школа «Малюк» Львівської міської ради Львівської області (з дошкільним відділенням) (довідка № 01-12/45-1 від 23.03.2026 р.). У

дослідженні брали участь 256 дітей старшого дошкільного віку, 34 вихователі закладів дошкільної освіти Тернопільської, Івано-Франківської та Львівської областей, батьки старших дошкільників.

Наукова новизна та теоретичне значення дослідження відображають те, що вперше:

– обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності (розвиток мотивації дитини до формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту із урахуванням її загальних та власних потреб, цінностей, інтересів засобами театралізованої діяльності; формування базової соціально-емоційної обізнаності та елементарних знань про основи театралізованого мистецтва; організація театралізовано-ігрового середовища та спільної театралізованої діяльності старших дошкільників; контроль та коригування самостійної театралізовано-творчої активності старшого дошкільника);

– змодельовано процес перебігу реалізації педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, що містить мету, завдання, методологічні підходи (аксіологічний, діяльнісний, особистісний, компетентнісний, середовищний, синергетичний, системний), принципи (цілеспрямованості, єдності, послідовності і наступності, систематичності, індивідуалізації, гуманізму, варіативності, інтегрованості), педагогічні умови, основні soft skills емоційно-адаптивного інтелекту (емпатія, саморегуляція, самоусвідомлення, адаптивність) та їх компоненти як комплексного феномена (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, контрольний), форми і методи (ігри-фантазування, демонстраційний мінітеатр моралі, тематичні ігри-симуляції, вправи перед дзеркалом, презентації створених дітьми іграшок-персонажів, методи наочного сприйняття та спостереження, когнітивне моделювання, тренінгові методи розвитку самоконтролю, імпровізаційні методи, метод синектики,

аутотренінг), засоби (матеріально-технічні, творчо-продуктивні та методично-організаційні), критерії сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту дітей старшого дошкільного віку (мотиваційно-стимулювальний, когнітивно-знанневий, діяльнісно-практичний, контрольньо-результативний), їх показники для визначення відповідних рівнів сформованості (низький, середній, високий), результат;

– уточнено сутності понять «soft skills старших дошкільників», «театралізована діяльність старших дошкільників», «засоби театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку», «soft skills емоційно-адаптивного інтелекту старших дошкільників»;

– класифіковано засоби театралізованої діяльності за їх призначенням (матеріально-технічні, творчо-продуктивні та методично-організаційні).

У межах дослідження обґрунтовано театралізовану діяльність як засіб формування soft skills у старших дошкільників. Подальшого розвитку набули форми та методи формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку під час освітнього процесу у закладі дошкільної освіти.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що:

– розроблено і впроваджено у практику роботи закладів дошкільної освіти методика реалізації педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності;

– створено діагностичний інструментарій для визначення рівнів сформованості мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та контрольного компонентів soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників (анкетування у картинках, сценарії організації ігрової діяльності, протоколи педагогічних спостережень та фіксації отриманих даних); анкету та бесіду для вихователів – щодо визначення їх рівня обізнаності, ставлення та професійних уявлень про формування soft skills у старших дошкільників, оцінки ефективності та потенціал засобів театралізованої діяльності для розвитку soft skills емоційно-адаптивного

інтелекту у вихованців старшої групи закладу дошкільної освіти; бесіди для батьків – для з'ясування їх думки щодо доцільності та засобів розвитку soft skills у дітей старшого дошкільного віку та виявлення змін у побутовій поведінці старших дошкільників після проведення експерименту;

– опубліковано комплекс авторських художніх матеріалів для дітей старшого дошкільного віку, зміст яких спрямований на формування у них soft skills засобами театралізованої діяльності, зокрема: «Віршовані історії для допитливої аудиторії», «Абетка скоромовок», «Чарівний театр для школярів та дошкільнят» та «Секрет щастя».

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Тернопільського закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 12 Тернопільської міської ради Тернопільської області (довідка № 8 від 24.03.2026 р.), Тернопільського закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 3 Тернопільської міської ради Тернопільської області (довідка № 3 від 09.03.2026 р.), ЗДО ясел-садка (загального розвитку комунальної форми власності) «Сонечко» с. Васильківці Васильковецької сільської ради Тернопільської області (довідка № 1-10/17 від 30.10.2025 р.), дошкільного підрозділу Горішньозалучанської філії Снятинського ліцею імені Василя Стефаника Снятинської міської ради Коломийського району Івано-Франківської області (довідка № 38 від 13.06.2026 р.), закладу дошкільної освіти (ясла-садок) № 6 «Колобок» Івано-Франківської міської ради (довідка № 32 від 31.03.2026 р.), Початкової школи «Малюк» Львівської міської ради Львівської області (з дошкільним відділенням) (довідка № 01-12/45-1 від 23.03.2026 р.).

Апробація результатів дослідження відбувалася через участь у науково-практичних конференціях:

– міжнародних: «Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід» (м. Тернопіль, 2023 р.); «Інноваційні процеси освітньої сфери України та країн Центральної Європи: стан, проблеми і перспективи» (м. Тернопіль, 2024, 2025 рр.); «Наукова діяльність як шлях

формування професійних компетентностей майбутнього фахівця» (м. Суми, 2025 р.);

– всеукраїнських: «Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку» (м. Ніжин, 2022 р.); «Педагогічна освіта у світлі реформ та викликів» (м. Львів, 2024 р.).

Публікації. Результати та основні наукові положення дослідження відображено в 11 наукових публікаціях: 3 – у наукових фахових виданнях України (категорія «Б»), 3 – у зарубіжних наукових періодичних виданнях (1 з них індексовано у Scopus), 5 – у збірниках наукових конференцій.

Особистий внесок здобувачки. Відображені у науковому дослідженні результати є самостійним здобутком авторки. У публікаціях, які видані у співавторстві, здобувачці належать: «Theatrical Activity as a Means of Forming Soft Skills in Senior Preschoolers» – визначення поняття «soft skills» та емоційно-адаптивного інтелекту, узагальнення класифікації видів театрів; «Гумористична театралізована діяльність як засіб формування soft skills в дошкільній та початковій освіті» – з'ясування сутності поняття «гумористична театралізована діяльність», виокремлення аспектів гумористичного твору, які доцільно враховувати для правильного їх підбору під час роботи зі старшими дошкільниками; «Емоційний інтелект та його формування в старшого дошкільника засобами театралізованої діяльності» – розробка методики поетапного розвитку емоційно-адаптивного інтелекту засобами театралізованої діяльності; «Театралізована діяльність як засіб соціалізації дітей старшого дошкільного віку» – обґрунтування особливостей процесу соціалізації дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності; «Computer Technologies Influence on the Development of Preschoolers' Cognitive Activity» – обґрунтування можливостей використання ІКТ як засобу організації процесів комунікації та співпраці старших дошкільників; «Evolution of the European Board Games for Preschool Children» – окреслення потенціалу настільних ігор для формування

у дітей старшого дошкільного віку комунікативності, здатностей до співпраці та саморегуляції.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (165), 22 додатків і викладена на 262 сторінках. Обсяг основного тексту – 190 сторінок.

РОЗДІЛ 1.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Зміст основних понять дисертаційного дослідження

Науковий пошук базується на низці понять, які характеризують сутність і визначення предмета та об'єкта наукового дослідження. Саме цей факт і зумовлює необхідність теоретичного аргументування сутності основних понять наукової праці.

Однією із провідних дефініцій дисертації є поняття «soft skills», яке відіграє важливу роль в освітньому процесі сьогодення. Адже у сучасному світі затребуваними є ті працівники, які здатні до швидкої адаптації у професійному середовищі, вміють ефективно працювати в команді, взаємодіяти з іншими людьми, долати професійні труднощі через пошук нестандартних рішень, спроможні постійно саморозвиватися та навчатися впродовж усього життя. Володіння soft skills – невід'ємний складник успішної особистості XXI століття, який сприяє розкриттю особистісного потенціалу індивіда, самореалізації, саморозвитку, прискоренню темпу його кар'єрного росту [55].

Охарактеризуємо наявні в науці різні підходи до тлумачення змісту ключового поняття.

У перекладі з англійської мови термін «soft» означає м'який, «skills» – навички. Отже, soft skills – це м'які навички. Інколи їх ще називають гнучкими навичками.

Soft skills – навички, які базуються на здатності особистості ефективно реагувати на нові виклики, швидко та вміло адаптуватися в різних обставинах, продуктивно й креативно виконувати поставлені перед нею завдання.

У XXI столітті поняття «soft skills» охоплює широкий спектр «гнучких» навичок та містить у собі певні знання, на яких вони базуються. Безумовно, ці дефініції перебувають у тісному взаємозв'язку, адже без знань неможливо сформувати конкретну навичку.

Знання – «перевірений практикою результат пізнання дійсності, адекватне її відбиття у свідомості людини; ідеальне відтворення умовною формою узагальнених уявлень про закономірні зв'язки об'єктивної інформації» [123, с. 76].

Навичка – це «дії, що виконуються при здійсненні певної діяльності, котрі завдяки численним повторенням стають автоматичними і виконуються без свідомого контролю» [123, с. 115].

У сучасній педагогіці та психології термін «навички» трактується як «автоматизовані дії, що характеризуються відсутністю поелементної свідомої регуляції і контролю, хоча являють собою «єдність автоматизму і свідомості»; сучасні тенденції в науці свідчать про таку послідовність формування досліджуваних явищ: від знань – до навичок, а від них – до вмінь» [115, с. 165].

«Навички» у психологічному словнику В. Синявського трактуються як «дії, які внаслідок багаторазового повторення стали автоматизованими і виконуються без зайвих витрат фізичної і нервово-психічної енергії і не потребують свідомого керування кожним елементом, що входить до їхньої структури» [114, с. 173].

Soft skills закладаються та розвиваються в особистості ще з дитинства і триває цей процес впродовж усього її життя. Саме тому важливим завданням педагога є сприяти формуванню основ – «soft skills» у дітей, які дадуть змогу досягти успіху в майбутньому.

У 1988 році відомий американський письменник Р. Фулгман у праці «Все, що мені дійсно потрібно знати, я дізнався у дитячому садку» характеризує процес формування гнучких умінь та навичок дітей дошкільного віку, не окреслюючи визначення терміну. Автор книги акцентує

увагу читачів на необхідності та значущості у вихованців закладів дошкільної освіти (далі ЗДО) сформованості цілого ряду «гнучких» навичок, а саме: цілеспрямованості, комунікабельності, креативності, активної взаємодії з навколишніми, впевненості у своїх силах, людяності тощо [152]. Водночас Р. Фулгман вважає, що провідну роль у становленні успішної особистості відіграє екологічне виховання та потяг до прекрасного. Фундамент формування «гнучких» умінь та навичок слід закладати, на думку автора, уже з дошкільного віку і вдосконалювати їх упродовж усього життя особистості [152]. Хоча Р. Фулгман не вживає термін «soft skills», для нашого дослідження актуальним є саме той факт, що він обґрунтовує важливість сформованості у дошкільників гнучких навичок для налагодження міжособистісних взаємин з іншими людьми саме з позицій морального виховання.

М'які навички, соціальні навички та процес соціалізації особистості досліджували у своїх працях такі зарубіжні та українські науковці: І. Бех, А. Богуш, Н. Гавриш, А. Ігнатенко, Т. Піроженко, Ю. Смолянко тощо [9; 14; 125]. Опрацювавши їх науковий доробок, можна зробити висновки про те, що поняття «soft skills», «соціальні навички» та «соціалізація» часто ототожнюють за змістом або трактують як тісно пов'язані між собою. Однак це – різні дефініції, оскільки соціальні навички – одна із ланок «гнучких» («м'яких») навичок, є їх складовою частиною. Отже, поняття «soft skills» є ширшим, адже містить у собі значно більший перелік умінь та навичок, які не належать до соціальних (наприклад, позитивне лідерство, емоційний інтелект, критичне мислення, самоконтроль, креативність, цілеспрямованість, впевненість тощо) [22].

Поняття «соціальні навички» у галузі педагогіки розуміють як «узгоджені характеристики особистості; як поведінкові компоненти; як поведінку, яка відповідає суспільним очікуванням і адекватно змінюється залежно від особливостей оточення та внутрішнього стану особистості» [135, с. 183].

У сучасному світі важливо ефективно сформувати в особистості не лише соціальні навички, а й сприяти становленню соціальних якостей, оскільки вони мають тісний зв'язок з успіхом у її подальшому житті. Залежно від рівня сформованості особистісних соціальних рис характеру індивідуума, він буде приймати рішення, які впливатимуть певною мірою на всі сфери суспільного життя. Соціальні навички та риси характеру особистості формуються під час соціалізації на етапі дошкільного дитинства.

Соціалізація – це «процес, під час якого людина набуває соціальних навичок, необхідних для соціальної адаптації у суспільстві, в процесі якого відбувається становлення соціального досвіду, забезпечується наступність історичного розвитку» [4, с. 5]. Набути соціальний досвід означає оволодіти соціальними навичками та рисами характеру, що є необхідною умовою для розвитку особистості впродовж усього її життя і сприяє досягненню успіху, самовираженню та самовдосконаленню. Процес соціалізації реалізується через взаємодію власного досвіду, виховання в організованому освітньому процесі та біологічних особливостей індивіда.

Отже, соціалізацію тлумачимо як складний процес інтеграції особистості старшого дошкільника у конкретну соціальну систему, її ознайомлення та адаптацію до психологічних та культурних аспектів, збагачення особистого досвіду, розвиток соціальних навичок. Г. Лещук зазначає, що «основою соціалізації є освоєння індивідом мови соціальної спільноти, мислення, форм раціональності й чуттєвості, сприйняття норм, цінностей, традицій, звичаїв, зразків діяльності тощо» [68, с. 71].

У старшому дошкільному віці «показником успішної соціалізації є позитивне емоційне ставлення до цінностей та еталонів, що транслуються дорослими» [42, с. 77].

Таким чином, у процесі соціалізації формуються *soft skills* у старших дошкільників. Під час освітнього процесу в закладі дошкільної освіти дитина більш ефективно набуває соціальних навичок поведінки, що сприяє

швидкому та якісному формуванню широкого спектра «гнучких» навичок особистості.

У сучасній науці не існує сталого визначення, переліку або універсальної класифікації «м'яких» навичок, оскільки вони змінюються залежно від конкретної галузі чи виду діяльності, що підкреслює важливість індивідуального підходу до визначення провідних навичок у конкретних обставинах. Поняття «soft skills» містить широкий спектр проявів поведінки, які сприятимуть успіху у майбутній професійній діяльності, зокрема і в командній роботі, забезпечуючи ефективну взаємодію особистостей.

До прикладу, М. Коновальчук зазначає, що м'які навички – це «комплекс неспеціалізованих, важливих для кар'єри надпрофесійних навичок, які відповідають за успішну участь у робочому процесі, високу продуктивність і є наскрізними, тобто не пов'язані з конкретною предметною областю. Вони не залежать від специфіки конкретної роботи, тісно пов'язані з особистісними якостями і установками, а також соціальними навичками і навіть менеджерськими здібностями» [61, с. 295]. Нам імпонує думка вченої щодо міжпредметної спрямованості гнучких навичок та незалежності від виду діяльності. Такої ж позиції дотримується Н. Длугунович, яка пояснює зміст поняття soft skills як «навички, вміння та характеристики, які дозволяють бути успішними незалежно від компанії, її специфіки діяльності та напрямлення бізнесу» [38, с. 240]. Зважаючи на зазначене, у контексті нашого дослідження це означає, що soft skills можна формувати і використовувати у різних видах дитячої діяльності.

Н. Махначова та А. Мідляр вважають «гнучкими» навичками такі, які є універсальними і «... допомагають професійно розвиватися і будувати кар'єру в будь-якій галузі» [79, с. 381]. Це означає, що soft skills дають змогу старшим дошкільникам потенційно оволодіти вузькоспеціалізованими вміннями і навичками, необхідними для майбутнього навчання в початковій школі.

Т. Гладюк, О. Янкович та Г. Терещук вважають, що «генеза феномена «soft skills» охоплює надпрофесійні компетенції, які забезпечують ефективну взаємодію людини з навколишнім середовищем, соціальну адаптацію, емоційну стійкість та особистісну самореалізацію» [29, с. 1737].

Отже, поняття «*soft skills старших дошкільників*» тлумачимо як міжпредметні, доведені до в міру можливого автоматизму, незалежні від виду діяльності дитини 5–6(7) років здатності та такі, що є основою для оволодіння конкретними предметними вміннями та навичками. Вони мають важливе значення для взаємодії з іншими людьми, охоплюють вміння адаптуватися до нових ситуацій, знаходити нестандартні рішення завдань, співпрацювати у колективі тощо.

Як узагальнили Ю. Дроздова та О. Дубініна, soft skills часто ототожнюють з поняттями ««employability skills» (навички для працевлаштування), «people skills» (навички спілкування з людьми), «non-professional skills» (непрофесійні навички), «key skills» (основні навички), «skills for social progress» (навички для соціального розвитку), «life skills» (життєві навички)» [39, с. 31–32].

У науці помітним є часте порівняння та зіставлення понять «soft skills» («м'які» навички) та «hard skills» («тверді» навички). «Hard skills» тлумачать як вузькокваліфіковані навички, необхідні для виконання конкретних функцій, операцій, дій [77, с. 266]. Таким чином, ці два поняття тісно пов'язані між собою. Вони не протиставляються, а навпаки, доповнюють одне одного. «Soft skills» є сприятливим підґрунтям для успішного формування «твердих» навичок, оскільки «м'які» навички розвиваються з раннього віку, тоді як «тверді» – значно пізніше [155].

Погоджуємося з думкою К. Крутій про те, що співвідношення «soft skills» та «hard skills» у дошкільному віці повинно становити 80 % до 20 % [62]. Розуміємо позицію вченої так, що закладу дошкільної освіти, зважаючи на важливість розвитку м'яких навичок в житті людини, доцільно більш цілеспрямовано здійснювати роботу щодо їх формування.

Таким чином, формування м'яких навичок – основа становлення всебічно розвиненої і гармонійної особистості та невід'ємний складник кар'єрного зростання в майбутньому.

Зважаючи на вищезазначене, формувати soft skills доцільно у закладі дошкільної освіти, який є спеціально організованим та структурованим соціальним та освітнім середовищем. Освітній процес створює умови для розвитку у старших дошкільників навичок співпраці, комунікації, саморегуляції тощо через систему організованих занять та активностей, забезпечуючи інтеграцію навчання та соціальної взаємодії, готуючи дитину до повноцінного життя у суспільстві. У цьому контексті важливе значення має провідний вид діяльності – ігри старших дошкільників.

У процесі гри дитина пізнає навколишній світ, опановує соціальні ролі, норми поведінки, способи взаємодії з однолітками та дорослими, розвиває мовлення, уяву, емоційно-вольову сферу тощо. Зазначене формується також у процесі театралізованої діяльності, яка тісно пов'язана з ігровою через опору на творчу уяву дошкільників, вміння виконувати роль, використовувати атрибути, реквізити, предмети-замінники та ін. Вона посідає важливе місце в освітньому процесі старших дошкільників та ефективно застосовується під час організації занять. Театралізована діяльність вихованців старшої групи ЗДО, створення позитивного театрального-ігрового середовища, ефективне педагогічне керівництво та правильна поетапна діяльність вихователя сприяє досягненню продуктивних результатів у формуванні soft skills старшого дошкільника.

Синтезованим видом ігрової та театралізованої діяльності є *театралізовані ігри* старших дошкільників.

О. Березіна тлумачить поняття «театралізована гра» як «дії, що передбачені художнім твором або сюжетом реальності, які можуть мати репродуктивний характер» [8, с. 10]. Старші дошкільники під час театралізованих ігор відтворюють події літературних творів, народних казок, мультфільмів, реального життя тощо.

На думку Дж. Сомерса, театралізована гра як вид театрального мистецтва є близькою до дитячої гри, тому що складається з елементів різних видів художньо-творчої діяльності та дає змогу вирішити педагогічні завдання [162]. Театралізована гра відображає ситуацію, яка потребує пошуку нестандартних шляхів її вирішення, привертає увагу та стимулює зацікавленість старших дошкільників. Атмосфера театралізованої гри формує у свідомості дитини позитивні суспільні ідеали, правила, норми поведінки, які сприяють соціалізації та розвитку естетичних почуттів її учасників.

Участь дітей 6-7-го року життя у театралізованих іграх наближає їх до пізнання феномена театрального мистецтва та пов'язаних із ними понять.

Окреслимо сутність дефініцій «театр», «дитячий театр», «театральна діяльність», «театралізована діяльність», «театралізація», «театралізована гра», «театрально-ігрове середовище».

Закон України «Про театри і театральну справу» означає поняття «театр» як «заклад культури (підприємство, установа чи організація) або колектив, діяльність якого спрямована на створення, публічне виконання та публічний показ творів театрального мистецтва» [111].

У старших дошкільників доцільно формувати первинні уявлення про театр як один із видів мистецтва, у якому актори на сцені за допомогою музики, діалогів, гриму, костюмів, світла і декорацій виконують певну роль перед аудиторією, а також уявлення як про приміщення, де відбувається театралізована діяльність.

Вважаємо, що не потрібно ототожнювати поняття «театральна діяльність» та «театралізована діяльність».

Театральна діяльність – «діяльність у галузі театрів і театральної справи, пов'язана зі створенням, публічним виконанням, публічним показом, поширенням та збереженням творів театрального мистецтва, забезпеченням умов для розвитку театральної творчості, підготовкою професійних кадрів, пропагандою кращих зразків театрального мистецтва» [111]. Вона є

«невід'ємною складовою всебічного і гармонійного розвитку старших дошкільників та ефективним засобом їх соціалізації» [28, с. 127]. Театралізована діяльність позитивно впливає на навчання та виховання дітей старшого дошкільного віку. Для всебічного та гармонійного розвитку особистості 5-6(7) річок необхідно ознайомити із видами сучасних дитячих театрів, відвідувати їх, брати участь у обговоренні побаченого, ділитися почуттями та емоціями від акторської гри. Доцільно також враховувати досвід участі дошкільників у театральних гуртках та студіях, виконання ролей актора у різножанрових театральних постановках, набутий поза межами освітнього процесу в ЗДО.

Театралізована діяльність, на думку О. Олійник, – це «художня діяльність, що пов'язана зі сприйняттям творів театального мистецтва і відтворенням в ігровій формі набутих уявлень, вражень, почуттів; є одним із найефективніших засобів педагогічного впливу на розвиток особистості дитини» [92, с. 10].

Науковці Г. Терещук, О. Янкович та Т. Гладюк трактують поняття «театралізована діяльність як «комплексний педагогічний ресурс, що інтегрує емоційний, когнітивний і соціальний розвиток старших дошкільників, забезпечуючи формування в них цілісної системи емоційної компетентності ...» [134, с. 294].

І. Барановська дослідила, що застосування в освітньому процесі елементів театралізованої діяльності є ефективним інтерактивним методом навчання. Реалізація такого способу діяльності здійснюється на основі принципу добровільного залучення дитини до театральної гри, за якого педагог впливає на цей процес опосередковано. Така взаємодія активізує пізнавальний інтерес дітей старшого дошкільного віку, сприяє формуванню більш міцних знань, спрямовує їхню уяву на засвоєння людських духовних цінностей та культурних досягнень людства [5, с. 9].

Н. Нечипорук дефініцію «театралізована діяльність» пояснює як «діяльність, що становить синтез сприймання літературного тексту і

творчого відображення його у ролях в ігровій формі на основі набутих уявлень, вражень, почуттів» [53, с. 22].

Таким чином, тлумачимо поняття *«театралізована діяльність старших дошкільників»* як вид художньо-творчої діяльності, педагогічний засіб та метод, що забезпечує всебічний і гармонійний розвиток особистості 6-7-го року життя, її соціалізацію та адаптацію в навколишньому середовищі шляхом сприймання, підготовки та постановки театралізованих дійств.

Отже, спільним для дефініцій театральна і театралізована діяльність у контексті нашого дослідження є їх основа – театральне мистецтво. Відмінність полягає у тому, що поняття *«театральна діяльність»* охоплює створення і постановку вистав у театрах, акторське та режисерське мистецтво, сценографію, світлотехніку тощо, а поняття *«театралізована діяльність»* – набагато ширше, адже містить будь-яку діяльність, у якій відбувається імітація, акторський виступ або створення атмосфери, подібної на театральну. Під час театральної діяльності старші дошкільники є глядачами, сприймають дійство на сцені, а під час театралізованої діяльності вони є безпосередніми виконавцями ролей – акторами. Таким чином, ці два поняття тісно пов'язані між собою. Педагогам доцільно досліджувати освітній потенціал і театральної, і театралізованої діяльності для успішного формування soft skills у старших дошкільників.

Дитячий театр *«як явище, як особливий світ, як найтонший інструмент художнього та суспільного пізнання та зміни дійсності надає величезні можливості для становлення особистості»* [55, с. 180]. Він особливий тим, що частково деякими жанрами та напрямками подібний із театром дорослого, але основна його мета – навчання та розвиток дитини. Тут увагу акцентуємо на особистості старших дошкільників, тоді як основна ціль театру дорослого – демонстрування мистецтва.

Коротко окреслимо історію розвитку дитячого театрального мистецтва в Україні.

Інтенсивний розвиток дитячих театрів в Україні припадає на середину XIX століття. У цей період були створені перші театральні гуртки для дітей [97].

У XX столітті в Києві створено Державний драматичний театр, згодом засновано «Молодий театр», який з 1922 року перейменовано на «Березіль». Пізніше там створено театральну бібліотеку, театральний музей та засновано випуск журналу; відбувається постановка вистав для дітей. За прикладом Березоля створюються інші дитячі театри та студії (1930–1990 р.) [97].

Театр XXI століття, у якому для дітей актори виконують ролі у театралізованих постановках, характеризується варіативністю жанрів, динамічністю, інноваційною спрямованістю, технологічністю тощо.

В Україні функціонують такі види дитячих театрів: театри ляльок, музичні театри для дітей, дитячі акторські театри, театри-музеї, дитячі театри імпровізації, анімаційні театри, театри на воді, експериментальні театри, інклюзивні театри тощо. Одним із найскладніших видів театру вважається імерсивний театр, який максимально зближує акторів та глядачів, «розбиваючи стіну між ними».

Також функціонують театральні школи та студії, які готують фахівців – акторів, режисерів та ін., що сприяє розвитку дитячого театального мистецтва в Україні.

Часто використовуються під час театральних постановок мультимедійні технології (відео, голографії, анімації тощо). Дитячі вистави поєднують із цифровими інтерактивними іграми та адаптують до інтернет-простору для того, щоб зацікавити дітей дошкільного віку. Твори українських класиків адаптують відповідно до віку дитини для ефективного сприймання та розуміння театралізованої постановки.

Н. Миськова та Л. Зданевич вважають, що «дитячий театр та його вираження через театралізовану діяльність володіють значним педагогічним потенціалом у контексті формування *soft skills* у дітей старшого дошкільного віку» [82, с. 592].

О. Олійник обґрунтовує роль дитячого театру для вирішення актуальних психолого-педагогічних завдань, пов'язаних «... з формуванням естетичного смаку; моральним вихованням; розвитком комунікативних якостей особистості; вихованням волі, розвитком пам'яті, уяви, мови; створенням позитивного емоційного настрою, зняттям напруження, вирішенням конфліктних ситуацій через гру» [92, с. 9].

Т. Пантюк та І. Паласевич вважають, що «театр – найулюбленіше видовище дошкільнят, адже усе побачене у ньому залишає неабиякий слід у дитячій пам'яті» [96, с. 31].

На думку О. Попович та М. Савко, «театр вчить дошкільнят бачити прекрасне в житті та в людях» [110, с. 172].

Сучасний дитячий театр поєднує у собі розважальний та освітній компоненти, враховуючи індивідуальні особливості дітей. Театралізовані вистави часто мають виховну спрямованість: формують екологічну свідомість, моральні загальнолюдські та загальнонаціональні цінності. Прикладами таких вистав є «Абетка гарних манер», «Коти-біженці», «Комахи рятують світ» та ін.

У практиці помітним є створення дитячих вистав та театралізованих постановок іноземними мовами, мета яких – ознайомлення із культурою, звичаями і традиціями народів, популяризація української культури та пропедевтика оволодіння мовами інших країн тощо.

Театральні постановки українською мовою мають важливе освітнє значення. Вони сприяють оволодінню рідною мовою, звичаями, культурою, традиціями та історією нашого народу. Сюжети постановок відображають характерні для українців цінності: любов до природи та мистецтва, шану до батьків, повагу до старших, гостинність, толерантність, ввічливість, духовність, творчий дух, креативність, патріотизм, надію, оптимізм та віру у краще майбутнє.

Як педагогічні засоби театралізовані ігри та театралізовану діяльність дітей-дошкільників досліджували: М. Монтессорі, О. Олійник, І. Паласевич, Т. Пантюк тощо [85; 91; 92; 96].

У науковій літературі на сьогодні не обґрунтовано визначення засобів театралізованої діяльності старших дошкільників та їх узгодженої класифікації. Тому у дослідженні пропонуємо авторське трактування сутності поняття «засоби театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку» та їх функціональну систематизацію.

На нашу думку, «засоби театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку» – це комплекс театралізованих матеріально-технічних, творчо-продуктивних та методично-організаційних інструментів, які використовуються в освітньому процесі старшої групи ЗДО для реалізації конкретних навчальних, виховних та розвивальних цілей.

Під час організації анкетування вихователів закладів дошкільної освіти «Soft skills старшого дошкільника XXI століття» (Додаток А) ми запропонували педагогам навести приклади засобів театралізованої діяльності, які, на їхню думку, є ефективними для формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку. Зважаючи на результати анкетування, в практиці організації театралізованої діяльності дошкільників в закладах дошкільної освіти доцільно використовувати такі засоби театралізованої діяльності відповідно до їх призначення:

– матеріально-технічні – забезпечують предметне середовище для діяльності (театральні ляльки, маски, костюми, реквізити, декорації, макети, світлові ефекти, музичний супровід, аудіоматеріали, відеоматеріали, малюнки тощо);

– творчо-продуктивні – передбачають можливість творчого самовираження особистості (театралізовані реквізити, виготовлені учасниками освітнього процесу, створені за власним задумом костюми, маски, імпровізаційні сценки, сюжети, авторські монологи чи діалоги,

розроблені власні сценічні дії, колективно-творчі театралізовані проекти тощо);

– методично-організаційні – відображають спосіб організації, управління та реалізації театралізованої діяльності (розробки театралізованих сценаріїв, ігор театралізованого спрямування (ігор-драматизацій, карнавальних, хороводних), імпровізаційних завдань, мінівистав та мінісценок, конспекти інтерактивних театралізованих занять, плани театральних екскурсій, схеми ознайомлення дошкільників із різними видами дитячого театру, наочні посібники з інструкціями, рекомендаціями, правилами поведінки під час театралізованих постановок, навчальні картки, плакати тощо).

Таким чином, проаналізовано різні підходи щодо розуміння основних дефініцій дослідження: «soft skills», «театр», «дитячий театр», «театральна діяльність», «театралізована діяльність», «засоби театралізованої діяльності», «театралізована гра».

1.2. Сутність і характеристика soft skills старших дошкільників

У науці немає єдиного підходу до визначення видів чи типології м'яких навичок старших дошкільників. Дослідники об'єднують їх групи за різними ознаками. Охарактеризуємо деякі з них.

К. Коваль класифікує «гнучкі» навички за трьома типами якостей: управлінські (керування часом, командна гра, навчання та мотивація членів колективу, запобігання ризикам); комунікаційні (взаємодія з різними типами людей, чітке формулювання думок, якісні презентації, дружнє спілкування тощо) та індивідуальні якості (оптимізм, позитивне мислення, постановка цілей та їх досягнення, орієнтування на кінцевий результат) [59, с. 165].

Н. Длугунович, А. Мідляр та Н. Махначова поділяють soft skills на такі групи: особиста ефективність (стресостійкість, аналітичне мислення, креативність, вміння досягати цілей тощо), комунікативні навички (вміння працювати у групі, переконувати, вести переговори, розв'язувати конфліктні

ситуації та ін.), управлінські (вміння сформувати групу, команду, систему комунікацій, лідерство тощо) та стратегічні (вміння працювати в умовах ризику, ринку, стратегічні планування та рішення) [38].

І. Поліщук до основних навичок soft skills відносить такі: емоційний інтелект, лідерство, здатність співпрацювати, професійну етику, здатність до комунікації, навички аналізу інформації та психологічні особливості професійної діяльності [103].

У США організація CASEL створила модель, що охоплює п'ять ключових компетентностей: «самоусвідомлення, саморегуляцію, соціальну обізнаність, навички взаємодії та відповідальне ухвалення рішень» [128, с. 4].

Експерти ЮНІСЕФ та Міністерство освіти та науки України спільними зусиллями розробили платформу «НУМО» для розвитку дошкільнят 3–6 (7) років. Вона дає змогу вихователям та батькам краще пізнати внутрішній світ дошкільника, сприяє його всебічному та гармонійному розвитку. Зокрема, на сайті презентовано перелік навичок у розділі «Навички дошкільняти». Сюди увійшли такі: «Взаємодія з дорослими», «Сенсорний розвиток», «Креативність», «Емоційна компетентність», «Саморегуляція», «Відповідальність та вміння робити вибір», «Самоідентифікація», «Взаємодія з дітьми», «Мовлення», «Самообслуговування», «Громадянська свідомість», «Математика», «Екосвідомість», «Цифрова грамотність», «Здоровий спосіб життя», «Безпечна поведінка» [74]. Як бачимо, у цьому переліку є як «тверді», так і «м'які» навички. Зауважимо, що домінують саме soft skills. Це свідчить про їх надважливу роль у всебічному розвитку дитини дошкільного віку.

Дослідники прямо чи опосередковано вказують на необхідність формування у дошкільників гнучких навичок. Зокрема, В. Мізюк, Н. Кирста та І. Дідух зазначають, що у дошкільному віці є потенціал для формування емоційної грамотності, емпатії, навичок взаємодії [83, с. 9]. Ю. Зоря та Н. Степанова у книзі «Soft skills для розвитку дитини» виокремлюють такі групи м'яких навичок дошкільників: емоційний інтелект, комунікація та

медіаграмотність [50]. Ю. Смолянко та О. Ігнатенко зауважують на необхідності формування здатності до кооперації (працювати в команді) у дітей старшого дошкільного віку [125, с. 17]. В. Ляпунова та В. Волкова акцентують увагу на розвитку у старших дошкільників емпатії [75]; Г. Ватаманюк та Т. Дуткевич – лідерства [164]. Л. Власюк зазначає, що для соціальної адаптації та психологічного благополуччя старших дошкільників необхідно формувати в них емпатію, повагу, самоефективність, самоусвідомлення, соціальну обізнаність, адаптивність, саморегуляцію, комунікативність, соціальну інтуїцію, прогностичність, рефлексію, гнучкість у прийнятті рішень, здатність співпрацювати, навички конструктивного розв'язання конфліктів [165].

Отже, ми виокремили *soft skills*, формування яких у старших дошкільників доцільно забезпечувати в освітньому процесі закладу дошкільної освіти. До них належать здатності до емпатії, саморегуляції, комунікативності, кооперації, самоусвідомлення, гнучкості у прийнятті рішень, соціальної обізнаності, адаптивності, креативності, лідерства, самоефективності, конструктивного розв'язання конфліктів, цифрової грамотності, прогностичності, екосвідомості, безпечної поведінки, самообслуговування.

Проаналізувавши сформований перелік *soft skills* у старших дошкільників, робимо висновок, що він є достатньо розгорнутим, хоча й не охоплює всі можливі варіанти гнучких навичок.

Зазначимо, що у старшому дошкільному віці відбувається поетапний перехід від індивідуальних до колективних умінь. Види діяльності, що потребують застосування технічних навичок (наприклад: малювання, рахування, ліплення тощо), вже не так цікавлять дитину, а більше ті, що потребують навичок спілкування та співпраці з іншими. Слід зауважити, що цей процес відбувається на тлі загального розвитку *hard skills*, які також продовжують формуватися та вдосконалюватися, але тепер здебільшого у колективній взаємодії дитини з навколишніми, зокрема під час колективної

ігрової діяльності. Таким чином, тверді навички впливають на формування м'яких та перебувають з ними у тісному діалектичному взаємозв'язку. Їх симбіоз формує цілісну картину особистості, визначає її комплексну компетентність і поведінкову характеристику. Зауважимо, що вказані дослідниками групи м'яких навичок тісно пов'язані між собою. Жодна навичка не проявляється ізольовано. Soft skills взаємно підсилюють одна одну.

Зважаючи на широкий спектр soft skills, у змісті анкети для вихователів закладів дошкільної освіти «Soft skills старшого дошкільника XXI століття» (Додаток А) відображено запитання щодо того, які групи м'яких навичок сьогодення у дітей 5–6 років потребують особливої уваги. В опитувальнику подано перелік базових гнучких навичок кожної із визначених вище дослідниками груп. Під час анкетування ми надали педагогам можливість: пояснити сутність поняття «soft skills»; обґрунтувати важливість формування м'яких навичок у старшому дошкільному віці; обрати із переліку навички, які на їхню думку найбільш необхідні для формування у старших дошкільників, та обґрунтувати свій вибір тощо.

В анкетуванні взяли всього участь 34 вихователі закладів дошкільної освіти Тернопільської, Львівської та Івано-Франківської областей.

Проведене опитування дає змогу визначити подальшу траєкторію нашого дослідження.

Відповідаючи на запитання «Як ви розумієте поняття «soft skills»?», усі вихователі пояснюють цей термін як комплекс універсальних особистісних та соціально-емоційних навичок. 19 педагогів (55,9 %) зауважують, що вони спрямовані на забезпечення ефективної взаємодії з іншими людьми та керування власними емоціями і поведінкою; 12 (35,3 %) – адаптацію до різних життєвих ситуацій; 3 (8,8 %) – успішну діяльність в соціальному середовищі. З цього робимо висновок, що загалом вихователі розуміють сутність поняття «soft skills».

31 респондент (91 %) погодився з твердженнями, що soft skills є міжпредметними навичками (1), можуть бути доведені до певного рівня автоматизму (2), проявляються в різних видах діяльності дитини (3) та є основою для оволодіння нею конкретними предметними уміннями і навичками (4). Також 1 вихователь (3 %) погодився з твердженнями 1, 2 та 3; 1 (3 %) – із твердженнями 2, 3 і 4; 1 (3 %) – із твердженнями 1 і 4. Отримані результати свідчать, що більшість педагогів усвідомлює комплексність характеру soft skills та їх важливу роль для розвитку дитини.

Під час вибору трьох тверджень, які найбільше, на думку вихователів ЗДО, пояснюють, чому сьогодні є важливим формування м'яких навичок у старшого дошкільника, 30 респондентів (88,2 %) обрали твердження, що soft skills забезпечують здатність до гнучкого реагування на зміни середовища та розвиток внутрішньої емоційної саморегуляції, сприяють конструктивному партнерству через ефективну комунікацію та налагодження міжособистісної взаємодії, стимулюють розвиток особистісної автономії. 2 вихователі (5,9 %) – ті твердження, що пов'язані зі здатністю до гнучкого реагування на зміни середовища та розвиток внутрішньої емоційної саморегуляції, розвитком креативності й варіативного мислення, усвідомленням соціальних ролей і цінностей. 2 педагоги (5,9 %) – ті, що пов'язані зі здатністю до забезпечення гнучкого реагування на зміни середовища та розвиток внутрішньої емоційної саморегуляції, стимулювання розвитку особистісної автономії (самоорганізації, відповідальності та незалежності дитини), сприяння первинному усвідомленню своєї ролі в суспільстві та довіллі через прийняття етичних норм і цінностей. Отримані результати свідчать, що вихователі вважають необхідним формувати у старших дошкільників навички, які пов'язані із здатністю до внутрішньої регуляції поведінки, ефективної міжособистісної взаємодії, усвідомленого ставлення до себе, власних дій та гнучкого реагування на зміни середовища.

Під час вибору 5 soft skills, які необхідно формувати у старших дошкільників у сучасних умовах, 26 вихователів (76,5 %) вказали емпатію,

24 (70,6 %) – адаптивність, 21 (61,8 %) – самоусвідомлення, 21 (61,8 %) – саморегуляцію. На важливості інших пропонованих навичок вказали менше 30 % педагогів. Ці відповіді свідчать, що переважна більшість респондентів вважає за необхідне здійснювати роботу над формуванням у старших дошкільників таких soft skills як: емпатія, адаптивність, самоусвідомлення та саморегуляція.

Пояснюючи, чому обрали саме ці soft skills, вихователі зазначають, що вони є найменше сформованими у дітей старшого дошкільного віку та водночас найнеобхіднішими для їхнього розвитку в сучасних умовах. Педагоги обґрунтовують свої відповіді тим, що недостатній рівень сформованості зазначених навичок ускладнює ефективну взаємодію дітей з однолітками та дорослими, регуляцію власної поведінки, адаптацію до освітнього й соціального середовищ, які швидко змінюється.

Зважаючи на результати проведеного опитування, ми виявили, що, на думку вихователів ЗДО, саме навички групи емоційного та адаптивного інтелекту старших дошкільників є найменш сформованими. Підсилюють важливість сформованості навичок зазначених груп на кінець старшого дошкільного віку вимоги, визначені Державним стандартом дошкільної освіти (ДСДО) [3].

Зокрема, в освітньому напрямі «Особистість дитини» передбачено формування особистісної компетентності дошкільника, яка базується на «самосвідомості: ідентифікації себе зі своїм «Я», позитивній самооцінці, прагненню визнання іншими її чеснот, умінням співвідносити «хочу» (мотиви, наміри), «можу» (знання, вміння, навички), «буду» (регуляція поведінки і діяльності) [3, с. 7]. Відповідно, серед навичок вищеописаної компетентності, які необхідно формувати у дітей 5–6 (7) років, ДСДО України визначає «адекватне реагування на різні життєві ситуації, управління собою, намагання стримувати негативні емоції, передбачення наслідків негативної поведінки та діяльності для себе та тих, хто поряд,

усвідомлену відповідальність за вчинене, виявлення самоповаги, поваги до інших та власної гідності» [3, с. 8].

Освітній напрям «Гра дитини» ДСДО України передбачає розвиток навичок, які належать до сфери емоційного та адаптивного інтелекту, зокрема: старший дошкільник «зважає на думку інших, виявляє взаємну прихильність, радіє спільному успіху, налагоджує партнерські стосунки, ділиться враженнями з дорослими та однолітками, висловлює у делікатній формі своє невдоволення, використовує власний досвід, стримує агресивні прояви, конструктивно розв'язує конфлікти, дотримується норм та етикету спілкування, дотримується правил гри до її закінчення, підпорядковує власні дії ігровим задумам, самостійно обирає тему для гри, моделює явища реального життя, використовує іграшки відповідно до змісту гри, конструює ігрове поле залежно від обставин, творчо розвиває сюжет гри, залучає партнерів до гри» [3, с. 15].

Освітній напрям «Дитина у соціумі» ДСДО України передбачає формування соціально-громадянської компетентності, навичками якої є: «ідентифікація себе та дій, відповідно до соціальної ролі, емоційне самовираження та емоційна саморегуляція, усвідомлення власних та емоційних станів інших людей, взаємодопомога, дотримання соціальних правил та норм поведінки, домовленостей, пошук ефективних шляхів виходу із конфліктних ситуацій тощо» [3, с. 17].

Опрацювавши ДСДО України, ми дійшли до висновку, що навички емпатії, адаптивності, самоусвідомлення та саморегуляції є наскрізно інтегрованими у його зміст та повинні формуватися у дітей старшого дошкільного віку як складник їхньої готовності до життя у соціумі.

У науково-педагогічній літературі не знаходимо вичерпного обґрунтування феномену емоційно-адаптивного інтелекту старших дошкільників. У контексті нашого дослідження важливо обґрунтувати сутність цього поняття, його структуру та специфіку формування й удосконалення у дітей старшого дошкільного віку.

Дефініцію «емоційний інтелект» трактують як «інтегральну властивість особистості, яка сприяє її гармонійному розвитку, покращенню міжособистісної взаємодії та відкриває для неї широкі можливості для самореалізації та розкриття свого потенціалу» [18, с. 45].

Е. Носенко та Н. Коврига під поняттям «емоційний інтелект» розуміють «форму виявлення позитивного ставлення людини до світу (оцінки його як такого, у якому людина може здійснювати успішну життєдіяльність); до інших (як гідних доброзичливого ставлення); до себе (як спроможного самостійно визначати цілі власної життєдіяльності й активно діяти у напрямку їх здійснення; як гідного самоповаги)» [90, с. 136].

Д. Карузо, П. Саловей і Дж. Майер розробили концепцію «емоційного інтелекту», у складі якої:

- «1) сприйняття, оцінка і вираження емоцій;
- 2) використання емоцій для підвищення ефективності мислення і діяльності;
- 3) розуміння і аналіз емоцій;
- 4) свідоме управління емоціями» [156].

Науковці у структурі емоційного інтелекту виокремили:

- внутрішньо-особистісний компонент – встановлення зв'язку між власними емоціями, почуттями, думками, вчинками;
- міжособистісний компонент – здатність відчувати емоційний стан інших, співчувати, допомагати їм.

Емпатію науковці визначили основним складником емоційного інтелекту.

Д. Гоулман у праці «Емоційний інтелект» виокремив такі компоненти EQ: самосвідомість, самоконтроль, соціальна чуйність, керування взаєминами [35].

Складниками емоційного інтелекту Р. Бар-Он вважає:

- самопізнання – усвідомлення власного «Я», власних емоцій, самоповага;

- навички міжособистісного спілкування – емпатія, взаєморозуміння;
- здатність до адаптації – гнучкість, вміння вирішувати проблеми, пристосовуватися до нових умов тощо;
- управління стресовими ситуаціями;
- оптимізм, хороши настрої [148].

Ю. Бреус дефініцію «емоційний інтелект» характеризує як «складний конструкт ментальних здібностей, пов'язаних із оперуванням емоційною інформацією та формуванням емоційного досвіду суб'єкта» [17, с. 15]. До емоційних компетенцій науковиця відносить: «здатність розуміти власні емоції та емоції інших людей; вміння адекватно проявляти емоційне ставлення до ситуацій, інших людей; продуктивну взаємодію та психологічну гнучкість у стосунках з іншими. А до емоційного досвіду – комплекс емоційних знань, які людина отримує протягом життя та використовує у повсякденному житті при взаємодії із оточуючим світом» [17, с. 15].

Н. Буркало дає означення «емоційному інтелекту» як «інтегральній властивості особистості, яка сприяє її гармонійному розвитку, покращенню міжособистісної взаємодії та відкриває для особистості широкі можливості для самореалізації та розкриття свого потенціалу» [18, с. 45].

В. Зарицька у структурі емоційного інтелекту виділяє: розуміння своїх емоцій; саморегуляцію, самоконтроль; розуміння емоцій співрозмовників; використання емоцій у спілкуванні [47].

М. Журавльова «емоційний інтелект» розуміє як «особливу форму організації індивідуального емоційного досвіду у вигляді наявних емоційних структур, що породжують емоційний простір відображення і емоційні репрезентації, які будуються в межах цього простору» [46, с. 59].

М. Шпак дослідила, що «у старшому дошкільному віці відбувається соціалізація емоційного інтелекту, розвивається здатність до емпатії, хоча вона ще не є досить стійкою, однак дитина вже здатна проявляти

співпереживання, співчуття, що забезпечує розвиток у неї міжособистісного емоційного інтелекту» [144, с. 205].

Отже, трактуємо поняття «емоційний інтелект» як «систему знань, умінь та навичок особистості; прояв, володіння та контроль над власними емоціями та почуттями, що забезпечує можливість впливу на почуття та емоції інших людей, сприяє становленню позитивних міжособистісних відносин» [27, с. 14].

До навичок емоційного інтелекту відносимо: самоусвідомлення, розпізнання своїх та чужих емоцій, самоконтроль, емпатію, вміння виражати власні почуття, знаходити вихід із конфліктних ситуацій, вибудовувати позитивні відносини з навколишніми, співпрацю, позитивізм, вміння невербальної комунікації тощо.

Проте у сучасному мінливому середовищі необхідно не лише володіти навичками емоційного інтелекту, систематично застосовуючи їх на практиці, а й *адаптовувати власну поведінку* до нових умов, викликів, обставин [154].

Саме це і зумовило появу концепції адаптивного інтелекту, яку розробив фахівець у галузі психології менеджменту Г. Култон. На його думку, адаптивний інтелект – це здатність гнучко мислити у сучасному мінливому світі; він є вродженою рисою і його можна розвивати у кожній людині [149]. Науковець поняття «шлях адаптивного інтелекту» (AIP) трактує як «мистецтво і науку мислення», до складу якого входять: емоційний (EQ), ментальний (IQ) і позитивний (PQ) інтелекти [149].

Н. Фратто вважає адаптивний інтелект навичкою, яку може розвинути та вдосконалити у себе кожен. Для цього необхідно:

- навчитися моделювати різні ситуації, даючи нестандартні відповіді на запитання «А що, якщо ...?»;
- вміння обходити шаблони, розучуватися, шукати нестандартні рішення, «обнуливши» свій розум;
- постійні дослідження і прагнення до нових знань [151].

Ми під поняттям «адаптивний інтелект» (AQ) розуміємо здатність і набуті особистістю навички ефективної адаптації до нових умов соціуму, навколишнього середовища та різних життєвих обставин.

У старшому дошкільному віці активно починає формуватися адаптивний інтелект, який слугує «фундаментом ефективної взаємодії дитини з навколишнім середовищем і реалізації її потенціалу» [147, с. 41].

У старших дошкільників ми зможемо розвивати адаптивність, якщо спонукатимемо їх до творчості, дослідження та експериментів, виробимо у них навички мислити нестандартно, не опираючись на кліше.

Отже, за допомогою адаптивного інтелекту особистість зможе швидко і легко пристосуватися до нових умов, почуватиметься впевнено у різних ситуаціях. Як наслідок – вона матиме можливість відкритися та розкрити свій потенціал, досягати поставлених цілей. Адаптивний інтелект дасть змогу пристосуватися до навчання та повсякденного життя.

У результаті наукового дослідження ми дійшли висновку, що поняття «емоційний інтелект» та поняття «адаптивний інтелект» тісно пов'язані між собою. Розвинений емоційний інтелект підвищує ефективність адаптивного, забезпечуючи усвідомлену, гнучку та стресостійку поведінку в умовах швидких змін і непростих викликів сьогодення. Тому емоційний та адаптивний інтелекти доцільно синтезувати у емоційно-адаптивний інтелект (ЕАІ). Зважаючи на результати анкетування вихователів старшої групи ЗДО, найбільш несформованими та найбільш затребуваними у дітей 5–6(7) років є навички емоційного (емпатія, саморегуляція, самоусвідомлення) та адаптивного (адаптивність) інтелекту (Додаток А), які поєднуємо у *soft skills* емоційно-адаптивного інтелекту старших дошкільників.

Під час теоретичних та практичних напрацювань нами було сформульовано авторське визначення дефініції «*soft skills* емоційно-адаптивного інтелекту старших дошкільників» – міжпредметні, доведені до в міру можливого автоматизму, незалежні від виду діяльності здатності дитини 5–6(7) років гнучко взаємодіяти із динамічним навколишнім

середовищем шляхом усвідомлення суб'єктивного «Я», використання механізмів емоційної саморегуляції, що є основою для оволодіння конкретними предметними вміннями та навичками.

Охарактеризуємо найбільш необхідну для формування у старших дошкільників у сучасних умовах, на думку вихователів, навичку емоційно-адаптивного інтелекту – *емпатію*.

Проблема емоційної нечуйності гостро постає у ХХІ столітті. Це становить загрозу для цінностей суспільства в цілому, і, на думку О. Морозова-Йоханнесен, «робить комунікації між людьми штучними, позбавленими позитивної експресії, ставить під загрозу систему ціннісних орієнтацій особистості, підриває гуманістичні засади існування соціуму» [86, с. 35].

Ми поділяємо таку думку, адже без здатності розуміти почуття та емоції інших, співпереживати, надавати підтримку, простягати руку допомоги навколишнім особистість не зможе вибудувати позитивних міжособистісних взаємин, знайти вихід із багатьох конфліктних ситуацій, стати гідною людиною та справжнім громадянином своєї країни. Відсутність емпатії, зрештою, може призвести до занепаду гуманістичних цінностей та деградації особистості.

Термін «співпереживання» ввів у 1873 році науковець Р. Фішер у праці «Оптичне відчуття форми: вклад в естетику». У ХХ столітті італійський вчений Дж. Ріццолатті у галузі нейрофізіології відкрив наявність у головному мозку людини так званих «дзеркальних нейронів». Вони активізуються під час виконання певних дій і під час спостереження за цими ж діями інших осіб та беруть участь у сприйнятті іншої людини, її наслідуванні. Дзеркальні нейрони можуть автоматично сприймати й відтворювати емоційний стан співрозмовника, що породжує співпереживання та розуміння. За допомогою дзеркальних нейронів ми маємо можливість підсвідомо розуміти емоції та почуття інших людей, спостерігаючи за їхніми невербальними засобами комунікації. А завдяки

процесу «відображення» у власному мозку почуття співбесідника передаються нам. Емоційні стани однієї людини транслюється до іншої під час активного спостереження за нею, її діяльністю або ж під час комунікативної взаємодії, співпраці, взаємодопомоги. Для ефективної активізації дзеркальних нейронів рекомендується бачити у співбесіднику насамперед особистість, бути відкритим та щирим [159].

Отже, дзеркальні нейрони відповідають за процес віддзеркалення почуттів та емоцій, чим сприяють становленню емпатії. Вони є у кожної людини – більшою чи меншою мірою. Цей факт свідчить, що здатність до емпатії є у кожної особистості від народження. Завдання вихователя – навчити дітей розрізняти й розуміти чужі та власні емоції і почуття.

О. Оріщенко тлумачить емпатію як «відносно стійку інтегральну властивість особистості, що виявляється: а) у здібності емоційно реагувати на переживання іншої людини, у розумінні її емоційних станів, у передбаченні афективних реакцій, в активному намаганні допомогти; б) у спрямованості на певний об'єкт емпатичних переживань» [94, с. 3].

Л. Журавльова розуміє поняття «емпатія» як «особливу форму психічного відображення суб'єктом (емпатуючим) об'єктивної реальності, що опосередкована внутрішнім світом суб'єкта (емпата). Суть емпатії полягає у відображенні суб'єктом емпатії переживань емпата і трансформації цих переживань у власні» [44, с. 292].

Зважаючи на зазначене, емпатія як навичка є обов'язковою для формування гуманних стосунків між людьми, вміння розуміти внутрішній світ іншої особистості, її емоційні стани, настрої, переживання та результативно відгукуватися на них.

На думку Т. Поніманської, у дошкільному віці починає формуватися вихованість людини, зокрема становлення моральних почуттів та звичок [106, с. 3–4]. На основі цього варто зробити висновок, що у вказаний віковий період особистість вчиться відчувати та проявляти чутливість до емоцій інших, здатність до співчуття та підтримки.

О. Олійник досліджувала розвиток емпатії у старших дошкільників у процесі поетапної театралізованої діяльності [91].

На нашу думку, емпатія у старшого дошкільника проявляється у:

- співпереживанні – здатності розрізняти та розуміти емоції інших, сприймати їхні почуття;
- співчутті – здатності проявляти жаль чи симпатію до іншої особи;
- підтримці – здатності активно підтримати у різних ситуаціях;
- взаємодопомозі – здатності простягнути руку допомоги у різних ситуаціях;
- активному слуханні – готовності уважно вислухати іншого;
- «вживанні» у роль іншого – здатності поставити себе на місце співрозмовника, відчувати те, що він відчуває у цей час, щоб зрозуміти певну ситуацію з іншого боку;
- взаємодії – здатності співпрацювати, уникаючи конфліктів та непорозумінь;
- дотриманні правил етикету – здатності підтримувати комфортну дистанцію під час спілкування, ввічливість, привітність, вираження вдячності тощо;
- дотриманні норм моралі – здатності будувати взаємини на принципах гуманізму, усвідомлюючи те, що особистість – це найвища цінність, яка є унікальною та має певні права;
- піклуванні про навколишніх людей, тварин тощо.

Важливу роль у становленні успішної особистості відіграє навичка *самоусвідомлення*, формування якої також потребує особливої уваги згідно з результатами проведеного анкетування вихователів ЗДО.

Поняття «самоусвідомлення» тісно пов'язане із «самосвідомістю», яка трактується як «орієнтування у власній особистості, яка формується разом із її становленням...» [123, с. 167]. О. Смірнова та О. Церковна вважають, що самоусвідомлення базується на самосвідомості та є показником її високого рівня [124, с. 360].

Самоусвідомлення – це «здатність свідомості до інтроспекції власної діяльності», тобто здатність «розуміння своїх вчинків, поведінки, мотивів, цілей, емоційних відреагувань на ті чи інші життєві ситуації» [84, с. 19]. О. Продан дослідила, що самоусвідомлення особистості проявляється у процесі розвитку самосвідомості – зі зростанням ступеня її самостійності [113, с. 53].

Зауважимо, що старший дошкільник перебуває у процесі пізнання власних фізичних можливостей, розуміння своїх емоцій, рис характеру, бажань, інтересів, здібностей, ролі у сім'ї, групі, державі, усвідомлення власної індивідуальності та унікальності, вчиться бути уважним до себе та свого довкілля тощо. Це свідчить, що дитина старшого дошкільного віку володіє потенціалом щодо формування самоусвідомлення як компонента її особистісного розвитку та як гнучкої навички, що сприятиме оволодінню нею новими специфічними здатностями.

Високий рівень самоусвідомлення дає змогу особистості розуміти та осмислювати свої сильні та слабкі сторони, емоції, почуття, бажання, можливості, цінності, переконання. Це є основою для розвитку вміння мотивувати себе, аналізувати власні дії та рішення, контролювати свою поведінку та емоційні стани, бути самокритичним, уважним тощо.

Самоусвідомлення старшого дошкільника є передумовою для формування навички саморегуляції. Дитина спершу усвідомлює та ідентифікує власні емоційні стани, потреби й мотиви тощо, а потім – намагається їх свідомо контролювати та регулювати свою поведінку [13].

Саморегуляція – це «системна характеристика особистості, що відображає її здатність до стійкого функціонування в різних умовах життєдіяльності, спрямованість на досягнення максимальної ефективності своєї власної діяльності, уміння і досвід контролю за своїм станом і діяльністю» [114, с. 267]. Її сутність передбачає управління емоціями, планування, встановлення цілей, контроль власної уваги, коригування стратегій тощо.

Показники саморегуляції поведінки старшого дошкільника досліджував психолог Д. Усик. Серед них науковець виділив:

- «довільність поведінки – вбачається у здатності діяти за правилами та мірі самостійності вчинків;
- особливості самооцінки, міра адекватності і диференційованості;
- довільність пізнавальних процесів – здатність до реалізації мнемічної мети;
- орієнтація в часі» [136, с. 88].

Саморегуляція старшого дошкільника охоплює весь процес управління емоціями, думками, поведінкою, фізіологічними станами. Основою саморегуляції є самоконтроль – частина саморегуляції, яка відповідає за стримування імпульсів і управління власними емоціями у конкретних ситуаціях.

О. Байєр визначає передумови успішного формування самоконтролю емоцій у процесі розвитку умінь та навичок:

- уважного слухання мовця та алгоритмічного виконання усних завдань;
- орієнтації на задану систему вимог;
- підкорення власних дій певним нормам та правилам;
- самостійне виконання завдань за зоровим зразком [4].

І. Бех дослідив, що вияви негативних емоцій та негативна поведінка дітей старшого дошкільного віку супроводжується неусвідомленістю власних дій [9]. Тож для успішної саморегуляції своєї діяльності дошкільнику необхідно усвідомлювати те, що він робить, для чого він це робить, враховувати вплив його дій на себе та інших, здійснювати самоконтроль.

Самоконтроль – «здатність (і сам процес) самостійного регулювання особистістю своєї поведінки, її мотивів у відповідності з моральними нормами, що прийняті в суспільстві» [123, с. 165]. У структурі саморегуляції старшого дошкільника він передбачає знання та здатність дотримуватися

встановлених суспільством норм та правил поведінки. Для здійснення самоконтролю дітям потрібно володіти навичками регулювання власних емоцій, контролю над своєю поведінкою, управління стресом, керування увагою, умінням слухати, ухвалювати обдумані рішення тощо.

Зважаючи на зазначене, у старшому дошкільному віці потрібно формувати в особистості основи емпатії, самоусвідомлення, саморегуляції, адже вони дають змогу визначати життєві цілі, осмислювати власні дії, сприяють процесу самовиховання, розвитку соціальних навичок, самосприйняття та самореалізації у майбутньому. Слід зауважити, що цих м'яких навичок не можна навчити. Їх слід виховувати, зважаючи індивідуальні можливості та вікові особливості старшого дошкільника.

Підсумовуючи вищеописане, можемо зробити висновки, що розвиток емпатійних навичок, формування самоусвідомлення та саморегуляції у старших дошкільників сприятимуть гармонізації стосунків між навколишніми, уникненню конфліктних ситуацій, розвитку повноцінної та збалансованої міжособистісної взаємодії. Вони дадуть змогу дитині самоствердитися та самореалізуватися у майбутньому.

Старший дошкільний вік є періодом первинної *адаптації* дитини, який характеризується розвитком навичок адекватного сприймання навколишнього світу та гармонійної поведінки у нових соціальних умовах.

Ю. Соловей поняття «адаптація» окреслила як «природний розвиток адаптаційних можливостей людини в різних умовах середовища її життєдіяльності або в певних умовах (наприклад, в ЗДО, групі, на відпочинку тощо)» [127, с. 261]; О. Ригель – «як процес оптимального встановлення людиною відповідності до соціального середовища з метою задоволення актуальної потреби із реалізації власних завдань» [116, с. 9].

Науковці здебільшого поділяють адаптацію старших дошкільників на психологічну, соціальну та біологічну [19; 57; 116].

Біологічна адаптація – це «перебудова фізіологічних систем організму, пристосування його до нових умов життя, яка відбувається на основі

вроджених механізмів» [57, с. 209]. Перебуваючи у невідомому раніше середовищі, старшим дошкільникам доводиться пристосовуватися до його фізичних умов (наприклад, звуків, запахів, температури, освітлення тощо) та змін у власному організмі, які воно викликає. Діти звикають до нового режиму сну та харчування. У них формується стійкість до хвороб, розвиваються системи травлення, підтримання енергетичного балансу тощо. Для дітей цього віку характерна активна фізична активність та розвиток навичок самообслуговування, які сприяють біологічній адаптації старшого дошкільника.

С. Бурсова вважає, що «суть психологічної адаптації полягає у психологічному пристосуванні дитини до змінених умов середовища та у виробленні моделі поведінки, адекватної до нових умов» [19, с. 58].

Досліджуючи психічні стани та психологічну адаптацію старших дошкільників, О. Ригель зробила висновки, що у 5–6(7) років «панівними постають такі психічні стани, як веселість і радість (95 %), актуалізуються стани активності, зібраності, бадьорості, дружелюбності, уваги, часто виникають стани тривоги, інтересу, образи, смутку, агресії, злості, хитрості, безпорадності, а також прихильності, хитрощів, здивування, пізнавальної активності, інтересу і зібраності» [116, с. 15]. Оптимальному рівню психологічної адаптації у 5–6(7) років відповідають: «активність (пізнавальна), уважність, здивування, інтерес, зацікавленість, активність, доброзичливість, співчуття, турбота, веселощі» [116, с. 20].

На основі вказаного доцільно зауважити, що наявність психологічної адаптації визначає те, що дитина не відчуває внутрішнього дискомфорту, психологічної напруженості, тривожності. Вона відчувається невимушено, є відкритою, активною, готовою до пізнання всього нового.

Дефініцію «соціальна адаптація» Ю. Соловей розуміє як «комплексний показник стану людини, що відображає здатність виконувати певні біологічні та соціальні функції, а саме: рівнозначне усвідомлення навколишньої дійсності; рівноцінні стосунки з іншими людьми; вміння

працювати, вчитися, організувати дозвілля та відпочинок; стійкість поведінки, що відповідає рольовим очікуванням інших» [127, с. 260]. Для дитини старшого дошкільного віку це означає, що вона орієнтується в ситуаціях, правилах та вимогах дорослих, вміє спілкуватися та домовлятися з іншими дітьми та дорослими, може брати участь у різних видах діяльності та поводитися відповідно до їх специфіки, дотримується правил та очікуваних норм поведінки тощо.

Розвинені навички соціальної, біологічної та психологічної адаптивності старшого дошкільника стимулюють його позитивну адаптаційну поведінку, що дає змогу ефективно пристосовуватися до різних життєвих обставин [114, с. 10].

Адаптивність як навичка у старшого дошкільника розвивається та вдосконалюється у процесі адаптації до нових умов. Саме тому основні завдання вихователя полягають у тому, щоб допомогти вихованцям долати труднощі адаптації та розробити програму правильної адаптаційної поведінки у різних ситуаціях.

Отже, у результаті анкетування педагогів встановлено, що серед значної кількості soft skills у дітей старшого дошкільного віку найбільш доцільно формувати групу навичок емоційно-адаптивного інтелекту, зокрема емпатію, самоусвідомлення, саморегуляцію та адаптивність. Ці дані зумовлюють необхідність їх подальшого дослідження, що дасть можливість розробити ефективні педагогічні підходи для їх розвитку у старших дошкільників.

1.3. Психолого-педагогічні передумови формування м'яких навичок у дітей старшого дошкільного віку

Обґрунтуємо психолого-педагогічні передумови формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку.

У ДСДО України зазначено, що «дитина дошкільного віку» – це «особа віком від трьох до шести (семи) років з притаманними їй віку фізіологічними,

психологічними особливостями, картиною світу, потребами, життєвим досвідом» [3]. Старший дошкільний вік охоплює період від 5 до 6(7) років.

Цей етап характеризується стрімким розвитком активного мовлення, соціальних навичок, розумових і пізнавальних здібностей та емоційної сфери дитини. Також відбувається формування навичок самоконтролю та регуляції власної поведінки у зв'язку із взаємодією з навколишнім середовищем. Для цього вікового періоду характерна емоційна чутливість, розвинена інтуїція. Покращуються психологічні процеси старшого дошкільника. Відбувається самоусвідомлення особистості, становлення власного «Я». Розвиваються пізнавальні процеси. Старші дошкільники вчаться сприймати й обробляти інформацію. Вони допитливі та енергійні. Завдяки цьому у них активно розвиваються увага, увага, пам'ять, сприймання, творче і критичне мислення та ін. [40].

У віці 5–6(7) років активно формується особистість старшого дошкільника, зокрема її базові якості – риси характеру, необхідні для всебічного та гармонійного розвитку. Старший дошкільний вік є сензитивним для оволодіння ними.

М. Савченко дослідив, що у дітей 6-7-го року життя доцільно виховувати такі базові особистісні риси: «... довільність, самостійність і відповідальність, креативність, ініціативність, свободу поведінки і безпечність, самосвідомість, самоствавлення, самооцінку ...» на основі засвоєних моральних загальнолюдських цінностей [119, с. 197].

Т. Поніманська виокремила провідні риси старших дошкільників: самостійність, ініціативність, відповідальність та особисту активність. Цей етап розвитку особистості характеризується формуванням ціннісного ставлення до природи, культури, інших людей та самого себе. Дитина більш цілісно усвідомлює зміст та значення людських стосунків. Особливістю цього вікового періоду, на думку Т. Поніманської, є висока емоційність у всіх сферах життя дитини. Учена узагальнює, що для старших дошкільників характерними є оптимізм, відкритість, безпосередність та допитливість, які є

підґрунтям для емоційно-практичного пізнання навколишнього середовища та власного «Я» [107, с. 91].

Науковці О. Гришко та І. Карапузова дослідили, що «до кінця дошкільного періоду дитина може децентруватися, самостійно будувати образ майбутнього результату продуктивної дії, оцінювати себе і навколишніх. Починають з'являтися почуття відповідальності, прихильності. Розвиваються вольові якості: ініціатива, стриманість, уміння примусити себе зробити нецікаве» [33, с. 77]. З огляду на це, базовими вольовими рисами старших дошкільників вважають ініціативність, посидючість, організованість тощо.

Діти старшого дошкільного віку виявляють емпатичність, у них розвиваються співчутливість, совісність. Старші дошкільники розуміють та розпізнають власні емоції та емоції і почуття інших, виявляючи інтерес до них. За допомогою вербальних та невербальних засобів комунікації (слів, жестів, міміки) вчать демонструвати власні емоції. Це переважно відбувається у процесі гри, коли діти часто «вживаються» у роль однолітка чи казкового персонажа, що допомагає їм краще зрозуміти почуття та емоції інших. Старші дошкільники також можуть проявляти турботу, підтримку та взаєморозуміння, реагуючи на труднощі чи радощі навколишніх. Для забезпечення позитивних стосунків діти прагнуть до виправлення певної ситуації, що призвела до негативних почуттів та емоцій [40].

Старші дошкільники потребують не лише доброзичливої уваги до себе, але й активної участі дорослих у їхніх діях, взаєморозуміння. Слід наголосити, що діти цієї вікової категорії доброзичливі й справедливі. Вони вчать аналізувати власні дії та вчинки, зіставляти їх з діями та вчинками інших, порівнювати з певними суспільними правилами і моральними нормами. Діти старшого дошкільного віку «доволі чутливі до оцінних висловлювань вихователя, вони сприймають їх не як відгук про роботу, її результати, а як їх характеристику вихователем» [117, с. 630].

Пізнавальна сфера особистості старшого дошкільника є важливою не лише для формування у нього готовності до шкільного навчання, а й для удосконалення міжособистісної взаємодії та пізнання власного «Я». Показниками розвиненості пізнавальної сфери старших дошкільників є мотивація до пізнання, організація дій і операцій мислення, вибір і застосування засобів пізнання, рефлексія та самооцінка, стабільна самостійна пізнавальна активність [161].

Відчуття і сприймання дітей 5-6(7)-го року життя досліджували І. Барбашова, Г. Беленька, О. Гришко, І. Карапузова, М. Монтессорі та ін. [7; 10; 33; 85].

М. Монтессорі у праці «Метод наукової педагогіки, застосований до дитячого виховання у «Будинках дитини» наголошувала на важливості розвитку органів чуття у дітей, зору, дрібних м'язів рук та дотику. З цією метою науковиця розробила спеціальний дидактичний матеріал та методику його застосування. Також М. Монтессорі узагальнила класифікацію сензитивних періодів розвитку дитини, згідно з якими старший дошкільний вік характеризується активним сенсорним розвитком, розвитком дрібної моторики, мовлення та соціальних навичок [85].

І. Барбашова зазначає, що старший дошкільний вік характеризується розвитком чуттєвої сфери. Удосконалюються зорове, дотикове та слухове сприймання. Дитина вчиться орієнтуватися в часі. Старші дошкільники розрізняють кольори, форми, розташування предметів та їх величину. Вони можуть порівняти предмети за розміром або кольором, а також класифікувати їх за певними ознаками, розташовувати у порядку зростання за величиною предмета, кольором чи відтінком тощо [7].

У дітей 5-6(7) років вдосконалюється також слухове довільне сприймання. Вони добре розрізняють мовні та немовні звуки, уже можуть добре вимовляти голосні та приголосні фонемі, помічаючи дефекти у процесі їх вимовляння. Разом із цим активно формується музичний слух. Старші дошкільники розпізнають ритми та мелодії. Вони краще

усвідомлюють властивості звуків: висоту і довжину, ритмічність та інтонацію [6, с. 76–80].

Пам'ять старших дошкільників нестійка, характеризується відсутністю цілеспрямованого запам'ятовування. Провідним є мимовільне запам'ятовування та згадування. У пам'яті дітей зберігається насамперед та інформація про явища, факти чи події, які викликали у них почуття, справили сильне емоційне враження та привернули їхню увагу. Розвиток дитячої пам'яті відбувається під час осмисленої діяльності.

У дітей добре розвинена механічна пам'ять. Також розвивається ейдетична пам'ять, яка «... полягає у запам'ятовуванні, фіксуванні, збереженні у всіх деталях образів предметів і ситуацій після їх сприймання; образ за своєю яскравістю і чіткістю наближений до образів сприймання» [69, с. 54].

Увага старшого дошкільника переважно нестійка. Дитина може фокусувати її на різноманітних видовищах, завданнях чи іграх, бути зосередженою на певному об'єкті чи діяльності до тих пір, поки не зникне інтерес до них. Свою увагу дошкільник легко переносить на новий предмет. Він чутливий до мимовільних вражень (яскравих звуків, кольорів тощо), найкраще проявляє увагу в грі та творчості. Намагається виявляти певний рівень контролю над увагою, виконуючи певні завдання. В результаті цього дещо зростають обсяг, концентрація та стійкість уваги [12].

Творча уява тісно пов'язана з інтелектуальною діяльністю через створення нових образів та понять. Діти із задоволенням фантазують, замінюють одні предмети іншими, створюють неіснуючі образи, нові сюжети гри, приміряють на себе різні ролі. Вони вигадують різноманітні історії та казкових персонажів. Творча уява дошкільників є основою розвитку креативності особистості [12].

Мислення дітей 5-6(7) років виявляється у формі їхніх численних запитань: «Чому?», «Що?», «Як?», «Де?», «Коли?» тощо. У цьому віці розвиваються загальні мисленнєві процеси: «судження, міркування,

умовиводи, виникають й ускладнюються розумові операції (аналіз, синтез, порівняння, класифікація, узагальнення)» [51, с. 47].

У 5-6(7) років відбувається активний розвиток *мовлення* дітей. Істотно збагачується словниковий запас, розвиваються фонетичні та артикуляційні навички [120, с. 165]. Вони опановують структуру складних і простих речень. Удосконалюється граматичне вміння зв'язувати слова у речення. Діти продовжують оволодівати різними засобами мовлення: силою голосу, темпом, дикцією, мімікою, жестами тощо.

Здобувачі дошкільної освіти прагнуть розділяти з кимось власні інтереси, спілкуватися з однолітками. Комунікація старших дошкільників здебільшого відбувається під час ігрової діяльності. Вона повинна будуватися на засадах взаємодії та партнерства. На цьому етапі розвитку дитина усвідомлює те, що існують певні правила у грі, спілкуванні та вчиться їх дотримуватися. Розуміє те, що будь-яка діяльність накладає на її учасників також певні обов'язки, вчиться розподіляти функції, відчуває себе членом певної групи [10].

Для формування *soft skills* старших дошкільників важливо окреслити види діяльності, у яких виявляється індивідуальність дитини, її здібності, уподобання, інтереси тощо.

Є. Плющик та І. Малішевська дослідили, що до 7 років дитина засвоює такі види діяльності: «образотворча, трудова, побутова, художня, ігрова, музична, пізнавальна, комунікативна діяльність» [101, с. 254].

Основним видом ігрової діяльності старших дошкільників є *сюжетно-рольова гра*. М. Федорова трактує поняття «сюжетно-рольова гра» як «різновид творчої гри, образна гра за певним задумом дітей, яка розкривається через відповідні події та розігрування ролей» [138, с. 164]. З її допомогою дитина відображає життя дорослих, навколишню дійсність, трудову діяльність та суспільні взаємини між людьми. Особливостями сюжетно-рольової гри 5–6(7) -річок є те, що це – провідний засіб соціалізації старшого дошкільника. Приміряючи на себе позитивні та негативні ролі, діти

моделюють поведінку дорослих, різні життєві події, вчаться взаємодіяти, знаходити нестандартні шляхи вирішення непередбачуваних ситуацій, розвивають емоційну сферу, розпізнають чужі емоції та управляють власними, розвивають мовлення, у них формуються моральні принципи та норми поведінки тощо. Сюжетно-рольові ігри є так званим «тренажером» розвитку багатьох соціальних навичок і формування базових якостей особистості загалом.

У цьому віці діти виявляють інтерес до більш широкого спектру ігор, окрім сюжетно-рольових. Наприклад, це можуть бути спортивні ігри, інсценівки, драматизації, інтелектуальні, рухливі тощо. Поширеними є також дидактичні ігри, які складаються із освітнього та ігрового завдання, ігрового задуму, ігрових дій, правил гри і результату [160, с. 117].

Під час різних видів ігрової діяльності розвиваються ініціативність, конструктивність спілкування та самостійність дітей старшого дошкільного віку. Завдяки цьому у них відбувається розширення кругозору, активізується пізнавальний розвиток.

У дошкільному віці навколишній світ, явища чи предмети сприймаються дитиною через почуття та емоції. Саме тому творчість у цей період відіграє важливу роль щодо формування конкретних навичок.

Види художньо-творчої діяльності старшого дошкільника пов'язані із видами мистецтва: малювання, музика, театр, ліплення, танці тощо. Класифікацію видів мистецької діяльності дітей дошкільного віку розробила О. Половіна: «художньо-продуктивна, музична, театралізована, самостійна художня діяльність» [104, с. 4].

Г. Сухорукова зазначає, що «одним із шляхів розвитку свободи дитячої творчості є самостійне експериментування, дослідження, що розвиває свободу і сміливість зображувальних дій, веде до мистецьких і художніх самовідкриттів» [133, с. 4].

Таким чином, у зазначених видах мистецької діяльності старші дошкільники мають можливість вільно вибирати тему, сюжет, техніку,

проявляти фантазію, втілювати мрії у мистецтво за допомогою уже здобутих умінь та навичок.

Старші дошкільники активно вивчають навколишній світ. Вони часто «приміряють» на себе різні ролі, цікавляться усіма сферами життя. Тому в багатьох дітей можна спостерігати *конкретні захоплення чи хобі*. Наприклад, це можуть бути малювання, колекціонування природних матеріалів чи фігурок, гра на музичних інструментах, спів, танці, спорт, бісероплетіння, моделювання та ін. Дедалі частіше старшим дошкільникам подобається грати у комп'ютерні ігри, малювати графіті, фотографувати, займатися робототехнікою та кулінарією і т.ін.

У процесі формування м'яких навичок потрібно враховувати індивідуальні інтереси дітей. Дитина із задоволенням бере участь у тій діяльності, яка її зацікавила, та виконує такі дії, в результаті яких вона досягне успіху. Старший дошкільник активно й наполегливо працює лише у тому випадку, якщо бачить позитивний результат власної діяльності, який є взірцевим у порівнянні з однолітками. Під час освітнього процесу в ЗДО старання дитини 5-6(7) років, незалежно від кінцевого результату, відзначають похвалою та підтримкою, яка продукує її впевненість у власних силах, сприяє розвитку наполегливості і старанності.

Захоплення старших дошкільників часто пов'язані із дослідницькою та творчою діяльністю. Спонукою до цього є відповідні здібності. Л. Іщенко зазначає, що «дослідницькі здібності – це індивідуально-психологічні особливості особистості, що забезпечують успішність і якісний процес пошуку, оволодіння й осмислення нової інформації. В основі дослідницьких здібностей лежить пошукова активність» [54, с. 76]. П. Торренс, базуючись на дослідженні Дж. Гілфорда, виокремив такі характерні риси творчих здібностей дошкільників: оригінальність, швидкість, гнучкість та пластичність [163].

Слід зазначити, що діти старшого дошкільного віку проявляють цікавість до навколишнього середовища, бажаючи зрозуміти взаємозв'язок

явищ, процесів, речей у ньому. За допомогою органів чуття діти вивчають довкілля та уважно спостерігають за усім, що відбувається навколо них. Старші дошкільники із задоволенням експериментують, намагаючись встановити причинно-наслідкові зв'язки. До проведення власних дослідів вони підходять творчо. Намагаються долучати інших до власних спостережень. Дослідницька діяльність стимулює креативність та допитливість, розвиває навички комунікації, співпраці, стимулює критичне мислення. Під час експериментів старші дошкільники задовольняють індивідуальні потреби та інтереси, що сприяє розвитку пізнавальної самостійності, просторового мислення, вихованню відповідальності, засвоєнню етичних аспектів дослідження тощо. Отже, дослідницька діяльність продукує розвиток дослідницьких здібностей дитини [40].

Таким чином, конкретні захоплення старших дошкільників можуть мати дослідницьке чи творче спрямування.

Старші дошкільники часто демонструють на загал власні інтереси, намагаються заохочувати усіх до спільної діяльності, постійно діляться набутим досвідом та досягненнями. Вихователь приділяє увагу інтересам чи хобі кожної дитини, організовує їх обговорення і дає змогу поділитися власними успіхами з однолітками.

Демонстрування старшим дошкільникам різноманітних захоплень їхніх однолітків викликає у них пізнавальний інтерес і як наслідок – «самостійну, ініціативну діяльність дитини, спрямовану на пізнання навколишньої дійсності (як прояв допитливості) й зумовлену необхідністю розв'язання пізнавальних завдань, що постають перед нею у конкретних ситуаціях» [146, с. 37].

Поглибленню та збереженню пізнавального інтересу сприяє *індивідуальний підхід до дітей*. Його сутність полягає у визнанні індивідуальності дитини старшого дошкільного віку, врахуванні її відмінностей в освітньому процесі для забезпечення її всебічного гармонійного розвитку. Це допомагає виявити унікальні особливості 5-6(7) -

річок, адаптувати вправи та завдання до можливостей кожної дитини, створює сприятливе середовище для формування soft skills та сприяє розвитку самостійності старшого дошкільника.

С. Русова вважала, що мета індивідуального підходу до виховання полягає у широкому й вільному розвитку здібностей кожної конкретної дитини та її духовних сил. «Серед хлопчиків та дівчаток в дитячому садку дуже виразно виявляються різнобарвні духовні постаті й треба до кожного підходити з тим словом, яке найкраще дійде до душі, захопить думку й викличе самостійну моральну роботу або хоч один моральний рух» [118, с. 82].

М. Монтессорі наголошувала на тому, що кожна дитина – це окрема особистість, яка має право на любов і повагу. Тому виховання дошкільника повинно бути вільним, індивідуальним та базуватися на регулярних спостереженнях за кожною дитиною [87].

Значну увагу у здійсненні індивідуального підходу до дитини М. Монтессорі приділяла постаті вихователя. Педагог, на думку науковиці, повинен логічно мислити, уважно спостерігати та «уміти бачити». «Хто вміє бачити, починає цікавитися, і цей інтерес є рушійна сила, що створює дух ученого. Як для маленької дитини внутрішнє „Я” є точкою кристалізації, навколо якої починає складатися уся психічна форма, так і для педагога інтерес до спостережуваного явища буде центром, навколо якого сформується сама по собі вся його особистість» [37, с. 272].

Отже, важливу роль в освітньому процесі старшого дошкільника відіграє *особистість педагога*. Адже вихователь – приклад для наслідування. Дошкільники часто копіюють його поведінку, манери, звички, намагаються бути у всьому схожими на нього [158]. Образ сучасного вихователя важко уявити без сформованих у нього soft skills.

У ХХІ столітті набуло популярності поняття «імідж педагога». Р. Михайлишин трактує це поняття як «один з основних засобів реалізації принципів навчання і виховання своєю особистістю» [157, с. 283]. Цей

педагогічний засіб реалізується через якості особистості, які Р. Шулигіна систематизувала у такий спосіб:

– особистісного спрямування: «інтелектуальний потенціал, цілеспрямованість, рішучість, емоційність, сила волі, відвертість, наявність почуття гумору, оптимізм, інтуїція в ухваленні рішень»;

– професійно-спеціалізовані: «володіння ораторським мистецтвом, уміння уникати конфліктів, уміння сперечатися, відповідність обіцянок вчинкам, хазяйновитість, працьовитість, відкритість в спілкуванні, вміння взаємодіяти з органами влади, вміння підбирати і керувати кадрами, професійний досвід»;

– соціально визначені: «популярність, респектабельність, частота згадування в засобах масової інформації, правильний спосіб життя, прихильність до спорту, сімейність, зовнішній вигляд, матеріальне благополуччя»;

– технологічні: «цифрова грамотність, володіння інформаційними технологіями, інтерактивні методи навчання, електронне навчання та онлайн освіта та ін.» [145, с. 135].

Таким чином, педагог ЗДО повинен бути гідним прикладом для наслідування, вправно володіти знаннями, вміннями та навичками, особистісними якостями, які повинен передати наступному поколінню, уособлювати ідеал сформованості *soft skills*.

Старший дошкільник XXI століття знаходиться у мінливому суспільному середовищі, перенасиченому різною інформацією, до якої діти часто мають вільний доступ. Воно характеризується технологічним прогресом, активним розвитком наукових досліджень, глобалізацією, змінами в економіці та соціумі тощо. В результаті цього розвивається із випередженням інтелектуальна сфера сучасних дітей. Вони легко освоюють нові технології, швидко адаптуються до змін, ефективно сприймають та опрацьовують нову інформацію. Як наслідок таких змін у дітей відбувається

процес соціальної акселерації (прискореного розвитку) усіх психологічних процесів.

Означене середовище сучасного старшого дошкільника характеризується різноманітними засобами та ресурсами для розвитку. Набувають популярності електронні іграшки, дитяче комп'ютерне програмне забезпечення, інтерактивні ігри та книги, роботи тощо.

Використовуючи гаджети, діти 6-7-го року життя мають швидкий доступ до цифрового середовища, доповненої та віртуальної реальності. Там можна стати головними персонажами казкових сюжетів, подорожувати планетами, опинитися у будь-якому місці світу тощо. Таким чином, старші дошкільники вчаться новому, пізнають навколишній світ. Для цього необхідно оволодіти елементарними інформаційно-цифровими вміннями [142]: виникає внутрішня суперечність, відбувається так званий конфлікт між бажаннями та можливостями. Завдяки цьому дитина активно діє, поступово досягає мети та набуває під час цього нових знань, умінь та навичок.

Г. Беленька з'ясувала, що «характерними рисами сучасних дітей дошкільного віку є: емоційна чутливість, неврівноваженість нервової системи; розумова активність і значна інтелектуальна обізнаність; стійкий інтерес і тяжіння до комп'ютерних ігор, побутової техніки; відмінності в ціннісних орієнтирах, що обумовлюється їхньою належністю до родин із різним рівнем добробуту» [10, с. 29].

Спостерігаючи за старшими дошкільниками, ми помітили, що дуже багато вільного часу діти проводять за різноманітними гаджетами. Незважаючи на те, що у сучасному світі без комп'ютерних технологій життя практично неможливе, слід враховувати суттєві недоліки їх неконтрольованого використання дітьми. Зокрема те, що дитина втрачає зв'язок із реальним світом, проводячи багато часу у віртуальному. Вона стає агресивною, конфліктною, некоммунікбельною, залежною від соціальних

мереж тощо. Старші дошкільники знаходять на просторах інтернету різну інформацію, серед якої може бути і шкідлива.

Під час освітнього процесу в ЗДО дітей заохочують до спілкування, співпраці, ігор з однолітками тощо. Досягнути поставленої мети можна лише за умови, якщо зацікавити старшого дошкільника та залучити його до активної участі у конкретній діяльності, наголошуючи при цьому на його важливості, унікальності та незамінності у виконанні тієї чи іншої ролі.

Окресливши психолого-педагогічну характеристику старшого дошкільника, його особистісну, пізнавальну, емоційну і діяльнісну сфери, робимо висновок, що *старший дошкільний вік – період закладення основ формування soft skills*. Рівень психофізичного розвитку дитини у 5-6(7) років сприяє можливості формування у неї м'яких навичок.

Отже, психолого-педагогічними передумовами для формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку є такі:

- спрямованість на оволодіння базовими якостями – рисами характеру особистості дитини старшого дошкільного віку (самостійність, організованість, ініціативність, відповідальність, емпатичність, турботливість та ін.);

- розвиток пізнавальної сфери особистості старшого дошкільника (зосередженість зорового, дотикового та слухового сприймання; механічну та ейдетичну пам'ять; обсяг, концентрацію та стійкість уваги; творчу уяву; мисленнєві процеси та результати; словниковий запас, фонетичні та артикуляційні навички);

- організація видів діяльності (мистецької і художньо-творчої, ігрової, пізнавальної, комунікативної), у яких виявляється індивідуальність дитини, її захоплення, уподобання, інтереси, здібності (творчі і дослідницькі) тощо;

- необхідність індивідуального підходу у навчанні, вихованні та розвитку дітей;

- врахування ролі педагога як еталону сформованості soft skills особистості (його цілеспрямованість, емоційність, оптимізм, уміння уникати

конфліктів, відповідність обіцянок вчинкам, відкритість у спілкуванні, здатність до взаємодії та ін.);

– створення сприятливого середовища міжособистісної взаємодії (соціального, цифрового).

1.4. Театралізована діяльність як засіб формування soft skills у старших дошкільників

Театралізована діяльність є одним із засобів формування гнучких навичок у дітей старшого дошкільного віку. Підтвердженням зазначеної тези є проаналізовані у попередніх параграфах літературні джерела, а також результати відповідей вихователів ЗДО на запитання анкети «Soft skills старшого дошкільника XXI століття» щодо того, чи «засоби театралізованої діяльності є ефективними для формування soft skills у старших дошкільників» (Додаток А). 32 респонденти (94,1 %) відповіли «так», 2 (5,9 %) – «частково». Заперечних відповідей не зафіксовано. Для обґрунтування власних позицій вихователі вказали, що участь старших дошкільників у театралізованій діяльності сприяє розвитку у них здатності розуміти інших, регулювати власну поведінку, взаємодіяти з однолітками, діяти відповідно до правил, усвідомлювати себе, адаптуватися до нових умов. Ті, хто відповіли «частково», зауважили, що формуванню soft skills у дітей старшого дошкільного віку сприяють не лише застосування засобів театралізованої діяльності – потрібен більш комплексний підхід.

Театралізована діяльність комплексно поєднує мистецтво музики й ритміки, акторське, візуальне, образотворче, літературне та інші види мистецтва, позитивно впливаючи на розвиток когнітивних і сенсорних навичок (пам'ять, уява, увага, мислення, мовлення, самоусвідомлення, сприйняття кольору, форми, властивостей предметів тощо), навичок ефективної адаптації у новому середовищі, соціальних навичок (співпраці, емпатії, розуміння емоцій інших та прояв власних, взаємодії з однолітками й дорослими, відповідальності тощо), навичок творчості та уяви,

самообслуговування, саморегуляції, самоідентифікації, орієнтації в часі й просторі, навичок етичних та естетичних норм і правил поведінки, навичок технологічної грамотності, сприйняття мистецтва і культури рідного краю, громадянської свідомості та ін. Театралізована діяльність дає можливість дитині «не тільки отримати інформацію про навколишній світ, закони суспільства, про красу людських відносин, а й вчитися жити в цьому світі, будувати свої відносини» [45, с. 21]. Вона є невід'ємною складовою всебічного та гармонійного розвитку дітей старшого дошкільного віку [67, с. 33].

О. Половіна зауважує, що мистецтво театру розвиває у дитини глядацьку культуру. Дошкільник оволодіває здатністю перенесення естетичних оцінок у контексті конкретного твору на інші види мистецтва. Він формує вміння усвідомлено сприймати форму, зміст твору, його мораль. У процесі залучення до театралізованої діяльності дошкільник вчиться інтерпретувати сенси твору, розуміти режисерську концепцію, усвідомлювати акторську творчість. Дитина співпереживає дійовим особам та проявляє готовність до рефлексії, як-от: особистісні оцінки вистави, ставлення до вчинків персонажів, вираження власних вражень. 5-6(7)-літки проявляють першу спроможність імплементувати набутий поведінковий досвід у власне життя [104, с. 7].

Ю. Масалова вважає мистецтво джерелом розвитку емпатії, зауважуючи, що оволодіти досвідом її реалізації можна у процесі читання літературних творів, перегляду театральних вистав, уявляючи себе на місці їхніх персонажів, переживаючи їхні почуття [78].

Дитячий театр – це «мистецтво дійства, притаманне всім видам і жанрам театального мистецтва (у театрі ляльок – словесна і фізична дії, в опері – дія і музика, в балеті – дія з музикою і пластикою), тим самим збільшується його емоційний вплив на людину» [76, с. 154]. Зважаючи на це, сутність дитячого театру вкотре підтверджує потенціал його впливу на

емоційно-почуттєву сферу людини, регулюючи її взаємодію з навколишніми та самопроцеси.

В інваріантному складнику ДСДО України передбачено реалізацію освітнього напрямку «Дитина у світі мистецтва», що безпосередньо спрямований на формування мистецько-творчої компетентності дошкільників. Результатом набуття мистецько-творчої компетентності є «елементарна обізнаність дитини у специфіці видів мистецтва (художньо-продуктивній, музичній, театральній діяльності), ціннісне ставлення до мистецтва і мистецької діяльності, прагнення сприймати мистецтво тощо» [3, с. 22]. Емоційно-ціннісне ставлення передбачає «ціннісне ставлення до творчості митців, інтерес до мистецької діяльності та задоволення від неї, активне включення у мистецько-творчу діяльність» [3, с. 22]. Формувати тематичні знання та навички, згідно з ДСДО України, – означає сприяти становленню та розвитку уявлень про різні види мистецтва як результати творчої діяльності, вчити виявляти до них інтерес та висловлювати власні враження. Крім цього, також емоційно сприймати твір, аналізувати засоби художньої виразності, формувати здатність реалізувати творчий задум за допомогою театралізованої діяльності, театральних реkvізитів, розуміти зміст театральної вистави, орієнтуватися у різновидах театру.

Старші дошкільники повинні уміти проводити аналогію театралізованої постановки із життям, уміти відобразити емоції, враження та власні почуття за допомогою міміки, жестів, інтонації голосу, рухів; створювати художні образи, орієнтуватися у використанні технік художньо-продуктивної та декоративно-ужиткової діяльностей, володіти культурою глядача, запам'ятовувати послідовність спектаклів, виявляти акторські здібності, орієнтуватися в етичних нормах та правилах, демонструвати самостійну художню діяльність, співпрацювати з дітьми й дорослими, допомагати декорувати приміщення, виявляти естетичний смак і навички рефлексії щодо мистецького досвіду [3, с. 22].

У наш час існує багато видів театру, з якими необхідно ознайомлювати старших дошкільників. Засоби театралізованої діяльності, які доцільно застосовувати у практиці організації театралізованої діяльності дошкільників, класифікуємо так: матеріально-технічні, творчо-продуктивні та методично-організаційні. І для формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку, на думку вихователів (Додаток А), які під час опитування запропонували суттєвий перелік таких засобів, потрібно використовувати їх різноманіття.

У старшому дошкільному віці доцільно ознайомити дітей із різними видами театру, їх особливостями, спільними та відмінними рисами, формувати у дошкільників бажання долучатися до театрального мистецтва, естетичний мистецький смак.

Ляльковий театр – це «специфічний вид театрального мистецтва, особливий вид вистави, у якій діють ляльки» як пластичні узагальнення живих істот (людини чи тварини) [73, с. 98]. Старший дошкільник може виконувати у такому театрі роль глядача, сценариста або ж актора.

Театральні ляльки бувають площинними (вирізані із картону чи фанери), об'ємними (іграшки, інтер'єрні чи механічні ляльки), тростинними (за допомогою тростин у рух приводять їхні різні частини тіла), створені на основі природних матеріалів (глини, паперу, дерева, соломи, тканини тощо), предметів побуту (одягу, столових приборів, пластикових пляшок, повітряних кульок, посуду, ниток тощо), виготовлені способом комбінування природних та штучних матеріалів тощо.

М. Давидова дослідила, що «у сучасному ляльковому театрі широко розповсюджений «живий план», коли актор керує лялькою відкрито, на очах у глядачів, іноді вступаючи у взаємодію з нею. У такому театрі особливо розповсюджений прийом, коли замість ляльки виступає будь-який предмет – від побутової речі до спеціально виготовленого об'єкта, який зображує одухотворений персонаж» [81, с. 60].

До дитячого лялькового театру належать:

– театри горішніх (верхових) ляльок – ляльки здебільшого демонструють над ширмою, що закриває акторів, які керують лялькою знизу: пальчиковий театр, кулачковий театр, театр на олівцях, театр «Рукавичок», театр кольорових долоньок, театр рук, трафаретний театр, театр на ложках, лопатках, паличках, театр повітряних кульок, театр на дисках та ін.;

– маріонеткові театри (театри нижніх ляльок) – актори керують ляльками за ширмою із допомогою підчеплених до них ниток, дротів, тростин, маніпулюючи ляльками зверху: театр маріонеток, театр ляльок на нитці, театр предметів, театр паркетних ляльок, театр вертушок тощо;

– театр серединних ляльок – ляльки перебувають посередині на рівні лялькаря: настільний театр, театр сірникових коробок, театр геометричних фігур, театр картинок, театр склянок і тарілок, театр на прищіпках, театр помпонів, театр «живої руки», театр кіндер-сюрпризів, театр мушель, овочів, фруктів, квітів, шишок, театр стенд-книжок, театр на фланелеграфі, театр на магнітах, вертеп, театр емоцій, фартушковий театр, театр іграшок, хустковий театр, театр шкарпеток, театр топотушок, театр пуфів, стільців, театр на манекенах тощо;

– театр ляльок-підколінників – звичайна шкарпетка (довжиною до коліна актора) перетворюється на казкового персонажа. Часто ляльки-підколінники використовують у мюзиклах для передачі танцювальних рухів; з їх допомогою можна втілити у життя роль Річки чи Вітру, зобразити пейзажі;

– ніжковий театр (Leg-players) – передбачає створення головних персонажів із дитячих шкарпеток, які старші дошкільники одягають на ноги, таким чином керуючи казковими персонажами за верхньою ширмою;

– синтезований ляльковий театр – поєднання різних видів лялькового театру [16, с. 28–33].

На платформі «НУМО» презентовано ляльковий театр «Іскорки суперсил», розроблені сценарії для сюжетно-рольових ігор та передбачена творча робота із відеоінструкціями щодо створення ігрових декорацій. Також

тут можна завантажити розмальовки та викрійки персонажів. Ляльковий театр сприяє розвитку у дошкільників 16 навичок, зазначених на платформі, серед яких є навички, що належать до soft skills. Зокрема: емоційна компетентність, креативність, саморегуляція, самоідентифікація, відповідальність та вміння робити вибір, взаємодія з дітьми, мовлення, громадянська свідомість, екосвідомість [74].

Зважаючи на зазначене, під час організації процесу формування soft skills старшого дошкільника доцільно використовувати такі засоби театралізованої діяльності, приналежні до лялькового театру: матеріально-технічні (ляльки-іграшки, елементи управління ляльками (нитки, палички, рукавички та ін.), підставки та тримачі для ляльок, ширми, прилади для освітлення, тематичні декорації тощо); творчо-продуктивні (створені ляльки з картону, тканини, паперу, виготовлені театральні костюми для ляльок, створені власноруч аплікації, творче сценічне оформлення тощо); методично-організаційні (методичні розробки екскурсій у ляльковий театр, сценарій лялькової вистави, рольових етюдів з ляльками, ігрових театралізованих вправ тощо).

Театр предметів («авторський театр» або «театр художника») передбачає надання різним об'єктам чи предметам ролі головних персонажів вистави, рухи, голос, поведінку яких контролюють виконавці. О. Аль Юсеф вважає, що «вся справа у тому, як актор «одухотворяє» предмет, враховуючи його форму та матеріальну природу... Проте абсолютно будь-який предмет у руках людини – та ж цеглина, ганчірка, чобіт, пляшка – може в асоціативній фантазії людини виконувати функції живої істоти. Рухатися, сміятися, плакати» [1, с. 94]. Під час організації такого театру важливо враховувати особливості того чи іншого предмета, можливості виконання маніпуляцій з ним, умови оперування предметом. Річ може мати національність, вік. Варто враховувати і те, що значення мають різні характеристики предмета: м'який він чи твердий, теплий чи холодний, довговічний чи недовговічний, штучний чи природний та ін.

Забезпечуючи формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку, у практиці роботи ЗДО застосовують такі засоби театралізованої діяльності, приналежні до театру предметів: матеріально-технічні (побуту та вжитку (іграшки, посуд, одяг, коробки та ін.), природні матеріали (камінці, гілки, шишки тощо), матеріали для трансформації предметів (фарби, олівці, клей, нитки, тканини), елементи сценічного оформлення (підставки, фони, освітлення, поверхні для розміщення предметів) та ін.); творчо-продуктивні (саморобні предмети-персонажі, декоративні побутові об'єкти, комбіновані об'єкти тощо); методично-організаційні (план ознайомлення із театром предметів, сценарії театралізованих вправ на імпровізацію, одухотворення предметів, їх персоніфікацію або ідентифікацію із власним «Я» тощо).

Зауважимо, що цікавим видом театру є *театр на піску* (*театр пісочної анімації*), коли пісок розсипають на столі чи підлозі, а старші дошкільники за допомогою пальців рук створюють різні образи чи сюжети на світловому фоні чи без нього. Також аналогічно можна практикувати *театр на крупі*. Засобами театралізованої діяльності, приналежними до театрів на піску чи крупі, які варто використовувати для формування soft skills старшого дошкільника, є такі: матеріально-технічні (пісочниця або світловий пісочний стіл, пісок різної фактури або крупа, допоміжні інструменти для малювання (трафарети, олівці, пензлі, палички, ситечка та ін.)); творчо-продуктивні (створені зображення на крупі чи піску, композиції з відображенням емоційних станів, сюжетні історії, які складаються із послідовних серій малюнків тощо); методично-організаційні (інструкції щодо послідовного створення та трансформації зображень на пісочному столі, план імпровізаційних завдань з піском чи крупною, добірка вправ на взаємодію у парі чи групі під час роботи на одному столі тощо).

Не менш захопливим видовищем є *водяний театр*, основним елементом вистави у якому є звичайна вода, яка часто виконує роль сцени. У водяних театралізованих постановках здебільшого використовують музичний супровід та візуальні спецефекти.

Театр краплинок – це театр, який охоплює використання краплин води для створення тимчасових малюнків на плоскій поверхні, що є не менш захопливим для дітей старшого дошкільного віку. Старші дошкільники спостерігають, як створені ними різнокольорові зображення розтікаються, змішуються та змінюються, уявляючи їх як різні форми чи персонажі. Діти експериментують із водою, поєднуючи малюнки з елементами театралізованої гри.

Засобами театралізованої діяльності для театру краплинок та водяного театру є: матеріально-технічні (вода (чиста або підфарбована), ємність для води, піпетки, пензлі різних розмірів, трафарети, прозорі поверхні, підсвітки, музичні композиції, аудіоефекти, візуальні спецефекти, іграшки, ляльки, побутові предмети тощо)); творчо-продуктивні (заздалегідь підготовлені саморобні персонажі, сценки, ескізи образів персонажів, замальовки, дитячі малюнки на воді тощо); методично-організаційні (схема демонстрації алгоритму дій з водою, сценарії театралізованих вправ на імпровізацію, ігор-експериментів з водою, вправ на колективну взаємодію тощо).

Театр тіней – вид мистецтва, у якому актори використовують рухи, форму, жести тіла та інші предмети для створення тіней на екрані чи стіні за допомогою світла. Саме тінню діти створюють образи різних персонажів, а сценками намагаються передати сюжетні історії чи ситуації. До засобів театралізованої діяльності для цього різновиду театру, які сприяють формуванню soft skills у старшого дошкільника, належать: матеріально-технічні (спеціальне освітлення (лампа, прожектор), екран або напівпрозора поверхня (папір, тканина), фігури для створення тіней (силуети, руки, предмети та ін.), ширми, підставки, допоміжні предмети (палиці, кріплення, тримачі) тощо); творчо-продуктивні (власні заготовки тіньових фігур, виготовлені креативні декорації у вигляді контурних зображень, продумані художні образи персонажів (зовнішній вигляд, характер) тощо); методично-організаційні (плакати для ознайомлення дітей із особливостями театру тіней, сценарій театралізованих тіньових постановок, розробка ігор з тінями,

добірка вправ на розвиток уяви, наочний алгоритм роботи з тінню та світлом, схема показу способів дій тощо).

На жаль, сьогодні педагоги мало уваги приділяють дитячому театру тіней, який розвиває багато гнучких навичок старших дошкільників. Зокрема, уяву та фантазію, здатність до імпровізації, допитливість, мовлення, моторику, координацію рухів тіла тощо. Театр тіней ефективно впливає на формування адаптивного інтелекту, оскільки найбільш сором'язливий дошкільник погодиться взяти участь у тіньовій театралізованій постановці. Завдяки цьому дитина соціалізується, стає більш впевненою у власних силах, зможе надалі легко виступати уже безпосередньо перед публікою.

Ефективному розвитку емоційного інтелекту старших дошкільників сприяє *театр пантоміми*, за допомогою якого діти вчаться самовиражатися, розпізнавати чужі емоції, вдало виявляти власні, розуміти один одного без слів, розвивати емпатію, увагу, концентрацію тощо.

Театр пантоміми – це вид мистецтва, у якому образ передається за допомогою міміки, жестів, пластики тіла. Актор-мім – це людина, яка майстерно передає сюжет, образ, історію невербальним мовленням, не користуючись голосом. Мім часто застосовує мімічні маски для ефективних показів театралізованих дійств. Захопливими видами пантоміми є вулична пантоміма (актори працюють на вулицях, площах міст) та масова пантоміма.

Ще одним видом театрального мистецтва є *театр маски*. В його основі лежить театральна маска – виріб, який має щілини для очей і використовується акторами для позначення головних персонажів та їхніх емоцій. Це можуть бути як люди, так і персонажі тварин чи міфічних або ж вигаданих істот. Діти старшого дошкільного віку можуть виготовити з допомогою дорослих власні маски для показу вистав, що приносить їм радість, багато позитивних емоцій, розвиває творчість, самоорганізацію, позитивну взаємодію з дорослими та однолітками.

Театр пантоміми та театр маски належать часто до невербальних або частково вербальних видів театру, у яких значну роль відіграють жести та

рухи актора. Міміка відіграє важливу роль у театрі пантоміми, а у театрі масок засобом створення образу є фізична маска.

До засобів театралізованої діяльності театру пантоміми та театру масок належать: матеріально-технічні (фабричні маски, спеціальні костюми акторів, дзеркала, фарби, косметичні матеріали для створення гриму, музичний супровід тощо); творчо-продуктивні (грим актора, креативні власноруч пошиті маски, костюми, вигадані персонажі, сюжети театралізованих постановок, продумані образи та ін.); методично-організаційні (сценарій екскурсій у театри пантоміми та масок, ігор на передачу характеру та емоцій персонажа за допомогою міміки, жестів і рухів, вправ на розвиток мімічної виразності й пластики тіла, вправ на узгодження рухів і взаємодію у групі тощо).

Дитячий театр моди – театр, який охоплює сценічне та дизайнерське мистецтво. Його використання сприяє самовираженню, розвитку впевненості, знайомству з історією моди, минулим та сучасним її світом. Старші дошкільники з допомогою батьків і вихователів можуть створити колекцію одягу для демонстрації на подіумі або ж використати фабричне вбрання для передання, як приклад, тенденцій сучасної дитячої моди рідної чи іноземних країн, історії розвитку українських вишиванок тощо. Моделями можуть бути як діти, так і манекени, ляльки чи іграшки. Дитячий театр моди варто поєднати з іншими видами театру, розробивши відповідний сценарій, у який доцільно додати певні драматичні сценки, уривки цікавих історій, музичний супровід, освітлення, хореографічні постановки тощо.

Перелічимо засоби дитячого театру моди, які сприяють формуванню soft skills у дітей старшого дошкільного віку: матеріально-технічні (одяг, костюми, аксесуари, матеріали для створення одягу, подіум, дзеркала, музичне обладнання, елементи декору тощо); творчо-продуктивні (ескізи моделей одягу, виготовлений одяг за власним задумом, креативні зачіски, продумані сюжетні або тематичні колекції, імпровізовані мініпокази, сценічні образи дітей та ін.); методично-організаційні (добірка вправ для

формування самопрезентації, постави, ходи, пластики тіла; сценарій ігор для розвитку емоційної виразності, тематичних сюжетно-рольових ігор тощо).

Музичний театр старших дошкільників поєднує в собі музику, співи, танці та діалоги, створює особливу позитивну атмосферу у дитячому колективі та серед глядачів, яскраво підкреслює емоції та сюжет постановки. Він охоплює розігрування мюзиклів, музичних комедій, а також елементи балету, опери, оперети тощо.

Дитячий театр танцю – вид театру, у якому діти використовують невеликі хореографічні костюмовані постановки для передання ідей, емоцій та сюжетів художніх творів. Вихованці старшої групи ЗДО з радістю розіграватимуть сюжет улюбленої казки під час серії танцювальних номерів. Старші дошкільники, беручи участь у цьому різновиді театрального мистецтва, вчать координувати свої рухи, проявляти почуття та емоції за допомогою пластики тіла, креативити, створюючи власні рухи або танцювальні сценки. Для різноманітності хореографічних постановок можна поєднувати різні види танцю, музики, візуальних ефектів, драматургії та ін. Театр танцю спрямований на розвиток самокоординації, самодисципліни, самоконтролю, самоорганізації, самопрезентації, спостережливості, відповідальності, розвиток фізичних можливостей тіла, командної роботи тощо.

Часто театр танцю та музичний театр об'єднують, оскільки вони синтезують музику, рухи та сценічну виразність.

Спільними засобами музичного театру та дитячого театру танцю, що сприяють формуванню *soft skills* у 5-6(7) річок, вважаємо: матеріально-технічні (сценічний простір, музичне обладнання, одяг та взуття для танцю, спеціальні реквізити (предмети для танцю чи сценічної дії), світлове оформлення, декорації тощо); творчо-продуктивні (творчі хореографічні композиції, креативні танцювальні елементи й рухи, створені музичні композиції, вигадані образи персонажів та ін.); методично-організаційні (плакати із демонстрацією вправ для розвитку ритму, координації та

пластику рухів, синхронності й командної взаємодії, сценарії імпровізаційних завдань під музику, музичних театралізованих постановок тощо).

Інтерактивний дитячий театр – це вид театру, який передбачає взаємодію з аудиторією та залучення її до безпосередньої участі у постановках. Р. Кучер дослідив, що «в незалежній Україні процес розвитку саме інтерактивного театру для дітей розпочався з Б. Шарварка. Із його грандіозних свят та заходів беруть свій початок естрадні дитячі форми. Ці дійства мали традиційний театральний-пісенний характер, були наповнені казковими персонажами, передбачали хороводи навколо новорічних дерев та ігри («Вартові мрій», «Дім таємничих пригод», «Гунляндія», «Снігова королева» та ін.)» [65, с. 542]. Такі вистави дарують дітям незабутні враження та позитивні емоції. Інтерактивні міні-вистави педагогам можна організувати і в приміщенні ЗДО. Обов'язковою умовою є залучення дошкільників до участі у театралізованих постановках, взаємодія з акторами, вплив на хід сюжету у процесі гри. Для масовості свята та більш колоритного дійства можна долучити до створення та постановки казкових вистав батьків, старших чи молодших братів та сестер. Зі старшими дошкільникам доцільно організувати так звані «театральні майстерні», які навчають дітей створювати маски, театральні костюми, наносити грим, виготовляти декорації до вистав тощо. Зауважимо, що «педагог повинен мати готовність адаптуватися до потреб та інтересів дітей, щоб кожен учасник групи міг відчувати свою важливість та унікальність» [109, с. 221].

Забезпечуючи формування *soft skills* у дітей старшого дошкільного віку, у практиці роботи ЗДО застосовують такі засоби театралізованої діяльності, приналежні до інтерактивного дитячого театру: матеріально-технічні (сценічно-ігровий простір, мобільні декорації, звукова апаратура, світлові ефекти, музичні композиції, предмети для взаємодії з аудиторією (плакати, картки, малюнки, іграшки, ляльки тощо), інвентар для хороводів та ін.); творчо-продуктивні (творчі сценарії з інтерактивними елементами,

вигадані персонажі та їхні ролі для дітей, створені тематичні композиції тощо); методично-організаційні (сценарії інтерактивних ігор, завдань для імпровізації, вправ для розвитку вміння будувати діалог з навколишніми, пам'ятка використання ігрових ситуацій вибору і прийняття рішень та ін.).

На розвиток емпатії у дітей та соціальну адаптацію спрямований *театр добрих справ* – соціальний театр, який за допомогою театралізованих методів сприяє досягненню позитивних змін конкретного кола людей та суспільства загалом. Він може охоплювати вистави, інтерактивні вправи, майстеркласи, театралізовані ігри для усвідомлення морально-етичних норм та правил поведінки старших дошкільників. Окрім цього, долучившись до доброї справи, дошкільники мають змогу відчувати свою корисність та значущість у соціумі. До театру добрих справ можна залучати інших людей чи організації. До прикладу, можна організовувати з дітьми театралізовані дійства, кінцева мета яких – втілення у життя доброї справи, благодійність, власний корисний внесок у суспільство.

Засобами театралізованої діяльності, приналежними до театру добрих справ, є: матеріально-технічні (спеціальні реквізити (предмети для розігрування життєвих ситуацій, побутові речі, іграшки), костюми та атрибути персонажів, декорації, наочні матеріали (ілюстрації, малюнки, схеми) тощо); творчо-продуктивні (придумані сюжети, сценарії, добрі вчинки, продумані креативні образи персонажів, ескізи) та ін.); методично-організаційні (педагогічні картки із завданнями або проблемними ситуаціями, сценарії сюжетно-рольових ігор морального змісту, ігор-імітацій, добірка вправ на розвиток емпатії тощо).

Розвитку інтелекту, цікавості до навколишнього світу, критичного мислення, широкого спектру м'яких навичок старших дошкільників через театральні засоби сприяє *театр наукових відкриттів або науковий театр*. Цей вид театру містить досліди та їх демонстрування, експерименти, обов'язковою умовою яких є безпечність і доступність для дітей 5-6(7) років. Науковий театр дає можливість складні теми зробити доступними і

зрозумілими. Організувати наукові вистави рекомендується на тематику, яка цікавить дітей, тобто співзвучну з їхніми інтересами та уподобаннями. Крім цього, здобуті попередньо наукові відкриття та сценки досліджень можна використовувати й в інших видах театру: наприклад, для створення магічних ефектів, фантастичних спецефектів, рольових ігор, подорожей у часі тощо. Цей вид театру передбачає використання таких засобів театралізованої діяльності: матеріально-технічні (побутові предмети, природні матеріали, демонстраційне та лабораторне обладнання (пробірки, колби, мікроскопи тощо), технічні засоби та ін.); творчо-продуктивні (створені власноруч малюнки, макети, плакати, спеціальні креативні театралізовані реквізити, продумані етапи проведення досліджень тощо); методично-організаційні (сценарії, конспекти, наочні алгоритми проведення дослідів, список інтерактивних форм роботи, інструкції та правила проведення експериментів та ін.).

Драматичний театр – один із найпоширеніших видів театру у старших дошкільників, у якому розігрують драматичні та літературні твори за допомогою діалогів чи акторської гри. Часто драматичний театр поєднують із ляльковим, що реалізується у чотирьох основних напрямках: у драматичній виставі ляльок використовують як символи іншої реальності; актори застосовують прийоми руху й мовлення механічних ляльок; режисер намагається повністю контролювати розум і тіло актора, перетворюючи його на ляльку-маріонетку; у драматичному театрі роблять метафоричні постановки лялькових вистав без фактичного застосування ляльок [81, с. 67]. Драматичний театр передбачає використання таких засобів театралізованої діяльності, що сприяють формуванню *soft skills* старшого дошкільника: матеріально-технічні (грим, маски, костюми, аксесуари, декорації, музичне обладнання, світлові ефекти, сценічний простір, тематичні конструкції елементи інтер'єру тощо); творчо-продуктивні (креативні розробки сценарії, створені афіші, власноруч виготовлені макети сцени, ескізи декорацій та костюмів та ін.); методично-організаційні (добірка методів роботи над

роллю, педагогічні інструкції щодо організації вистави, список вправ з акторської майстерності, сценарні плани та ін.).

Узагальнимо засоби театралізованої діяльності видів театру, які доцільно використовувати в освітньому процесі зі старшими дошкільниками, у таблиці 1.1.

Таблиця 1.1

Засоби театралізованої діяльності видів театру, які доцільно використовувати в освітньому процесі зі старшими дошкільниками

<i>Види театру</i>	<i>Засоби театралізованої діяльності</i>		
	<i>матеріально-технічні</i>	<i>творчо-продуктивні</i>	<i>методично-організаційні</i>
Ляльковий театр	ляльки-іграшки, елементи управління ляльками (нитки, палички, рукавички та ін.), підставки та тримачі для ляльок, ширми, прилади для освітлення, тематичні декорації тощо	виготовлені власноруч: ляльки з картону, тканини, паперу, театральні костюми для ляльок, аплікації, творче сценічне оформлення тощо	методичні розробки екскурсій у ляльковий театр, сценарії лялькових вистав, рольових етюдів з ляльками, ігрових театралізованих вправ тощо
Театр предметів	речі побутового вжитку (іграшки, посуд, одяг, коробки та ін.), природні матеріали (камінці, гілки, шишки тощо), матеріали для трансформації предметів (фарби, олівці, клей, нитки, тканини), елементи сценічного оформлення (підставки, фони, освітлення, поверхні для розміщення предметів) та ін.	саморобні предмети-персонажі, декоративні побутові об'єкти, комбіновані об'єкти (поєднання штучних та природних матеріалів)	план ознайомлення із театром предметів, сценарії театралізованих вправ для імпровізації, одухотворення предметів, їх персоніфікацію або ідентифікацію із власним «Я» тощо
Театр на піску чи крупі	пісочниця або світловий пісочний стіл, пісок різної фактури або крупа, допоміжні інструменти для малювання (трафарети, олівці, пензлі, палички, ситечка та ін.)	створені зображення на крупі чи піску, композиції з відображенням емоційних станів, сюжетні історії, які складаються із послідовних серій малюнків тощо	інструкції щодо послідовного створення та трансформації зображень на пісочному столі, план імпровізаційних завдань з піском чи крупною, добірка вправ на взаємодію у парі чи групі під час роботи на одному столі тощо
Театр на воді та театр краплинок	вода (чиста або підфарбована), ємність для води, піпетки, пензлі різних розмірів, трафарети, прозорі поверхні, підсвітки, музичні композиції, аудіоефекти, візуальні спецефекти, іграшки, ляльки, побутові предмети тощо	заздалегідь підготовлені саморобні персонажі, сценки, ескізи образів персонажів, замальовки, дитячі малюнки на воді тощо	схема демонстрації алгоритму дій з водою, сценарії театралізованих вправ для імпровізації, ігор-експериментів з водою, вправ для колективної взаємодії
Театр тіней	спеціальне освітлення (лампа, прожектор), екран або напівпрозора поверхня (папір, тканина), фігури для створення тіней (силуети, руки, предмети та ін.), ширми, підставки, допоміжні предмети (палиці, кріплення, тримачі) тощо	власні заготовки тінювих фігур, виготовлені креативні декорації у вигляді контурних зображень, продумані художні образи персонажів (зовнішній вигляд, характер) тощо	плакати для ознайомлення дітей із особливостями театру тіней, сценарії театралізованих тінювих постановок, розробка ігор з тінями, добірка вправ на розвиток уяви, наочний алгоритм роботи з тінню та світлом, схема показу способів дій тощо

Продовження табл. 1.1

Театр маски та пантоміми	фабричні маски, спеціальні костюми акторів, дзеркала, фарби, косметичні матеріали для створення гриму, музичний супровід тощо)	грим актора, креативні власноруч створені маски, костюми, вигадані персонажі, сюжети театралізованих постановок, продумані образи та ін.	сценарій екскурсій у театри пантоміми та масок, ігор для передачі характеру та емоцій персонажа за допомогою міміки, жестів і рухів, вправ для розвитку мімічної виразності та пластики тіла, вправ для узгодження рухів і взаємодії у групі тощо
Театр моди	одяг, костюми, аксесуари, матеріали для створення одягу, подіум, дзеркала, музичне обладнання. елементи декору тощо	ескізи моделей одягу, виготовлений одяг за власним задумом, креативні зачіски, продумані сюжетні або тематичні колекції, імпровізовані мініпокази, сценічні образи дітей та ін.	добірка вправ для формування самопрезентації, постави, ходи, пластики тіла, сценарій ігор на розвиток емоційної виразності, тематичних сюжетно-рольових ігор тощо
Музичний театр та театр танцю	сценічний простір, музичне обладнання, одяг та взуття для танцю, спеціальні реквізити (предмети для танцю чи сценічної дії), світлове оформлення, декорації тощо	творчі хореографічні композиції, креативні танцювальні елементи та рухи, створені музичні композиції, вигадані образи персонажів та ін.	плакати із демонстрацією вправ на розвиток ритму, координацію та пластику рухів, синхронність та командну взаємодію, сценарій імпровізаційних завдань під музику, музичних театралізованих постановок тощо
Інтерактивний дитячий театр	сценічно-ігровий простір, мобільні декорації, звукова апаратура, світлові ефекти, музичні композиції, предмети для взаємодії з аудиторією (плакати, картки, малюнки, іграшки, ляльки тощо), інвентар для хороводів та ін.)	творчі сценарії з інтерактивними елементами, вигадані персонажі та їх ролі для дітей, створені тематичні композиції тощо	сценарій інтерактивних ігор, завдань для імпровізації, вправ для розвитку вміння будувати діалог з навколишніми, пам'ятка використання ігрових ситуацій вибору і прийняття рішень та ін.
Театр добрих справ	спеціальні реквізити (предмети для розігрування життєвих ситуацій, побутові речі, іграшки), костюми та атрибути персонажів, декорації, наочні матеріали (ілюстрації, малюнки, схеми) тощо	придумані сюжети, сценарії, добрі вчинки, продумані креативні образи персонажів, ескізи) та ін.	педагогічні картки із завданнями або проблемними ситуаціями, сценарій сюжетно-рольових ігор морального змісту, ігор-імітацій, добірка вправ для розвитку емпатії тощо
Театр наукових відкриттів	побутові предмети, природні матеріали, демонстраційне та лабораторне обладнання (пробірки, колби, мікроскопи тощо), технічні засоби та ін.	створені власноруч малюнки, макети, плакати, спеціальні креативні театралізовані реквізити, продумані етапи проведення досліджень тощо	сценарій, конспекти, наочні алгоритми проведення дослідів, список інтерактивних форм роботи, інструкції та правила проведення експериментів та ін.
Драматичний театр	грим, маски, костюми, аксесуари, декорації, музичне обладнання, світлові ефекти, сценічний простір, тематичні конструкції, елементи інтер'єру тощо	креативні розробки сценаріїв, створені афіші, власноруч виготовлені макети сцени, ескізи декорацій і костюмів та ін.	добірка методів роботи над роллю, педагогічні інструкції щодо організації вистави, список вправ з акторської майстерності, сценарні плани та ін.

У різних видах театрів театралізовані постановки можна класифікувати за домінантним видом мистецтва (за О. Санченко):

- літературні – тут основним засобом виразності є слово, а основою – художній твір: драматизація казок, розповідей, драматичні ігри, театралізовані читання та ін.;

- музичні постановки – у них акцент робиться на музичному мистецтві, яке у театралізованих сценках стимулює створення необхідної атмосфери: казкові музичні вистави, мюзикли, музичні імпровізації, опера тощо;

- хореографічні постановки – характеризуються створенням художнього образу за допомогою пластики тіла, рухів, поз: дитячі танцювальні етюди, вистави, ігри, імпровізації;

- пластичні постановки – охоплюють об'єднання музики, танцю, пантоміми, слів, живопису, драми та кіно у художню цілісність шляхом використання жестів;

- інструментальні постановки – використання музичних інструментів як основного засобу виразності та спілкування з глядачами [121, с. 111].

У театралізованих дитячих постановках доцільно органічно поєднувати різні види театру та мистецтв, оскільки таким чином старші дошкільники матимуть можливість практично ознайомитися з ними та широким спектром можливостей театральної гри. Вони зможуть часто змінювати вид діяльності, завдяки чому театральне видовище не буде нудним та монотонним.

Часто старші дошкільники виявляють стійку зацікавленість до перегляду чи інсценізації гумористичних дитячих творів, які ефективно сприяють їхньому емоційному розвитку, формуванню м'яких навичок, позитивно впливають на мотивацію до театралізованої діяльності [98].

У воєнний час однією із ефективних арттерапевтичних технологій для старших дошкільників вважається драмотерапія, «оскільки зорієнтована на їх емоційне розвантаження, подолання тривожності та страхів, певних внутрішніх конфліктів». [25, с. 32]. Вона базується на театральній грі та

рольових вправах, що допомагають дітям проявляти емоції і знімати внутрішню напругу.

Важливу роль у постановці театралізованого дійства виконує режисер. У ЗДО цю роль виконує вихователь. Постановка є творчим процесом побудови вистави. О. Данчук зазначає, що «поставити виставу – це означає дати сценічне життя літературному твору, сценарію, примусити зазвучати німий текст, перетворити авторські ремарки на реальні, конкретні обставини, а літературних героїв – на живих, конкретно діючих людей» [36, с. 68]. Театралізовані постановки вимагають від режисера успішного виконання багатьох завдань та функцій, зокрема: втілення режисерського задуму, опрацювання сценарію, визначення жанру і форми постановки, робота над художніми, музичними, пластичними, світловими сценками та ефектами, проведення репетицій, організація театральних декорацій приміщення, підбір акторів, костюмів, гриму та ін.

Аналіз джерел та спостереження за практикою освітнього процесу в ЗДО свідчить, що спільним для різних видів театралізованої діяльності є *використання театральної ляльки*, зокрема для формування гнучких навичок старших дошкільників.

За допомогою театральної ляльки діти пізнають навколишню дійсність крізь призму театралізованих ігрових постановок. Вона стає інструментом навчання та виховання старших дошкільників. З її допомогою вихователь привертає увагу дітей, розвиває їхню уяву, емоційну сферу, мовлення, ґрунтуючись на інтересі старших дошкільників. 5-6(7) -річки із задоволенням граються ляльками. Процеси колективної гри з лялькою, виготовлення власної, рольове розігрування вже відомих або створення нових спільних лялькових казок, п'єс сприяють формуванню низки *soft skills* у старших дошкільників.

До вподоби старшим дошкільникам і ляльки-перевертайки: перекутивши їх вниз головою, можна переодягнути персонажа або ж отримати нового.

Зважаючи на зазначене, театральна лялька є своєрідним допоміжним засобом театралізованої діяльності, що сприяє ефективному розвитку гнучких навичок у дітей старшого дошкільного віку. Вона є, так званим, «замісником людини».

У ролі ляльок також можуть бути живі персонажі: діти, вихователі, батьки, школярі тощо. Лялькарі використовують ростові ляльки-костюми – предмети, що чітко передають зовнішній вигляд істоти чи людини (їх часто використовують аніматори) або великі тканинні ляльки у зріст людини, які кріпляться за допомогою резинок до рук і ніг актора та дублюють його рухи.

Часто ляльки для театралізованої діяльності створюють власноруч самі діти чи дорослі за допомогою в'язання, ліплення, малювання, шиття, використання новітніх комп'ютерних програм та технологій тощо, реалізуючи різні техніки (пап'є-маше, мотузкове мистецтво та ін.).

Дитина, створивши ляльку або взявши на себе її роль, «оживляє» її, наділяючи конкретними характеристиками. Лялька-персонаж стає наче кращим другом старших дошкільників, з яким вони не лише граються, але й спілкуються, діляться власними думками, враженнями, турбуються про неї. В умовах сім'ї часто діти навіть не виявляють страху залишатися наодинці, адже поряд – улюблена лялька. Для педагога театральна лялька може бути ефективним засобом освітнього процесу, психокорекційним та терапевтично-стабілізуючим засобом [137, с. 46].

Поняття «лялькотерапія» (за О. Федій) – це «окремий вид гри з лялькою, який сьогодні є самостійним психолого-педагогічним напрямом корекційно-розвивальної теорії та практики завдяки привнесенню в гру з лялькою специфічних методик та технологій роботи, пов'язаних з усуненням негативних особистісних емоційно-чуттєвих дискомфортів» [137, с. 47].

Таким чином, за допомогою театралізованих дій з ляльками старші дошкільники краще пізнають світ, засвоюють моральні та естетичні норми й правила поведінки, вчаться взаємодіяти, переживають різні почуття та

емоції. Після театралізованих лялькових постановок діти повинні відчувати полегшення, задоволення, радість, захоплення.

Організувати театралізовану діяльність дітей старшого дошкільного віку варто, забезпечуючи сприймання, підготовку та постановку театралізованих дійств із використанням засобів театралізованої діяльності як універсальних (міміки, жестів, рухів, інтонації, музики, світла, костюмів, реквізитів, декорацій, масок, гриму, ляльок та ін.), так і специфічних для конкретних видів театру (наприклад, силуетів, екранів, джерел світла – для тіньового театру; акторської гри, інтонації, пластики – для драматичного театру; масок різних видів – для театру масок та ін.), також слід враховувати і структуру театралізованої діяльності.

О. Олійник зазначає, що «театралізована діяльність дитини – це системний процес, який починається з ознайомлення з літературною основою майбутнього спектаклю і підготовки дитячого сприймання, супроводжується детальним аналізом сюжету і вчинків героїв, обговоренням стратегій їх поведінки, продовжується в пробах себе в обраній ролі, в осмисленні і розучуванні ролі, самостійному втіленні образу героя і задуму спектаклю. Тривалість і чітка етапність процесу театралізованої діяльності у старших дошкільників дозволяє розвивати у них емпатію» [91, с. 64].

На думку Н. Нечипорук, основними складниками театралізованої діяльності дитини дошкільного віку є такі: «сприймання театрального видовища, засвоєння найкращих форм літературного мовлення, театралізована гра, підготовка театральної вистави (репетиції, відпрацювання виразності мовлення), сюжетоскладання (активізація словника і зв'язного мовлення дітей)» [53, с. 22]. Кожен з елементів театралізованої діяльності володіє значним потенціалом для формування soft skills у вихованців ЗДО.

Сприймання театрального видовища і засвоєння форм літературного мовлення передбачає активну участь дитини у ролі глядача під час перегляду вистав. У процесі спостереження за розвитком сюжету, виразністю мовлення акторів та художніми засобами сценографії діти засвоюють приклади

літературного мовлення, у них розвиваються навички сприймання мовленнєвих форм. Перегляд театрального видовища сприяє формуванню критичного мислення та емоційної чутливості, оскільки дитина аналізує мотиви поведінки персонажів та співпереживає їм. Активне спостереження також стимулює уяву та здатність візуалізувати, що сприяє розвитку креативності та соціальної адаптації.

Театралізована гра є діяльністю, у якій дошкільник бере на себе визначену роль, імпровізує та взаємодіє з іншими учасниками. Вона дає змогу розвивати словниковий запас і навички зв'язного мовлення через продукування діалогів та монологів; стимулює творчу ініціативу і соціальну взаємодію. Театралізована гра сприяє становленню навичок співпраці й комунікації, адже діти вчаться домовлятися, координувати дії та враховувати погляди інших учасників. Участь у цій діяльності розвиває емоційний інтелект: дошкільник практикує розпізнавання емоційних станів персонажів і моделює власну емоційну реакцію [43].

Підготовка театральної вистави (репетиції, відпрацювання виразності мовлення) сприяє розвитку вміння організовувати власну діяльність, уміло розподіляти свій час, тренує концентрацію та самодисципліну. Це зумовлено тим, що систематичні репетиції передбачають сумлінне виконання завдань і повторення дій. Також у старших дошкільників формуються навички публічного виступу та самоконтролю, підвищується рівень невербальних комунікативних здібностей через відпрацювання мимики, інтонації та жестів. Водночас участь у підготовці вистави формує навички роботи в команді та відповідальність, адже успішність вистави залежить від колективної роботи всіх учасників та педагогічної підтримки у театралізованій діяльності, яка є ключовим чинником успіху [71, с. 96].

Сюжетоскладання (активізація словника і зв'язного мовлення дітей) передбачає збагачення лексики та побудови зв'язних висловлювань дошкільників у процесі продукування історій, образів персонажів, перебігу подій тощо. Дошкільник моделює послідовність дій у тій чи іншій ситуації,

вирішує конфлікти та вибудовує причинно-наслідкові зв'язки, що сприяє розвитку логічного мислення, саморегуляції, самоконтролю. Під час продукування власних історій діти можуть передавати свої думки та емоції, що стимулює формування креативності і самовираження.

Невід'ємними складниками театралізованої діяльності старших дошкільників М. Федорова та Ю. Лозенко вважають навчання дітей створенню образу, що надалі розкриє перед ними можливості для імпровізації. Діти старшого дошкільного віку часто фантазують, придумуючи персонажів театралізованої постановки, та намагаються приміряти на себе їхню роль. Створення власного образу в театралізованій грі стимулює розвиток в дітей емпатії, образного мислення, його гнучкості, оскільки вони вчаться створювати персонаж й діяти від його імені в нових ситуаціях. Уміння входити в роль сприяє формуванню виразності мовлення, навичок самоконтролю, адаптивності, впевненості в собі тощо [139, с. 313].

С. Єлдінова зазначає, що старші дошкільники здатні до повного перевтілення, усвідомленого добору сценічних засобів виразності для відтворення настрою, характеру й емоційного стану персонажа, здатні встановлювати зв'язок між словами та діями [41, с. 348].

Таким чином, долучення дітей старшого дошкільного віку до участі в усіх різновидах постановок чи їх перегляду сприяє формуванню у них різних *soft skills*. Це стимулює комунікацію та взаємодію; розвиває емоційний інтелект, креативність, уміння знаходити рішення у процесі розігрування ролей; сприяє становленню у дітей самоконтролю та впевненості у собі; стає основою для розвитку адаптивності у змінних умовах сьогодення.

Висновки до першого розділу

1. У першому розділі дисертації охарактеризовано основні поняття наукового дослідження: «*soft skills*», «навичка», «театр», «дитячий театр», «театральна діяльність», «театралізована діяльність», «засоби театралізованої діяльності», «театралізована гра». Проаналізовано погляди науковців, які

досліджували цю проблему. Запропоновано авторські визначення понять: «soft skills старших дошкільників», «soft skills емоційно-адаптивного інтелекту старших дошкільників», «театралізована діяльність старших дошкільників», «засоби театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку». Теоретичні та практичні напрацювання стали підґрунтям для розробки класифікації засобів театралізованої діяльності за їх призначенням (матеріально-технічні, творчо-продуктивні та методично-організаційні).

2. Проведено анкетування педагогів. За його результатами встановлено, що у дітей старшого дошкільного віку необхідно формувати такі soft skills: емпатія, адаптивність, самоусвідомлення та саморегуляція. Дані анкетування вихователів дали можливість зосередити наше дослідження на зазначених навичках емоційного та адаптивного інтелекту, що зумовило всебічне їх дослідження та визначення сутності поняття «soft skills емоційно-адаптивного інтелекту старших дошкільників». Під час теоретичних та практичних напрацювань нами було сформульовано авторське визначення дефініції «*soft skills емоційно-адаптивного інтелекту старших дошкільників*» – міжпредметні, доведені до в міру можливого автоматизму, незалежні від виду діяльності здатності дитини 5–6(7) років гнучко взаємодіяти із динамічним навколишнім середовищем шляхом усвідомлення суб'єктивного «Я», використання механізмів емоційної саморегуляції, що є основою для оволодіння конкретними предметними уміннями та навичками.

3. Виокремлено психолого-педагогічні передумови формування м'яких навичок у старших дошкільників: спрямованість на оволодіння базовими якостями – рисами характеру особистості дитини старшого дошкільного віку (самостійність, організованість, ініціативність, відповідальність, емпатичність, турботливість та ін.); розвиток пізнавальної сфери особистості старшого дошкільника; організація видів діяльності (мистецької і художньо-творчої, ігрової, пізнавальної, комунікативної), у яких виявляється індивідуальність дитини, її захоплення, уподобання, інтереси, здібності

(творчі і дослідницькі) тощо; необхідність індивідуального підходу у навчанні, вихованні та розвитку дітей; врахування ролі педагога як еталону сформованості soft skills особистості; створення середовища міжособистісної взаємодії.

4. На основі опрацьованих психолого-педагогічних та наукових джерел ефективним засобом формування вищезазначених м'яких навичок у старших дошкільників визначено театралізовану діяльність, оскільки вона сприяє розвитку soft skills емоційно-адаптивного інтелекту. Під час дослідження проаналізовано засоби театралізованої діяльності різних видів театру, які доцільно використовувати в освітньому процесі зі старшими дошкільниками. Ефективними арттерапевтичними технологіями визначено драмотерапію та лялькотерапію.

Отже, узагальнені теоретичні положення першого розділу створюють наукове підґрунтя для подальшого розробки та експериментальної перевірки ефективності театралізованої діяльності у формуванні soft skills у дітей старшого дошкільного віку.

Зміст 1 розділу відображено у таких публікаціях: [22; 24; 28; 154; 159; 160].

РОЗДІЛ 2.

МОДЕЛЮВАННЯ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS ЕМОЦІЙНО-АДАПТИВНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ЗАСОБАМИ ТЕАТРАЛІЗОВАНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Компоненти soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників, критерії і показники визначення рівнів їх сформованості

Процес формування soft skills емоційного інтелекту у старших дошкільників передбачає аналіз, дослідження та імплементацію у практичну діяльність компонентів м'яких навичок, критеріїв та показників визначення їх рівнів сформованості.

Поняття «компонент» тлумачать як «складову частину чого-небудь; складник» [122, с. 252]. Він є окремим елементом, частинкою структури навички.

Дефініцію «структура» трактують у тлумачних словниках української мови як «взаєморозміщення та взаємозв'язок складових частин цілого; будову», «устрій, організацію чого-небудь» [122, с. 789].

Отже, кожна навичка складається із певних компонентів, які визначають її структуру. Зазначимо, що вони перебувають у тісному взаємозв'язку. Структурні компоненти є взаємозалежними та кожен з них виконує свою функцію у формуванні конкретного новоутворення старшого дошкільника.

Під час проведення анкетування вихователів закладів дошкільної освіти «Soft skills старшого дошкільника XXI століття» (Додаток А) педагогам було запропоновано вибрати варіанти продовження речення, з якими вони погоджуються. 31 педагог (91,2 %) погодився, що для формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку потрібно сприяти виникненню бажань, інтересів, потреб оволодіти soft skills; усі 34 респонденти (100 %) – з тим, що варто спонукати становлення основ знань

та уявлень, пов'язаних зі змістом soft skills і розвитку конкретних способів дій та операцій щодо застосування soft skills у житті; 29 педагогів (85,3 %) – з тим, що доцільно стимулювати виникнення елементарних здатностей усвідомлювати, оцінювати й коригувати власну поведінку під час застосування soft skills. Зважаючи на зазначене, у структурі soft skills старшого дошкільника виокремлюємо мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та контрольний компоненти.

Для ефективного формування soft skills у дитини необхідна насамперед мотивація – усвідомлене бажання старшого дошкільника здобути ту чи іншу навичку. Адже лише за умови прагнення самої дитини пізнати щось нове можливе активне навчання, взаємодія, саморозвиток. Старший дошкільник має знати чітку відповідь на запитання: «Чому я маю це робити?», «Як це допоможе мені у житті?», «Для чого мені ці знання чи навички?». Відповідь на них та доступне їх пояснення старшому дошкільнику повинен надати вихователь або батьки, застосовуючи ігри, приклади, життєві ситуації та ін. Якщо ж дитина не бачитиме сенсу у тій чи іншій діяльності, то вона швидко втратить мотивацію, що, у свою чергу, зробить навчання неефективним.

Конкретна відповідь на вищеописані запитання сприяє визначенню та усвідомленню мети. А вже мета стимулює підвищення мотивації, формування самостійності, відповідальності, більш глибоке засвоєння знань, розвиток критичного мислення, наполегливості тощо.

Отже, визначаємо мотиваційний компонент формування м'яких навичок ЕАІ у старшого дошкільника. Він характеризує внутрішню готовність дитини до емоційної взаємодії, самопізнання та пізнання власного довкілля. У дітей виникає бажання підтримувати доброзичливі стосунки з однолітками і дорослими. Серед провідних цілей – прагнення бути зрозумілим і прийнятим у групі, допомагати іншим, ділитися і співпрацювати, тощо. Вони тісно пов'язані із емпатією. Старший дошкільник

вмотивований звертати увагу на емоційний стан іншого, наприклад, прагне втішити засмученого товариша або радіє спільному успіху.

Мотиваційний компонент формування м'яких навичок ЕАІ у старших дошкільників передбачає формування цілей, пов'язаних із саморегуляцією, оскільки діти хочуть контролювати власні емоції та поведінку, щоб відповідати очікуванням значущих дорослих і правилам спільної діяльності.

У віці 5-6(7) років дитина виявляє інтерес до себе, як особистості. Вона прагне краще зрозуміти власні можливості, почуття, бажання, внутрішній світ, свої індивідуальні особливості. Дитина часто хоче продемонструвати власне «Я». Ці мотиви сприяють розвитку елементарного самоусвідомлення.

Важливе місце займає мотивація до адаптивності. Дитина намагається приймати нові умови, ролі та вимоги. Старший дошкільник прагне до ефективної адаптації у незнайомих ситуаціях, освоєння нових правил, отримання нового досвіду. Його мотивом стає інтерес до нового та бажання успішно впоратися зі змінами.

Окрім вмотивованості, дошкільнику для оволодіння конкретною навичкою необхідні також відповідна обізнаність: розуміння сутності дії, її алгоритму, ситуативні знання тощо. Особливе значення має засвоєння дитиною причинно-наслідкових зв'язків. Старший дошкільник повинен усвідомлювати доцільність своїх дій, їх значення для себе та навколишніх і формувати на основі цього стратегію власної поведінки. Тому другим компонентом формування м'яких навичок ЕАІ у старшого дошкільника означимо когнітивний.

Зауважимо, що когнітивний компонент розвитку навичок у старшому дошкільному віці базується на системі знань, якими повинен володіти вихованець ЗДО. А основою для здобуття таких знань є пізнавальна сфера дошкільників із обов'язковим врахуванням її специфіки. Саме пізнавальні процеси, які активно розвиваються у 5-6(7)-річок (уява, пам'ять, мислення, увага тощо), сприяють засвоєнню знань, необхідних для формування навички.

Для цього вікового періоду характерний активний розвиток наочно-образного мислення, елементів логічного мислення. Старші дошкільники здатні аналізувати ситуації, робити висновки та класифікувати об'єкти. Формування довільної пам'яті сприяє свідомому та цілеспрямованому запам'ятовуванню, зберіганню та відтворенню інформації. Збільшується час концентрації уваги на певному об'єкті. Розвивається уява, яку діти можуть використовувати для моделювання ситуації та пошуку правильних рішень. Старші дошкільники розуміють сутність інформації, послідовність виконання дій. Розвиток рефлексії сприяє оцінці власних знань дитини та усвідомлення того, яких знань недостатньо для виконання завдання та досягнення цілей [40].

Когнітивний компонент передбачає обізнаність дитини з основними емоційними станами та їх зовнішніми проявами. Наприклад, дитина усвідомлює, що таке «радість», «сум», «злість», «страх», розуміє, що емоції можуть відрізнятися за силою і тривалістю, може пояснити простими словами причини їх виникнення. Вона розуміє, що інші люди також мають емоції та почуття. Ці знання створюють підґрунтя для розвитку емпатії.

У старшому дошкільному віці дитина вже розуміє, що існують загальні домовленості щодо взаємодії: потрібно слухати співрозмовника, дотримуватися черги, поважати особистий простір, враховувати інтереси інших тощо. Вона описує елементарний алгоритм дій під час певних ситуацій. Наприклад, як помиритися із другом, як попросити допомоги і т.ін. Ці знання є необхідними для розвитку саморегуляції.

Когнітивний компонент soft skills EAI старшого дошкільника також охоплює усвідомлення власних емоцій, бажань, потреб і можливостей. Дитина здатна назвати, що вона відчуває в певній ситуації, пояснити, чого хоче або що їй складно зробити. Вона має уявлення про свої сильні сторони та можливості, що є основою самоусвідомлення.

У дітей 5-6(7)-річного віку спостерігаємо розуміння змін і мінливості навколишнього середовища. Старший дошкільник може передбачити прості

наслідки власних дій, наприклад, що крик може образити іншого, а допомога – покращити стосунки. Такі знання забезпечують готовність до адаптивної поведінки та свідомого вибору способів взаємодії.

Якщо дитина вмотивована і володіє необхідними знаннями для виконання завдання, тоді вона може перейти власне до формування навички. Старший дошкільник практикується у визначеній діяльності, виконуючи багаторазово конкретні дії та вправи. Поступово дитина з допомогою педагога вчиться бачити та виправляти власні помилки, виконувати складніші завдання, досягаючи самостійності та автоматизації.

Діяльнісний компонент soft skills EAI старшого дошкільника передбачає сформованість способів дій і поведінкових проявів та відображає здатність дитини застосовувати наявні знання у повсякденній взаємодії з однолітками й дорослими. Це проявляється у гуманному ставленні до інших. Наприклад, дитина помічає, що її друг засмутився – вона намагається його розрадити, заспокоїти, покликати до спільної гри тощо.

Дитина старшого дошкільного віку вміє стримувати імпульсивні реакції, дотримуватися встановлених правил і домовленостей, регулювати власну поведінку під час спільної діяльності. У типових ситуаціях вона застосовує прості алгоритми дій, зокрема: намагається заспокоїтися, перш ніж діяти, або звертається по допомогу замість агресивної реакції. Такі дії є проявом практичної реалізації саморегуляції.

Діяльнісний компонент soft skills EAI старшого дошкільника передбачає розвиток дій самоусвідомлення. Дитина старшого дошкільного віку проявляє ініціативу у грі, творчості чи спілкуванні, бере на себе ролі, презентує результати своєї діяльності та відстоює власну позицію у прийнятній формі. Вона здатна висловлювати свої думки, почуття та потреби.

Старший дошкільник швидко, з ентузіазмом стає учасником нових видів діяльності та виявляє готовність діяти в умовах невизначеності. Наприклад, він погоджується взяти участь у новій грі з незрозумілими

спочатку правилами та самостійно шукає спосіб діяти, орієнтуючись на ситуацію й підказки. Це свідчить про інтенсивний розвиток адаптивності дитини.

В окресленому контексті цінним є вміння дитини самостійно оцінювати власні дії, розуміти їх наслідки, вносити корективи у свою поведінку, робити висновки, доречно застосовувати набуті навички на практиці у різних ситуаціях. Цьому сприяють рефлексивні діалоги з дорослими, обговорення результатів спільної діяльності тощо. Основною ознакою сформованості навички є якість дії, яка характеризується досконалим виконанням.

Контрольний компонент soft skills EAI старшого дошкільника охоплює здатність дитини оцінювати та коригувати власні емоції, поведінку й способи взаємодії з навколишнім середовищем. Його зміст полягає у розвитку внутрішнього самоконтролю, який ґрунтується на засвоєних моральних нормах і соціальних правилах. У дитини формується адекватне ставлення до власних дій і поступове розуміння наслідків своїх вчинків. Вона може простими словами пояснити результати своєї поведінки, наприклад: «Я хотів допомогти» або «Я помилюся і більше так не робитиму». При цьому більш інтенсивно розвиваються навички саморегуляції, емоційного розпізнавання та емпатії. Дитина навчається аналізувати власні дії й оцінювати, чи відповідають вони нормам і правилам. Вона також починає враховувати почуття та потреби інших людей у своїх рішеннях. Контрольний компонент сприяє формуванню адаптивності та здатності діяти свідомо в нових або складних ситуаціях. Завдяки цьому старший дошкільник поступово здобуває досвід самокорекції і елементарного почуття відповідальності. Загалом така здатність забезпечує усвідомлену взаємодію з навколишніми та розвиток EAI.

Кожен із вищеописаних компонентів відповідає критерію, який відображає стан його розвиненості.

Поняття «критерій» трактується як «підстава для оцінки, визначення або класифікації чогось; мірило» [122, с. 349]. Це певні ознаки, характеристики, які дають змогу дослідити рівень сформованості навички або її окремого компонента, визначити, які зі складників феномена мають більшу чи меншу міру виявлення. Таким чином, компоненти визначають будову навички, а критерії – інструменти для визначення рівнів їх сформованості.

Відповідно до компонентів soft skills ЕАІ у старших дошкільників (мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, контрольного) виділяємо такі критерії їх сформованості: мотиваційно-стимулювальний; когнітивно-знаннєвий; діяльнісно-практичний; контрольно-результативний.

Власне критерії виражаються через показники, які передбачають спостереження та фіксацію результатів. Вони дають змогу зазначити прояви відповідного компонента у поведінці чи діяльності. У тлумачному словнику української мови поняття «показник» трактується як «свідчення, доказ, ознака чого-небудь» [122, с. 10].

Показник критерію сформованості навички – це конкретна характеристика або параметр, який дає змогу оцінити рівень її розвитку. Він повинен відповідати віковим особливостям дитини, піддаватися спостереженню, вимірюванню та оцінюванню.

Визначимо й охарактеризуємо показники сформованості soft skills емоційного-адаптивного інтелекту старших дошкільників.

Показниками мотиваційно-стимулювального критерію сформованості групи навичок ЕАІ є:

– соціально-емоційна спрямованість до взаємодії з навколишніми (прояв доброзичливості, готовність співпрацювати з однолітками та дорослими, прагнення до спільної діяльності, бажання допомогти, підтримати, прояв зацікавленості емоціями інших людей тощо);

- наявність внутрішньої мотивації до саморегуляції (прагнення контролю власних дій та емоцій, прагнення доводити справу до кінця, бажання дотримуватися правил тощо);

- прагнення до самопізнання (бажання пізнати власне «Я», свої почуття, емоції, бажання, здібності, таланти, захоплення та ін.);

- прагнення до нових знань, досвіду (зацікавленість новизною, прагнення спробувати щось незвичне, ініціативність у здобутті нового досвіду та ін.).

Показниками когнітивно-знаннєвого критерію сформованості групи навичок ЕАІ є:

- знання про емоції, правила та норми поведінки у соціумі (вміння пояснити, що можна робити, а що – ні);

- обізнаність щодо прогнозування наслідків власних дій (усвідомлення наслідків власних вчинків, передбачення результатів своїх дій);

- усвідомлення власного «Я» (знання про власні здібності, можливості, сильні й слабкі сторони, вміння самостійно розказати про себе, усвідомлення своєї індивідуальності та відмінності від інших);

- усвідомлення змін та мінливості навколишнього середовища (розуміння того, що все довкола досить швидко змінюється і потрібно вміти швидко пристосовуватися до цих змін).

Показниками діяльнісно-практичного критерію сформованості групи навичок ЕАІ визначимо:

- здатність проявляти гуманність (прояв на діях гуманного ставлення до навколишніх, допомога людям, сприяння становленню позитивного мікроклімату у групі тощо);

- володіння діями саморегуляції на практиці (самостійний контроль своїх вчинків та емоцій, дотримання правил, здатність самостійно завершувати поставлені завдання та ін.) ;

- вміння реалізувати операції самовираження та самопрезентації (вміння вербальним та невербальним способами висловлювати власні думки, емоції, почуття, вміння продемонструвати свої здібності, таланти тощо);

- здатність виявляти гнучкість та ініціативність (швидка адаптація до змін навколишнього середовища, ефективний самостійний пошук шляхів вирішення нестандартних ситуацій, продукування нових ідей тощо).

Показниками контрольного-результативного критерію сформованості групи навичок ЕАІ означимо:

- здатність до адекватної самооцінки дій та рефлексії (вміння адекватно оцінити власні вчинки, проаналізувати ефективність своєї діяльності, розмірковування над причинами успіхів або помилок та ін.);

- здатність до самоконтролю (спостереження за власними емоціями, вчинками та поведінкою, утримання від імпульсивних реакцій, дотримання правил без нагляду дорослого тощо) ;

- здатність до саморозвитку (прояв прагнення до систематичного покращення власних умінь, знань, навичок, продукування висновків на основі власного досвіду, планування саморозвитку у майбутньому та ін.);

- самоаналіз та самокорекція поведінки у динамічних умовах (здатність оцінювати відповідність своєї поведінки новим обставинам, коригування поведінки на основі внутрішньої рефлексії та аналізу попереднього досвіду тощо).

Зауважимо, що визначені конкретні показники за кожним із критеріїв *soft skills* емоційно-адаптивного інтелекту тісно пов'язані між собою. Сукупно вони відображають загальну сформованість емоційної стійкості та готовність дитини старшого дошкільного віку до ефективної взаємодії у суспільстві.

Визначаючи ступінь відповідності стану сформованості *soft skills* емоційно-адаптивного інтелекту показникам кожного з критеріїв, необхідно окреслити межі рівнів такої сформованості.

Поняття «рівень» означає «ступінь якості, величину і т. ін., досягнуті у чому-небудь» [122, с. 547]. Тобто рівень відповідності показникам критеріїв буде відображати ступінь розвитку вищеописаних м'яких навичок у старших дошкільників. Виокремлюємо низький, середній та високий рівні сформованості soft skills EAI у старших дошкільників.

Змістовно охарактеризуємо критерії сформованості soft skills EAI старших дошкільників у контексті можливих їх рівнів.

Рівні мотиваційно-стимулювального критерію:

– низький рівень характеризується емоційною замкненістю дитини, її соціальною дистанцією; відсутністю усвідомлення мети та інтересу до формування навичок саморегуляції; незначною мотивацією до самопізнання або її відсутністю; відсутністю бажання або слабкою мотивацією до здобуття нових знань та досвіду;

– середній рівень характеризується ситуативною емоційною замкненістю, епізодичним соціальним дистанціюванням; частковим усвідомленням мети, епізодичним інтересом щодо формування навичок саморегуляції; епізодичною мотивацією до самопізнання; ситуативним прагненням до нових знань і досвіду;

– високий рівень характеризується стійку відкритість до взаємодії, відсутність соціального дистанціювання; чітке усвідомлення мети, сталий інтерес щодо формування навичок саморегуляції; постійну, стійку мотивацію до самопізнання; стійке та неперервне прагнення до нових знань та досвіду.

Рівні когнітивно-знаннєвого критерію:

– низький рівень характеризується емоційною необізнаністю, соціальною некомпетентністю; відсутністю прогнозування наслідків власних дій; відсутністю або низьким рівнем усвідомлення власних емоцій, почуттів, бажань, потреб, особливостей, здібностей, можливостей; недостатнім усвідомленням змін та мінливості навколишнього середовища;

– середній рівень характеризується фрагментарними знаннями про емоції, норми та правила поведінки; ситуативним прогнозуванням наслідків

власних дій, мотивованим дорослим; частковим усвідомленням власних емоцій, почуттів, бажань, потреб, особливостей, здібностей, можливостей; ситуативним усвідомленням змін та мінливості навколишнього середовища;

– високий рівень характеризується емоційною обізнаністю, усвідомленням норм та правил поведінки; стабільним прогнозуванням наслідків власних дій; чітким усвідомленням власних емоцій, почуттів, бажань, потреб, особливостей, здібностей, можливостей; самостійним усвідомленням змін та мінливості навколишнього середовища.

Рівні діяльнісно-практичного критерію:

– низький рівень характеризується відсутністю або поодинокими проявами співчуття, доброзичливості, підтримки; недостатністю або відсутністю самоконтролю; відсутністю або слабким самовираженням та самопрезентацією у колективі; відсутністю або поодинокими проявами гнучкості та ініціативності;

– середній рівень характеризується ситуативними проявами співчуття, доброзичливості, підтримки; ситуативним самоконтролем; частковим вмінням самовираження, ситуативним самопрезентуванням; ситуативною гнучкістю та ініціативністю;

– високий рівень характеризується стабільним проявом співчуття, доброзичливості та підтримки; самостійним систематичним самоконтролем; ефективним самовираженням та самопрезентацією; систематичною гнучкістю та ініціативністю.

Рівні контрольного-результативного критерію:

– низький рівень характеризується відсутністю або поодинокими випадками самооцінки дій та рефлексії; відсутністю або низьким рівнем самоконтролю; відсутністю саморозвитку; незначним самоаналізом, нездатністю до самокорекції поведінки у нових умовах;

– середній рівень характеризується частковими проявами самооцінки дій та рефлексії, мотивованим дорослим; частковим самоконтролем;

ситуативним саморозвитком; епізодичним самоаналізом та часткової самокорекцією поведінки у нових умовах;

– високий рівень характеризується адекватною самооцінкою дій, систематичною рефлексією; постійним самоконтролем; самостійним систематичним саморозвитком; систематичним самоаналізом та ефективною самокорекцією поведінки у нових умовах.

Узгоджена характеристика компонентів, критеріїв та показників за рівнями сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників комплексно подана у Додатку Б.

Визначені компоненти, критерії, показники та рівні використані для розробки та перевірки ефективності педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, відображених у спеціальній моделі їх реалізації.

2.2. Педагогічні умови формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності

Ефективність формування soft skills у старших дошкільників засобами театралізованої діяльності тісно пов'язана із розробкою та застосуванням спеціальних педагогічних умов.

Поняття «умова» в тлумачному словнику сучасної української мови пояснюють як «необхідну обставину, яка уможливорює здійснення, створення, утворення чого-небудь, або сприяє чомусь» [21, с. 1506]. Тобто умова – це те, що потрібно для здійснення чогось; певний фактор чи обставина, яка створює можливість для досягнення визначених цілей.

У філософії «умову» трактують як «те, від чого залежить предмет або сукупність предметів (явищ), характер їх взаємодії, з наявності якого випливає можливість існування, функціонування та розвитку певного предмета» [70, с. 12].

У психології дефініція «умова» означає будь-які фактори, які впливають на те, як людина сприймає навколишній світ, реагує на нього та змінює свою поведінку. Це можуть бути обставини (довкілля) або внутрішні процеси (думки, почуття, потреби). Умови визначають, як саме формуються реакції, настрої, вчинки особистості, а також те, як вона адаптується до змін у навколишньому середовищі [20].

На нашу думку, сутність поняття «умова» у педагогічному аспекті можна трактувати як сукупність причин, об'єктів чи певних обставин, які мають значний вплив на навчання, виховання та розвиток особистості.

Значення дефініції «педагогічна умова» досліджували багато науковців. Зокрема, Т. Шмоніна та І. Глухов трактували її як «якісну характеристику основних факторів, процесів і явищ освітнього середовища» [143, с. 68].

Є. Хриков пояснював це поняття як «певні обставини, які обумовлюють певний напрямок розвитку педагогічного процесу» [141, с. 6].

Науковці Т. Шмоніна та І. Глухов виокремлюють такі складники педагогічних умов: «нормативна база, зміст освіти, матеріально-технічна база, технології навчання, навчально-методичне забезпечення, міжособистісна взаємодія учасників навчального процесу і психологічний мікроклімат» [143, с. 68].

Н. Грицак окреслив основні аспекти для розуміння дефініції «педагогічні умови», зокрема:

- 1) «педагогічна умова є складовою усієї педагогічної системи;
- 2) педагогічні умови – це сукупність усіх можливостей освітнього (методи, засоби, форми, прийоми) та матеріального (інформаційні, технічні, навчальні) середовища;
- 3) педагогічні умови – це динамічна система;
- 4) вибір педагогічних умов визначається специфікою освітньої структури;

5) правильний вибір педагогічної умови забезпечує ефективність функціонування педагогічної системи» [32, с. 17].

Отже, педагогічні умови реалізують в освітньому середовищі для досягнення визначених цілей, вирішення низки поставлених завдань. Вони виконують чимало функцій. Зокрема, сприяють покращенню освітнього процесу, мають позитивний вплив на соціалізацію та гармонійний розвиток особистості. Але однією із основних функцій педагогічних умов є створення сприятливого середовища для формування і розвитку необхідних компетентностей особистості.

Зважаючи на вищеописане, робимо висновок, що ефективне формування soft skills у вихованців старшої групи ЗДО засобами театралізованої діяльності потребує цілеспрямовано створених педагогічних умов.

Визначимо педагогічні умови формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності:

1. *Розвиток мотивації дитини до формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту із урахуванням її загальних та власних потреб, цінностей, інтересів засобами театралізованої діяльності.*
2. *Формування базової соціально-емоційної обізнаності та елементарних знань про основи театралізованого мистецтва.*
3. *Організація театралізовано-ігрового середовища та спільної театралізованої діяльності старших дошкільників.*
4. *Контроль та коригування самостійної театралізовано-творчої активності старшого дошкільника.*

Охарактеризуємо першу педагогічну умову формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності – *розвиток мотивації дитини до формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту із урахуванням її загальних та власних потреб, цінностей, інтересів засобами театралізованої діяльності.*

Мотивація у тлумачному словнику української мови трактується як «сукупність мотивів, доказів для обґрунтування чогось; мотивування» [122, с. 810]. С. Гончаренко тлумачить мотивацію як «систему мотивів або стимулів, яка спонукає людину до конкретних форм діяльності або поведінки» [31, с. 217].

Мотив – це «спонукальна причина дій і вчинків людини» [31, с. 217]. Це – те, що спонукає старшого дошкільника до діяльності, враховуючи його потреби. Формування мотиву в дітей старшого дошкільного віку вимагає врахування їхніх потреб, інтересів та ціннісних орієнтацій, які є його основою.

Детальніше розглянемо загальні потреби, цінності та інтереси дитини старшого дошкільного віку. На думку Л. Баженової, «основна характеристика мотиваційної сфери шестирічної дитини – домінування актуальних потреб і імпульсивної активності. У старших дошкільників безперервно виникають найрізноманітніші потреби, які постійно змінюють одна одну. Особливість їх у тому, що вони переживають як невідкладне, тобто актуальне, хотіння, імпульсивну активність, якій не передує хоча б швидкоплинне обдумування, зважування, рішення, чи варто зробити це ... і лише соціальний досвід допомагає їм краще регулювати свою поведінку» [2, с. 7].

Потреба – це «стан особистості, соціальної групи чи суспільства в цілому, що виражає необхідність, нужду у чомусь і є рушійною силою їх активності. Потреби умовно поділяють на біологічні, соціальні та особистісні» [114].

О. Білоус зазначає, що період розвитку старшого дошкільника «характеризується інтенсивним розвитком потреб дитини. Серед них найважливішими є: потреба в спілкуванні, за допомогою якої засвоюється соціальний досвід; потреба в зовнішніх враженнях, через яку формуються пізнавальні здібності; потреба в рухах, що зумовлює оволодіння цілою системою різноманітних навичок і вмінь» [12, с. 36].

Загальні потреби старшого дошкільника охоплюють рух і фізичне вдосконалення, збереження та зміцнення здоров'я й ведення здорового способу життя, розвиток творчості в різних видах діяльності, самоусвідомлення та формування позитивної самооцінки, реалізацію творчих задумів із перетворення об'єктів довкілля, самостійну дослідницьку та логіко-математичну діяльність, пізнання навколишнього середовища й гуманне ставлення до природи, гру, формування соціальних навичок і прояв особистісних якостей, розвиток мовлення та комунікації, а також мистецьку і художньо-творчу активність [3].

У психології та педагогіці дефініція «інтерес» означає «форму прояву пізнавальної потреби, яка забезпечує спрямованість особистості на усвідомлення мети діяльності й тим самим сприяє орієнтації, ознайомленню з новими фактами, більш повному і глибокому відображенню дійсності» [31, с. 139].

Під час знайомства старшого дошкільника із різними видами театрів, театралізованою діяльністю, її особливостями тощо відбувається формування художньо-естетичних інтересів.

Як вважає О. Соцька, художньо-естетичний інтерес – це «складне особистісне утворення, вибіркова активність, спрямована на вивчення предметів та явищ навколишньої дійсності та мистецтва; він сприяє розвитку естетичних почуттів, розвивається в процесі різних видів художньо-творчої діяльності» [129, с. 109].

Щодо інтересів, то слід зауважити, що в старшому дошкільному віці кожна дитина має свої унікальні захоплення та уподобання, які відображають її особистість та відіграють провідну роль у формуванні її характеру, здібностей, сприяють самовираженню. Педагогу потрібно їх враховувати, розкривати та удосконалювати у кожного вихованця. Однак, через те, що діти є однолітками, у них формуються спільні інтереси, притаманні їхньому віковому розвитку. Індивідуальні інтереси кожного здобувача дошкільної освіти слід адаптовувати та вдало поєднувати зі спільними інтересами групи,

кола осіб тощо. При цьому слід надавати можливість кожній дитині розкритися й продемонструвати своє «Я» для усвідомлення власної індивідуальності та неповторності.

Процес задоволення потреб особистості сприяє формуванню шкали цінностей. Ціннісні орієнтації старшого дошкільника та дошкільної освіти тісно пов'язані між собою. Адже освіта відіграє головну роль у формуванні цінностей і створює сприятливе середовище для їх розвитку.

У ДСДО України (2021 р.) загальні цінності дошкільної освіти визначаються через визнання самоцінності дошкільного дитинства та його значущої ролі у розвитку особистості, забезпечення щасливого проживання дитиною цього вікового періоду, дотримання поваги до дитини та її індивідуального розвитку, зміцнення фізичного, психічного і соціального здоров'я, формування ціннісного ставлення до життя й благополуччя, розвиток творчих здібностей, збереження та передавання національних традицій [3].

Ще одним складником мотивації старшого дошкільника є емоції – «психічні стани людини, в яких реалізується безпосереднє ситуативне переживання особистістю значущості діючих на неї явищ і ситуацій, задоволення чи незадоволення її актуальних потреб, які показують, наскільки сильно ми прагнемо щось зробити, і спонукають нас діяти» [114, с. 96]. Із змісту визначення поняття робимо висновок, що емоції відображають бажання особистості і стимулюють її до активної діяльності, тобто формують мотивацію.

Науковці І. Омері, А. Міщенко, Д. Шолох та К. Шолох наголошують, що структура мотивації охоплює: «потреби, цілі, наміри, переживання людини» [93, с. 1]. Оскільки переживання належать до складу мотивації, а емоції є частиною переживань, то можемо зробити висновок, що емоції є одним із складників мотивації.

Емоції є також провідним чинником, який впливає на мотивацію до навчання у дошкільників, їх поведінку, увагу та взаємодію з навколишніми [153].

Щодо якісних характеристик, то емоції поділяють на позитивні та негативні [114, с. 96]. Позитивні – підсилюють мотивацію, бо зумовлюють внутрішнє відчуття «піднесення» й спонукають дитину активно досягати мети, діяти та експериментувати. Негативні – знижують бажання власних дій або, навпаки, – здатні допомогти старшому дошкільнику усвідомити свої помилки, сформувані внутрішнє прагнення до їх виправлення, мобілізувати сили для подолання труднощів.

Т. Дуткевич досліджувала мотивацію дітей 5-6(7) років. Вона виокремила такі основні види мотивів: пізнавальні, соціальні, комунікативні, етичні [40, с. 269].

Пізнавальні мотиви виявляються у запитаннях: «Що це?», «Як?», «Чому?», «Для чого?» тощо. Щоб краще зрозуміти чи дізнатися про навколишнє середовище, старші дошкільники намагаються експериментувати (наприклад, розібрати іграшку на частини, щоб дізнатися про її вміст та склад), самостійно шукаючи відповіді на свої запитання. Пізнавальні мотиви слугують «фундаментом» для навчальної діяльності. У старших дошкільників з'являється наполегливість під час виконання завдань [40, с. 268].

Комунікативні мотиви виявляються у прагненні 5-6(7)-річок до визнання. Діти хочуть, щоб до них прислухалися, хвалили їх, враховували їхню думку, позитивно оцінювали їхні досягнення. У старших дошкільників формується бажання дружити. Діти хочуть подобатися батькам та вихователям. Слід зазначити, що вихованці старшої групи часто порівнюють власну діяльність з іншими, емоційно переживають успіхи й невдачі, люблять хизуватися, перемагати, демонструючи на публіку свої уміння та навички. У них з'являється бажання самовдосконалення.

Етичні мотиви у цьому віці також помітно проявляються. Діти справедливі, чесні та співчутливі. Вони з радістю допомагають іншим. Водночас старші дошкільники прагнуть такого ж ставлення навколишніх до себе. Діти усвідомлюють наслідки власних дій. У них формуються основні норми моралі: доброта, ввічливість, повага та ін. Вони прагнуть до створення позитивного й комфортного середовища, уникнення конфліктів або ж їх вирішення мирним шляхом. Старші дошкільники вчаться ділитися власними ідеями чи матеріальними цінностями, дотримуватися обіцянок. Бережливо та з любов'ю ставляться до природи. Часто виявляють бажання піклуватися та захищати слабших, допомагати їм під час вирішення проблем [26].

Отже, підсумовуючи вищеописане, можна побудувати схему структури мотивації старшого дошкільника (рис. 2.1).

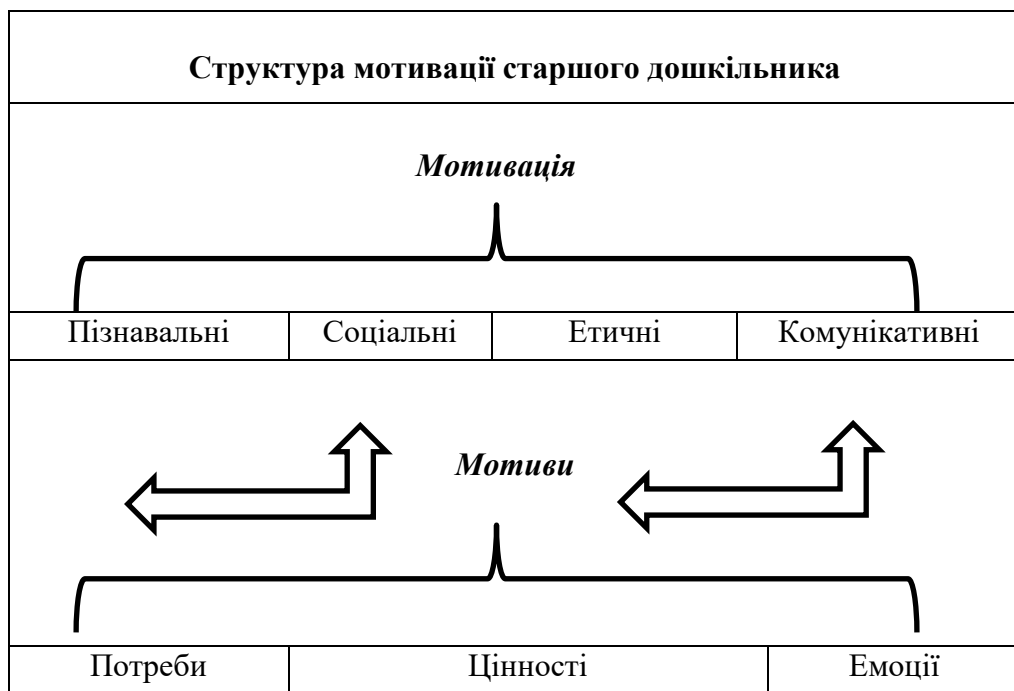

Рис. 2.1. Структура мотивації старшого дошкільника

Розвиток мотивації дитини до формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту із урахуванням її загальних та власних потреб, цінностей, інтересів передбачає сприяння становленню у неї системи мотивів. Тож важливо охарактеризувати такі мотиви через виявлення у старшого дошкільника (табл. 2.1).

Засоби театралізованої діяльності старших дошкільників сприяють формуванню вищеописаних мотивів та подальшому розвитку soft skills EAI. Вони надають можливість дитині проживати різні емоції, ситуації, взаємодію через співпрацю у підготовці до театралізованих постановок, власне рольові ігри, вистави тощо.

Таблиця 2.1

Мотиви soft skills емоційно-адаптивного інтелекту старших дошкільників

<i>Навички EAI</i>	<i>Пізнавальні</i>	<i>Соціальні</i>	<i>Етичні</i>	<i>Комунікативні</i>
<i>Емпатія</i>	Інтерес до емоцій і почуттів людей. Інтерес до власних емоційних станів та причин їх виникнення	Прагнення до соціального взаєморозуміння. Потреба у схваленні та підтримці. Прагнення бути добрим другом. Бажання бути корисним і допомагати	Інтерес щодо моральних норм поведінки у суспільстві. Прагнення до розвитку власних моральних цінностей	Інтерес до невербальних засобів спілкування. Потреба у спілкуванні, позитивній взаємодії. Прагнення до співпраці
<i>Саморегуляція</i>	Інтерес до способів самоконтролю. Інтерес до пізнання власних можливостей. Пізнавальний інтерес до моделей поведінки	Зацікавлення правилами та нормами поведінки. Прагнення до самостійності. Прагнення відповідати соціальним нормам. Бажання досягти успіху у житті	Прагнення відповідати моральним стандартам. Бажання володіти співчуттям, відповідальністю. Прагнення поважати особисті межі інших	Потреба у гармонійних відносинах. Бажання конструктивно вирішувати конфлікти. Прагнення ефективно контролювати свої емоції та поведінку
<i>Самосвідомлення</i>	Цікавість щодо соціальних ролей. Інтерес до себе. Потреба порівнювати себе з іншими. Інтерес до власних емоцій, сильних та слабких сторін. Пізнавальний інтерес до свого майбутнього	Бажання знайти місце у суспільстві. Усвідомлення своїх соціальних ролей. Прагнення бути прийнятним у колективі. Прагнення ефективних стосунків з дорослими	Бажання бути чесним та справедливим. Почуття відповідальності за власні вчинки. Усвідомлення особистих етичних стандартів, важливості вибору між добром і злом	Інтерес до власного впливу на інших. Потреба у взаєморозумінні з навколишніми. Інтерес до формування власного стилю спілкування
<i>Адаптивність</i>	Інтерес до новизни. Інтерес до власних реакцій на зміни. Прагнення розширення життєвого досвіду	Потреба інтеграції у нові колективи. Потреба у безпеці, відсутності булінгу. Потреба в емоційному комфорті	Усвідомлення моральних норм адаптації. Інтерес до розвитку моральної гнучкості (врахування різних поглядів під час збереження власних моральних переконань)	Потреба у розвитку комунікації в нових умовах. Бажання вміти слухати інших. Потреба у колективному дослідженні чогось нового

До прикладу, розвитку мотивів адаптивності сприяє часта зміна ролей у грі, пристосування дитини до різних образів, сцен, колективів та взаємодії з ними. Старший дошкільник намагається відповідати очікуванням, отримує новий соціальний досвід спілкування та співпраці з іншими, шукає шляхи вирішення конфліктних ситуацій, розвиває здатність до імпровізації тощо. Тоді дитина краще усвідомлює роль адаптивності. Вона прагне легко знаходити спільну мову з людьми у різних ситуаціях, почувавши при цьому себе комфортно й безпечно. Таким чином, старший дошкільник стає більш вмотивованим та зацікавленим у володінні навичкою ефективної адаптації, оскільки бачить переваги у її практичному застосуванні.

Формування мотивів емпатії часто відбувається під час примірювання ролі іншої людини. Старші дошкільники намагаються зрозуміти свої та чужі емоції, ідентифікувати їх, встановити зв'язок між емоцією та причиною її виникнення. Театр надає можливість дітям відчувати здатність до взаєморозуміння, співчуття та відповідальності крізь призму різних соціальних ролей, стосунків, обставин.

Мотивація саморегуляції проявляється через необхідність контролю над власною поведінкою та емоціями під час виконання ролей, зберігання емоційної рівноваги, пристосування до характеристик персонажа, вміння зберігати терпіння, слухати інших тощо. Старший дошкільник усвідомлює значення норм і правил соціальної взаємодії та необхідність їх дотримання, порівнює й аналізує різні моделі поведінки, зокрема і власну поведінку у різних нестандартних ситуаціях. Він вчиться уникати конфліктних ситуацій або легко вирішувати їх мирним шляхом, уміє йти на компроміс. Це сприяє покращенню емоційного стану, самооцінки, міжособистісних стосунків, внутрішньої гармонії, підвищенню продуктивності досягнення цілей тощо. Такі позитивні зміни сприяють ефективній мотивації до саморегуляції.

Зазначимо, що у підготовці та постановці театралізованих вистав важливими також є вимоги дотримання часу, порядку, ритму дії та ін. Старші

дошкільники вчаться їх виконувати. Це дає змогу дітям вчитися організовувати власну діяльність і у повсякденному житті.

Мотивація щодо самоусвідомлення часто формується через рефлексію, самоаналіз та самооцінку. Найчастіше це відбувається після театралізованих постановок, коли обговорюються колективні досягнення та позитивний внесок у творчість кожної дитини зокрема. Позитивні відгуки педагога та однолітків формують у 5-6(7) -річних дітей відчуття успіху. Відбувається закріплення отриманого досвіду, який дає змогу усвідомити, що було зроблено добре, а що потребує вдосконалення. Також зростає інтерес до творчості та прагнення емоційного задоволення від гри; виникає зацікавленість особистості саморозвитком. Дитина порівнює себе з іншими та намагається вдосконалитися. Це підвищує мотивацію до майбутніх виступів та самопізнання. Поетапно розкриваючи власні можливості, здібності, таланти, старший дошкільник стає більш впевненим у власних силах та більш чітко розуміє власну особистість. Самоусвідомлення закладає основу для розвитку емоційної та соціальної зрілості, формування позитивного ставлення до себе і світу навколо.

Охарактеризуємо другу педагогічну умову формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності – *формування базової соціально-емоційної обізнаності та елементарних знань про основи театралізованого мистецтва*. Вона ґрунтується на цілеспрямованому ознайомленні дітей з емоційною сферою особистості та соціальними нормами взаємодії, поєднана з первинним засвоєнням понять і уявлень про театралізовану діяльність.

Старший дошкільник повинен вміти розрізняти власні та чужі емоційні стани, розуміти причини емоційних станів, вчитися їх регулювати, усвідомлювати, знати й дотримуватися соціальних норм і правил поведінки в спільноті, намагатися будувати позитивні стосунки із соціумом, адекватно сприймати емоції наколишніх у процесі міжособистісної взаємодії, володіти знаннями про способи конструктивного прояву почуттів тощо.

Формування адаптивності передбачає наявність у старших дошкільників не лише базових знань про моделі спілкування та поведінки у соціумі, але й розуміння того, що: наше довкілля, середовище, ситуації часто змінюються – і це є звичним явищем; правила поведінки у різних місцях та з різними людьми не є ідентичними; існують різні соціальні ролі, в кожній з яких поведінка особистості дещо відрізняється; конфлікт – це нова можливість знайти правильне рішення у складній ситуації або ефективний підхід до навколишніх; знання та дотримання базових моделей ввічливості, толерантності, поваги до іншого – це основа позитивних міжособистісних стосунків.

Формування емпатії у дітей старшого дошкільного віку передбачає: знання про власні та чужі емоції, їх види і характеристику, вміння їх розпізнавати, знання про імпульсивну поведінку, наслідки неконтрольованих дій; розуміння того, що інша людина може почуватися інакше, ніж я; знання та володіння доречними елементарними способами підтримки іншої людини; уявлення про взаємозв'язок власних дій із наслідками та впливом на почуття інших тощо.

Саморегуляція у дітей 5-6(7) років охоплює знання та усвідомлення: власної і чужої імпульсивної поведінки; наслідків неконтрольованих дій; володіння й дотримання загальноприйнятих норм поведінки у соціумі; стратегії стримування агресії тощо.

Важливими аспектами самоусвідомлення є базові знання та усвідомлення старшим дошкільником: відмінностей між «Я» та «інший»; власних емоцій, уподобань, реакцій, сильних і слабких сторін; власної ролі у групі; цінностей та правил, які є для нього важливими, тощо.

Для формування групи навичок ЕАІ у старшого дошкільника необхідно залучати його до активної організації та безпосередньої участі у різноманітних театралізованих дійствах. Відповідно, вихованцю старшої групи ЗДО варто мати елементарні уявлення про театр як вид мистецтва,

інтегровані види мистецтв у театральне мистецтво, особливості театралізованих постановок тощо.

Зауважимо, що поняття «театральне мистецтво» відображає професійне мистецтво театру, кваліфіковану гру акторів, майстерну постановку. Водночас дефініція «театралізоване мистецтво» охоплює ігрову діяльність із елементами театру, у якій кожній дитині надається можливість саморозвитку через гру, творчість, емоції. Отже, саме тому формування вищеописаних soft skills ЕАІ у старших дошкільників відбувається під час театралізованого мистецтва.

Театралізоване мистецтво містить широкий спектр різноманітних видів мистецтв (літературне, музичне, образотворче, акторське, хореографічне, мистецтво пантоміми та жестів тощо). Формування уявлень у старших дошкільників про театр та театралізовану діяльність, як зазначає науковиця І. Паласевич, відбувається завдяки «заняттям з образотворчого, декоративно--ужиткового мистецтва, музики, хореографії; під час ознайомлення з творами художньої літератури; під час відвідування театру, музею; упродовж спілкування з природою тощо» [95, с. 37]. Саме тому для формування обізнаності старшого дошкільника про театралізовану діяльність необхідно першочергово ознайомити його з різними видами мистецтв, навчити бачити їх та розпізнавати у театралізованих постановках [99].

Значення для формування уявлень про основи театралізованого мистецтва має поетапність та системність ознайомлення старшого дошкільника як з окремими видами мистецтва, так і з театралізованим мистецтвом, що їх синтезує. Врахування вікових та психологічних особливостей кожної дитини, подання матеріалу частинами, його структуризація (від легкого до складного), накопичення досвіду через варіативність та повторення також мають суттєвий вплив на досягнення позитивного результату.

Формуванню уявлень про театралізоване мистецтво у старших дошкільників сприяє систематичне використання дитячої художньої

літератури, знайомство з її різножанровістю, що відповідає віковим особливостям дітей. Літературні твори 5-6(7) -річні діти краще усвідомлюють, запам'ятовують та засвоюють під час організації їх виразного чи рольового читання вихователем, театралізованої постановки, колективного обговорення.

Важливе місце літератури як провідного виду мистецтва, який сприяє формуванню емоційного інтелекту під час театралізованої діяльності, окреслила В. Лазаренко. Зважаючи на це, виокремлено чотири етапи розвитку цих навичок:

- I – мотивація дошкільників, налаштування на продуктивну співпрацю, бажання дізнатися щось нове;
- II – знайомство з літературним твором за допомогою переказу його змісту;
- III – робота над змістом твору, повторне театралізоване читання за допомогою різних видів театру;
- IV – драматизація твору чи сюжету (малювання, аплікація, костюмована драматизація)» [66, с. 281].

Діти старшого дошкільного віку мають розуміти сюжет художнього твору, знати його персонажів (їхні вчинки, риси характеру), розпізнавати жанр твору та добре розуміти його зміст. За допомогою цих знань дитина усвідомлює мету театралізованої постановки, власну роль у ній.

Інтеграція музики у театралізоване мистецтво забезпечує відчуття гармонії, емоційності, ритмічності, формування чуттєвої культури дошкільника, підсилення драматургічної виразності сценок, сприяє внутрішньому співпереживанню персонажам тощо. У віці 5-6(7) років у дітей формується елементарне відчуття ритму, темпу, вміння емоційно реагувати на музичний твір. Старші дошкільники із задоволенням вивчають нові пісні та мелодії, які використовуватимуть у театралізованих постановках.

Вдале поєднання театралізованого мистецтва із образотворчим забезпечує естетичне оформлення сцени, костюмів, декорацій, масок тощо.

Уявлення про гармонізацію кольорів сприяє формуванню вміння створювати візуально привабливе сценічне середовище.

Базові знання та вміння з хореографічного мистецтва забезпечують вдале виконання найпростіших танцювальних рухів, координацію тіла, ритмічне пересування сценою тощо.

Елементарна обізнаність із мистецтвом міміки і пантоміміки сприяють становленню вміння без слів передати ту чи іншу емоцію, емоційний стан.

Отже, оскільки театралізоване мистецтво поєднує у собі багато видів мистецтв, то старшому дошкільнику для участі у театралізованих постановках необхідними є базові знання та вміння з кожного з них.

Діти старшого дошкільного віку мають бути обізнаними у театральному мистецтві на когнітивному рівні: розуміти сутність поняття «театр», для чого він існує, мати уявлення про театральну гру, різновиди театру тощо. Також вихованець старшої групи ЗДО повинен знати та розуміти базові терміни і поняття (наприклад: актор, маска, грим, роль, декорації, афіша, виступ, сцена, персонаж, емоція тощо), знати та дотримуватися правил поведінки у театрі. Діти 5-6(7) років мають усвідомлювати те, що актори у грі перевтілюються, грають, фантазують. Риси характеру персонажа, роль якого грає актор, не є притаманними власне актору, адже його завдання – творче втілення художнього образу, а зіграна ним роль – це результат нелегкої праці, майстерного втілення сценічного образу та задуму.

Природною формою творчого самовираження дитини є імпровізація, яка часто розкриває прихований творчий потенціал старшого дошкільника. Вона характеризується спонтанністю, емоційністю та застосуванням власного життєвого досвіду безпосередньо під час гри.

Формуванню уявлень про основи театрального мистецтва сприяє знайомство дітей старшого дошкільного віку з різними видами театру. Мета – розширити уявлення дитини про театральне мистецтво як багатогранне явище, сформувати стійкий інтерес до різних форм художнього

самовираження, закласти основи етичної та естетичної культури та театральної компетентності.

Театралізована діяльність має бути для старших дошкільників не як щось віддалене і доросле, а як природне продовження цікавої та пізнавальної гри, у якій дитяча уява перетворює ляльку на живого персонажа казки, а тінь на стіні – на загадкову чарівну істоту у світі фантастики. Кожен новий вид театру відкриває перед дошкільником новий спосіб переживання, нові емоції та почуття, простір для висловлення власних думок та очікувань. Дитина вчиться бачити образи крізь призму власного сприйняття і транслювати їх через театралізовану ігрову діяльність, так самовиражатися і знаходити себе. Отже, знайомство з різними видами театру є міцним підґрунтям для формування у старших дошкільників багатьох *soft skills*, зокрема і ЕАІ.

Зауважимо, що у сучасних воєнних реаліях театральне та театралізоване мистецтво є засобами емоційної реабілітації, розвантаження та стабілізації психіки дитини, сприяють відновленню комунікації, прояву самовираження, позитивному мисленню тощо. Саме тому важливо забезпечити старшим дошкільникам можливість відвідування різних видів театрів, перегляду різножанрових дитячих вистав і залучати їх безпосередньо до організації та участі у театралізованих постановках.

Обґрунтуємо третю педагогічну умову формування *soft skills* емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності – *організацію театралізовано-ігрового середовища та спільної театралізованої діяльності*.

Театралізовано-ігрове середовище, на думку О. Олійник, – це середовище, яке «надає дитині нову, невичерпну інформацію, яка робить її провідником у світ сучасності, є незамінним засобом втілення ігрових задумів, забезпечує можливості для задоволення у грі соціальних, пізнавальних та естетичних потреб, сприяє творчому використанню різноманітних уявлень про навколишній світ, реалістичних та наукових ситуацій для створення нових сюжетних ігор» [92, с. 47]. Воно сприяє

формуванню соціальних умінь, творчості, креативності та комунікації через театралізовану ігрову діяльність.

Створення театралізовано-ігрового середовища у ЗДО здебільшого передбачає облаштування осередків театралізованої діяльності, які педагоги разом із вихованцями наповнюють різноманітними декораціями, власноруч виготовленими ляльками, костюмами, сценками, ширмами, масками тощо. Воно повинно бути організоване таким чином, щоб дошкільники, перебуваючи у ньому, могли активно пізнавати навколишній світ, задовольняти свої інтереси, набувати досвіду, виявляти власні емоції та почуття тощо.

Формування soft skills EAI у старшого дошкільника можливе тільки за умови практичного залучення кожної дитини до взаємодії з навколишніми. Співпрацюючи з іншими, дитина поетапно здобуває необхідні знання, вміння й навички.

Спільна діяльність – це «вид групової діяльності, в якій дії її учасників підпорядковані загальній меті» [114, с. 292]. Вона створює природне середовище, завдяки якому дитина старшого дошкільного віку має можливість попрактикуватися у здобутті широкого спектра навичок, навчитися взаємодіяти з іншими, відчувати себе невід'ємною і значущою частиною соціуму. Організація спільної діяльності в ЗДО – це не лише спосіб чимось зайняти дитину, а й педагогічний засіб її гармонійного розвитку.

Ю. Смолянко та А. Ігнатенко виділили такі складники спільної діяльності:

- «взаємини дружньої взаємодопомоги;
- взаємини партнерства, які характеризуються формальним співробітництвом;
- взаємини колективної праці, для яких характерне вболівання кожного учасника за успіх власної частини роботи» [125, с. 19].

Спільна театралізована діяльність старших дошкільників відображає суб'єкт-суб'єктну взаємодію учасників освітнього процесу та реалізовується відповідно до схем: «дитина–дитина, дитина–дорослий, дитина–група дітей» [125, с. 18]. Тобто, «до участі у театралізованій діяльності доцільно долучати не лише дітей старшого дошкільного віку, але й учнів початкової та старшої школи, батьків дошкільнят, педагогів тощо» [25, с. 297].

Прикладом позитивного впливу активної участі старшого дошкільника у театралізованій діяльності щодо формування емпатії у схемі «дитина–дитина» є розігрування ролей, які активно формують почуття співпереживання, вміння проявляти та розпізнавати власні емоції та емоції партнера, гармонійно взаємодіяти з ним. В контексті становлення саморегуляції – вміння чекати у черзі, слухати, дотримуватися встановлених правил, контролювати власні емоції. Щодо формування самоусвідомлення – відчувати себе відповідальним за хід театралізованої постановки, розуміти значущість ролі одного учасника та її вплив на весь процес театралізованого дійства тощо. Для розвитку адаптивності – позитивне пристосування старшого дошкільника до різних ролей, вміння проявляти гнучкість у процесі гри.

У схемі «дитина–дорослий» за активної участі старшого дошкільника у театралізованій діяльності він переймає від дорослого моделі емоційного реагування, відчуває підтримку, заохочення. Все це стимулює розвиток емпатії у вихованця старшої групи ЗДО. Формуванню саморегуляції сприяє приклад стриманої поведінки вихователя, підказки щодо контролю голосом, тілом, емоціями тощо. Самоусвідомлення розвиває допомога педагога дитині зрозуміти свої сильні та слабкі сторони, розкрити власний потенціал, позитивно себе показати. Адаптивність проявляється у здатності реагувати на підтримку дорослого.

У схемі «дитина–група дітей» емпатія формується за допомогою активної участі кожного учасника театралізованої постановки через колективне обговорення, обмін ролями, спільне переживання подій на сцені

тощо. Розвитку саморегуляції сприяє чітке дотримання колективних правил та злагоджена взаємодія усіх учасників. Самоусвідомлення проявляється через порівняння себе з іншими, краще розуміння власних можливостей та особливостей, усвідомлення значення своєї ролі в команді. Адаптивність вбачається у вмінні пристосуватися до різних групових ролей, гармонійно взаємодіяти з усіма учасниками театралізованої постановки.

Для того, щоб залучити старшого дошкільника до колективної співпраці щодо театралізованої діяльності, педагогу необхідно зацікавити нею кожну дитину та змотивувати взяти у ній участь. Потрібно врахувати індивідуальні особливості старшого дошкільника, його інтереси, побажання, можливості. Слід надати здобувачу дошкільної освіти свободу вибору, змогу проявити своє «Я», власну уяву та фантазію, реалізувати бажання.

Слід також зауважити, що обов'язковою є участь усіх дітей у спільній театралізованій діяльності. Кожен повинен внести свій вклад, взяти активну участь у підготовці та постановці театралізованого дійства.

Отже, активна участь дитини у театралізованій діяльності є важливим і незамінним практичним складником формування soft skills EAI у старшого дошкільника.

Охарактеризуємо четверту педагогічну умову формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності – *контроль та коригування самостійної театралізовано-творчої активності старшого дошкільника*.

Я. Стражник творчу активність тлумачить як «складну інтегративну якість особистості, що є вищою формою прояву активності та являє собою діалектичну єдність загального, притаманного усім видам соціальної активності, а також особливого, що характеризується як міра діяльності особистості в області творчої діяльності» [131, с. 237].

В. Зозуляк розуміє творчу активність як психолого-педагогічне поняття, «інтегративну якість особистості, яка охоплює її мотиваційну, інтелектуальну, комунікативну, емоційну сфери, здійснюється в творчій

діяльності і передбачає створення чогось повністю чи частково нового з докладанням вольових, емоційних, інтелектуальних, фізичних зусиль» [48, с. 147].

Вважаємо, що у контексті організації театралізованої діяльності старших дошкільників, зокрема для розвитку у них soft skills емоційно-адаптивного інтелекту, існує необхідність організовувати саме його театралізовано-творчу активність, прагнучи забезпечити високий ступінь її самостійності.

На нашу думку, *самостійна театралізовано-творча активність старшого дошкільника* – це комплексне явище інноваційно-самостійного самовираження дитини у процесі створення, підготовки та реалізації театралізованої ігрової діяльності. Вона проявляється у самостійному виборі теми, ролі, форми театралізації відповідно до уподобань та досвіду вихованця старшої групи ЗДО. Старший дошкільник виявляє бажання показати себе, експериментувати та творити. Зауважимо, що самостійна театралізовано-творча активність охоплює не лише гру, але й ініціювання та активну участь у створенні декорацій, костюмів, розробці сюжету. Дитина намагається долучатися до діяльності у різних ролях, іноді створюючи нові образи чи персонажів. У старшому дошкільному віці проявляється вміння домовлятися та співпрацювати із навколишніми. Дитина досить вдало володіє власними емоціями та емоційними станами, виразністю мови, жестів та міміки. Вона часто генерує нові ідеї та сценарії без зовнішнього контролю.

Творче мислення та уяву розвиває театралізована імпровізація – самостійна творча діяльність дитини, яка відображається у створенні театральних образів, сюжетів та ролі без заздалегідь підготовленого сценарію. Вона формує безпечний простір для експериментів та самовираження. Створюючи власні ігрові ідеї, старший дошкільник вчиться швидко пристосовуватися до змін сюжету і дій інших, без страху висловлювати власні думки та емоції. Імпровізуючи, дитина підвищує

самооцінку та впевненість у собі, формує соціальні навички, емоційну гнучкість, розвиває широкий спектр комунікативних навичок.

Контроль та коригування педагогом самостійної театралізовано-творчої активності старшого дошкільника відбувається ненав'язливо. Вихователь не повинен ігнорувати ініціативу дитини, а, спостерігаючи за нею, «м'яко» спрямовувати її у правильному напрямку. Коли старший дошкільник потребує допомоги або порушує певні правила чи норми поведінки, то педагогу необхідно особисто підказати дитині правильне рішення, наштовхнути на правильну думку. Контроль має бути партнерським. Вихователь коригує поведінку вихованця, враховуючи його емоційний стан, вчить дитину самостійно усвідомлювати та виправляти її негативні прояви.

Старший дошкільник також вчиться аналізувати свої дії. Завдання педагога – створити сприятливі умови для адекватної самооцінки і самоусвідомлення дитиною наслідків позитивної та негативної діяльності. Часто вихователь для цього використовує різні ігрові форми й ситуації. Поступово дитина вчиться відповідати сама за себе і власні дії, контролювати та самостійно коригувати їх. Старший дошкільник розуміє та відчуває межі дозволеного і змінює особисту поведінку без вказівок дорослого.

Педагог створює сприятливі умови для самостійної театралізовано-творчої активності старшого дошкільника. Під час театралізованої діяльності дитина має можливість побачити себе у різних соціальних ролях. Вихователь рефлексивними запитаннями часто допомагає здобувачеві дошкільної освіти усвідомити власні почуття, дії, емоції тощо, спонукаючи його до самоаналізу. Старший дошкільник вчиться керувати власними імпульсами, управляти гнівом, надмірною збудженістю тощо.

Під час організації та постановки театралізованих дійств дитина 5-6(7) років переживає власні емоції та вчиться звертати увагу на емоції партнера, бути чутливою до його настрою, співпереживати, гнучко реагувати на зміну сюжету, настрою в групі, емоцій навколишніх. Вона здатна змінити стратегію, за потреби швидко підлаштуватися до нових умов, змін та реалій.

Сукупність педагогічних умов створює сприятливе середовище для формування soft skills у старших дошкільників, зокрема навичок емоційно-адаптивного інтелекту, і функціонує ефективно лише як цілісна система при їх комплексній реалізації (рис. 2.2).

Рис. 2.2. Взаємозв'язок педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності

Перша педагогічна умова пов'язана з другою, оскільки мотивація забезпечує ефективність сприйняття та засвоєння базової соціально-емоційної обізнаності та елементарних знань про основи театралізованого мистецтва; з третьою – мотивація спонукає дитину до активної спільної діяльності в театралізовано-ігровому середовищі; з четвертою – бо рівень мотивації визначає ставлення дитини до самостійної творчої активності.

Друга педагогічна умова перебуває у тісних взаємозв'язках із третьою, оскільки сформовані уявлення про емоції та взаємини дають змогу дитині усвідомлювати власні дії під час самостійної діяльності й коригувати їх. А також із четвертою педагогічною умовою, тому що саме організоване середовище визначає характер самостійної творчої активності, яка потребує постійного контролю та коригування для досягнення запланованого педагогічного результату.

Третя педагогічна умова пов'язана з контролем і коригуванням самостійної театралізовано-творчої активності старшого дошкільника,

оскільки створення театралізовано-ігрового середовища є підґрунтям для самостійної творчої активності дітей, що потребує систематичного контролю та коригування для забезпечення її ефективності й розвитку soft skills EAI.

Окреслена комплексність забезпечує всебічний розвиток комунікативних, соціальних та творчих компетентностей дитини та формує її готовність до ефективної соціальної взаємодії.

2.3. Модель реалізації педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності

На основі визначення сутності і змісту педагогічних умов побудуємо модель їх реалізації для формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. Її функція – забезпечення цілісності, послідовності та результативності освітнього процесу. Вона є інструментом систематизації змісту, форм та методів організації педагогічної діяльності, спрямованої на ефективне досягнення освітніх цілей.

На думку Т. Гуменюк, «метод моделювання є інтегративним, він дає можливість поєднувати у процесі вивчення педагогічного явища (об'єкта, системи, середовища) експеримент з побудовою логічних конструкцій і наукових абстракцій» [34, с. 66]. Отже, моделювання – це метод пізнання дійсності. Розглянемо його сутність у педагогічному контексті.

На думку М. Фіцули, моделювання – це дослідницький метод, що полягає у створенні та вивченні спеціально сконструйованих моделей, які мають смислову структуру та матеріальне втілення, здатне ефективно відобразити сутність досліджуваного явища [140, с. 35].

І. Сопівник, С. Виговська та П. Лузан вважають, що моделювання належить до опосередкованого методу наукового пізнання, який ґрунтується на здатності спеціально створеної моделі слугувати інструментом для вивчення об'єкта дослідження [72, с. 75].

У педагогічному словнику окреслено чотири етапи моделювання:

- 1) «постановка завдання;
- 2) створення і вибір моделі з метою вивчення оригіналу;
- 3) вивчення моделі;
- 4) перенесення даних, отриманих у результаті вивчення моделі, на оригінал» [123, с. 110].

Структуру моделювання вбачають також у «побудові моделі, заміщення об'єкта моделлю, дослідженні моделі, отриманні інформації на моделі та перенесенні знання з моделі на оригінал» [72, с. 76]. Отже, процес моделювання передбачає створення моделі.

Поняття «модель» у науковій літературі інтерпретують по-різному. Зокрема, згідно з дослідженнями І. Кульчицького, це – «система-репрезентант, аналіз якої слугує способом отримати інформацію про іншу систему» [64, с. 283]. Ю. Сумін зміст моделі вбачає у «сукупності взаємопов'язаних між собою елементів, яка відзначається структурною організацією і функціональним призначенням» [72, с. 76].

Зважаючи на зазначене, модель є інструментом, що поєднує уявлення та реальність, дає змогу візуалізувати приховані процеси, зрозуміти складні явища, спростити їх і відобразити подальший розвиток.

Укладачі педагогічного словника виділяють такі складники моделі:

- «суб'єкт (людина);
- завдання, розв'язувана суб'єктом;
- об'єкт-оригінал (фрагмент реальної дійсності);
- мова чи спосіб опису матеріального відтворення моделі» [123, с. 109].

Т. Соколенко виокремлює п'ять етапів побудови педагогічної моделі:

- I етап – постановка завдання;
- II – власне побудова моделі;
- III – перевірка на достовірність;
- IV – апробація;
- V – оновлення моделі [126, с. 27].

Враховуючи ці положення, робимо висновок, що педагогічна модель – це цілісна система, що відображає структуру, взаємозв'язки та взаємодію компонентів освітнього процесу, спрямована на досягнення освітніх цілей, всебічний та гармонійний розвиток особистості.

Враховуючи зміст попередніх розділів дослідження, доцільно побудувати модель реалізації педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності для впорядкування та глибшого усвідомлення цілеспрямованого педагогічного впливу, що забезпечить ефективне та системне формування м'яких навичок у дітей старшого дошкільного віку. Зауважимо, що створена нами модель перед початком експерименту була гіпотетичною, яка після успішної її апробації набула статусу моделі-концепції.

Мета моделі полягає у формуванні soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності шляхом реалізації педагогічних умов.

Для досягнення визначеної мети доцільно сформулювати та реалізувати на практиці такі *завдання*:

- стимулювати розвиток мотивів старших дошкільників щодо формування у них soft skills емоційно-адаптивного інтелекту;
- сприяти становленню у дітей старшого дошкільного віку базової соціально-емоційної обізнаності та засвоєнню елементарних знань про основи театралізованого мистецтва;
- розвивати у старших дошкільників навички емпатії, саморегуляції, самоусвідомлення, адаптивності шляхом організації спільної театралізованої діяльності;
- формувати у дітей старшого дошкільного віку адекватну самооцінку дій, саморозвиток, самоконтроль, самоаналіз, самокорекцію поведінки в динамічному середовищі.

Досягненню поставленої мети та реалізації визначених завдань сприятиме врахування комплексу методологічних підходів.

Методологічний підхід – це «сукупність ідей, що визначають загальну наукову світоглядну позицію вченого, принципи, що становлять основу стратегії дослідницької діяльності, а також способи, прийоми, процедури, що забезпечують реалізацію обраної стратегії в практичній діяльності» [49, с. 6].

У межах дослідження реалізується система *методологічних підходів*:

– аксіологічний – свідчить про ціннісні орієнтири розвитку дитини. Він дає змогу усвідомити напрям особистісного становлення. Цей методологічний підхід спрямований на формування в старшого дошкільника шляхом театралізованої діяльності системи цінностей та життєвих орієнтацій, що забезпечують ефективне усвідомлення значущості навичок ЕАІ;

– особистісний – у процесі формування навичок ЕАІ у старшого дошкільника передбачає акцентування уваги на унікальності кожної особистості, її темпі розвитку, потребах, інтересах, здібностях, талантах та ін. Він забезпечує індивідуалізацію освітнього процесу, створення безпечних та комфортних умов засобами театралізації для кожного щодо самовираження, розвитку емоційної чутливості, здатності до адаптації, саморегуляції, самоусвідомлення тощо;

– середовищний – передбачає створення предметно-просторового театрального-ігрового середовища для активного розвитку навичок ЕАІ у вихованців ЗДО, а також позитивного й комфортного соціального (простору спілкування, взаємодії, співпраці) та емоційного (атмосфери прийняття дитини, її захищеності та емоційної підтримки) середовищ;

– діяльнісний – охоплює формування soft skills ЕАІ у старшого дошкільника шляхом організації театралізованої діяльності, через набуття дитиною власного досвіду;

– синергетичний – передбачає створення системи самоорганізації, коли дитина вчиться керувати собою не за схемою, а через переживання, реальні

взаємодії, зміну внутрішнього стану на основі досвіду театралізованої діяльності;

- системний – забезпечує цілісне бачення формування soft skills ЕАІ у старшого дошкільника засобами театралізованої діяльності, компоненти яких є взаємопов'язаними у межах єдиної системи. Крім цього, наскрізною є ідея цілісності особистісного розвитку;

- компетентнісний – передбачає формування soft skills ЕАІ у старших дошкільників як складника їхніх особистісної, соціальної, громадянської, комунікативної компетентностей та зумовлює акцентування на застосуванні засобів театралізованої діяльності для становлення художньо-мовленнєвої та мистецько-творчої компетентностей [3].

Проведення дослідження відбувалося з урахуванням *принципів*, які базуються на загальнонавчальних та специфічних закономірностях:

- цілеспрямованості – зорієнтованість на досягнення мети, а саме: формування soft skills ЕАІ у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності шляхом реалізації педагогічних умов;

- єдності – поєднання емоційних, когнітивних та поведінкових компонентів розвитку дитини, що передбачає комплексну узгодженість та цілісну взаємодію усіх компонентів моделі;

- послідовності і наступності – поетапне та логічне впровадження елементів моделі, яке базується на попередньому досвіді старшого дошкільника й зорієнтоване на поступовий розвиток навичок ЕАІ;

- систематичності – передбачає регулярність реалізації компонентів моделі, що забезпечує планомірність педагогічного впливу на формування soft skills ЕАІ у вихованців ЗДО;

- індивідуалізації – врахування унікальних особливостей, потреб, темпів розвитку кожної дитини, спрямоване на ефективне формування навичок ЕАІ;

– гуманізму – дитина вважається найвищою цінністю, тому потрібно поважати її унікальність, почуття, цінності, права, створюючи умови для розвитку soft skills EAI через прийняття та підтримку;

– варіативності – відображає педагогічну гнучкість у виборі різних форм, методів та засобів навчання відповідно до ситуації, пристосування моделі до конкретної групи або середовища;

– інтегрованості – поєднання всіх елементів моделі у єдину систему, яка забезпечує цілісне сприйняття світу старшим дошкільником та сприяє гармонійному розвитку у нього soft skills EAI.

Основними *soft skills EAI* у дітей старшого дошкільного віку окреслено емпатію, саморегуляцію, самоусвідомлення та адаптивність.

Компонентами soft skills EAI у старших дошкільників визначено такі: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та контрольний.

Педагогічними умовами формування soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності є: розвиток мотивації дитини до формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту із урахуванням її загальних та власних потреб, цінностей, інтересів; формування базової соціально-емоційної обізнаності та елементарних знань про основи театралізованого мистецтва; організація театралізовано-ігрового середовища та спільної театралізованої діяльності старших дошкільників; контроль та коригування самостійної театралізовано-творчої активності старшого дошкільника.

Перша педагогічна умова – розвиток мотивації дитини до формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту із урахуванням її загальних та власних потреб, цінностей, інтересів засобами театралізованої діяльності – передбачає стимулювання внутрішніх мотивів старших дошкільників до ефективного розвитку soft skills EAI.

Друга педагогічна умова – формування базової соціально-емоційної обізнаності та елементарних знань про основи театралізованого мистецтва – сприяє набуттю старшими дошкільниками знань про соціальні взаємини з

навколишніми, норми і правила поведінки в суспільстві, емоції та їх характеристику, способи прояву, шляхи вирішення конфліктних ситуацій, структуру, форми й засоби театрального мистецтва, види театрів, сценічну гру акторів та її особливості тощо.

Третя педагогічна умова – організація театралізовано-ігрового середовища та спільної театралізованої діяльності старших дошкільників – охоплює створення умов для практичної реалізації знань, умінь та навичок театралізованої діяльності, розвиток творчих здібностей старших дошкільників, організацію спільної діяльності дітей, розвиток навичок співпраці та взаємодії тощо.

Четверта педагогічна умова – контроль та коригування самостійної театралізовано-творчої активності старшого дошкільника – передбачає підтримку розвитку самостійної творчої діяльності, закріплення її навичок, коригування та виправлення помилок, надання дитині допомоги за потреби, усвідомлення старшим дошкільником власних дій, корекцію своїх помилок, розвиток творчої ініціативи тощо.

Педагогічні умови реалізуються через *форми і методи*: театралізовані вправи, театралізовані ігри, ігри-фантазування, сюжетно-рольові ігри, лялькові мінівистави, мінісценки театру міміки та пантоміми, демонстраційний мінітеатр моралі, театралізовані постановки, екскурсії до дитячих театрів, інсценізації, імпровізовані сценки, тематичні ігри-симуляції, інтерактивні ланцюжкові вправи, вправи перед дзеркалом, презентації створених дітьми іграшок-персонажів, інтерактивні методи, метод кейсів та обговорення ситуацій, метод дидактичної сюжетно-рольової гри, ігрові методи, методи наочного сприйняття та спостереження, моделювання життєвих та емоційних ситуацій, когнітивне моделювання, тренінгові методи розвитку самоконтролю, імпровізаційні методи, метод синектики, аутотренінг.

Для досягнення мети моделі використано такі *засоби*: матеріально-технічні, творчо-продуктивні та методично-організаційні.

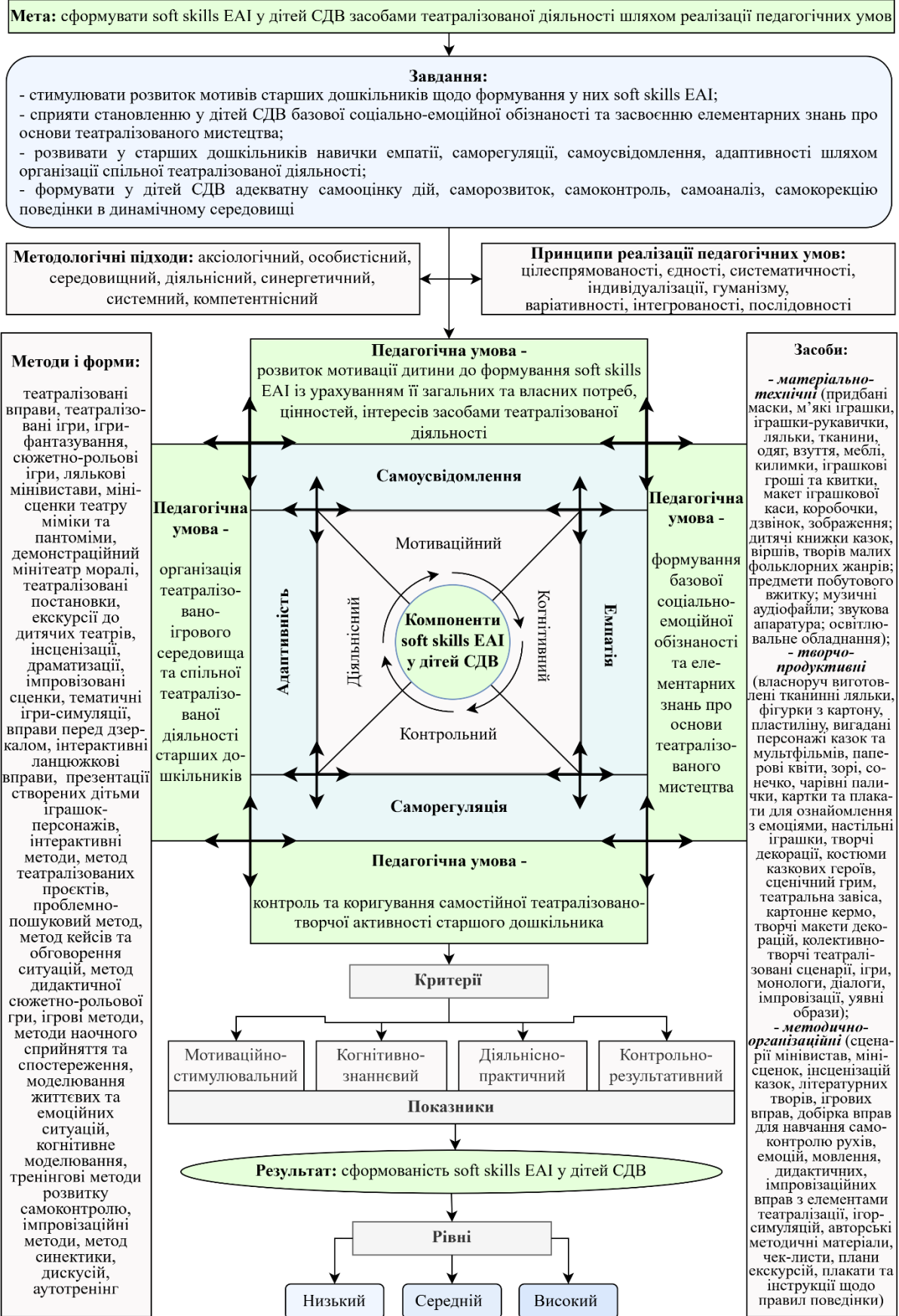

Рис.2.3. Модель реалізації педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності

Критеріями сформованості soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку є: мотиваційно-стимулювальний, когнітивно-знансвий, діяльнісно-практичний, контрольнорезультативний.

Показниками мотиваційно-стимулювального критерію є: соціально-емоційна спрямованість до взаємодії з навколишніми, наявність внутрішньої мотивації до саморегуляції, прагнення до самопізнання, нових знань та досвіду.

Показниками когнітивно-знансвого критерію є: знання про емоції, правила та норми поведінки у соціумі, обізнаність щодо прогнозування наслідків власних дій, усвідомлення власного «Я», змін і мінливості навколишнього середовища.

Показниками діяльнісно-практичного критерію вважаємо: здатність проявляти гуманність, володіння діями саморегуляції на практиці, вміння реалізовувати операції самовираження та самопрезентації, здатність виявляти гнучкість та ініціативність.

Показниками контрольнорезультативного критерію є: здатність до адекватної самооцінки дій та рефлексії, самоконтролю, саморозвитку, самоаналізу і самокорекції поведінки у динамічних умовах.

Результат реалізації моделі – сформованість soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку.

Рівнями сформованості soft skills EAI у старших дошкільників визначено такі: низький, середній, високий.

Для зручності побудови моделі реалізації педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності окремі елементи були позначені умовними скороченнями, зокрема: ЕІА – емоційно-адаптивний інтелект; СДВ – старший дошкільний вік.

Ефективність моделі реалізації педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту дітей старшого дошкільного віку

засобами театралізованої діяльності перевірено під час формувального експерименту.

Висновки до другого розділу

1. У другому розділі наукового дослідження визначено та охарактеризовано компоненти soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників, критерії і показники визначення рівнів їх сформованості, зокрема: емпатії, саморегуляції, самоусвідомлення та адаптивності. Окреслено такі чотири компоненти навичок емоційно-адаптивного інтелекту дітей старшого дошкільного віку: мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, контрольний. Критеріями сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників означено: мотиваційно-стимулювальний (показники: соціально-емоційна спрямованість до взаємодії з навколишніми, наявність внутрішньої мотивації до саморегуляції, прагнення до самопізнання, нових знань та досвіду); когнітивно-знаннєвий (показники: знання про емоції, правила й норми поведінки у соціумі, обізнаність щодо прогнозування наслідків власних дій, усвідомлення власного «Я», змін та мінливості навколишнього середовища); діяльнісно-практичний (показники: здатність проявляти гуманність, володіння діями саморегуляції на практиці, вміння реалізовувати операції самовираження і самопрезентації, здатність виявляти гнучкість та ініціативність); контрольно-результативний (показники: здатність до адекватної самооцінки дій та рефлексії, самоконтролю, саморозвитку, самоаналізу та самокорекції поведінки у динамічних умовах). Рівнями сформованості soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку є низький, середній та високий.

2. Визначено педагогічні умови формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності:

- розвиток мотивації дитини до формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту із урахуванням її загальних та власних потреб, цінностей, інтересів;
- формування базової соціально-емоційної обізнаності та елементарних знань про основи театралізованого мистецтва;
- організація театралізовано-ігрового середовища та спільної театралізованої діяльності старших дошкільників;
- контроль та коригування самостійної театралізовано-творчої активності старшого дошкільника.

Зазначені умови є взаємопов'язаними та взаємозумовленими.

3. У межах дослідження побудовано модель реалізації педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. Компонентами моделі є: мета, конкретизована у завданнях; методологічні підходи, принципи, педагогічні умови формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, форми, методи, засоби їх реалізації, навички емоційно-адаптивного інтелекту старших дошкільників, їх компоненти, критерії, показники та рівні сформованості, очікуваний результат – сформованість soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку.

Зміст 2 розділу відображено у таких публікаціях: [25; 26; 27; 154].

РОЗДІЛ 3.

ОРГАНІЗАЦІЯ І РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

3.1. Діагностика рівнів сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників на констатувальному етапі дослідження

У першому та другому розділах дослідження окреслено теоретико-історичні та науково-методичні аспекти проблеми формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. Виокремлено педагогічні умови та визначено компоненти, критерії, показники та рівні сформованості soft skills ЕАІ у СД.

На основі результатів теоретико-методологічного аналізу висунуто гіпотезу, згідно з якою рівень сформованості навичок ЕАІ у дітей старшого дошкільного віку зростатиме, якщо буде забезпечено розвиток мотивації дитини до формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту із урахуванням її загальних та власних потреб, цінностей, інтересів засобами театралізованої діяльності, формування базової соціально-емоційної обізнаності та елементарних знань про основи театралізованого мистецтва, організація театралізовано-ігрового середовища та спільної театралізованої діяльності старших дошкільників, контроль та коригування самостійної театралізовано-творчої активності старшого дошкільника. Зазначене відображено у запропонованих нами педагогічних умовах. Для визначення ефективності педагогічних умов необхідно здійснити педагогічний експеримент. Його *мета* полягає у перевірці дієвості педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності з урахуванням окреслених методологічних підходів, принципів навчання, спеціально дібраних та розроблених навчальних матеріалів, ігор, вправ, завдань, які

враховують початковий рівень сформованості м'яких навичок ЕАІ у здобувачів дошкільної освіти старшої вікової групи.

Відповідно до мети визначено *завдання* педагогічного експерименту:

- провести початковий діагностувальний зріз для виявлення рівнів сформованості soft skills ЕАІ у дітей старшого дошкільного віку;
- обґрунтувати модель, яка містить педагогічні умови формування soft skills ЕАІ у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, методи, прийоми, засоби навчання, спрямовані на впровадження цих умов;
- реалізувати експериментальне навчання щодо імплементації вищеповисаних педагогічних умов у практику закладів дошкільної освіти;
- здійснити підсумковий діагностувальний зріз для визначення ефективності педагогічних умов формування soft skills ЕАІ у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності; проаналізувати результати та зіставити їх із діагностованим початковим рівнем сформованості soft skills ЕАІ у вихованців старшої групи ЗДО.

Педагогічний експеримент проведено у період 2023/2024 та 2024/2025 н.рр. У дослідженні брали участь 256 вихованців старшої групи закладів дошкільної освіти (130 здобувачів освіти – експериментальна група, 126 – контрольна). Базами проведення дослідження були: Тернопільський заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 12 Тернопільської міської ради Тернопільської області (довідка № 8 від 24.03.2026 р.), Тернопільський заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 3 Тернопільської міської ради Тернопільської області (довідка № 3 від 09.03.2026 р.), ЗДО ясла-садок (загального розвитку комунальної форми власності) «Сонечко» с. Васильківці Васильковецької сільської ради Тернопільської області, (довідка № 1-10/17 від 30.10.2025 р.), дошкільний підрозділ Горішньозалучанської філії Снятинського ліцею імені Василя Стефаника Снятинської міської ради Коломийського району Івано-Франківської області (довідка № 38 від 13.06.2026 р.), заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 6

«Колобок» Івано-Франківської міської ради (довідка № 32 від 31.03.2026 р.), початкова школа «Малюк» Львівської міської ради Львівської області (з дошкільним відділенням) (довідка № 01-12/45-1 від 23.03.2026 р.).

Реалізація експерименту відбувалася поетапно:

1 етап – констатувальний (діагностика початкового рівня сформованості soft skills ЕАІ у старших дошкільників);

2 етап – формувальний (практична реалізація педагогічних умов формування soft skills ЕАІ у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, відображених у моделі та авторській методиці);

3 етап – контрольний (визначення ефективності запропонованих педагогічних умов, що реалізовані у моделі та авторській методиці, для формування у старших дошкільників soft skills ЕАІ засобами театралізованої діяльності).

На кожному етапі реалізовано конкретні завдання експерименту.

Констатувальний етап дослідження (2023/2024 н.р.) передбачав проведення діагностувального зрізу для визначення рівня сформованості гнучких навичок ЕАІ у дітей старшого дошкільного віку. Це зумовило потребу створити відповідний комплекс діагностувальних методик. Методичне забезпечення розроблене на основі узагальнення передового педагогічного досвіду вихователів закладів дошкільної освіти. Діагностувальні інструменти підбрано з урахуванням вікових та психофізичних можливостей дітей 5–6(7) років.

На констатувальному етапі експерименту для визначення стану сформованості soft skills ЕАІ у дітей старшого дошкільного віку:

– застосовано спостереження педагогів за повсякденною життєдіяльністю дітей в межах ЗДО (Додаток Д);

– здійснено анкетування у формі картинок (Додатки Е, М, Н, П) із фіксацією отриманих результатів у протоколі (Додаток Ж);

– організовано та проведено ігрову діяльність зі старшими дошкільниками (Додаток К). Опис даних внесено до протоколу (Додаток Л).

Також проведено бесіди з вихователями щодо можливостей формування у дітей старшого дошкільного віку soft skills ЕАІ шляхом використання театралізованої діяльності, з'ясовано їхні уявлення про ефективність таких інструментів, особливості організації театралізованих ігор, прояви характеристик дітей у рольових ситуаціях, наявність необхідних методичних і матеріальних ресурсів тощо (Додаток В).

У результаті проведення бесіди з 34 вихователями ЗДО (Додаток В) встановлено, що педагоги погоджуються із необхідністю формування гнучких навичок ЕАІ у СД, аргументуючи це зростанням емоційних і соціальних викликів, підвищенням потреби дітей 5–6(7) років у конструктивній взаємодії та саморегуляції, важливістю психологічного благополуччя в умовах сучасного суспільства. Вони поділяють думку, що дітей старшого дошкільного віку слід цілеспрямовано навчати розпізнавати й називати емоції, співпереживати, контролювати поведінкові реакції, усвідомлювати власні стани та гнучко адаптуватися до нових ситуацій, над чим, якщо є можливості, працюють під час освітнього процесу та ігрової діяльності. На думку опитаних педагогів, розвиток ЕАІ доцільно забезпечувати через різні форми театралізованої діяльності, зокрема: інсценізацію казок, сюжетно-рольові ігри, лялькові вистави, імпровізаційні етюди, емоційно забарвлені мінісценки, тематичні свята тощо. У межах методичного забезпечення респонденти виокремили ігрові, інтерактивні та творчо-дослідницькі методи, а серед засобів назвали використання театральних атрибутів, ляльок-персонажів, костюмів, масок і різних предметів-замінників. На думку вихователів, важливими умовами для розвитку емоційно-адаптивного інтелекту дітей є забезпечення емоційно комфортного освітнього середовища, належна організація театралізованої діяльності, систематичне використання ефективних методів і засобів. Педагоги підкреслюють необхідність тісної взаємодії з родинами дітей.

Респонденти відзначають, що старші дошкільники загалом виявляють інтерес до театралізованих ігор та потребу в емоційному самовираженні,

проте переважно краще опановують уміння відтворювати роль і передавати базові емоційні стани. Знання дітей про емоції та поведінкові дії щодо їх використання є несистемними: хоча вони розуміють характерні моделі поведінки в типових рольових ситуаціях, у реальній взаємодії часто потребують підтримки дорослого для регуляції емоцій і пристосування до ролі. Старші дошкільники здатні до початкового рівня емоційної рефлексії щодо власних переживань та участі в театралізованих видах діяльності, однак здебільшого це відбувається за умови цілеспрямованого стимулювання з боку педагога. Респонденти відзначили, що можливими є складнощі формування ЕАІ під час театралізованої діяльності, зокрема: сором'язливість, емоційна скутість, недостатній рівень розвитку уяви, мовленнєві труднощі та невеликий досвід участі в рольових взаємодіях. Водночас педагоги підкреслюють, що театралізована діяльність є одним із найефективніших засобів розвитку емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників.

Опитування вихователів старшої дошкільної групи дало змогу зробити висновки щодо причин низького рівня сформованості ЕАІ у 5–6(7) річок засобами театралізованої діяльності:

- недостатня системність і регулярність проведення занять із театралізованої діяльності;
- поодинокі участь батьків під час формування ЕАІ дошкільників через залучення їх до театралізованих занять, постановок тощо;
- відсутність або недостатнє оснащення театралізованих осередків через обмежене фінансування;
- нестача необхідних театралізованих декорацій та реквізитів, через що педагогам доводиться самотійно готувати матеріали, а це ускладнює організацію занять та зменшує їх ефективність;
- брак відповідної літератури та матеріалів для театралізованих занять (наприклад, збірок п'єс, інсценівок, віршованих сюжетів та інших творчих

матеріалів, адаптованих для старших дошкільників), що ускладнює організацію ефективних сюжетно-рольових ігор та формування ЕАІ;

– недостатній обсяг методичної літератури для педагогів: обмежена кількість посібників, рекомендацій та інструкцій щодо організації театралізованих і рольових занять для старших дошкільників.

Під час проведення бесіди з батьками старших дошкільників (260 осіб) (Додаток Г) встановлено, що більшість респондентів розуміють сутність поняття «soft skills», зокрема у контексті його ототожнення з умінням дитини спілкуватися, взаємодіяти з іншими, контролювати свої емоції. Батьки акцентували на важливості навчання старших дошкільників розпізнавати власні емоційні стани, доцільно поводитися у побутових ситуаціях, розуміти себе та інших. Як свідчать їхні відповіді, діти не завжди здатні самотійно впоратися з емоційно насиченими ситуаціями, часто проявляють імпульсивність та потребують підтримки дорослого. Респонденти зазначають, що намагаються стимулювати регуляцію емоцій дітей та здатність швидше адаптовуватися до таких ситуацій шляхом пояснення, заспокоєння, переключення уваги, обговорення. Більшість батьків вказують, що їхні діти здатні до проявів емпатії, однак ці вміння ще потребують розвитку.

Під час бесіди з'ясовано, що дітей достатньо часто залучають до сюжетно-рольових ігор, однак використання театралізованих засобів (інсценізацій, ігор з ляльками, розігрування ситуацій) вдома є епізодичним. Водночас представники сімей вважають ефективною таку діяльність для розвитку soft skills.

На думку респондентів, труднощами формування гнучких навичок є емоційна нестійкість, недостатній рівень саморегуляції, самоконтролю та адаптивності, невміння домовлятися, сором'язливість або, навпаки, імпульсивність. Ефективний розвиток soft skills батьки пов'язують із необхідністю організації спільної діяльності дорослих та дітей, застосування

ігрових форм тематичної взаємодії (зокрема із засобами театралізованої діяльності).

На основі використання розробленого діагностувального інструментарію (Додатки Д, Е, Ж, К, Л, М, Н, П) визначено рівні сформованості навичок ЕАІ у старших дошкільників, враховуючи їх компонентну структуру (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та контрольний компоненти).

Для того, щоб визначити рівні сформованості *мотиваційного компонента soft skills* ЕАІ у старших дошкільників, використано спостереження педагогів за повсякденною життєдіяльністю дітей в межах ЗДО. Дані спостережень вихователі вносили у розроблений нами протокол педагогічного спостереження (Додаток Д). Оцінювання мотиваційного компонента *soft skills* ЕАІ проводилося за шкалою від 0 до 2 балів (відповідь «ні» – 0 балів, «частково» – 1 бал, «так» – 2 бали) за чотирма твердженнями, які по одному відповідають показникам мотиваційно-стимулювального критерію сформованості у СД гнучких навичок ЕАІ. Внесені бали у протокол підсумовано та визначено рівень сформованості мотиваційного компонента *soft skills* ЕАІ у кожної дитини (низький – від 0 до 2, середній – від 3 до 5, високий – від 6 до 8 балів).

У результаті проведення педагогічного спостереження встановлено, що в експериментальній групі на низькому рівні зі 130 старших дошкільників перебуває 46 дітей (35,39 %), середньому – 77 (59,23 %), високому – 7 (5,38 %). У контрольній групі зі 126 старших дошкільників на низькому рівні – 49 дітей (38,89 %), середньому – 69 (54,76 %), високому – 8 (6,35 %).

Для отримання об'єктивних даних щодо рівнів сформованості мотиваційного компонента *soft skills* ЕАІ реалізовано також анкетування СД у формі картинок (Додаток Е) із фіксацією даних спостережень у протоколі (Додаток Ж). Оцінювання результатів анкетування проводилося за шкалою від 0 до 2 балів (відповідь «а» – 0 балів, «б» – 1 бал, «в» – 2 бали) за чотирма запитаннями, які по одному відповідають показникам мотиваційно-

стимулювального критерію сформованості у СД гнучких навичок ЕАІ. Внесені бали у протокол підсумовано та визначено рівень сформованості мотиваційного компонента soft skills ЕАІ у кожного дитини (низький – від 0 до 2 балів, середній – від 3 до 5 балів, високий – від 6 до 8 балів).

Результати анкетування експериментальної групи (130 дітей) такі: низький рівень – 53 (40,76 %), середній – 70 (53,84 %), високий – 7 дітей старшого дошкільного віку (5,4 %); а контрольної групи (126 дітей): низький рівень – 40 (31,77 %), середній – 76 (60,33 %), високий – 10 дітей старшого дошкільного віку (7,9 %).

Для отримання достовірних даних щодо рівнів сформованості мотиваційного компонента soft skills ЕАІ організовано та проведено ігрову діяльність зі СД (Додаток К) із фіксацією результатів спостережень у протоколі (Додаток Л). До спостереження за дітьми були залучені всі вихователі ЗДО, які на цей час не здійснювали освітній процес у своїх групах. Опрацювання результатів дослідження проводилося аналогічно за системою попередніх розрахунків.

Проаналізуємо результати дослідження рівнів сформованості мотиваційного компонента soft skills ЕАІ під час ігрової діяльності у старших дошкільників експериментальної групи (130 осіб): низький рівень – 51 (39,23 %), середній – 69 (53,07 %), високий – 10 дітей (7,7 %). Відповідно, в контрольній групі (126 осіб): низький рівень – 46 (36,51 %), середній – 71 (56,35 %), високий – 9 дітей (7,14 %).

На основі результатів педагогічного спостереження, анкетування СД та організації ігрової діяльності із фіксацією даних спостережень у протоколі знаходимо середнє арифметичне значення мотиваційного компонента soft skills ЕАІ відповідно до рівнів.

Таким чином, в експериментальній групі на низькому рівні сформованості у СД мотиваційного компонента ЕАІ перебуває 50 дітей (38,47 %), на середньому – 72 (55,38 %), на високому – 8 (6,15 %); у

контрольній групі: на низькому рівні – 45 дітей (35,72 %), на середньому – 72 (57,14 %), на високому – 9 (7,14 %).

Подамо результати у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

Розподіл старших дошкільників за рівнями сформованості у них мотиваційного компонента soft skills EAI (констатувальний етап)

Рівні сформованості мотиваційного компонента soft skills EAI	Розподіл СД (кількість дітей, %)			
	ЕГ (130 дітей)		КГ (126 дітей)	
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%
Низький	50	38,47	45	35,72
Середній	72	55,38	72	57,14
Високий	8	6,15	9	7,14

Отже, зважаючи на дані таблиці 3.1, в експериментальній та в контрольній групах найбільше дітей знаходиться на середньому рівні сформованості мотиваційного компонента soft skills EAI. Спостерігається ситуативна мотивація дитини до регуляції власних емоцій, епізодичне усвідомлення емоцій інших та вибір адаптивних способів поведінки. Низький рівень продемонструвала понад третина СД, а високий рівень виявлено лише у незначній кількості дітей обох груп. Це засвідчує недостатність поширення стійкої внутрішньої мотивації до розвитку soft skills EAI.

Рівні сформованості *когнітивного компонента* soft skills EAI у СД визначені аналогічно. Результати спостереження педагогів за повсякденною життєдіяльністю дітей в межах закладу дошкільної освіти, подані у Додатку Д.

В експериментальній групі (130 дітей) на низькому рівні сформованості когнітивного компонента soft skills EAI перебуває 60 старших дошкільників (46,15 %), середньому – 65 (50,00 %), високому – 5 (3,85 %). У контрольній групі (126 дітей) дані такі: на низькому рівні – 64 старших дошкільники (50,79 %), середньому – 57 (45,24 %), високому – 5 (3,97 %).

Продемонструємо рівні сформованості когнітивного компонента soft skills EAI у СД за даними анкетування (Додатки Ж, М).

В експериментальній групі (130 осіб) низькому рівню сформованості когнітивного компонента soft skills EAI відповідають 62 дитини старшого дошкільного віку (47,69 %), середньому – 64 (49,23 %), високому – 4 (3,08 %). У контрольній групі (126 дітей) ці дані такі: низький рівень – 74 старших дошкільники (58,73 %), середній – 49 (38,89 %), високий – 3 (2,38 %).

Зазначимо рівні сформованості когнітивного компонента soft skills EAI СД, визначені під час організації ігрової діяльності (Додатки К, Л).

Низький рівень сформованості когнітивного компонента soft skills EAI виявлений у 58 старших дошкільників експериментальної групи (44,62 %), середній рівень – у 66 (50,77 %), високий – 6 (4,61 %). А в контрольній групі низький рівень виявлений у 63 старших дошкільників: (50,00 %), середній – 59 (46,83 %), високий – 4 (3,17 %).

На основі результатів педагогічного спостереження, анкетування СД та організації ігрової діяльності знаходимо середнє арифметичне значення когнітивного компонента soft skills EAI відповідно до рівнів.

В експериментальній групі на низькому рівні сформованості когнітивного компонента soft skills EAI знаходиться 60 дітей старшого дошкільного віку (46,16 %), на середньому – 65 (50,00 %), на високому – 5 (3,84 %). У контрольній групі ці дані такі: на низькому рівні – 67 дітей старшого дошкільного віку (53,18 %), на середньому – 55 (43,65 %), на високому – 4 (3,17 %).

Покажемо результати у таблиці 3.2.

Беручи до уваги зміст таблиці 3.2, низький рівень сформованості когнітивного компонента soft skills EAI спостерігається у значної частини старших дошкільників обох груп, що свідчить про недостатні знання щодо розуміння емоцій та їх причин. Переважає середній рівень, що вказує на наявність у дітей базових уявлень про емоційні стани, які мають ситуативний

і нестійкий характер. Високий рівень виявлено у незначній кількості старших дошкільників експериментальної та контрольної груп, що демонструє непоширеність цілісного володіння когнітивними складниками емоційно-адаптивного інтелекту серед здобувачів дошкільної освіти старшої вікової групи.

Таблиця 3.2

Розподіл старших дошкільників за рівнями сформованості у них когнітивного компонента soft skills EAI (констатувальний етап)

Рівні сформованості когнітивного компонента soft skills EAI	Розподіл СД (кількість дітей, %)			
	<i>ЕГ (130 дітей)</i>		<i>КГ (126 дітей)</i>	
	<i>Кількість дітей</i>	<i>%</i>	<i>Кількість дітей</i>	<i>%</i>
Низький	60	46,16	67	53,18
Середній	65	50,00	55	43,65
Високий	5	3,84	4	3,17

Проаналізуємо результати дослідження рівнів сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI у СД, отримані під час спостереження педагогів за повсякденною життєдіяльністю дітей в межах ЗДО (Додаток Д).

В експериментальній групі (130 дітей) на низькому рівні сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI перебуває 36 старших дошкільників (27,69 %), на середньому – 78 (60,00 %), на високому – 16 (12,31 %). У контрольній групі (126 дітей) на низькому рівні – 39 старших дошкільників (30,95 %), на середньому – 73 (57,94 %), на високому – 14 (11,11 %).

Розглянемо результати дослідження рівня сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI у СД на основі проведеного анкетування у формі картинок (Додатки Ж, Н).

Експериментальна група (130 дітей) характеризується тим, що низькому рівню сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI відповідає 33 дитини старшого дошкільного віку (25,38 %), середньому –

79 (60,77 %), високому – 18 (13,65 %). Контрольна група (126 дітей) – низький рівень – 45 дітей старшого дошкільного віку (35,72 %), середній – 72 (57,14 %), високий – 9 (7,14 %).

Продемонструємо результати дослідження рівнів сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI у СД, визначені під час ігрової діяльності (Додатки К, Л).

В експериментальній групі (130 старших дошкільників) до низького рівня сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI належать 45 дітей старшого дошкільного віку (34,62 %), до середнього – 71 (54,62 %), до високого – 14 (10,76 %). У контрольній групі (126 старших дошкільників) ці дані є такими: до низького рівня – 39 дітей старшого дошкільного віку (30,95 %), до середнього – 77 (61,11 %), до високого – 10 (7,94 %).

На основі результатів педагогічного спостереження, анкетування СД та організації ігрової діяльності знаходимо середнє арифметичне значення діяльнісного компонента soft skills EAI відповідно до рівнів.

В експериментальній групі (130 здобувачів дошкільної освіти) на низькому рівні сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI перебуває 38 дітей старшого дошкільного віку (29,24 %), на середньому – 76 (58,46 %), на високому – 16 (12,30 %). У контрольній групі (126 здобувачів дошкільної освіти) на низькому рівні – 41 старший дошкільник (32,54 %), на середньому – 74 (58,73 %), на високому – 11 (8,73 %).

Подамо результати у таблиці 3.3.

Зважаючи на дані таблиці 3.3, низький рівень сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI зафіксовано майже у третини старших дошкільників обох груп, що свідчить про труднощі у практичному застосуванні гнучких навичок EAI у повсякденній діяльності. Середній рівень є домінантним в експериментальній та контрольній групах, що вказує на часткову здатність дітей використовувати soft skills EAI у типових ситуаціях взаємодії. Високий рівень виявлено у незначній кількості дітей, що

засвідчує поодинокі прояви стійкої та усвідомленої емоційно-адаптивної поведінки.

Таблиця 3.3

Розподіл старших дошкільників за рівнями сформованості у них діяльнісного компонента soft skills EAI (констатувальний етап)

Рівні сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI	Розподіл СД (кількість дітей, %)			
	ЕГ (130 дітей)		КГ (126 дітей)	
	Кількість дітей	%	Кількість дітей	%
Низький	38	29,24	41	32,54
Середній	76	58,46	74	58,73
Високий	16	12,30	11	8,73

За аналогією проаналізуємо результати дослідження рівнів сформованості *контрольного компонента soft skills EAI* СД, визначених під час спостереження педагогів за повсякденною життєдіяльністю дітей в межах ЗДО (Додаток Д).

В експериментальній групі (130 здобувачів дошкільної освіти) низький рівень сформованості контрольного компонента soft skills EAI виявлено у 51 дитини старшого дошкільного віку (39,23 %), середній – у 70 (53,85 %), високий – у 9 (6,92 %). У контрольній групі (126 здобувачів дошкільної освіти) цей феномен визначено так: низький рівень – у 50 дітей старшого дошкільного віку (39,68 %), середній – у 72 (57,15 %), високий – у 4 (3,17 %).

Означимо результати дослідження рівнів сформованості контрольного компонента soft skills EAI у СД на основі проведеного анкетування у формі картинок (Додатки Ж, П).

Серед 130 здобувачів дошкільної освіти експериментальної групи низькому рівню сформованості контрольного компонента soft skills EAI відповідають 55 старших дошкільників (42,31 %), середньому – 67 (51,54 %), високому – 8 (6,15 %). Серед 126 здобувачів дошкільної освіти контрольної групи низькому рівню – відповідає 57 старших дошкільників (45,24 %), середньому – 63 (50,00 %), високому – 6 (4,76 %).

Опишемо результати дослідження рівнів сформованості контрольного компонента soft skills EAI у СД, визначені під час організації ігрової діяльності (Додатки К, Л).

Експериментальна група (130 дітей) характеризується наявністю 53 старших дошкільників на низькому рівні сформованості контрольного компонента soft skills EAI (40,77 %), 67 – на середньому (51,54 %), 10 – на високому (7,69 %). А контрольна група (126 дітей) – так: 49 старших дошкільників – на низькому рівні (38,89 %), 69 – на середньому (54,76 %), 8 – на високому (6,35 %).

Згідно з результатами педагогічного спостереження, анкетування СД та організації ігрової діяльності знаходимо середнє арифметичне значення контрольного компонента soft skills EAI відповідно до рівнів.

В експериментальній групі (130 дітей) низькому рівню сформованості контрольного компонента soft skills EAI відповідає 53 старших дошкільники (40,77 %), середньому – 68 (52,31 %), високому – 9 (6,92 %). У контрольній групі (126 дітей) на низькому рівні – 52 старших дошкільники (41,27 %), середньому – 68 (53,97 %), високому – 6 (4,76 %).

Подамо результати у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4

Розподіл старших дошкільників за рівнями сформованості у них контрольного компонента soft skills EAI (констатувальний етап)

Рівні сформованості контрольного компонента soft skills EAI	Розподіл СД (кількість дітей, %)			
	<i>ЕГ (130 дітей)</i>		<i>КГ (126 дітей)</i>	
	<i>Кількість дітей</i>	<i>%</i>	<i>Кількість дітей</i>	<i>%</i>
Низький	53	40,77	52	41,27
Середній	68	52,31	68	53,97
Високий	9	6,92	6	4,76

Аналізуючи дані таблиці 3.4, низький рівень сформованості контрольного компонента soft skills EAI виявлено у значної частини старших дошкільників обох груп, що свідчить про недостатню здатність до

самоконтролю та регуляції власної поведінки. Середній рівень переважає в експериментальній і контрольній групах, що вказує на часткову сформованість умінь оцінювати власні дії та коригувати їх у типових ситуаціях. Високий рівень зафіксовано у незначній кількості дітей, що засвідчує обмежене поширення стійких навичок самоконтролю й усвідомленої поведінкової регуляції поміж старшими дошкільниками.

Продемонструємо у таблицях узагальнені результати констатувального етапу експерименту (табл. 3.5 і 3.6).

Таблиця 3.5

Розподіл дітей старшого дошкільного віку експериментальної групи за рівнями сформованості у них soft skills EAI за результатами констатувального зрізу

Структурні компоненти soft skills EAI у СД	Рівні сформованості soft skills EAI					
	<i>Низький</i>		<i>Середній</i>		<i>Високий</i>	
	<i>Кількість дітей</i>	<i>%</i>	<i>Кількість дітей</i>	<i>%</i>	<i>Кількість дітей</i>	<i>%</i>
Мотиваційний	50	38,47	72	55,38	8	6,15
Когнітивний	60	46,16	65	50,00	5	3,84
Діяльнісний	38	29,24	76	58,46	16	12,30
Контрольний	53	40,47	68	52,31	9	6,92
Середні показники	50	38,46	70	53,85	10	7,69

Таблиця 3.6

Розподіл старших дошкільників контрольної групи за рівнями сформованості у них soft skills EAI за результатами констатувального зрізу

Структурні компоненти soft skills EAI у СД	Рівні сформованості soft skills EAI					
	<i>Низький</i>		<i>Середній</i>		<i>Високий</i>	
	<i>Кількість дітей</i>	<i>%</i>	<i>Кількість дітей</i>	<i>%</i>	<i>Кількість дітей</i>	<i>%</i>
Мотиваційний	45	35,72	72	57,14	9	7,14
Когнітивний	67	53,18	55	43,65	4	3,17
Діяльнісний	41	32,54	74	58,73	11	8,73
Контрольний	52	41,27	68	53,97	6	4,76
Середні показники	51	40,48	67	53,17	8	6,35

Порівняльний аналіз діаграм (рис. 3.1 і 3.2) дає змогу зробити висновки про рівнозначність рівнів сформованості у старших дошкільників ЕГ та КГ

soft skills EAI у межах констатувального етапу експерименту. Зокрема, на низькому рівні сформованості soft skills EAI в ЕГ перебуває 50 старших дошкільників (38,46 %), у КГ – 51 (40,48 %); на середньому рівні в ЕГ – 70 (53,85 %), у КГ – 67 (53,17 %); на високому рівні в ЕГ – 10 (7,69 %), у КГ – 8 (6,35 %).

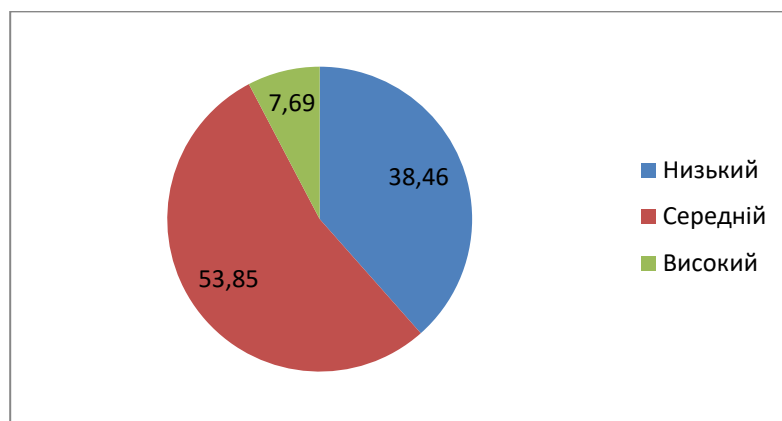

Рис. 3.1. Розподіл СД ЕГ (у %) за рівнями сформованості у них soft skills EAI (за результатами констатувального етапу експерименту)

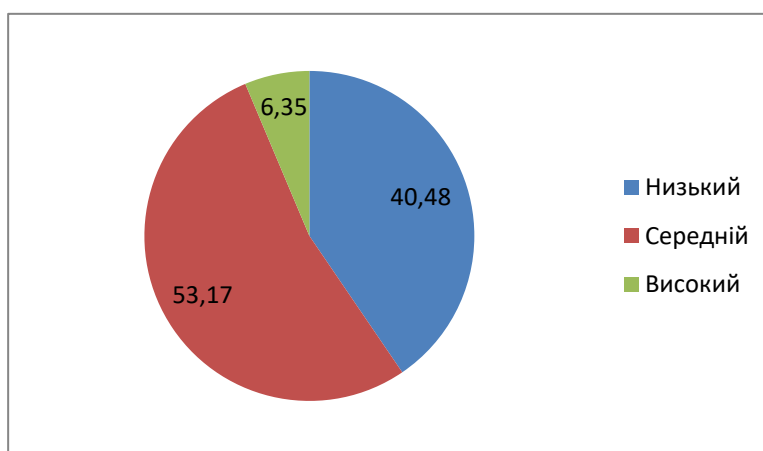

Рис. 3.2. Розподіл СД КГ (у %) за рівнями сформованості у них soft skills EAI (за результатами констатувального етапу експерименту)

Зазначене свідчить про відсутність статистично й змістовно значущих відмінностей між цими групами на етапі констатувального експерименту. Відобразимо це за допомогою гістограми (рис. 3.3).

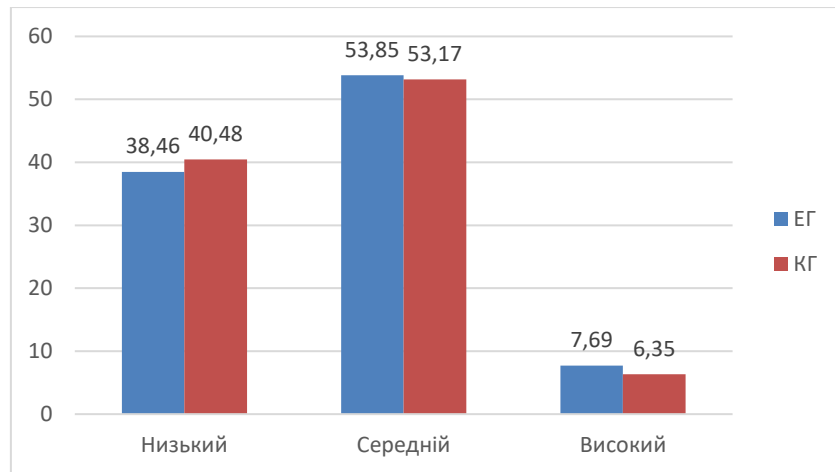

Рис. 3.3. Зведений розподіл старших дошкільників EG та KG (у %) за рівнями сформованості у них soft skills EAI (за результатами констатувального етапу експерименту)

Дані рис. 3.3. свідчать, що значна кількість дітей EG та KG перебувають на середньому і низькому рівнях сформованості soft skills EAI, а досить незначна – на високому. Це свідчить про необхідність впровадження спеціально розробленої методики формування soft skills EAI та підтверджує доцільність проведення формувального етапу експерименту.

3.2. Методика формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності

У 2 розділі запропоновано модель реалізації педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. Імплементувати її в освітній процес закладів дошкільної освіти можна шляхом формувального експерименту, проведення якого дає змогу довести чи спростувати робочу гіпотезу дослідження. Її зміст передбачає те, що ефективність формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку підвищиться, якщо забезпечити розвиток мотивації дитини до формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту із урахуванням її загальних та власних потреб, цінностей, інтересів засобами театралізованої діяльності; формування базової соціально-емоційної обізнаності та елементарних знань про основи театралізованого мистецтва; організацію театралізовано-ігрового

середовища та спільної театралізованої діяльності старших дошкільників; контроль та коригування самостійної театралізовано-творчої активності старшого дошкільника.

У здобувачів дошкільної освіти КГ активності впродовж навчальних днів відбувалися згідно з чинними освітніми програмами і не передбачали змін щодо навчального інструментарію. Освітній процес старших дошкільників ЕГ організовано шляхом використання спеціально спродукованих форм організації, методів та засобів навчання, синтезованих у педагогічних умовах.

Формування мотиваційного компонента soft skills ЕАІ у дітей старшого дошкільного віку забезпечується через упровадження першої педагогічної умови – *розвиток мотивації дитини до формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту із урахуванням її загальних та власних потреб, цінностей, інтересів засобами театралізованої діяльності*. Ця умова уточнюється у таких педагогічних завданнях щодо старших дошкільників:

- формувати позитивну соціально-емоційну спрямованість до взаємодії з навколишніми за допомогою засобів театралізованої діяльності;
- стимулювати мотивацію до саморегуляції засобами театралізованої діяльності;
- активізувати інтерес та прагнення до самопізнання засобами театралізованої діяльності;
- сприяти виникненню інтересу до театралізованого мистецтва, нових знань, експериментів, досвіду.

Для формування позитивної соціально-емоційної спрямованості до взаємодії з навколишніми використано інтерактивні методи навчання, які застосовують і під час організації театралізованої діяльності. До цих методів належить метод «Коло друзів», оскільки він передбачає активну участь дітей, їх взаємодію, обмін думками, співпереживання, рефлексію тощо. Вперше цей метод запропонував К. Ньютон. В Україні його почали використовувати з 2015 р. за сприяння Всеукраїнського фонду «Крок за кроком» [60].

Інтерактивний метод «Коло друзів» забезпечує профілактику булінгу, створює передумови для згуртованості колективу, сприяє налагодженню взаємин між дітьми, позитивно впливає на подолання соціальної ізоляції особистості, поглиблення знань один про одного та самоусвідомлення. Зауважимо, коли існує потреба, «Коло друзів» проводять систематично. Щоразу обирають для підтримки особистість, яка її потребує (обов'язково – за власним бажанням). Увага фокусується на дитині, навколо якої створюється дружнє коло.

Хоча під час організації експериментального навчання участь дошкільників у «Колі друзів» була добровільною, усі вони із задоволенням приєднувалися до діяльності, підтримуючи ініціативу.

Інтерактивний метод «Комплімент від казкового персонажа». Під час його використання діти одягали заздалегідь підготовлені маски своїх улюблених казкових персонажів і ставали у коло, тримаючись за руки. У центрі кола знаходилася дитина, яка по чергово обирала казкових персонажів, від яких отримувала позитивні компліменти.

Інтерактивний метод «Плащ емоцій». Старші дошкільники стояли у колі і тримали у руках свої улюблені іграшки. Заздалегідь власну іграшку кожна дитина наділяла на власний розсуд однією позитивною емоцією, обираючи серед карток емоцій, завчасно заготовлених педагогом. Дитину в центрі кола накривали плащем. Діти по чергово прикріплювали на її плащ ці картки, пояснювали їх та бажали своєму другу якнайчастіше відчувати це у житті.

Для стимулювання мотивації старшого дошкільника до саморегуляції використано метод кейсів, який вважається «методом конкретних ситуацій, кейс-стаді, методом ситуаційного аналізу» [108, с. 197]. Кейс – це проблемна ситуація, яка потребує пошуку шляхів для її ефективного вирішення.

Приклад реалізації вищеописаного методу – театралізована лялькова мінівистава «Яблуко розбрату» (Додаток Р), зіграна вихователем та декількома педагогами за допомогою театральних ляльок. Така вистава

потребувала колективного обговорення ситуації, яка склалася між друзями, аналізу їхньої поведінки, пошуку ефективних шляхів виходу з конфлікту, наслідків негативних емоцій, їх впливу на інших тощо. Після обговорення разом із вихованцями педагога формували колективні висновки щодо важливості та необхідності самоконтролю.

Після того, як діти з допомогою педагога знайшли вихід із конфліктної ситуації, вони самостійно (за власним бажанням) чи спільно з вихователем, використовуючи ляльки, повторно розігрували зазначену мінівиставу. Це дало змогу засвоїти моделі правильної поведінки у різних життєвих ситуаціях, набути позитивного досвіду щодо вирішення конфліктних ситуацій, усвідомити значущість саморегуляції.

Шляхом застосування методу ігрових вправ забезпечено активізацію інтересу та прагнення до самопізнання дітей старшого дошкільного віку. Ми організовували ігрову вправу «Театралізоване дзеркало». Її зміст передбачав те, що старший дошкільник стояв перед дзеркалом. Вихователь просив показати конкретну емоцію або емоції, які дитина переживала вчора. Інколи педагог зачитував ситуацію, а дошкільник, уявляючи її, відображав емоційний стан. Наприклад: «Уяви, що тобі подарували іграшку, про яку ти давно мріяв», «Тебе щойно образив друг» або «Уяви, що ти почув дуже дивну історію» тощо. Метод ігрових вправ забезпечив можливість 5–7-річній дитині побачити у дзеркалі власні емоції, усвідомити їх та осмислити емоції інших. Вона починала краще розуміти себе та дітей у групі.

Ігрова вправа «Моя ідеальна іграшка». Діти заздалегідь з допомогою вихователя або батьків виготовляли власну настільну іграшку (об'ємну або плоску), яку можна переміщувати по горизонтальній поверхні. Педагог говорив старшим дошкільникам, що ця іграшка – їхній найкращий друг. Оскільки вони її створили, то вона автоматично стала їхньою вже дорослою копією у казковому світі: тобто у неї такі ж риси характеру, уподобання, мрії, захоплення, як у її власника в далекому майбутньому. Далі кожна дитина вигадувала ім'я своїй іграшці. Завдання старшого дошкільника полягало у

тому, щоб презентувати її іншим: назвати ім'я, риси характеру, уподобання, мрії, професію, досягнення тощо. Презентація іграшки відбувалася у центрі групової кімнати за столом, на якому створена декорація казкового майбутнього світу.

Виникненню інтересу до театралізованого мистецтва, нових знань, експериментів, досвіду у старших дошкільників сприяли методи наочного сприйняття та спостереження [14]. Ми організовували екскурсії у дитячі театри. Перед відвідуванням театрального дійства обов'язково з дітьми обговорювали основні поняття (театр, грим, актор, вистава, костюм, глядач, декорації), вивчали будову театру (сцена, ложі, зала для глядачів тощо), види дитячих театрів, правила поведінки, правила придбання квитків тощо.

Здійснювалося ознайомлення старших дошкільників із різними видами театрів (театр краплинок, тіней, пантоміми, ляльки, маски, моди, танцю, добрих справ, на манці, на піску, науковий, музичний театри). Це відбувалося шляхом демонстрації мінівистав, інсценізації знайомих казок, імпровізації літературних творів тощо.

Виникненню інтересу до театралізованого мистецтва сприяли мовленнєві ігрові вправи (наприклад, «Скажи навпаки», «Придумай риму», «Придумай слова на звук» тощо), дидактичні вправи з елементами творчості, опрацювання текстів малих фольклорних жанрів (лічилок, скоромовок, загадок тощо). Саме тому ми розробили авторську збірку віршованих скоромовок під назвою «Абетка скоромовок» для старшого дошкільного віку (Додаток С). Її використання сприяло не лише формуванню мотиваційного компонента, а й становленню у дітей мовленнєвих умінь та навичок, звукової культури мовлення, збагаченню мовленнєвого досвіду.

Становленню когнітивного компонента soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку сприяла реалізація другої педагогічної умови – *формування базової соціально-емоційної обізнаності та елементарних знань про основи театралізованого мистецтва*. Конкретизуємо її у педагогічних завданнях:

- формувати уявлення про емоції та емоційні стани людини, базові правила та норми поведінки у соціумі;
- розвивати знання щодо передбачення наслідків власних дій, їх впливу на навколишніх;
- формувати уявлення про себе як окрему особистість у взаємодії з навколишнім середовищем;
- сприяти обізнаності про мінливість навколишнього середовища, зокрема у сфері людських взаємин, емоцій, поведінки.

Для формування уявлень про емоції та емоційні стани людини, базові правила й норми поведінки у соціумі потрібно використовувати наочні методи, які педагоги часто застосовують для ознайомлення дошкільників із новою інформацією. До цієї групи методів належать спостереження та демонстрування [105, с. 380].

Ефективними для реалізації сформульованого завдання були розпізнавальні (спостереження, під час яких діти вчилися виявляти, називати та пояснювати емоції, емоційні стани людини, норми та правила поведінки у соціумі) та репродуктивні (спостереження відтворення емоцій, образу об'єкта тощо) [105, с. 381].

Шляхом застосування театру міміки та пантоміми педагоги розігрували декілька сценок або мініуривків із дитячих театралізованих творів. Їхнім завданням було ознайомити старших дошкільників з основними видами емоцій (радість, сум, злість, страх, здивування, відраза, спокій тощо) та емоційних станів (гордість, втома, сором, суток, спокій, надія, співчуття, задоволення та ін.), їх проявами та характеристиками, навчити розпізнавати ці феномени в інших людей.

Після перегляду дошкільниками мінісценок, ми запропонували зіграти у гру «Емоційний детектив». Сутність полягала у тому, що діти намагалися «зловити» емоцію персонажа чи персонажів, розпізнати її і дослідити те, як ця емоція чи емоційний стан проявляються у людини за допомогою міміки та жестів, описати й охарактеризувати її.

Формуванню знань про емоції та емоційні стани людини, базові правила та норми поведінки сприяло застосування театралізованої гри «Емоційний світлофор». Педагог перед мінівиставою роздавав старшим дошкільникам картки трьох кольорів, пояснюючи правила користування ними та значення кольорів: червоний (поведінка неправильна або емоція негативна), зелений (поведінка правильна або емоція позитивна) та жовтий (можна інакше, інша емоція або «я б вчинив по-іншому»). Після театралізованого дійства діти за допомогою світлофора висловлювали власну думку на основі спостережень, обґрунтовували її. Якщо існувала потреба, педагог повторно пояснював незрозуміле, коригував відповіді дошкільників, доповнював, аналізував та підбивав підсумки гри.

Після розпізнавальних спостережень практикували репродуктивні, які давали змогу зрозуміти те, наскільки дитина добре зрозуміла та навчилася розпізнавати емоції та емоційні стани, правила соціальної поведінки.

Для формування знань щодо передбачення наслідків власних дій та їх впливу на навколишніх використано метод гри. Застосовувалися демонстраційні театралізовані мініпостановки та ігри-симуляції. Вони забезпечували можливість усвідомлення, аналізу і прогнозування власних дій, їхніх наслідків у процесі спостереження за рольовими моделями та ігровими ситуаціями. Це сприяло розвитку соціальних компетентностей старших дошкільників, формуванню аналітичного мислення, поетапному плануванню та прогнозуванню дій, розширенню уявлень про норми та правила стосунків між людьми, моделюванню поведінки дорослих тощо.

Наприклад, вивчаючи тему «Взаємини у родині», проведено гру-симуляцію «Сімейний будиночок», мета якої – формувати у дітей когнітивний компонент усвідомлення власних дій та їх наслідків, впливу власної поведінки і вчинків на інших членів родини, співпрацю та норми моралі у родинних взаєминах. Зміст гри – моделювання повсякденних взаємин членів родини, конфліктних ситуацій у сім'ї та шляхів їх вирішення (Додаток Т). Зауважимо, що педагог може самостійно створювати й

моделювати аналогічні різноманітні ситуації, орієнтуючись на потреби та інтереси його вихованців.

Під час демонстраційного мінітеатру моралі діти спостерігали короткі інсценізації або мінівистави, що мали чітко виражене моральне спрямування. Старшим дошкільникам показували конкретну життєву ситуацію, допомагаючи усвідомити норми і правила взаємин між людьми, навчити знаходити правильне рішення у різних життєвих ситуаціях. Після показу театралізованої мініпостановки діти дошкільного віку обговорювали зміст побаченого, даючи відповіді на запитання: Хто вчинив правильно? Як потрібно було вчинити інакше? Про що свідчить вчинок персонажа? та ін. Театралізовані мінісценки для розігрування взято із сюжету відомих дитячих казок: «Рукавичка» (До Мишки-Шкряботушки почергово підходять інші тварини і просяться жити у рукавичці; моральний аспект – вчить дружбі, гостинності, умінню ділитися, розуміти та сприймати інших), «Лисичка і Журавель» (мінісцена, де Лисичка пригощає Журавля кашею з тарілки, а потім – Журавель Лисичку з глечика; моральний аспект – вчить поважати інших і розуміти їхні потреби, не бути егоїстом), «Котик і Півник» (мінісценка, коли Котик іде в ліс і наказує Півнику не відчиняти нікому двері, а той піддається на хитрість Лисички; моральний аспект – вчить обережності, послуху і довіри до близьких) тощо. Також в межах експериментального навчання використано авторську збірку віршів у діалогах для СД «Віршовані історії для допитливої аудиторії», розміщену на вебсайті (Додаток С).

Для формування уявлення про себе як окрему особистість у взаємодії з навколишнім середовищем застосовано метод моделювання [30, с. 222], який дає можливість дитині спостерігати, аналізувати та усвідомлювати свою роль, місце у суспільстві, вплив під час взаємодії з навколишніми. Наведемо приклади варіантів реалізації методу із використанням театралізованих засобів.

Вправа «Моя ситуація». Її проведення передбачало, що старші дошкільники почергово (за бажанням) розповідали власні життєві ситуації або ситуації, свідками яких їм довелося бути. Педагог розігрував сюжети за допомогою театралізованих реквізитів. Після цього діти аналізували продемонстровану ситуацію, відповідаючи на запитання: Як твої дії вплинули на інших? Що можна було б зробити по-іншому? Як ти себе почував тоді? Як ти б себе почував на місці іншої людини? та ін.

У вправі «Фантазер» педагог пропонував дітям заплющити очі і уявити себе на місці відомого театрального актора на великій сцені. Після цього старшим дошкільникам необхідно було дати відповіді на запитання: Яким актором я себе бачу? Яку роль хочу зіграти? Що мені цікаво у процесі гри? Що я відчуваю, перебуваючи на сцені? Яку казку чи історію мені хотілося б зіграти? Що мені подобається робити під час вистави? та ін.

Для сприяння обізнаності старших дошкільників про мінливість навколишнього середовища, зокрема і у сфері людських стосунків, використано інтерактивні методи із засобами театралізованої діяльності. Опишемо деякі з них.

Метод моделювання життєвих ситуацій – це створення алгоритму подій або схеми взаємодії людей, щоб зрозуміти, як зміни в обставинах чи поведінці впливають на кінцевий результат [102]. У цьому процесі доцільно застосувати засоби театралізованої діяльності. Соціальні епізоди для розігрування можуть бути запропонованими дітьми під час бесіди.

Наприклад, через застосування елементів театру пантоміми у межах теми «Ми всі такі різні» старші дошкільники розігравали епізод «Загублена річ» (головний персонаж губить свою улюблену іграшку, один хлопчик насміхається з нього, а другий – допомагає знайти). Він сприяє усвідомленню того, що добро об'єднує, а зло – роз'єднує. Окрім цього, старші дошкільники спостерігали за емоціями, жестами, мімікою акторів, що дало змогу їм краще зрозуміти, як проявляються емоції людей і як їх розпізнати, усвідомити вплив позитивної та негативної поведінки на навколишніх.

Також розіграно епізод «Новенька» (у заклад дошкільної освіти прийшла новенька дівчинка, але ніхто з нею не хотів спілкуватися; вона сиділа самотня у кутку кімнати, та враз до неї підійшли два хлопчики і запропонували спільну гру). Така діяльність сприяла розумінню старшими дошкільниками того, як важливо бути прийнятим у колектив, бути дружніми, співчутливими та добрими.

Епізод «Дощ» (троє дітей ідуть вулицею, коли враз починається дощ; лише один хлопчик має парасольку; він спершу сам ховається від дощу, в той час його друзі мокнуть – їм холодно; тоді хлопчик ділиться парасолькою, після чого відчуває гордість за свій вчинок і його значущість для інших) сприяв усвідомленню того, що турбота про інших зміцнює стосунки, приносить задоволення, відчуття внутрішньої гармонії, сприяє доброзичливій атмосфері у колективі.

У процесі експериментального навчання використано також інтерактивну вправу «Ланцюжок». Її завдання – показати, як дія одного учасника впливає на дію іншого, що створює послідовність взаємозв'язків – своєрідний «ланцюг подій». Вправа дала змогу зрозуміти важливість здатності бути уважним до дій інших людей, колективних та комунікативних навичок, вміння передбачати наслідки [89, с. 198].

В освітньому процесі ЕГ застосовано інтерактивні вправи «Ланцюжок дій та слів» та «Ланцюжок емоцій». Їх проведення містило те, що всі учасники шикувалися у шеренгу. Після цього педагог демонстрував певну дію чи емоцію та передавав її «сусіду». Наступний учасник, повторюючи побачене, додавав щось своє і передавав естафету іншому, створюючи новий ланцюг дій, емоцій чи слів.

Наприклад, вихователь повідомляв, що хтось загубив іграшку і одразу демонстрував жест допомоги (піднімав і віддавав її власнику). Наступний учасник повторював цю дію і додавав власну (посміхався, підморгував, ставив іграшку на місце тощо) або слово чи слова (тримай, візьми, будь ласка, давай гратися тощо). Ланцюжок продовжувався доти, доки всі

учасники не взяли участь. Наприкінці гри спродуковано цікаву історію. Діти з педагогом обговорювали її, усвідомлюючи те, що одна дія здатна викликати цілу низку взаємних реакцій.

Аналогічно проведено вправу «Ланцюжок емоцій». За допомогою жестів, міміки та рухів педагог демонстрував емоцію. Наступний учасник, повторюючи її, додавав власну. Після вправи діти давали відповіді на запитання: Які емоції ви помітили? Як емоції учасника поруч вплинули на тебе? Чому важливо помічати емоції інших? Чи легко вам було зрозуміти емоції інших? Як відрізнити позитивні емоції від негативних? та ін.

Розвиток діяльнісного компонента soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку реалізується через застосування третьої педагогічної умови – *організація театралізовано-ігрового середовища та спільної театралізованої діяльності старших дошкільників*, яка конкретизується у завданнях щодо старших дошкільників:

- сприяти становленню вміння реалізовувати гуманні наміри через конкретні дії у межах театралізовано-ігрового середовища під час спільної театралізованої діяльності;

- розвивати здатність контролювати себе, свої емоції, емоційні стани та дії у процесі спільної театралізованої діяльності у театралізовано-ігровому середовищі;

- формувати досвід самовираження та самопрезентації під час спільної театралізованої діяльності;

- розвивати адаптивність до нових умов, поведінкову гнучкість у межах театралізовано-ігрового середовища.

Під час занять із театралізованої діяльності та конструювання старші дошкільники виготовляли вироби для театралізованих постановок (маски, фігурки з картону, пластиліну, тканинні ляльки, м'які іграшки, паперові квіти, фонові декорації для сцен тощо). Після цього було створено на полицях спеціальний театралізований осередок, де ці експонати зберігалися для подальшого використання. У центрі осередка ми розташували м'який

килимком, перед яким повісили театральну завісу. Таким чином було створено простір для театралізованих ігор та вистав.

Для урізноманітнення наповнення театралізованого осередка застосовано метод проєктів [41]. Наприклад, реалізовано проєкт «Мандри чарівною країною», у межах якого діти спільно з педагогами створювали вигаданих мешканців магічного краю. А проєкт «Сімейні театральні іграшки» передбачав виготовлення старшими дошкільниками з допомогою батьків чи інших членів родин персонажів улюблених казок чи мультфільмів.

Після виготовлення виробів діти та педагоги колективно склали сценарії вистав, казок, мінісценок тощо, у яких дійовими особами були власноруч виготовлені іграшки. Проєктна робота завершувалася театралізованою постановкою.

Для формування вміння реалізовувати гуманні наміри через конкретні дії у межах театралізовано-ігрового середовища під час спільної театралізованої діяльності в умовах експериментальної роботи використано ігровий метод. Особливу увагу приділено творчим іграм, зокрема сюжетно-рольовим та іграм-фантазуванням із застосуванням засобів театралізованої діяльності [63].

Сюжетно-рольова гра – це «образна гра за певним задумом дітей, який розкривається через відповідні події (сюжет, фабула) і розігрування ролей» [105, с. 337]. В ЕГ організовано та проведено гру «Крамниця добрих справ». Педагог, виконуючи роль продавця, «продавав» дітям добрі справи, зображені у формі малюнка, по одній на аркуші паперу. Старші дошкільники «купували» їх та показували, як вони реалізують придбаний товар у житті щодо своїх однолітків. Театралізованими атрибутами для гри були: фартушки продавців, каса, ігрові гроші, коробочки з товарами. Приклади списку добрих справ: обійми, посмішка, допомога, добре слово, подяка, порада, турбота, вибачення, підтримка, комплімент, похвала, подарунок, сюрприз тощо. Наприкінці гри діти усі разом склали «Кошик добрих вчинків».

Реалізації гуманних намірів старших дошкільників на практиці сприяла сюжетно-рольова гра «Автобус Дружби». Педагог виконував роль водія автобуса, а діти – його пасажирів. Автобус вирушав у подорож до міста Людяність. Під час поїздки він робив зупинки, на кожній з яких вихователь зачитував певну ситуацію. Завдання дітей – знайти правильне рішення та показати його діями. Для головної ролі у кожній ситуації вихователь по чергово вибирав одну дитину. Приклади ситуацій для цієї гри: в автобус заходить бабуся з паличкою, а всі місця зайняті; пасажир випустив з рук гаманець, розсипавши гроші; в автобус заходить жінка з немовлям та важкою сумкою; пасажир загубив квиток; хлопчик хоче намалювати якийсь малюнок на сидінні; дівчинка загубила іграшку і сумує; пасажир автобуса розплакався; двоє пасажирів посперечалися та ін. Реквізити для гри: стільчики, розставлені у два ряди, картонне кермо, квитки, дзвіночок (для сигналу зупинки), ритмічна музика (для імітації руху автобуса).

Гра-фантазування – різновид методу творчих ігор, під час застосування якого діти створювали уявні ситуації, образи, події або персонажів. Прикладом є гра «Чарівна квітка». Реквізити: велика квітка з картону, пелюстки якої згорнуті у трубчасто-конічну форму. Педагог пропонував дітям зробити добрі справи для того, щоб розцвіла чарівна квітка. Одна добра справа – це одна розгорнута пелюстка квітки. Гра тривала доти, поки квітка не розцвітала повністю.

Для організації гри-фантазування «Зоряне небо» були потрібні такі реквізити: чорне полотно для імітації нічного неба, зорі, зла чаклунка, лісові тварини (іграшки-рукавички) та лісова галявина. Сюжет гри полягав у тому, що тваринам дуже страшно у темному лісі. Зла чаклунка вкрала всі зірочки з неба. Для того, щоб їх повернути, необхідно зламати ці чари взаємними добрими вчинками. Старшим дошкільникам було необхідно допомогти тваринам, склавши уявний список добрих справ, і продемонструвати їх виконання. Одна добра справа «засвічувала» одну зірочку. Приклади списку добрих справ для лісових мешканців такі: нагодувати голодного зайчика;

допомогти білочці дістати горішки з дерева; заспокоїти ведмежа, що загубилося; прибрати сміття на галявині; допомогти мурашці перенести соломинку; обійняти сумного їжачка; розказати казку маленьким звірятам; підтримати того, хто потребує, тощо. Гра триває доти, поки не засвітяться всі зорі на небі.

Для розвитку здатності контролювати себе, свої емоції, емоційні стани та дії у процесі спільної театралізованої діяльності у театралізовано-ігровому середовищі практикувалося використання методу тренінгу із засобами театралізованої діяльності. Застосовано театралізовані вправи для формування самоконтролю рухів, емоцій, мовлення, поведінки тощо. Прикладом є вправа «Завмири у колі» (діти зупинялися у процесі виконання будь-якого руху після сигналу «Стоп», імітуючи фігури). Аналогічною була гра «Говори після сигналу», спрямована на розвиток контролю мовлення. Вправа «Перетвори злість на спокій» (діти показували злого лева, а потім – тихе кошеня) вчила стримувати емоційне напруження. Вправа «Тихий актор» (діти розігрували сценку, запропоновану педагогом, лише мімікою та жестами) сприяла вираженню емоцій без голосу, прояву самоконтролю рухів і жестів.

Ефективно стимулювала розвиток самоконтролю старших дошкільників постановка театралізованого дійства та підготовка до нього. Це вимагало від кожної дитини зосередженості, дисципліни, підпорядкування характеристикам ролі та свідомого керування власними почуттями і поведінкою. Саме тому ми створили авторську віршовану збірку п'єс «Чарівний театр для школяріків та дошкільнят» (Додаток С) і гумористичну віршовану байку «Секрет щастя» (Додаток С), які імплементовано в освітній процес експериментальної групи.

Для формування у дітей старшого дошкільного віку досвіду самовираження та самопрезентації під час спільної театралізованої діяльності використано методи синектики і імпровізації.

Метод синектики [15] забезпечував формування в особистості вміння усвідомлювати знайомі речі по-новому, сприяв розвитку здатності до фантазування, пошуку аналогії, поєднання протилежностей. Як приклад – вправа «Якби предмет ожив». Діти стають у коло. Педагог показує їм знайомі предмети і пропонує уявити, що вони стали живими. Старші дошкільники обирають собі по одному предмету, виходять у центр кола і від свого імені почергово презентують його. Вони дають відповідь на такі запитання: Хто я? Який у мене сьогодні настрій? Де я живу? Що я люблю? Чого я боюся? З ким я дружу? Що я хотів би сказати людям?

Також в освітньому процесі ЕГ використовували вправу «Оживи емоцію». Серед усіх запропонованих вихователем емоцій дошкільник обирав одну. Його завдання – уявити, що ця емоція стала реальним персонажем. Дитина мала придумати і показати, як виглядає цей персонаж, як рухається, яким голосом говорить, що він любить робити. Наприклад: «Я – радість. Я стрибаю, сміюся і обіймаю усіх», «Я – спокій. Я люблю тишу. Я сідаю під деревом і слухаю вітер» тощо.

Метод імпровізації передбачає спонтанне створення образів, дій та висловлювань у процесі театралізованої діяльності. Варіантом його реалізації була ігрова вправа «Ланцюжкова казка». Педагог починав казку двома-трьома реченнями. Старші дошкільники почергово продовжували її по одному реченню, одночасно супроводжуючи жестами, мімікою і рухами те, що говорять. Діти обирали собі для цього реквізити: маски, костюми тощо. У фіналі група розігрувала коротку сценку відповідно до сюжету спільно створеної казки без попередніх репетицій.

Під час експериментального навчання було організовано гру-імпрорізацію «Казкові гості». Для цього педагог пропонував обрати кожній дитині одну м'яку іграшку. Завдання старших дошкільників – придумати їй ім'я та наділити її власними рисами характеру, уподобаннями, звичками, почуттями та емоціями. Потім діти почергово презентували свою іграшку, розповідаючи про неї. Наприклад: «Я – зайчик. Мене звали Стрибунець. Мені

5 років. Я люблю співати, малювати. Моя улюблена їжа – морозиво. Мені подобається весела музика та цікаві ігри. Я тихий і спокійний. Іноді – веселий та грайливий. Я не люблю обманювати» тощо. Після презентації іграшок влаштовували свято, наприклад, день народження ведмедика. Діти готували театралізовану мініпостановку. Кожен дарував подарунок імениннику (танець, вірш, пісню, компліменти, чарівне побажання, привітання жестами та мімікою, малюнок у повітрі тощо).

Для того, щоб розвивати адаптивність у старших дошкільників до нових умов і поведінкову гнучкість, у межах театралізовано-ігрового середовища для проведення педагогічного експерименту використано метод аутотренінгу. Його сутність полягає у самозаспокоєнні, зосередженні на виконанні конкретного завдання чи ролі за допомогою спеціально дібраних слів, дихальних прийомів та уявних образів. Застосування цього методу сприяло зниженню психоемоційної напруги, оптимізації поведінкових реакцій і відновленню внутрішньої рівноваги дитини. Особливо важливим є такий спосіб діяльності у реаліях воєнного сьогодення. Зокрема, науковець М. Супруненко зазначає, що «аутогенне тренування має численні позитивні впливи на психіку й організм: сприяє зняттю стану психічної напруги, боязкості, страху; підсилює самоконтроль і появу точності рухів; попереджає втому і марну витрату нервової енергії; збільшує опірність станам стресу» [132, с. 123].

Варіантом реалізації цього методу для дітей старшого дошкільного віку є вправа «Непереможний». Її перебіг охоплював те, що старший дошкільник брав у руки свою улюблену іграшку, заплющував очі та уявляв, що ця іграшка ожила. Цей персонаж був сміливим та впевненим. Він нічого не боявся, умів літати над своїми страхами, легко перемагаючи їх. Тоді старші дошкільники уявляли себе на місці цього персонажа і так само долали власні фобії та переживання. Діти із заплющеними очима виконували легкі рухи руками, імітуючи політ.

Вправа «Сонячний щит». Для її проведення діти виготовляли із картону чи інших матеріалів усміхнене сонечко. Потім брали виріб у руки і уявляли, що сонечко дарує їм «щит» із промінчиків, захищаючи їх від негативних емоцій, внутрішніх чи зовнішніх чинників стресу. Сонечко також ділилося з усіма теплом, радістю, гарним настроєм. Власноруч виготовлений реквізит діти носили з собою і користувалися цим «щитом» у моменти, коли відчували страх, тривогу, емоційний дискомфорт тощо.

Для формування здатностей адаптивності та поведінкової гнучкості ми практикували із старшими дошкільниками дихальну гімнастику – метод свідомого регулювання дихання, який знижує психоемоційне напруження, підвищує стресостійкість та сприяє пристосуванню до нових умов, використовуючи при цьому театралізовані засоби [88].

Як варіант дихальної гімнастики – вправа «Хмаринка». Її реалізація охоплювала те, що дитина тримала в руках виготовлену заздалегідь хмаринку з вати. Роблячи глибокий вдих – хмаринку опускала вниз, видих – піднімала вгору. Заплющивши очі, діти уявляли себе хмаринками, які легенько плывуть по чистому небу над горами, лісами, морями та долами. Їхнє тіло було розслабленим. Емоційний стан відображав спокій, легкість, усвідомлення безпеки. Звучали релаксаційні звуки природи. Після вправи діти ділилися враженнями про те, що вони відчували із заплющеними очима, які краєвиди їм вдалося побачити тощо.

Вправа «Морська хвилька». Під час її проведення педагог із вихованцями ставали в коло і разом трималися обома руками за велику синю тканину, уявляючи, що це – безкрає море. Дує легенький вітерець, який утворює хвильки (діти повільно розгойдували тканину). Старші дошкільники уявляли себе маленькою хвилькою, яка повільно пливе морем. Вони повільно вдихали теплий вітерець (піднімали тканину вгору) та спокійно видихали (опускали тканину вниз). При цьому звучали релаксаційні звуки моря. Перед дітьми вимальовувалися дивовижні краєвиди: незвичайні острівці, казкові кораблі тощо. Старші дошкільники із заплющеними очима намагалися

побачити багато цікавого. Наприкінці учасники освітнього процесу ділилися враженнями про побачене.

Формування контрольного компонента реалізується через четверту педагогічну умову – *контроль та коригування самостійної театралізовано-творчої активності старшого дошкільника*, яка зіставляється з такими завданнями щодо дітей старшого дошкільного віку:

- формувати адекватну самооцінку власних дій та здатність до рефлексії під час автономної театралізованої діяльності;
- сприяти розвитку самоконтролю через самостійну театралізовано-творчу активність;
- стимулювати саморозвиток особистості шляхом застосування засобів театралізованої діяльності;
- формувати під час театралізовано-творчої активності вміння самоаналізу та самокорекції поведінки, враховуючи швидку динаміку змін навколишнього середовища.

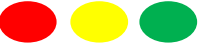

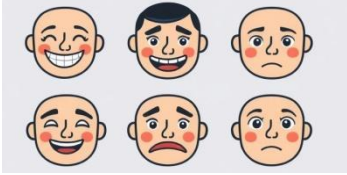

Для формування адекватної самооцінки власних дій та здатності до рефлексії під час автономної театралізованої діяльності у межах роботи з дітьми ЕГ використано метод рефлексивних вправ.

Вправу «Світлофор» у ЗДО організовували так: після театралізованої діяльності або виконання творчого завдання діти отримували від вихователя кружечки із трьома кольорами на позначення характеристики їхньої роботи – жовтим («були труднощі, але я впорався»), червоним («було складно, мені не вдалося») та зеленим («було легко, усе вдалося»). Вихователь формулював запитання, а дошкільники демонстрували відповіді на них кольоровими кружечками.

Під час вправи «Підказки улюбленої іграшки» дитина обирала свою улюблену іграшку, яка спостерігала за нею під час театралізовано-творчої діяльності. Після цього дитина від імені цього предмета аналізувала свою діяльність, даючи собі ж конкретні поради чи підказки.

Таблиця 3.7

Чек-лист основних правил ігор (з адаптацією відповідно до вікових можливостей старших дошкільників)

Чек-лист основних правил сюжетно-рольових ігор		
<i>Правила</i>	<i>Піктограма</i>	<i>Результат</i>
1. Дочекайся своєї черги		
2. Не перебивай інших		
3. Контролюй голос та інтонацію		
4. Стеж за емоціями		
5. Слідкуй за мімікою та жестами		
6. Уважно слухай інших		

Вправа «Чарівна паличка». Під час репетицій театралізованих сценок на столі у педагога стояв означений магічний предмет – чарівна паличка. Якщо дитині важко впоратися із роллю або ж вона не знала, як це зробити – вона брала предмет в руки та піднімала його вгору. Після цього педагог та

інші старші дошкільники допомагали другові чи подрузі подолати труднощі: порадою, підказкою, демонстрацією дій, зміною ролі тощо.

Для розвитку самоконтролю старших дошкільників через самостійну театралізовано-творчу активність використано метод драматизації. Діти разом із вихователем розучували театралізовані сценки із авторської збірки «Віршовані історії для допитливої аудиторії» (Додаток С). Тоді вони по чергово вживалися в ролі персонажів, використовуючи театралізовані реквізити та декорації. Педагог формулював перед дітьми обов'язкові умови: не перебивати один одного, уважно слухати інших, дочекатися черги для власної репліки, не критикувати друзів, дотримуватися взаємоповаги, намагатися контролювати власні емоції та дії.

Ми застосовували також чек-листи для сюжетно-рольових ігор, адаптувавши їх відповідно до вікових можливостей старших дошкільників [150]. Кожна дитина мала можливість оцінити власну театралізовану діяльність шляхом використання наліпок триколірного світлофора (табл. 3.7).

Для стимулювання саморозвитку особистості шляхом застосування засобів театралізованої діяльності ми використовували метод театралізованих проєктів [100]. «Театралізований проєкт – це форма організації навчального, творчого та виховного процесів, яка поєднує у собі театральні елементи та спрямована на створення унікального продукту мистецтва» [23, с. 210].

Упродовж тижня у межах теми «Ми всі такі різні» реалізовано театралізовано-творчий проєкт на тему «Дружні звірятка». Кожна дитина обирала лісову тваринку, роль якої хоче зіграти. Свого персонажа вона ідентифікувала з собою, тобто наділяла його властивими їй рисами характеру, здібностями, талантами, уподобаннями тощо. Придумавши ім'я тваринці, дитина виготовляла собі лобову маску та готувалася згідно з планом презентувати персонажа. Після цього наприкінці тижня кожен старший дошкільник по чергово виступав перед публікою. Приклад

орієнтовного плану презентування персонажа охоплював: привітання; називання імені персонажа; його характеристику (риси характеру); таланти та уподобання, їх демонстрацію; цікаві захоплення (якщо такі є); подяка за увагу. Після проєкту педагог підбивав підсумки, що всі ми різні, але тим і цікаві, акцентуючи на тому, що у кожного з нас є свої риси характеру, уподобання, таланти тощо і кожен з нас має право бути собою, залишатися унікальним і неповторним, право на повагу та саморозвиток.

Стимулюванню саморозвитку особистості сприяли інтерактивні методи з використанням театралізованих реквізитів та декорацій, наприклад: «Акваріум», «Ланцюжок», «Інтерв'ю» та ін. [87, с. 150–151]. Їх сутність полягає у тому, що дитина є суб'єктом діяльності: вона говорить, слухає, чекає черги, презентує себе і контролює власні емоційні та мовленнєві реакції. Це створює умови для активного самовираження дошкільника, усвідомлення ним власних почуттів, дій та емоцій і як наслідок – ефективного саморозвитку.

Формуванню під час театралізовано-творчої активності вміння самоаналізу та самокорекції поведінки дитини, враховуючи швидку динаміку змін навколишнього середовища, сприяв проблемно-пошуковий метод. Під час його використання старшому дошкільнику пропонували ситуацію, яка викликала суперечність або була складною. Він повинен був усвідомити проблему, проаналізувати можливі власні дії та знайти правильний варіант вирішення конфлікту. Цей метод спрямований на те, щоб дитина попередньо обмірковувала дії, уміла спрогнозувати їх наслідки та зробити усвідомлений вибір замість автоматичної реакції.

Для цього використано проблемні ситуації: «Конфлікт у дитячому садочку», «Сварка за іграшку», «Непорозуміння з братиком», «Суперечка друзів» тощо. Зауважимо, що такі кейси мають бути зрозумілими для дітей, емоційно значущими, близькими до їхнього життєвого досвіду, а також мотивувати старших дошкільників шукати альтернативні рішення та здійснювати самоаналіз поведінки.

Метод дискусій також сприяв формуванню вміння самоаналізу та самокорекції у дітей 5–6 років, оскільки стимулював усвідомлене обговорення власних думок, порівняння та аналіз поглядів навколишніх та оцінку наслідків особистих дій. Його поєднували з імпровізаціями, мініспектаклями, сюжетно-рольовими іграми, інсценізаціями тощо. Це надало можливість старшому дошкільнику прожити ситуацію емоційно, кілька разів повторити дії, коригуючи їх, «увійти» в роль, що полегшує аналіз поведінки.

Театралізована дискусія – це поєднання дій, спрямованих на самоаналіз і самокорекцію поведінки дитини, та їх обговорення. Вона реалізується поетапно (створення проблемної ситуації шляхом розігрування короткого етюдю або сценки; первинне обговорення; пошук альтернативних способів поведінки, варіантів вирішення конфлікту; повторне розігрування проблемної ситуації із урахуванням запропонованих змін; рефлексивне узагальнення). Наведемо приклади тематики театралізованих дискусій, які ми використовували: міжособистісні стосунки (не поділили іграшку; випадково друг тебе штовхнув; хтось сказав образливе слово та ін.), емоційні ситуації (друг засмутився – як йому допомогти?; я образився і не хочу гратися; я розсердився – що робити?), морально-ціннісні дилеми (я знайшов чуже; першочергова допомога – коли і кому допомагати? та ін.), поведінкові конфлікти (порушення правил гри; неповага до особистого простору тощо).

Отже, методика формування soft skills ЕАІ у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності охоплює сприяння становленню у них чотирьох компонентів гнучких навичок ЕАІ: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного та контрольного. Це реалізується через імплементацію в освітній процес закладу дошкільної освіти педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, уточнених у вищеописаних завданнях. Визначених завдань можна досягти

шляхом використання спеціальних методів, прийомів та засобів навчальної роботи.

Слід зауважити, що вказані педагогічні умови утворюють цілісну систему, кожен компонент якої передбачає тісний взаємозв'язок з іншими складниками. Вони характеризуються взаємозумовленістю та взаємодоповненістю, оскільки реалізація однієї умови безпосередньо впливає на результативність іншої. Саме тому лише їх комплексна реалізація забезпечить ефективне формування soft skills EAI у старших дошкільників.

Для експериментального дослідження було організовано тісну співпрацю із вихователями дітей старшої групи ЗДО. Педагогам надано відповідні дидактичні матеріали, інструкції щодо їх використання, діагностичний інструментарій (анкети, протоколи спостереження, бланки фіксації результатів), комплекс авторських матеріалів (книги із розробками сценаріїв п'єс для СД, театралізованих ігор, віршів у діалогах, скоромовок, байок для рольового розігрування тощо). Організовано постійну комунікацію через платформи «Google Meet» та «Zoom». Консультації, обмін педагогічним досвідом та цікавими фактами щодо впровадження методики, обговорення труднощів часто відбувався через месенджери (Instagram, Messenger, Viber).

Зазначимо труднощі, які виникали під час реалізації педагогічних умов формування soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності:

- недостатнє фінансове забезпечення для придбання матеріальних ресурсів для театралізованих постановок та створення театралізованого середовища у контексті його фізичного оснащення;
- незначна кількість у ЗДО наявних театралізованих матеріально-технічних засобів (масок, костюмів, декорацій тощо);
- обмежене забезпечення вихователів методичними матеріалами для театралізованої діяльності старших дошкільників;

- часті відключення електроенергії у зв'язку із війною в Україні, нестабільний інтернет-зв'язок, через що доводилося переносити заплановані методичні зустрічі;

- низький рівень обізнаності дітей старшого дошкільного віку (особливо у сільській місцевості) щодо театралізованої гри, різних видів театру, що проявлялося у відсутності уявлень про правила, структуру та способи організації театралізованої діяльності.

Зважаючи на об'єктивні обставини, деякі проблеми подолати не вдалося. Щодо інших – рекомендуємо:

- використовувати підручні матеріали для виготовлення театралізованих декорації та реквізитів, а також (за допомогою уяви та творчості) створювати їх із вже наявних предметів;

- залучати батьків до конструювання необхідних засобів театралізованої діяльності;

- створювати у ЗДО власний архів театралізованих реквізитів – зберігати маски, костюми, декорації тощо, що дасть змогу використовувати їх повторно;

- розробляти авторські методичні матеріали для організації театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку;

- організовувати обмін педагогічним досвідом під час тематичних семінарів, тренінгів, онлайн-зустрічей тощо для підвищення професійних компетентностей педагогів щодо впровадження в освітній процес ЗДО театралізованої діяльності;

- систематично проводити зі СД екскурсії до різних видів театрів та демонструвати їм спектр театралізованих постановок;

- організовувати із дітьми старшого дошкільного віку діяльність щодо розвитку у них знань та навичок розпізнавання і передачі емоцій (повторення емоційних виразів, вправи для розвитку жестів та міміки, невеликі рольові ігри тощо).

3.3. Характеристика результатів експериментальної роботи та їх теоретична інтерпретація

Після реалізації експериментального навчання проведено контрольний зріз для того, щоб довести або спростувати ефективність педагогічних умов формування soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, відображених у моделі та методиці. Нами здійснено аналіз та інтерпретацію отриманих даних.

Під час контрольного етапу, як і констатувального, на основі діагностувального інструментарію (педагогічного спостереження, анкетування у формі картинок та організації ігрової діяльності, зміст яких відображений у Додатках Д, Ж, Л, У, Ф, Х, Ц, Ш) повторно визначено рівні сформованості у СД soft skills EAI, враховуючи їх компонентну структуру (мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та контрольний компоненти) та критерії їх сформованості (мотиваційно-стимулювальний; когнітивно-знаннєвий; діялісно-практичний; контрольньо-результативний).

Проаналізуємо результати контрольного зрізу.

Рівні сформованості мотиваційного компонента soft skills EAI у СД (згідно з мотиваційно-стимулювальним критерієм) визначено шляхом використання педагогічного спостереження, результати якого внесено у протокол (Додаток Д). Оцінювання здійснювалося за шкалою від 0 до 2 балів (відповідь «ні» – 0 балів, «частково» – 1 бал, «так» – 2 бали) за чотирма твердженнями, кожне з яких відповідає конкретному показнику критерію мотиваційної спрямованості щодо сформованості у СД гнучких навичок EAI. Бали підсумовано та відповідно до них визначено рівень сформованості мотиваційного компонента soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку (низький – від 0 до 2 балів, середній – від 3 до 5 балів, високий – від 6 до 8 балів).

У результаті використання зазначеної методики встановлено, що в експериментальній групі на низькому рівні сформованості мотиваційного компонента soft skills EAI перебуває 28 дітей (21,54 %), середньому –

79 (60,77 %), високому – 23 (17,69 %); у контрольній групі на низькому рівні – 42 дитини (33,33 %), середньому – 75 (59,52 %), високому – 9 (7,14 %).

Аналогічно до констатувального етапу експерименту для підтвердження об'єктивності отриманих даних проведено анкетування у формі картинок (Додаток У) із фіксацією результатів у протоколі (Додаток Ж). Оцінювання результатів проводилося за шкалою від 0 до 2 балів (відповідь «а» – 0 балів, «б» – 1 бал, «в» – 2 бали) за чотирма запитаннями, які по одному відповідають кожному показнику критерію мотиваційної спрямованості щодо сформованості soft skills ЕАІ у СД. Внесені бали у протокол підсумовано та визначено рівень сформованості мотиваційного компонента soft skills ЕАІ у кожної дитини (низький – від 0 до 2 балів, середній – від 3 до 5 балів, високий – від 6 до 8 балів).

Проаналізуємо результати анкетування ЕГ: на низькому рівні сформованості мотиваційного компонента soft skills ЕАІ перебуває 30 дітей старшого дошкільного віку (23,08 %), середньому – 77 (59,23 %), низькому – 32 (17,69 %). У КГ на низькому рівні – 38 (30,16 %), середньому – 77 (61,11 %), низькому – 11 (8,73 %).

Для забезпечення достовірності даних зрізу організовано та проведено ігрову діяльність зі СД (Додаток Ф) із фіксацією даних спостережень у протоколі (Додаток Л). У спостереженні за дітьми брали участь усі вихователі ЗДО, які у цей час не провадили освітньої діяльності у своїх групах. Опрацювання результатів здійснено аналогічно, як і під час констатувального експерименту.

Проаналізуємо результати застосування названої діагностувальної методики. Щодо ЕГ, то низький рівень сформованості мотиваційного компонента soft skills ЕАІ виявлено у 29 старших дошкільників (22,31 %), середній – 78 (60,00 %), високий – 23 (17,69 %); щодо КГ, то низький рівень – 40 дітей (31,74 %), середній – 76 (60,32 %), високий – 10 (7,94 %).

Обчислимо середнє арифметичне значення отриманих у трьох названих діагностувальних методиках чисел, щоб визначити рівні сформованості мотиваційного компонента soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку.

Згідно з математичними розрахунками, низькому рівню сформованості мотиваційного компонента soft skills EAI відповідає 29 дітей старшого дошкільного віку ЕГ (22,31 %), середньому – 78 (60,00 %), високому – 23 (17,69 %). У КГ низькому рівню – 40 (31,74 %), середньому – 76 (60,32 %), високому – 10 (7,94 %).

Порівняємо розподіл СД ЕГ та КГ за рівнями сформованості у них мотиваційного компонента soft skills EAI на констатувальному та контрольному етапах, що подано у таблиці 3.8.

Таблиця 3.8

Розподіл старших дошкільників за рівнями сформованості у них мотиваційного компонента soft skills EAI

Рівні сформованості мотиваційного компонента soft skills EAI	Розподіл СД (кількість дітей, %)							
	ЕГ (130)				КГ (126)			
	Констатувальний етап		Контрольний етап		Констатувальний етап		Контрольний етап	
	к-сть дітей	%	к-сть дітей	%	к-сть дітей	%	к-сть дітей	%
<i>Низький</i>	50	38,47	29	22,31	45	35,72	40	31,74
<i>Середній</i>	72	55,38	78	60,00	72	57,14	76	60,32
<i>Високий</i>	8	6,15	23	17,69	9	7,14	10	7,94

Зазначені у таблиці 3.8 дані свідчать, що на констатувальному етапі у ЕГ та КГ рівні сформованості мотиваційного компонента soft skills EAI у СД були приблизно однаковими. Після експериментального навчання дані змінилися. В ЕГ на низькому рівні кількість дітей зменшилася на 21 (16,16 %), на середньому – збільшилася на 6 (4,62 %), а на високому – зросла на 15 (11,54 %). У КГ кількість дітей на низькому рівні зменшилася

лише на 5 (3,97 %), на середньому – зросла на 4 (3,17 %), на високому – зросла на 1 (0,79 %).

Динаміку сформованості мотиваційного компонента soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку до та після проведення експерименту показано на рисунку 3.4.

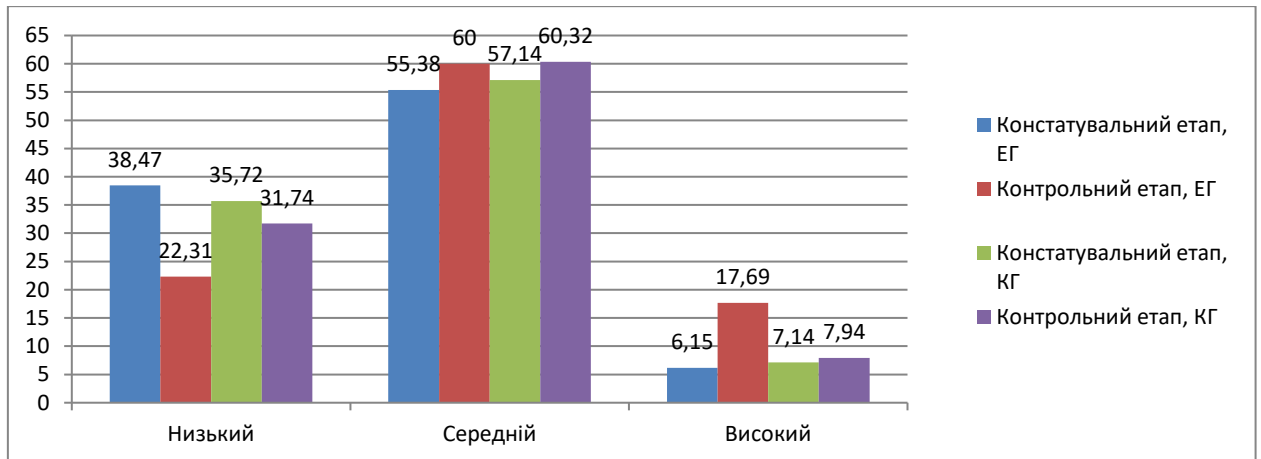

Рис. 3.4. Динаміка сформованості мотиваційного компонента soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку (%)

Зважаючи на зазначене, впровадження експериментальної методики має позитивний вплив на динаміку сформованості мотиваційного компонента soft skills EAI у СД. Зокрема, помітно суттєве зменшення дітей в ЕГ, які перебували на низькому рівні сформованості мотиваційного компонента soft skills EAI, а також значне збільшення кількості дошкільників, що демонстрували високий рівень сформованості цього структурного компонента. Беручи до уваги результати проведення діагностувальних методик щодо визначення стану сформованості у здобувачів дошкільної освіти мотиваційного компонента soft skills EAI на контрольному етапі експерименту, слід відзначити, що діти ЕГ частіше проявляють зацікавленість щодо взаємодії з навколишніми, намагаються пізнавати власне «Я», щоденно прагнуть до оволодіння новими знаннями та набуття ширшого соціального досвіду.

Зауважимо, що рівні сформованості когнітивного, діяльнісного та контрольного компонентів soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку ми визначали аналогічно до мотиваційного компонента, тобто шляхом

використання трьох діагностувальних методик – спостереження педагогів за повсякденною життєдіяльністю дітей в межах ЗДО, анкетування у формі картинок із фіксацією отриманих результатів у протоколі та організації ігрової діяльності зі старшими дошкільниками (Додатки Д, Ж, Л, Ф, Х, Ц, Ш). Розрахунки результатів теж проводилися так само.

Презентуємо результати рівнів сформованості когнітивного компонента soft skills ЕАІ у СД (згідно з когнітивно-знаннєвим критерієм), які базуються на результатах педагогічного спостереження та зафіксовані у протоколі (Додаток Д). В ЕГ низький рівень сформованості когнітивного компонента soft skills ЕАІ виявлено у 30 дітей старшого дошкільного віку (23,08 %), середній – у 85 (65,38 %), високий – у 15 (11,54 %). У КГ цей компонент продемонстровано так: низький рівень – 62 дитини (49,21 %), середній – 58 (46,03 %), високий – 6 (4,76 %).

Забезпечити об'єктивність даних дає змогу анкетування у формі картинок (Додаток Х) із фіксацією результатів у протоколі (Додаток Ж). Зокрема, ЕГ характеризується наявністю 28 дітей старшого дошкільного віку (21,54 %) низького рівня сформованості когнітивного компонента soft skills ЕАІ, 86 (66,15 %) – середнього, 16 (12,31 %) – високого. КГ охоплює 66 дітей (52,38 %) низького рівня сформованості окресленого структурного компонента, 53 (42,06 %) – середнього, 7 (5,56 %) – високого.

Проаналізуємо результати рівнів сформованості когнітивного компонента soft skills ЕАІ у СД, які спостерігалися під час ігрової діяльності (Додаток Ф); результати зафіксовано у протоколі (Додаток Л). В ЕГ на низькому рівні сформованості когнітивного компонента soft skills ЕАІ перебуває 32 дитини (24,62 %), середньому – 84 (64,62 %), високому – 14 (10,77 %). У КГ ці дані такі: на низькому рівні – 64 дитини (50,79 %), середньому – 57 (45,24 %), високому – 5 (3,97 %).

Обчислимо середнє арифметичне значення отриманих під час дослідження показників, щоб визначити стан сформованості когнітивного

компонента soft skills EAI СД на контрольному етапі. Зокрема, в ЕГ: низький рівень сформованості когнітивного компонента soft skills EAI проявляє 30 дітей (23,08 %), середній – 85 (65,38 %), високий – 15 (11,54 %). У КГ низький рівень – 64 старших дошкільники (50,79 %), середній – 56 (44,44 %), високий – 6 (4,76 %).

Відповідно, у КГ на етапі контрольного зрізу показники сформованості когнітивного компонента soft skills EAI також дещо зросли, однак не суттєво: низький рівень – зменшився на 3 дитини (2,38 %), середній – збільшився на 1 дитину (0,79 %), а високий – на 2 (1,6 %).

Візуалізуємо розподіл СД ЕГ та КГ за рівнями сформованості у них когнітивного компонента soft skills EAI на констатувальному та контрольному етапах у формі таблиці 3.9.

Таблиця 3.9

Розподіл старших дошкільників за рівнями сформованості у них когнітивного компонента soft skills EAI

Рівні сформованості когнітивного компонента soft skills EAI	Розподіл СД (кількість дітей, %)							
	ЕГ (130)				КГ (126)			
	Констатувальний етап		Контрольний етап		Констатувальний етап		Контрольний етап	
	к-сть дітей	%	к-сть дітей	%	к-сть дітей	%	к-сть дітей	%
<i>Низький</i>	60	46,16	30	23,08	67	53,18	64	50,79
<i>Середній</i>	65	50,00	85	65,38	55	43,65	56	44,44
<i>Високий</i>	5	3,84	15	11,54	4	3,17	6	4,76

У таблиці 3.9 помітно, що на констатувальному етапі у ЕГ та КГ показники рівнів сформованості когнітивного компонента soft skills EAI у СД істотно не відрізнялися. Після експериментального навчання в ЕГ на низькому рівні кількість дітей суттєво зменшилася – на 30 (23,08 %), на середньому – збільшилася на 20 (18,38 %), а на високому – зросла на 10 (7,67 %). У КГ кількість дітей на низькому рівні зменшилася тільки на

3 особи (2,39 %), на середньому – зросла на 1 (0,79 %), на високому – зросла на 2 (1,59 %).

Продемонструємо динаміку сформованості когнітивного компонента soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку до та після проведення експерименту (рис. 3.5).

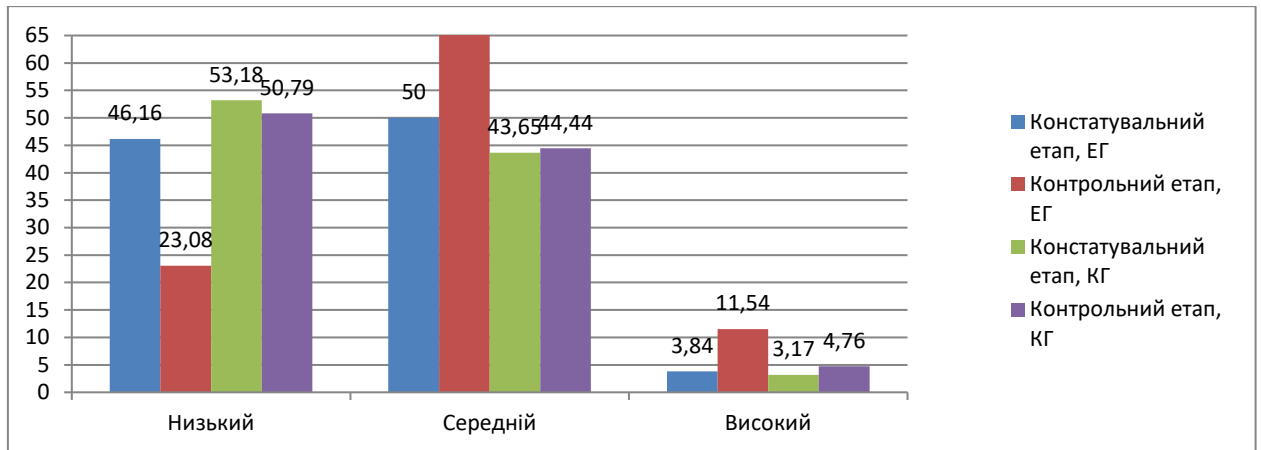

Рис. 3.5. Динаміка сформованості когнітивного компонента soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку (у%)

Отже, за даними діаграми на рис. 3.5, помітними є позитивні зміни в ЕГ на етапі проведення контрольного зрізу. Зокрема, кількість дітей, які перебували на низькому рівні сформованості когнітивного компонента soft skills EAI, зменшилася вдвічі, на середньому та високому – зросла. Результати застосування діагностувальних методик також дають змогу зробити висновок, що після експериментального навчання СД ЕГ значно збагатилися знаннями про норми та правила поведінки, навчилися краще прогнозувати наслідки дій, частіше намагалися діяти обдуманно. Діти старшого дошкільного віку ЕГ вдосконалили свої компетентності щодо усвідомлення впливу власних вчинків на навколишніх, розпізнавання базових емоцій людей та особистих; вони неодноразово намагалися простими словами говорити про свої емоційні стани і характеризувати їх.

Проаналізуємо результати визначення рівнів сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI у СД (згідно з діяльнісно-практичним критерієм). Спочатку візьмемо до уваги дані спостереження педагогів за дітьми в повсякденних та ігрових ситуаціях, структуровані у протоколі

(Додаток Д). Щодо ЕГ, то низький рівень сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI виявлено у 30 дітей старшого дошкільного віку (23,08 %), середній – у 82 (63,08 %), високий – у 18 (13,85 %); щодо КГ, то низький рівень – у 37 дітей старшого дошкільного віку (29,37 %), середній – у 75 (59,52 %), високий – у 14 (11,11 %).

Щоб підтвердити об'єктивність даних, проведено анкетування у формі картинок (Додаток Ц) із фіксацією результатів у протоколі (Додаток Ж). Реалізація цієї методики дає змогу свідчити, що на низькому рівні сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI в ЕГ перебуває 28 дітей старшого дошкільного віку (21,54 %), середньому – 83 (63,85 %), високому – 19 (14,62 %); у КГ на низькому рівні – 42 дитини (33,33 %), середньому – 75 (59,52 %), високому – 9 (7,14 %).

Проаналізуємо також результати визначення стану сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI у СД під час організації ігрової діяльності (Додаток Ф), зафіксовані у відповідному протоколі (Додаток Л). В ЕГ низький рівень сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI продемонстрували 29 дітей (22,31 %), середній – 84 (64,62 %), високий – 17 (13,08 %); у КГ – дані такі: низький рівень – 38 дітей (30,16 %), середній – 78 (61,90 %), високий – 10 (7,94 %).

Обчислимо середнє арифметичне значення отриманих у трьох вказаних діагностувальних методиках чисел, щоб визначити рівні сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI у СД під час контрольного етапу. В ЕГ отримані дані такі: низький рівень сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI – 29 дітей (22,31 %), середній – 83 (63,85 %), високий – 18 (13,85 %). У КГ результат обчислення такий: низький рівень – 39 дітей (30,95 %), середній – 76 (60,32 %), високий – 11 (8,73 %).

Зауважимо, що на етапі контрольного зрізу в ЕГ спостерігається більш позитивна динаміка формування діяльнісного компонента soft skills EAI у СД: низький рівень зменшився на 9 дітей (6,92 %), середній – збільшився на 7 (5,38 %), а високий зріс на 2 (1,54 %). У КГ спостерігається незначна

динаміка формування діяльнісного компонента soft skills EAI у СД: низький рівень зменшився на 2 дітей (1,58 %), середній – збільшився на 2 дитини (1,58 %), високий – залишився без змін.

Важливо проаналізувати сутність розподілу СД ЕГ та КГ за рівнями сформованості у них діяльнісного компонента soft skills EAI на констатувальному та контрольному етапах експерименту, попередньо подавши результати у таблиці (табл. 3.10).

Таблиця 3.10

Розподіл старших дошкільників за рівнями сформованості у них діяльнісного компонента soft skills EAI

Рівні сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI	Розподіл СД (кількість дітей, %)							
	ЕГ (130)				КГ (126)			
	Констатувальний етап		Контрольний етап		Констатувальний етап		Контрольний етап	
	к-сть дітей	%	к-сть дітей	%	к-сть дітей	%	к-сть дітей	%
<i>Низький</i>	38	29,24	29	22,31	41	32,54	39	30,95
<i>Середній</i>	76	58,46	83	63,85	74	58,73	76	60,32
<i>Високий</i>	16	12,30	18	13,85	11	8,73	11	8,73

Дані таблиці 3.10 свідчать, що на констатувальному етапі в ЕГ та КГ рівні сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI у СД майже не відрізнялися. Розглянемо детальніше результати експериментального навчання: ЕГ на низькому рівні кількість дітей зменшилася на 9 осіб (6,93 %), на середньому – збільшилася на 7 (5,39 %), а на високому – зросла на 2 (1,55 %); КГ – кількість дітей на низькому рівні зменшилася на 2 особи (1,59 %), на середньому – зросла на 2 (1,59 %), на високому кількість дітей залишилася без змін.

Графічно продемонструємо динаміку сформованості діяльнісного компонента soft skills EAI у СД до та після експериментального навчання (рис. 3.6).

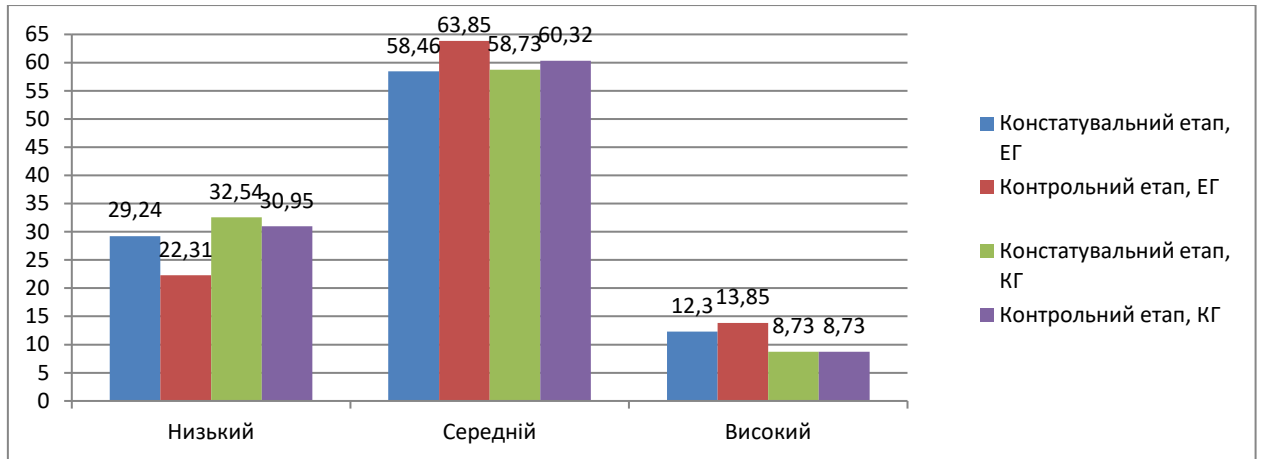

Рис. 3.6. Динаміка сформованості діяльнісного компонента *soft skills EAI* у дітей старшого дошкільного віку (у%)

Зважаючи на дані рис. 3.6, доцільно зробити висновок, що після проведення експерименту у СД ЕГ відбулися позитивні зміни. Зокрема, кількість дітей, які перебували на низькому рівні сформованості діяльнісного компонента *soft skills EAI*, суттєво зменшилася, а на середньому та високому – збільшилася. У дітей старшого дошкільного віку ЕГ почастишали прояви доброзичливості, підтримки та співчуття. Вони більше намагалися допомагати друзям, помічати їхні емоції, давати поради щодо вирішення конфліктних ситуацій. Помітно, що діти старшого дошкільного віку ЕГ неодноразово старалися контролювати себе, стримувати власні емоції, заспокоювати навколишніх під час стресових ситуацій тощо.

Опишемо результати дослідження стану сформованості контрольного компонента *soft skills EAI* у СД (згідно з контрольно-результативним критерієм), які базуються на результатах педагогічного спостереження із зазначенням у протоколі (Додаток Д). На основі застосування діагностувального інструмента виявлено, що в ЕГ низькому рівню сформованості контрольного компонента *soft skills EAI* відповідає 30 дітей (23,08 %), середньому – 88 (67,69 %), високому – 12 (9,23 %); у КГ низькому рівню відповідає 49 дітей (38,89 %), середньому – 69 (54,76 %), високому – 8 (6,35 %).

Об'єктивність даних підтверджена проведенням анкетування у формі картинок (Додаток Ш) із фіксацією результатів у протоколі (Додаток Ж).

Відповідно до цієї діагностувальної методики в ЕГ на низькому рівні сформованості контрольного компонента soft skills ЕАІ перебуває 28 дітей (21,54 %), середньому – 89 (68,46 %), високому – 13 (10,00 %); у КГ зазначені дані такі: низький рівень – 54 дитини (42,85 %), середній – 65 (51,59 %), високий – 7 (5,56 %).

Проаналізуємо результати визначення рівнів сформованості контрольного компонента soft skills ЕАІ у СД у процесі організації ігрової діяльності (Додаток Ф), зафіксовані у протоколі (Додаток Л). ЕГ характеризується перебуванням на низькому рівні сформованості контрольного компонента soft skills ЕАІ 26 дітей (20,00 %), середньому – 90 (69,23 %), високому – 14 (10,77 %). У КГ на низькому рівні перебуває 47 дітей (37,30 %), середньому – 73 (57,94 %), високому – 6 (4,76 %).

Для визначення рівнів сформованості контрольного компонента soft skills ЕАІ у СД під час контрольного етапу обчислимо середнє арифметичне значення чисел, отриманих у трьох діагностувальних методиках. В ЕГ низькому рівню сформованості контрольного компонента soft skills ЕАІ відповідає 28 дітей (21,54 %), середньому – 89 (68,46 %), високому – 13 (10,00 %). У КГ на низькому рівні вказаного структурного компонента перебуває 50 старших дошкільників (39,68 %), середньому – 69 (54,76 %), високому – 5 (5,56 %).

Отже, тут також спостерігаємо на контрольному етапі позитивну динаміку формування контрольного компонента soft skills ЕАІ у СД: низький рівень зменшився на 25 дітей (19,23 %), середній – збільшився на 21 (16,15 %), а високий зріс на 4 дітей (3,08 %). Для порівняння розглянемо показники КГ формування контрольного компонента soft skills ЕАІ: низький рівень зменшився на 2 дітей (1,59 %), середній – збільшився на 1 (0,79 %), а високий зріс на 1 (0,79 %). Наочно бачимо суттєву відмінність між ЕГ та КГ.

Продемонструємо одержані дані у таблиці розподілу СД ЕГ та КГ за рівнями сформованості у них контрольного компонента soft skills ЕАІ на констатувальному та контрольному етапах (табл. 3.11).

Таблиця 3.11

**Розподіл старших дошкільників за рівнями сформованості у них
контрольного компонента soft skills EAI**

Рівні сформованості контрольного компонента soft skills EAI	Розподіл СД (кількість дітей, %)							
	ЕГ (130)				КГ (126)			
	Констатувальний етап		Контрольний етап		Констатувальний етап		Контрольний етап	
	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%	к-сть	%
<i>Низький</i>	53	40,77	28	21,54	52	41,27	50	39,68
<i>Середній</i>	68	52,31	89	68,46	68	53,97	69	54,76
<i>Високий</i>	9	6,92	13	10,00	6	4,76	7	5,56

Зазначені у таблиці 3.10 дані свідчать, що на констатувальному етапі у ЕГ та КГ рівні сформованості контрольного компонента soft skills EAI у СД були майже ідентичними. Після експериментального навчання в ЕГ на низькому рівні кількість дітей зменшилася на 25 (19,23 %), на середньому – збільшилася на 21 (16,15 %), а на високому – зросла на 4 (0,80 %). У КГ кількість дітей на низькому рівні зменшилася лише на 2 (1,59 %), на середньому – зросла на 1 (0,79 %), на високому – зросла на 1 (0,79 %).

Графічно відобразимо динаміку сформованості контрольного компонента soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку до та після експериментального навчання (рис. 3.7).

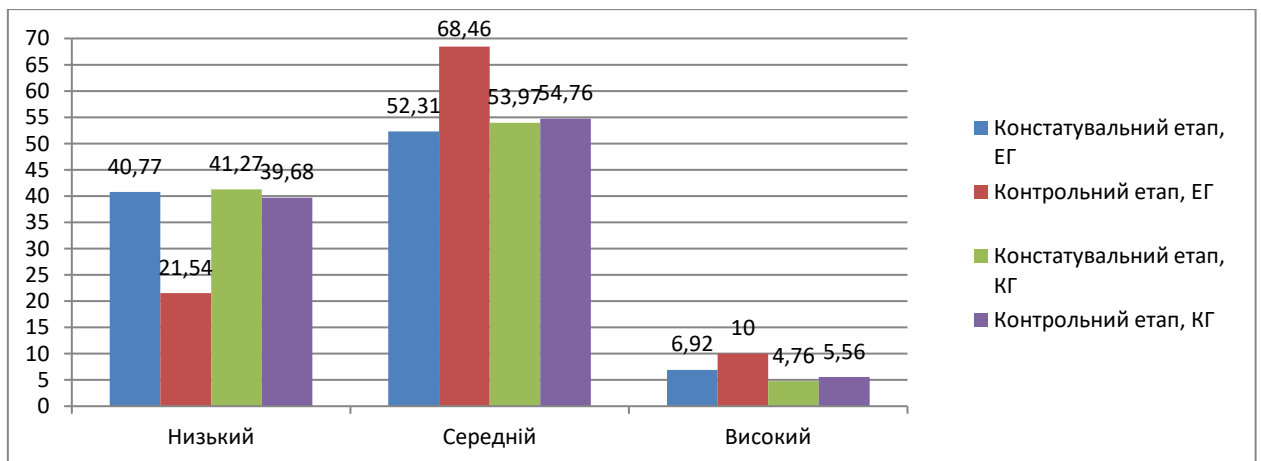

Рис. 3.7. Динаміка сформованості контрольного компонента soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку (у%)

Аналізуючи рис. 3.7, доцільно зробити висновок, що після проведення експерименту у СД ЕГ щодо сформованості контрольного компонента відбулися значні позитивні зміни. Зокрема, суттєво зменшилася кількість дітей, які перебували на низькому рівні, а на середньому та високому – збільшилася. Водночас у СД КГ також спостерігається позитивна динаміка формування контрольного компонента, проте її показники є значно нижчими порівняно із ЕГ.

Зауважимо, що діти старшого дошкільного віку почали краще оцінювати власні дії, контролювати себе. Покращилася здатність до рефлексії у різних видах діяльності. Також зросла їхня самостійність, уміння аналізувати свою поведінку й коригувати її відповідно до нових умов.

Таблиця 3.12

Розподіл старших дошкільників ЕГ та КГ за рівнями сформованості у них структурних компонентів soft skills EAI за результатами контрольного зрізу

Рівні	Групи	Компоненти								Середні показники (soft skills EAI)	
		Мотиваційний		Когнітивний		Діяльнісний		Контрольний			
		СД	%	СД	%	СД	%	СД	%	СД	%
Низький	ЕГ	29	22,31	30	23,08	29	22,31	28	21,54	29	22,30
	КГ	40	31,74	64	50,79	39	30,95	50	39,68	48	38,10
Середній	ЕГ	78	60,00	85	65,38	83	63,85	89	68,46	84	64,62
	КГ	76	60,32	56	44,44	76	60,32	69	54,76	69	54,76
Високий	ЕГ	23	17,69	15	11,54	18	13,85	13	10,00	17	13,08
	КГ	10	7,94	6	4,76	11	8,73	7	5,56	9	7,14

Продемонструємо розподіл СД ЕГ та КГ за рівнями сформованості у них структурних компонентів soft skills EAI за результатами контрольного зрізу у формі таблиці та обчислимо їх середні показники (табл. 3.12).

Доцільно зауважити, що усереднені показники рівнів сформованості структурних компонентів soft skills EAI є рівнями сформованості зазначеної групи гнучких навичок як комплексного феномена.

Порівняємо та проаналізуємо стан сформованості у дітей старшого дошкільного віку soft skills EAI на констатувальному та контрольному етапах експерименту (табл. 3.13, 3.14). Спочатку подамо порівняльний розподіл старших дошкільників КГ за рівнями сформованості у них soft skills EAI за результатами констатувального та контрольного зрізів (табл. 3.13).

Таблиця 3.13

Порівняльний розподіл старших дошкільників КГ за рівнями сформованості у них soft skills EAI за результатами констатувального та контрольного зрізів

<i>Рівні</i>	<i>Констатувальний етап</i>		<i>Контрольний етап</i>	
	<i>СД</i>	<i>%</i>	<i>СД</i>	<i>%</i>
<i>Низький</i>	51	40,48	48	38,10
<i>Середній</i>	67	53,17	69	54,76
<i>Високий</i>	8	6,35	9	7,14

Відповідно до табл. 3.13 у КГ помітною є незначна позитивна динаміка рівнів сформованості soft skills EAI, порівнюючи дані констатувального та контрольного зрізів. Зокрема, показники низького рівня зменшилися на 3 старших дошкільники (2,38 %), середній – збільшився на 2 (1,59 %), високий – зріс на 1 (0,79 %).

Здійснимо порівняння та аналіз розподілу старших дошкільників ЕГ за рівнями сформованості у них soft skills EAI за результатами констатувального та контрольного зрізів (табл. 3.14).

Таблиця 3.14

Порівняльний розподіл старших дошкільників ЕГ за рівнями сформованості у них soft skills EAI за результатами констатувального та контрольного зрізів

<i>Рівні</i>	<i>Констатувальний етап</i>		<i>Контрольний етап</i>	
	<i>СД</i>	<i>%</i>	<i>СД</i>	<i>%</i>
<i>Низький</i>	50	38,46	29	22,30
<i>Середній</i>	70	53,85	84	64,62
<i>Високий</i>	10	7,69	17	13,08

За даними табл. 3.14, спостерігаємо позитивну динаміку змін у ЕГ, оскільки низький рівень сформованості soft skills ЕАІ у цій групі зменшився на 21 старшого дошкільника (16,16 %), показники середнього рівня збільшилися на 14 (10,77 %), а високого рівня – зросли на 7 (5,39 %).

Для того, щоб наочно відобразити стан сформованості soft skills ЕАІ у дітей старшого дошкільного віку ЕГ та КГ на констатувальному і контрольному етапах експерименту побудуємо кругові діаграми (рис. 3.8, 3.9).

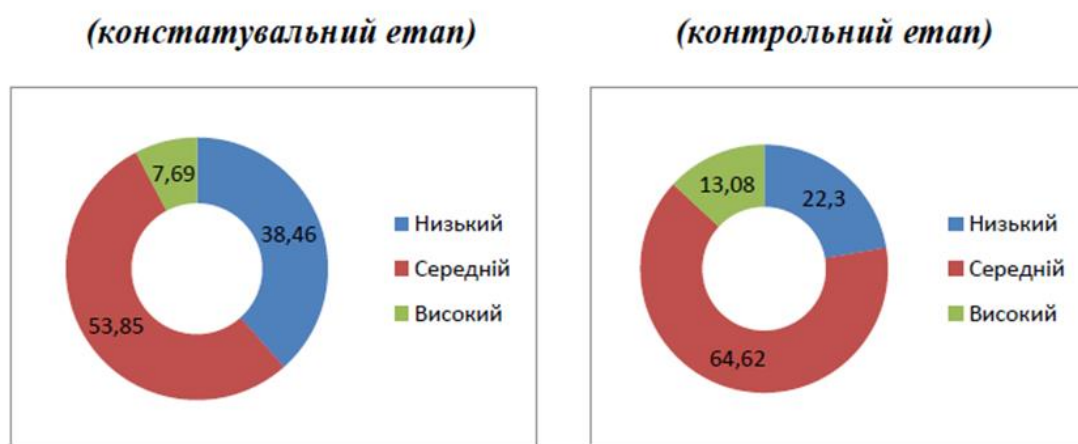

Рис. 3.8. Розподіл (у %) СД ЕГ за рівнями сформованості у них soft skills ЕАІ

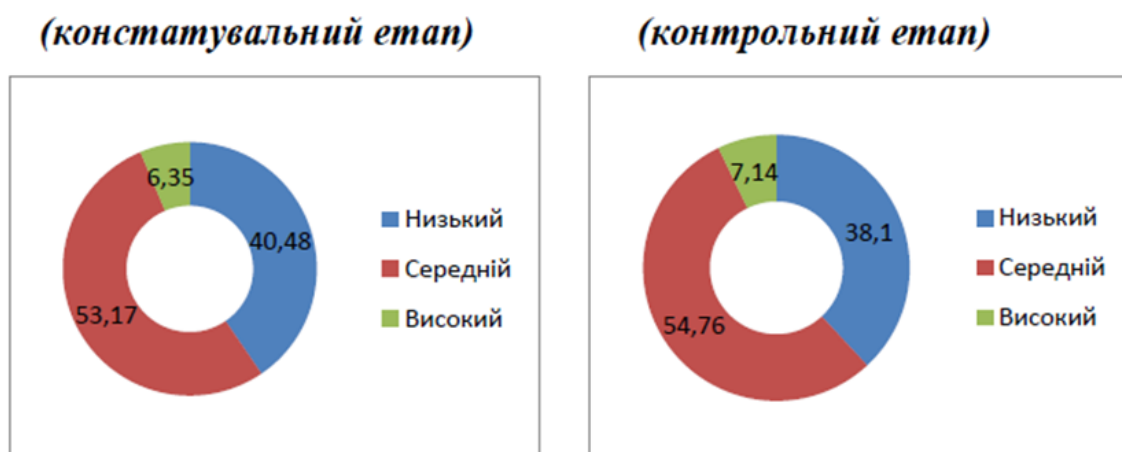

Рис. 3.9. Розподіл (у %) СД КГ за рівнями сформованості у них soft skills ЕАІ

Зважаючи на зазначене, робимо висновок, що більш суттєвими є зміни динаміки рівнів сформованості структурних компонентів та загалом soft skills ЕАІ у дітей старшого дошкільного віку ЕГ, порівнюючи з КГ. Це

свідчить про ефективність запропонованих педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, поданих у відповідних авторських моделі та методиці.

На основі даних табл. 3.12 для підтвердження позитивної динаміки сформованості soft skills EAI у СД здійснено статистичний аналіз отриманих даних. Сформульовано нульову та альтернативну гіпотези (H_0 і H_1): H_0 передбачає відсутність істотних відмінностей між експериментальною й контрольною групами, H_1 – їх наявність. Перевірка гіпотез дає змогу встановити статистичну значущість отриманих результатів.

Якщо значення $T_{\text{спост.}}$ є меншим за $T_{\text{табл.}}$, тоді приймається нульова гіпотеза, що свідчить про випадковий характер відмінностей між результатами експериментальної та контрольної груп. Перевищення $T_{\text{спост.}}$ над $T_{\text{табл.}}$ підтверджує статистичну значущість отриманих змін та ефективність педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, презентованих у відповідній моделі та методиці [142, с. 198].

$$T_{\text{спост.}} = \frac{1}{n_1 n_2} \sum_{i=1}^c \frac{(n_1 O_{2i} - n_2 O_{1i})^2}{O_{1i} + O_{2i}} \quad (3.1)$$

Перевіримо достовірність отриманих даних експерименту методом порівняння двох незалежних вибірок за критерієм χ^2 (модифікованим критерієм Пірсона), у якому:

- n_1 – абсолютна кількість СД ЕГ;
- n_2 – абсолютна кількість СД КГ;
- c – кількість рівнів сформованості soft skills EAI у СД;
- O_{1i} – абсолютна кількість СД ЕГ, які мають певний рівень сформованості soft skills EAI ;

– O_{2i} – абсолютна кількість СД КГ з певним рівнем сформованості soft skills EAI;

– Σ – знак суми.

$T_{\text{спост.}}$ експериментально порівнюємо з $T_{\text{табл.}}$, що розуміють як критичне значення статистик, які мають розподілення χ^2 .

В основі використання вищеописаного методу є те, що вибірки ЕГ та КГ сформовані випадковим чином і незалежні між собою, а якість, яку досліджуємо, (у нашому випадку – сформованість soft skills EAI у СД), характеризується безперервним розподіленням та може бути виміряна за тривірневою шкалою порядку ($c = 3$) [80, с. 156].

Розрахуємо $T_{\text{спост.}}$:

$$T_{\text{спост.}} = \frac{1}{126 * 130} \left[\frac{(126 * 29 - 130 * 48)^2}{48 + 29} + \frac{(126 * 84 - 130 * 69)^2}{69 + 84} + \frac{(126 * 17 - 130 * 9)^2}{9 + 17} \right] \approx 8.56 \quad (3.2)$$

Відповідно до таблиці, що містить критичні значення критерію Пірсона, для $\alpha = 0,05$ і кількості ступенів свободи $f = c - 1 = 3 - 1 = 2$ табличне значення $T_{\text{табл.}} = 6$, де c – кількість рівнів [130, с. 137]. Здійснивши порівняння обчисленого значення $T_{\text{спост.}}$, що дорівнює 8,56, із значенням $T_{\text{табл.}}$, що становить 6, отримано таку нерівність: $T_{\text{спост.}} > T_{\text{табл.}}$.

На основі отриманих даних можна зробити висновок про відхилення нульової гіпотези та прийняття альтернативної, яка підтверджує, що результати підвищення рівнів сформованості soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку в експериментальній групі є наслідком реалізації педагогічних умов формування soft skills EAI у СД засобами театралізованої діяльності, відображених у моделі та методиці.

Отримані результати можна оцінити як достатньо позитивні, зважаючи на відносно нетривалий період експериментального дослідження, оскільки зафіксована позитивна динаміка ЕГ свідчить про можливість подальшого підвищення показників soft skills EAI у СД за умови пролонгації експериментального навчання.

На основі систематичного спілкування з вихователями (34) та результатів бесіди з батьками дітей старшого дошкільного віку (135) (Додатки В, Г) встановлено, що після проведення експерименту дошкільники ЕГ почали ефективніше аналізувати свою поведінку і прогнозувати наслідки власних дій. Вони намагалися без втручання дорослих самостійно контролювати емоції й частіше звертали увагу на почуття та емоційний стан навколишніх. У старших дошкільників спостерігалася позитивна динаміка саморозвитку. Діти, усвідомивши власне «Я», із задоволенням самостійно обирали собі бажані заняття. Більшість із них впевнено демонструвала власні таланти та хобі перед аудиторією. СД стали більш відкритими й впевненими у власних силах. Дехто із них поборов власні страхи і відкрив у собі нові здібності. Окрім цього, слід зазначити, що заняття із використанням засобів театралізованої діяльності для дітей старшого дошкільного віку виявилися дуже цікавими. Усі діти із задоволенням брали активну участь у різноманітних іграх, вправах, театралізованих постановках і підготовці до них.

Під час експериментального навчання педагоги ЗДО також зазначили, що збагатили свій практичний досвід застосування театралізованої діяльності для формування soft skills ЕАІ у СД. Вони дізналися про нові методи і засоби театралізованої діяльності, цікаві види театрів, отримали авторську методичну літературу для організації та проведення театралізованих постановок.

Під час організації експерименту вихователі удосконалили навички спостереження та аналізу формування soft skills ЕАІ у старших дошкільників. Як зазначили педагоги під час безпосереднього спілкування, отриманий досвід сприятиме підвищенню їхньої професійної компетентності у сфері емоційно-адаптивного розвитку дітей.

Висновки до третього розділу

1. У третьому розділі відображено сутність і результати експериментального дослідження щодо перевірки ефективності педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.

Експеримент реалізовувався послідовно: констатувальний, формувальний та контрольний етапи.

Констатувальний етап передбачав діагностику початкового рівня сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників. На основі розробленого діагностувального інструментарію (протоколів спостереження педагогів за повсякденною життєдіяльністю дітей у межах закладу дошкільної освіти, анкет у картинках для дітей старшого дошкільного віку, комплексу ігрових сценаріїв) було визначено рівні сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у експериментальній та контрольній групах. З'ясовано, що ЕГ та КГ є статистично аналогічними. Встановлено основні причини низького рівня сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей 6–7 років життя: недостатня системність і регулярність проведення театралізованих занять; обмежена участь батьків у театралізованій діяльності старших дошкільників; відсутність або недостатнє оснащення театралізованих осередків; нестача необхідних театралізованих декорацій та реквізитів; брак відповідної літератури та матеріалів для театралізованих занять; недостатній обсяг методичної літератури для педагогів.

2. На формувальному етапі експериментального дослідження відбувалося впровадження педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку. Формування мотиваційного компонента soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників забезпечувалося через впровадження першої педагогічної умови – розвиток мотивації дитини до формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту із урахуванням її загальних та власних

потреб, цінностей, інтересів засобами театралізованої діяльності; когнітивного – шляхом реалізації другої педагогічної умови – формування базової соціально-емоційної обізнаності та елементарних знань про основи театралізованого мистецтва; діяльнісного – третьою педагогічною умовою – організація театралізовано-ігрового середовища та спільної театралізованої діяльності старших дошкільників; контрольного – четвертою педагогічною умовою – контроль та коригування самостійної театралізовано-творчої активності старшого дошкільника. Обґрунтовано, розроблено й впроваджено методику реалізації педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку, що базується на використанні методів, прийомів і засобів театралізованої діяльності.

3. Контрольний етап передбачав повторне використання аналогічного діагностувального інструментарію для визначення рівнів сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку після експериментального навчання.

Результати експерименту продемонстрували ефективність педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. Зокрема, в ЕГ показники низького рівня зменшилися на 21 дитину (16,16 %), середнього – збільшилися на 14 дітей (10,77 %), а високого – зросли на 7 дітей (5,39 %).

Здійснено статистичний аналіз отриманих даних, який підтвердив позитивну динаміку сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку.

Зміст 3 розділу відображено у таких публікаціях: [24; 23; 98; 154].

ВИСНОВКИ

Актуальність дослідження зумовлена сукупністю суперечностей: між значним дидактико-виховним потенціалом театралізованої діяльності як засобу розвитку soft skills у старших дошкільників та її недостатнім використанням у практиці дошкільної освіти; між наявністю засобів театралізованої діяльності різних видів театру та обмеженим використанням лише деяких з них в освітньому процесі закладу дошкільної освіти; між прагненням педагогів організувати театралізовані постановки зі старшими дошкільниками та обмеженим матеріально-технічним забезпеченням цього процесу; між необхідністю цілеспрямованого і системного формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників і відсутністю розробленої комплексної методики. Потреба у врегулюванні окреслених суперечностей визначила необхідність здійснення дослідження та слугувала підґрунтям для формулювання його висновків:

1. Узагальнено положення психолого-педагогічних та методичних джерел із досліджуваної проблематики, твердження вихователів-практиків, на підставі чого конкретизовано основні поняття дослідження: «соціалізація», «soft skills», «емоційний інтелект», «адаптивний інтелект», «дитячий театр», «театралізована діяльність», «засоби театралізованої діяльності». Запропоновано авторські визначення: «soft skills старших дошкільників», «театралізована діяльність старших дошкільників», «soft skills емоційно-адаптивного інтелекту старших дошкільників», «засоби театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку».

«Soft skills старших дошкільників» трактуємо як міжпредметні, доведені до в міру можливого автоматизму, незалежні від виду діяльності дитини 5–6(7) років здатності та такі, що є основою для оволодіння конкретними предметними вміннями та навичками; «театралізовану діяльність старших дошкільників» – як вид художньо-творчої діяльності, педагогічний засіб та метод, що забезпечує всебічний і гармонійний розвиток особистості 6–7-го року життя, її соціалізацію й адаптацію в навколишньому

середовищі шляхом сприймання, підготовки та постановки театралізованих дійств; «soft skills емоційно-адаптивного інтелекту старших дошкільників» – міжпредметні, доведені до в міру можливого автоматизму, незалежні від виду діяльності здатності дитини 5–6(7) років гнучко взаємодіяти із динамічним навколишнім середовищем шляхом усвідомлення суб'єктивного «Я», використання механізмів емоційної саморегуляції, що є основою для оволодіння конкретними предметними уміннями та навичками; «засоби театралізованої діяльності дітей старшого дошкільного віку» – комплекс театралізованих матеріально-технічних, творчо-продуктивних та методично-організаційних інструментів, які використовуються в освітньому процесі старшої групи ЗДО для реалізації конкретних навчальних, виховних та розвивальних цілей.

Психолого-педагогічними передумовами формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку окреслено такі: спрямованість на оволодіння базовими якостями – рисами характеру особистості дитини старшого дошкільного віку; розвиток пізнавальної сфери особистості старшого дошкільника; організація видів діяльності (мистецької і художньо-творчої, ігрової, пізнавальної, комунікативної), у яких виявляється індивідуальність дитини, її захоплення, уподобання, інтереси, здібності; необхідність індивідуального підходу у навчанні, вихованні та розвитку дітей; врахування ролі педагога як еталону сформованості soft skills особистості; створення сприятливого середовища міжособистісної взаємодії.

Встановлено, що у дітей старшого дошкільного віку найбільш доцільно формувати групу гнучких навичок емоційно-адаптивного інтелекту, зокрема: емпатію, самоусвідомлення, саморегуляцію та адаптивність.

2. На основі аналізу наукових джерел і результатів анкетування вихователів ЗДО театралізовану діяльність обґрунтовано як засіб формування soft skills у старших дошкільників.

У процесі театралізованої діяльності діти старшого дошкільного віку уявляють себе на місці персонажів, переживають їхні емоції, що вчить краще

розуміти свої почуття й співпереживати іншим. Участь у театралізованих заходах чи підготовка до них розвиває здатності дітей адаптуватися до нових ситуацій, контролювати свої емоції та поведінку.

Театралізована діяльність у закладі дошкільної освіти реалізується через форми й методи із застосуванням спеціальних засобів, які класифіковано за їх призначенням (матеріально-технічні, творчо-продуктивні та методично-організаційні). Засоби театралізованої діяльності також упорядковано відповідно до видів театру, які доцільно використовувати в освітньому процесі зі старшими дошкільниками.

3. Охарактеризовано компоненти soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників, критерії і показники визначення їх рівнів сформованості.

Компонентами soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку визначено: мотиваційний (характеризує внутрішню готовність дитини до емоційної взаємодії, самопізнання та пізнання навколишнього середовища), когнітивний (передбачає обізнаність дитини з основними емоційними станами та їх зовнішніми проявами, усвідомлення власних емоцій, бажань, потреб і можливостей), діяльнісний (визначає сформованість способів дій і поведінкових проявів та відображає здатність дитини застосовувати наявні знання у повсякденній взаємодії з однолітками й дорослими), контрольний (охоплює здатність дитини оцінювати та коригувати власні емоції, поведінку й способи взаємодії з навколишніми).

Для визначення рівнів сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку обґрунтовано такі критерії: мотиваційно-стимулювальний (показники: соціально-емоційна спрямованість до взаємодії з навколишніми; наявність внутрішньої мотивації до саморегуляції; прагнення до самопізнання; прагнення до нових знань, досвіду), когнітивно-знаннєвий (показники: знання про емоції, правила і норми поведінки у соціумі; обізнаність щодо прогнозування наслідків

власних дій; усвідомлення власного «Я»; усвідомлення змін та мінливості навколишнього середовища), діяльнісно-практичний (показники: здатність проявляти гуманність; володіння діями саморегуляції на практиці; вміння реалізовувати операції самовираження і самопрезентації; здатність виявляти гнучкість та ініціативність), контрольньо-результативний (показники: здатність до адекватної самооцінки дій та рефлексії; здатність до самоконтролю; здатність до саморозвитку; самоаналіз і самокорекція поведінки у динамічних умовах). На основі визначених критеріїв і показників діагностовано три рівні сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку: низький, середній та високий.

4. У дослідженні обґрунтовано педагогічні умови формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності та змодельовано процес їх реалізації. До педагогічних умов належать: розвиток мотивації дитини до формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту із урахуванням її загальних та власних потреб, цінностей, інтересів засобами театралізованої діяльності; формування базової соціально-емоційної обізнаності та елементарних знань про основи театралізованого мистецтва; організація театралізовано-ігрового середовища та спільної театралізованої діяльності старших дошкільників; контроль та коригування самостійної театралізовано-творчої активності старшого дошкільника.

Вказані умови є взаємозумовленими та взаємопов'язаними, що визначило необхідність відобразити їх комплексний вплив в освітньому процесі закладу дошкільної освіти на особистість старшого дошкільника у спеціальній моделі – моделі реалізації педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. Її компонентами визначено: мету; завдання; методологічні підходи до реалізації мети та завдань; навички емоційно-адаптивного інтелекту: емпатія, самоусвідомлення, саморегуляція, адаптивність; принципи; педагогічні умови формування soft skills емоційно-

адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності; форми, методи та засоби їх реалізації (матеріально-технічні, творчо-продуктивні, методично-організаційні); компоненти soft skills EAI у дітей старшого дошкільного віку; критерії; показники критеріїв та результат сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку, що відображається у низькому, середньому та високому рівнях.

5. У межах трьох послідовних етапів експериментального педагогічного дослідження (констатувальному, формувальному і контрольному) експериментально перевірено ефективність визначених педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності.

Констатувальний етап передбачав діагностику початкового рівня сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників в експериментальній та контрольній групах на основі розробленого діагностувального інструментарію (протоколів спостереження педагогів за повсякденною життєдіяльністю дітей в межах закладу дошкільної освіти, анкет у картинках для дітей старшого дошкільного віку, комплексу ігрових сценаріїв). У результаті встановлено, що діти обох груп є статистично подібними та перебувають здебільшого на середньому і низькому рівнях сформованості soft skills EAI.

Встановлено основні причини низького рівня сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей 6–7 років життя: недостатня системність і регулярність проведення театралізованих занять; обмежена участь батьків у театралізованій діяльності старших дошкільників; відсутність або недостатнє оснащення театралізованих осередків; нестача необхідних театралізованих декорацій та реквізитів; брак відповідної літератури та матеріалів для театралізованих занять; недостатній обсяг методичної літератури для педагогів щодо організації театралізованої діяльності.

На формувальному етапі експерименту впроваджено педагогічні умови формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, відображені у моделі та авторській методиці. Педагогічні умови, які реалізуються через визначені форми, методи та засоби навчання, що становить експериментальну методику, ефективно впливали на формування компонентів soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників: мотиваційного, когнітивного, діяльнісного, контрольного.

На контрольному етапі здійснено повторне визначення рівнів сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників експериментальної та контрольної груп на основі застосування аналогічного діагностичного інструментарію.

На основі даних констатувального та контрольного зрізу виявлено, що в експериментальній групі кількість представників низького рівня сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту зменшилася на 21 особу (16,16 %), середнього – збільшилася на 14 (10,77 %), а високого – зросла на 7 (5,39 %). Водночас у контрольній групі ці значення були значно нижчими: низький рівень – зменшився на 3 особи (2,38 %), середній – збільшився на 2 (1,59 %), а високий – зріс на 1 (0,79 %). Також здійснено статистичний аналіз отриманих даних, який підтвердив позитивну динаміку сформованості soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку.

Таким чином, результати експериментального дослідження засвідчили ефективність розроблених нами педагогічних умов, відображених у методиці та моделі, що зумовило доведення гіпотези дослідження.

Перспективи подальших наукових розвідок вбачаємо у дослідженні процесу формування компетентностей майбутніх вихователів щодо розвитку soft skills у дітей старшого дошкільного віку, зважаючи на зарубіжний педагогічний досвід.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аль Юсеф О. Театр предметів як різновид сценічної анімації. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2018. Вип. 18,19. С. 94–98.
2. Баженова Л. Адаптація дитини шестилітнього віку до навчання у школі. *Психолог*. 2003. № 29/32. С. 6–8.
3. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні (Державний стандарт дошкільної освіти). Нова редакція. URL : https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2021/12.01/Pro_novu_redaktsiyu%20Vazovoho%20komponenta%20doshkilnoyi%20osvity.pdf
4. Байер О. М. Самооцінка та саморегуляція старших дошкільників у взаємодії з однолітками і дорослими. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія*. 2014. Вип. 25. С. 253–258.
5. Барановська І. Г. Театр ляльок в початковій школі: навч.-метод. посіб. Вінниця, 2015. 170 с.
6. Барбашова І. А. Дошкільна освіта – перша ланка сенсорного розвитку особистості. *Teoretyczne i praktyczne innowacje naukowe: zbiór raportów naukowych; wykonane na materiałach Międzynarodowej Naukowi-Praktycznej Konferencji (Kraków, 29.–31.01.2013)*. Warsz.: Diamond trading tour, 2013. Część 3/2. S. 76–80.
7. Барбашова І. А. Неперервність сенсорного розвитку особистості: дошкільня, шкільна освіта. *Педагогічний дискурс*. 2013. Вип. 14. С. 42–48.
8. Березіна О. М., Гніровська О. З., Линник Т. А. «Грайлик» : програма з організації театралізованої діяльності в дошкільному навчальному закладі. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 56 с.
9. Бех І. Д. Виховання особистості: навч.-метод. видання: у 2 кн. Київ: Либідь, 2003. Кн. 1: Особистісно-орієнтований підхід: теоретико-методологічні засади. 280 с.
10. Беленька Г. Дитина дошкільного віку: Яка вона? Сучасний вихователь: яким йому бути? «Країна Дошкілля». 2014. № 1–3. С. 26–30.

11. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Вид. 2-ге, зі зм. і доп. Тернопіль : Мандрівець, 2022. 216 с.
12. Білоус О. В. Вікова психологія : навч. посіб. Чернігів: Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, 2015. 108 с.
13. Бобро Л. Розвиток саморегуляції дітей старшого дошкільного віку як умова уміння долати негативні емоції. Наукові записки. Серія «Психолого-педагогічні науки». 2021. № 1. С. 28–33.
14. Богуш А. М., Гавриш Н. В. Методика ознайомлення дітей з довкіллям у дошкільному навчальному закладі : підручник для вищих навчальних закладів. Київ : Видавничий Дім «Слово», 2015. 408 с.
15. Бондаренко Н. В., Косянчук С. В. Синектика як техніка, метод і підхід до навчання й увиразнення суб'єкт-суб'єктної взаємодії. *Modern problems of science, education and society* : матеріали XII Міжнар. наук.-практ. конф. Київ : SPC «Sci-conf.com.ua». С. 443–449.
16. Бреус Н. Є. Нетрадиційні види театру як засіб розвитку творчих здібностей та самовираження дітей дошкільного віку у театральній діяльності. *Дошкільна освіта: проблеми, пошуки, інновації* : зб. наук. і навч.-методич. пр. Вип. 10 / за заг. ред. О. В. Ковшар, К. Є. Суятиної. Кривий Ріг : КДПУ, 2022. 439 с.
17. Бреус Ю. В. Емоційний інтелект як чинник професійного становлення майбутніх фахівців соціально-педагогічних професій у вищих навчальних закладах : автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2015. 20 с.
18. Буркало Н. І. Психологічні особливості емоційного інтелекту. *Психологічний часопис*. 2019. № 5 (7). С. 34–49.
19. Бурсова С. С., Карапузова І. В. Психологічний супровід дітей в період адаптації до дошкільного навчального закладу. *Педагогічна освіта: теорія і практика* : зб. наук. праць / Кам'янець-Подільський національний

університет імені Івана Огієнка; Інститут педагогіки НАПН України. 2017. Вип. 22. Ч. 2. С. 57–62.

20. Варій М. Й. Загальна психологія : підр. для студ. вищ. навч. закл. 3-тє вид. Київ: Центр учбової літератури, 2009. 1007 с.

21. Великий тлумачний словник сучасної української мови : 250000 / уклад. та голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2005. 1728 с.

22. Гладун Л. В. Позитивне лідерство як soft skill старших дошкільників. *Педагогічна освіта у світлі реформ та викликів* : матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих учених (м. Львів, 22–23 лютого 2024 р.). Львів, 2024. С. 64–67. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/32337>

23. Гладун Л. В. Театралізовані проекти: сутність та етапи реалізації у роботі зі старшими дошкільниками. *Інноваційні процеси освітньої сфери України та країн Центральної Європи* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Тернопіль, 04–05 грудня 2024 р.). Тернопіль, 2024. С. 209–212. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/35110>

24. Гладун Л. Драматерапія як арттерапевтична технологія у роботі зі старшими дошкільниками. *Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця* : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (м. Суми, 4–5 грудня 2025 р.). Суми, 2025. С. 32–33. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/38041>

25. Гладун Л. Здатність до кооперації як гнучка навичка та цінність, шляхи її формування у старших дошкільників. *Ціннісні орієнтири в сучасному світі: теоретичний аналіз та практичний досвід* : зб. тез доповідей V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 11–12 трав. 2023 р.). Тернопіль, 2023. С. 295–298. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/30162/1/83_Gladyn.pdf

26. Гладун Л. Формування мотиву та мотивації у старших дошкільників як передумови розвитку емпатії засобами театралізованої

діяльності. *Молодь і ринок*. 2025. № 11/243. С. 188–195. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/issue/view/20014/13595>

27. Гладун Л., Жаркова І. Емоційний інтелект та його формування в старшого дошкільника засобами театралізованої діяльності. *Науковий вісник Вінницької академії безперервної освіти. Серія «Педагогіка. Психологія»*. 2023. Вип. 4. С. 9–16.

28. Гладун Л., Писарчук О. Театралізована діяльність як засіб соціалізації дітей старшого дошкільного віку. *Сучасне дошкілля: актуальні проблеми, досвід, перспективи розвитку* : матеріали ІХ Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (м. Ніжин, 19 жовт. 2022 р.). Ніжин, 2022. С. 124–128. URL: http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/28322/1/Pusarchyk_Gladun_Dochkilna_osvita.pdf

29. Гладюк Т. В., Янкович О. І., Терещук Г. В. Soft skills: генеза феномена та потенціал його формування у дітей старшого дошкільного віку. *Вісник науки та освіти*. 2026. № 1 (43). С. 1729–1739. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1\(43\)-1729-1739](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2026-1(43)-1729-1739)

30. Голяченко Я. Г., Сорочинська О. А. Метод моделювання в ознайомленні дітей старшого дошкільного віку з природою. *Біологічні дослідження* : матеріали ІV Всеукр. наук.-практ. конф. молодих учених та студентів. Житомир, 2013. С. 222–223. URL: https://eprints.zu.edu.ua/15895/1/_docx.pdf

31. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 366 с.

32. Грицак Н. Р. Поняття «педагогічні умови» в сучасних педагогічних студіях. *Проблеми реформування педагогічної науки та освіти* : матеріали наук.-практ. конф. (м. Ужгород, 15–16 лют. 2019 р.). Херсон : Видавництво «Молодий вчений», 2019. С. 15–18.

33. Гришко О., Карапузова І. Вікові особливості розвитку дітей. *Психолого-педагогічні аспекти розвитку особистості у сучасному світі* : зб. наук. пр. Полтава : Освіта / ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2007. С. 72–78.

34. Гуменюк Т. Б. Моделювання в педагогічній діяльності. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 13 : Проблеми трудової та професійної підготовки*. 2010. Вип. 7. С. 66–72.
35. Гоулман Д. Емоційний інтелект: пер. з англ. С. Л. Гуменецької. Харків: Віват, 2018. 512 с.
36. Данчук О. Л. Режисура шоу-програм і масових дійств як мистецтво і професія. *Актуальні проблеми історії, теорії та практики художньої культури*. 2014. Вип. 33. С. 65–69.
37. Дичківська І. М., Поніманська Т. І. М. Монтесорі: теорія і технологія. Київ : ВД «Слово», 2006. 304 с.
38. Длугунович Н. Soft skills як необхідна складова підготовки ІТ-фахівців. *Вісник Хмельницького національного університету. Технічні науки*. 2014. № 6 (219). С. 239–242.
39. Дроздова Ю., Дубініна О. Концептуальні підходи до визначення «Soft skills» у сучасних освітніх та професійних моделях. *Soft skills – невід’ємні аспекти формування конкурентоспроможності студентів у XXI столітті* : тези доп. міжвуз. наук.-метод. семінару (м. Київ, 21 лют. 2020 р.). Київ, 2020. С. 31–34.
40. Дуткевич Т. В. Дитяча психологія. Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 2012. 424 с.
41. Єлдінова С. Особливості театральної-ігрової діяльності в закладах дошкільної освіти. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2024. Вип. 71. Т. 1. С. 343–348. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/71-1-51>
42. Жаркова І., Буяр І. Вплив дитячо-батьківських взаємин на соціальну адаптацію дітей старшого дошкільного віку. *Інноваційні процеси освітньої сфери України та країн Центральної Європи: стан, проблеми і перспективи* : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Тернопіль, 11–12 груд. 2025 р.). Тернопіль : ЗУНУ, 2025. С. 77–80.
43. Жигора І. Упровадження театралізованої діяльності як засобу розвитку зв’язного мовлення дітей дошкільного віку. *Імідж сучасного*

педагога. 2025. № 2(221). С. 44–48. URL: [https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-2\(221\)-44-48](https://doi.org/10.33272/2522-9729-2025-2(221)-44-48)

44. Журавльова Л. П. Психологія емпатії : монографія. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 328 с.

45. Журавльова Л., Іпкаєва К. Формування творчих здібностей старших дошкільників засобами інтеграції різних видів художньо-творчої діяльності. *Молодь і ринок*. 2019. № 1 (168). С. 17–22. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.158313>

46. Журавльова М. О. Емоційний інтелект як проблема психологічних досліджень. *Наука і освіта*. 2009. № 1/2. С. 57–61.

47. Зарицька В. В. Теоретико-методологічні основи розвитку емоційного інтелекту у контексті професійної підготовки: монографія. Запоріжжя : КПУ, 2010. 304 с.

48. Зозуляк В. Л. Творча активність як психолого-педагогічне поняття. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія* : зб. наук. праць. 2008. Вип. 22. 368 с.

49. Золотухіна С. Т., Башкір О. І. Наукові підходи в педагогічних дослідженнях: методичні рекомендації. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди. 2016. 33 с.

50. Зоря Ю. М., Степанова Н. М. Soft skills для розвитку дитини: емоційний інтелект, комунікація та медіаграмотність : медіаальбом для наймолодших / за ред. О. В. Волошенюк. Київ : Академія української преси, Центр вільної преси, 2021. 42 с.

51. Зулінська М. О., Цветкова Г. Г. Особливості формування основ критичного мислення у дітей старшого дошкільного віку. *Тенденції розвитку дошкільної та початкової освіти: молодь і наука*: зб. тез II Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. уч. здоб. вищої освіти, аспірантів, молодих вчених, педагогів-практиків (м. Київ, 16 квіт. 2021 р.). Київ: Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, 2021. Ч. 2. С. 45–47.

52. Інформаційне суспільство. Енциклопедія сучасної України : вебсайт. Київ : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України. URL: https://esu.com.ua/article-12462?utm_source

53. Інформаційно-методичний збірник : спеціалізоване педагогічне видання департаменту освіти і науки Київської обласної державної адміністрації та Комунального навчального закладу Київської обласної ради «Київський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних кадрів». 2019. № 4 (222). 64 с.

54. Іщенко Л. В., Мельникова О. М. Розвиток дослідницьких здібностей у дітей старшого дошкільного віку. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота* / гол. ред. І. В. Козубовська. Ужгород : Говерла, 2019. Вип. 2 (45). С. 75–79.

55. Кабанова І. Культурологічний нарис історії діяльності дитячої зразкової театральної студії «Арлекін», м. Лисичанськ: від шкільного театру до театральної школи. *Культурологічний альманах*. 2022. Вип. 4. С. 178–185.

56. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Вид. 3-тє, доп. Тернопіль : Мандрівець, 2023. 210 с.

57. Качан О. О. Соціальна адаптація дітей молодшого дошкільного віку до умов закладу дошкільної освіти. *Студентський науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення* : зб. матеріалів III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ніжин, 14 трав. 2019 р.) / за заг. ред. О. В. Лісовця. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2019. 247 с.

58. Коваленко В. Є. Соціалізація особистості як предмет психолого-педагогічних та соціологічних досліджень. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2020. № 7 (338). С. 5–15.

59. Коваль К. Розвиток «Soft skills» у студентів – один з важливих чинників працевлаштування. *Вісник Вінницького політехнічного інституту*. 2015. № 2. С. 162–167.

60. Кола друзів. Всеукраїнський фонд «Крок за Кроком» : вебсайт. URL: <http://archive.ussf.kiev.ua/completedproject/38/>
61. Коновальчук М. В. Розвиток «м'яких навичок» майбутніх учителів початкових класів у процесі вивчення дисциплін вільного вибору. *The 6-th International scientific and practical conference – Eurasian scientific congress : Abstracts of VI International Scientific and Practical Conference (Barcelona, June 14–16, 2020)*. Barcelona: Barca Academy Publishing, 2020. С. 294–299.
62. Крутій К. Soft skills або «гнучкі навички» у дошкільників : вебінар. 18 бер. 2021 р. YouTube. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=KWeD5SzILzs>
63. Кудикіна Н. В. Гра: феноменологічна та педагогічна характеристики. *Освітологічний дискурс*. 2010. № 1. С. 20–31.
64. Кульчицький І. М. Концептуалізація понять «модель» та «моделювання» у наукових дослідженнях. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія : Інформаційні системи та мережі*. 2015. № 829. С. 273–284.
65. Кучер Р. С. Інтеграційні процеси інтерактивного театру для дітей в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Грааль науки*. 2021. № 1. С. 542–544.
66. Лазаренко В. Розвиток емоційного інтелекту дітей дошкільного віку у театралізованій діяльності. *Молодий вчений*. 2019. № 12 (76). С. 279–282.
67. Лебідь Г. С. Формування соціально-громадянської компетентності в старших дошкільників засобами театралізованої діяльності. *Вересень : наук.- метод., інформ.- освіт. журн*. 2024. № 4 (103). С. 28–35. URL: <https://doi.org/10.54662/veresen.4.2024.03>
68. Лещук Г. Соціалізація особистості як соціально-педагогічне явище. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2011. Вип. 20. С. 71–73.

69. Лисенко Л. М. Вікова психологія. Методичні рекомендації. Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2020. 113 с.
70. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: практ. посібник. 3-е вид. доп. Львів: ЛДУБЖД, 2022. 90 с.
71. Лісовська Т., Зінько І. Формування творчої особистості дитини дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. *Сучасні освітні технології у підготовці майбутніх фахівців дошкільної освіти* : зб. наук. праць за матеріалами I Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 25 жов. 2024 р.) / за ред. Л. Березовської. Івано-Франківськ : НАІР, 2024. С. 92–97.
72. Лузан П. Г., Сопівник І. В., Виговська С. В. Основи науково-педагогічних досліджень. Київ, 2010. 219 с.
73. Любчак Л. В. Підготовка майбутніх вихователів до організації театралізованої діяльності дітей дошкільного віку. *Освітній дискурс*: зб. наук. праць. 2018. Вип. 9 (11–12). С. 91–103.
74. Ляльковий театр «Іскорки суперсил». Міністерство освіти і науки України : вебсайт. URL: <https://numo.mon.gov.ua/puppet-show>
75. Ляпунова В. А., Волкова В. А. Стан сформованості емпатії дітей старшого дошкільного віку. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2018. Вип. 58–59. С. 142–148.
76. Макаренко Л. В., Щербакова К. Й. Театр тіней як засіб естетичного виховання старших дошкільників. *Актуальні проблеми науки та освіти*: зб. матеріалів XXII підсумкової наук.-практ. конф. викладачів МДУ / за заг. ред. К. В. Балабанова. Маріуполь: МДУ, 2020. 249 с.
77. Марченко О. Г. Soft skills і hard skills як соціально-професійні характеристики фахівця. *Роль соціального та емоційного інтелекту як найважливіших soft-skills XXI століття в освітньому процесі* : матеріали всеукр. наук.-пед. підвищ. кваліф., м. Одеса, 6 берез.– 16 квіт. 2023 р. Одеса, 2023. С. 266–269.
78. Масалова Ю. В. Розвиток емпатії дітей як чинник запобігання булінгу в освітніх закладах. *Матеріали II Всеукраїнського форуму*

«Соціально-психологічні та правові аспекти протидії насиллю в освітніх закладах» : збірник доповідей та тез (м. Дніпро, 11 лют. 2021 р.). Дніпро: ВНПЗ «ДГУ», 2021. С. 124–129.

79. Махначова Н., Мідляр А. «Soft Skills» керівника підприємства. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 17. С. 380–383.

80. Мерва Л. С. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до роботи з обдарованими учнями : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Тернопіль, 2014. 218 с.

81. Методичні рекомендації з навчальної дисципліни «Підготовка вистав у закладах дошкільної освіти» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня 1-го року денної та заочної форми навчання факультету дошкільної освіти / упоряд.: М. О. Давидова. Харків, 2020. 72 с.

82. Миськова Н. М., Зданевич Л. В. Педагогічний потенціал театру та театралізованої діяльності у контексті формування soft skills у старших дошкільників. *Суспільство та національні інтереси*. 2026. № 2 (22). С. 585–594. URL: [https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-2\(22\)-585-594](https://doi.org/10.52058/3041-1572-2026-2(22)-585-594)

83. Мізюк В. А., Кирста Н. Р., Дідух І. Я. Роль soft skills у сучасній освіті: від розвитку емоційного інтелекту до лідерських навичок. *Педагогічна академія: наукові записки*. 2025. № 3. С. 45–52.

84. Міщиха Л. П. Самоусвідомлення як психологічний феномен. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2025. Вип. 1. С. 18–22.

85. Монтессорі М. Метод наукової педагогіки, застосований до дитячого виховання в «Будинках дитини». *Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки* : навч. посіб. для студ. пед. навч. закл. спец. «Дошк. виховання» / упоряд.: З. Н. Борисова, В. У. Кузьменко; за заг. ред. З. Н. Борисової. Київ : Вища школа, 2004. С. 104–120.

86. Морозова-Йоханнессен О. В. Розвиток емпатії у дітей молодшого шкільного віку методом нейрохореографії. *Український психолого-*

педагогічний науковий збірник : наук. журн. / ред. Р. П. Навацький. 2022. № 25 С. 35–40.

87. Над'ярна І. Інтерактивні вправи для дошкільнят, що розвивають. *Педагогічні науки та освіта* : зб. наук. праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти. Запоріжжя : СТАТУС, 2024. Вип. XLVI–XLVII. С. 145–152.

88. Наугольник Л. Б. Психологія стресу: підручник. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.

89. Науменко О. Універсальний успіх Монтессорі-освіти: досвід України, США та Китаю. *Інновації в дошкільній освіті: теорія, досвід, перспективи*: зб. І Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф. з міжнар. уч. (м. Луцьк, 22 трав. 2024 р.) / уклад. А. Бубін, Є. Дурманенко, М. Замелюк. Луцьк, 2024. С. 195–197.

90. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : монографія. Київ, 2003. 126 с.

91. Олійник О. М. Розвиток емпатії у дітей старшого дошкільного віку в процесі театралізованої діяльності. *Проблеми сучасної психології* : зб. наук. праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. 2010. Вип. 1. С. 165–174.

92. Олійник О. М. Театрально-ігрова діяльність в умовах дошкільного навчального закладу : навч.-метод. посіб. Кам'янець-Подільський : Волощук В. О., 2017. 163 с.

93. Омері І., Міщенко А., Шолох Д., Шолох К. Особливості мотивації навчання дітей дошкільного віку. *Вісник психології і педагогіки*. 2016. № 18 (18). С. 1–4.

94. Оріщенко О. А. Дифенційно-психологічний аналіз емпатії : автореф. ... канд. психол. наук : 19.00.01. Одеса, 2004. 21 с.

95. Паласевич І. Засоби формування художньо-естетичної компетентності старших дошкільників. *Молодь і ринок*. 2018. № 10. С. 35–40.

96. Пантюк Т., Паласевич І. Театрально-мовленнєва діяльність дітей старшого дошкільного віку. *Молодь і ринок*. 2025. № 11 (243). С. 28–34. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.345347>
97. Пилипчук Р. Історія українського театру (від витоків до кінця ХІХ ст.). Львів : Вид-во ЛНУ ім. Івана Франка, 2019. 356 с.
98. Писарчук О., Гладун Л. Гумористична театралізована діяльність як засіб формування soft skills в дошкільній та початковій освіті. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Педагогіка. Соціальна робота»*. 2023. Вип. 1 (52). С. 141–147. URL: <https://doi.org/10.24144/2524-0609.2023.52.141-147>
99. Підлипняк І. Театралізована діяльність як засіб розвитку творчої особистості дітей дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2022. № 4. С. 29–35. URL: <https://doi.org/10.32782/apv/2022.4.5>
100. Підлипняк І. Ю. Проектна театралізована діяльність як засіб формування творчих здібностей дошкільників. *Вісник Польсько-української науково-дослідної лабораторії дидактики імені Я. А. Коменського*. Вип. 2(22): Сучасні проблеми обдарованості особистості: матеріали ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Умань, 20–21 трав. 2021 р.). Умань : Візаві, 2021. С. 107–112.
101. Плющик Є., Малішевська І. Використання орхестичного виховання при мовленнєво ігровій діяльності дітей дошкільного віку. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2019. Вип 25. С. 260–264.
102. Позднякова В. В. Ситуативне моделювання як технологія навчання дошкільників. *Дошкільна освіта: традиції та інновації* : зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф. Луганськ, 2012. С. 200–205.
103. Поліщук І. В. Розвиток навичок особистісної ефективності та професійно-технічних навичок державних службовців як передумова розбудови кадрового потенціалу органу державної влади. *Право та державне управління*. 2020. № 2. С. 295–301.

104. Половіна О. А. Дитина у світі мистецтва. *Дошкільне виховання*. 2021. № 2. С. 3–8.
105. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посібник. Київ : Академвидав, 2006. 456 с.
106. Поніманська Т. І. Моральне виховання дошкільників : навч. посібник. Київ, 1993. 11 с.
107. Поніманська Т. І. Формування соціальної компетентності дитини. *Нова педагогічна думка*. 1998. № 2. С. 91–95.
108. Попова І. І. Виховання звукової культури мовлення молодших дошкільників засобами методу кейс-технології. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 57. Т. 2. С. 195–200.
109. Попова І. І., Шевцова А. В. Особливості керівництва театралізованою діяльністю дітей у закладі дошкільної освіти. *Pedagogy: Science, Theory and Ways to Improve Methods : Abstracts of XVII International Scientific and Practical Conference (London, May 01–03, 2023)*. London, 2023. С. 218–221.
110. Попович О. М., Савко М. М. Театралізована діяльність як специфічний вид дитячої активності. *Сучасні тенденції розвитку науки й освіти в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів* : зб. тез доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Мукачєво, 16 трав. 2024 р.). Мукачєво : Вид-во МДУ, 2024. С. 172–173.
111. Про театри і театральну справу : Закон України від 31.05.2005 р. № 3421-IV (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2605-15#Text>
112. Програма освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування / Education & Care» / В. А. Воронов, К. В. Ковальчук, Н. В. Піканова, О. Д. Рейпольська, С. О. Сисоєва, К. Ю. Станкевич. Київ: ФОП В. Б. Ференець, 2021. 130 с. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/doshkilna/programi/2022/09/02/Prohrama.osv.ditey.rannohto.ta.doshkil.viku-OSV.I.PIKLUVANNYA.02.09.2022.pdf>

113. Продан О. О. Психологічні особливості самоусвідомлення особистості : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2016. 247 с.
114. Психологічний словник / авт.-уклад. В. В. Синявський, О. П. Сергєєнкова; за ред. Н. А. Побірченко. К. : Науковий світ, 2007. 336 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/5980/3/O_Serhieienkova_IL.pdf
115. Психологічний словник / за ред. В. І. Войтка. Київ: Вища школа, 1982. 215 с.
116. Ригель О. В. Психологічна адаптація дошкільника в ситуації зміни соціального середовища: автореф. дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Київ, 2011. 20 с.
117. Руденський Р. Є. Педагогічні основи організації пізнавальної діяльності старших дошкільників у предметно-ігровому середовищі закладу дошкільної освіти. *Освіта в епоху парадигмальних змін: виклики, модерні практики, посттравматичне зростання* : кол. моногр. / за наук. ред. Г. Цветкової. Hameln : InterGING, 2026. С. 616–636.
118. Русова С. Ф. Дошкільне виховання. *Вибрані педагогічні твори* / Упоряд. передмови О. В. Проскура. Київ: Освіта, 1996. С. 34–184.
119. Савченко М. Морально-ціннісний компонент самостійності як базової якості особистості дитини дошкільного віку. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. К.: «Срібна Хвиля», 2014. Т. 4. С. 197–208.
120. Савчин М. В., Василенко Л. П. Вікова психологія : навчальний посібник. Київ : Академвидав, 2011. 384 с.
121. Санченко О. І. Класифікація театральних постановок. *Молодий вчений*. 2016. № 8. С. 110–113.
122. Словник української мови : в 11 т. / АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О. О. Потебні ; редкол.: І. К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 9 : С / ред. тому: І. С. Назарова та ін. 1978. 916 с. URL: <http://sum.in.ua/s/struktura>

123. Словник-довідник з професійної педагогіки / заг. ред. А. В. Семенової. Одеса : Пальміра, 2006. 221 с.
124. Смірнова О. М., Церковна О. В. «Самосвідомість» та «самоусвідомлення», їх роль в психологічному становленні особистості. *Science and technology: challenges, prospects and innovations* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Осака, 28–30 берез. 2025 р.). Осака, 2025. С. 355–362.
125. Смолянко Ю., Ігнатенко А. Розвиток soft skills у дітей старшого дошкільного віку. *Acta Paedagogica Volynienses*. 2021. 6. С. 15–21.
126. Соколенко Т. М. Моделювання як методологічний принцип організації освітнього процесу. Слов'янськ, 2020. 54 с.
127. Соловей Ю. О. Соціальна адаптація дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. *Науковий вісник Ужгородського національного університету : серія: Педагогіка. Соціальна робота* / гол. ред. О. Бартош. Ужгород : Говерла, 2022. Вип. 1 (50). С. 260–263.
128. Соціально-емоційне навчання : практичний посібник для вихователів та батьків дітей дошкільного віку. Київ : Міністерство освіти і науки України, 2023. 61 с. URL: <https://numo.mon.gov.ua/storage/app/media/socialno-emocijne-navchannya-compressed.pdf>
129. Соцька О. П. Художньо-естетичний розвиток дітей дошкільного віку. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. Одеса : ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. 2012. № 5–6. С. 106–112.
130. Стасюк М. Ф., Карабин О. О., Кусій М. І. Статистичний аналіз. Львів : Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, 2015. 142 с.
131. Стражник Я. В. Сутність поняття «творча активність дошкільника». *Науковий вимір соціально-педагогічних проблем сьогодення* : зб. матеріалів IV Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ніжин, 30 квіт. 2020 р.) / за

ред. О. В. Лісовця, С. О. Борисюк. Ніжин : НДУ ім. М. Гоголя, 2020. С. 236–239.

132. Супруненко М. Аутогенне тренування і методи його використання. *Науковий часопис Українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 15. Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)*. 2021. № 5(136). С. 120–124.

133. Сухорукова Г. Дитяче експериментування як засіб розвитку творчості в образотворчій діяльності. *Інноваційні технології в дошкільній освіті України: розвиток дитячої обдарованості та креативності : матеріали Всеукр. наук.-методич. семінару Інституту розвитку дитини НПУ імені М. П. Драгоманова. Київ, 2012. С. 308–311. URL: <https://ird.npu.edu.ua/files/suxorykova.pdf>*

134. Терещук Г., Янкович О., Гладюк Т. Театралізована діяльність як засіб розвитку емоційної компетентності старших дошкільників. *Гуманітарні студії: педагогіка та психологія*. 2025. Вип. 2. С. 288–295. URL: <https://doi.org/10.35774/gsip2025.02.288>

135. Ткачук Ю. Концептуальні підходи до визначення поняття «соціальні навички». *НАУКА. ОСВІТА. МОЛОДЬ* : матеріали XIV Всеукр. наук. конф. студентів та молодих науковців (м. Умань, 28 квіт. 2021 р.) : у 2-х ч. / за ред. О. І. Безлюдного. Умань : Візаві, 2021. Ч. 2. С. 181–184.

136. Усик Д. Б. Психологічні особливості саморегуляції поведінки в старшому дошкільному віці (результати експериментального дослідження). *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія : Психологічні науки*. 2016. Вип. 6 (2). С. 87–92.

137. Федій А. О. Лялькотерапія у професійній діяльності педагога. *Постметодика*. 2009. № 1 (85). С. 46–50.

138. Федорова М. А. Сюжетно-рольова гра як засіб виховання моральних цінностей дошкільника. *Сталий розвиток : проблеми та перспективи зб. наук. праць / за заг. ред. О. А. Дубасенюк. Житомир: вид-во «Полісся», 2015. С. 164–170.*

139. Федорова М., Лозенко Ю. Обґрунтування педагогічних умов розвитку театралізованої діяльності у дошкільному віці. *Сучасна українська освіта: виклики, стратегії, технології* : зб. наук. праць Всеукр. наук.-практ. конф. Дрогобич: Видавництво «Трек ЛТД», 2024. С. 310–316.
140. Фіцула М. М. Педагогіка : навч. посіб. 3-тє вид., стер. Київ : Академвидав, 2009. 560 с.
141. Хриков Є. М. Педагогічні умови в структурі наукового знання. *Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія «Педагогічні науки»*. 2022. Вип. № 4. С. 5–10.
142. Шишак А. М. Формування інформаційно-цифрових умінь молодших школярів в умовах диджиталізації початкової освіти : дис. ... наук. ступеня д-ра філософії : 013 / Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. Тернопіль, 2025. 337 с. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/36561>
С. 198
143. Шмоніна Т. А., Глухов І. Г. Сучасні підходи до розуміння поняття «Педагогічні умови». *Педагогічні науки*. 2011. Вип. 59. С. 65–69.
144. Шпак М. М. Становлення емоційного інтелекту в дошкільному віці як передумова його розвитку в молодшого школяра. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Психологія*. 2016. Вип. 4. С. 196–205.
145. Шулигіна Р. А. Педагогічні аспекти формування професійного іміджу майбутнього педагога-вихователя дошкільного закладу. *Вісник Інституту розвитку дитини. Серія: Філософія, педагогіка, психологія* : зб. наук. праць. Київ : Видавництво Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, 2010. Вип. 11. С. 132–137.
146. Якішева А., Мозоль В. Розвиток пізнавальних інтересів старших дошкільників як наукова проблема. *Педагогічний часопис Волині*. 2018. № 4(11). С. 33–38.
147. Янкович О., Терещук Г., Гладюк Т. Адаптивний інтелект та адаптивність: сутність і специфіка формування у старших дошкільників.

Молодь і ринок. 2025. № 12 (244). С. 38–42. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2025.344994>

148. Bar-On R. Emotional Intelligence in Men and Women: Emotional Quotient Inventory: Technical Manual. Toronto: Multi-Health Systems, 1997. 216 p.

149. Coulton G. Adaptive Intelligence (AQ) – The art and science of brilliant business thinking. 2018. URL: https://42f6543d-d7a0-4dd1-8c82-81954288007f.filesusr.com/ugd/f8b878_5f71301e3e3c45e9b2ea5d30690eca5c.pdf

150. Fabris M. A., Gastaldi F. G. M., Longobardi C., Mastrokoukou S. Development of the Checklist for Imitation, Exploration and Imagination Behaviour for Play Observation in Preschool Age. *Education Sciences*. 2024. № 14(8). 22 p. URL: <https://www.mdpi.com/2227-7102/14/8/896>

151. Fratto N. 3 ways to measure your adaptability – and how to improve it. 31 лп. 2019 p. YouTube. URL: https://www.youtube.com/watch?v=xJM_CQN8-ns

152. Fulghum R. All I Really Need To Know I Learned in Kindergarten. New York : Publisher Villard Books, 1988. 196 p.

153. Graziano P. A., Reavis R. D., Keane S. P., Calkins S. D. The Role of Emotion Regulation and Children’s Early Academic Success. *Journal of School Psychology*. 2007. №. 45(1). Pp. 3–19. URL: <https://doi.org/10.1016/j.jsp.2006.09.002>

154. Hladun L., Shyshak A., Rudenskyi R., Tirpák P., Akimjak A., Mansour A. M. Theatrical Activity as a Means of Forming Soft Skills in Senior Preschoolers. *Journal of Education Culture and Society*. 2025. Vol. 16, No. 1. P. 739–753. URL: <https://doi.org/10.15503/jecs2025.2.739.753>

155. Lyu W. Liu J. Soft skills, hard skills: What matters most? Evidence from job postings. *Applied Energy*. 2021. № 117307. URL: <https://doi.org/10.1016/j.apenergy.2021.117307>

156. Mayer J. D., Salovey P., Caruso D. R. Models of Emotional Intelligence. *Handbook of Intelligence*. Cambridge, UK: Cambridge University Press, 2000. Pp. 396–420.

157. Michajlyszyn R. Формування педагогічного іміджу – складова підготовки конкурентоспроможного фахівця. *PRACE NAUKOWE Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie. Rocznik Polsko-Ukraiński*. 2016. T. XVIII. S. 281–289.

158. Oliinyk M., Yankovych O. The soft-skills development in preschool education future specialists. *Uczenie się w trakcie życia – aspekty, postulaty, uzasadnienia : monografia*. Toruń : Wydawnictwo Adam Marszałek, 2021. S. 303–318.

159. Rizzolatti G., Sinigaglia C., Anderson F. *Mirrors in the Brain – How Our Minds Share Actions and Emotions*. Oxford : Oxford University Press, 2007. 256 p.

160. Rudenskyi R., Hladun L., Ratushniak N. Evolution of the European Board Games for Preschool Children. *Review of Theology, Social Sciences and Sacred Art*. 2023. P. 39–49. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/32208>

161. Rudenskyi R., Pysarchuk O., Shcherbiak I., Hladun L., Ryzhak I. Computer Technologies Influence on the Development of Preschoolers' Cognitive Activity. *Revue Internationale des Sciences Humaines et Naturelles = International Review for Human and Natural Sciences*. 2024. No. 3. P. 19–29. URL: <https://doi.org/10.59505/IRHNS.22352007.2024.3.02>

162. Somers J. Editorial in *Research in Drama Education*. Oxford University Press. 2000. № 1 (1). P. 84–85.

163. Torrance E. P. *The Torrance Tests of Creative Thinking: Norms-Technical Manual*. Princeton, NJ: Personal Press, 1974. 79 p.

164. Vatamaniuk G., Dutkevych T. Project-based learning as a means of forming leadership qualities in senior preschool children. *Scientific Bulletin of*

Mukachevo State University. Series «Pedagogy and Psychology». 2023. Vol. 10 (3). P. 29–39.

165. Vlasiuk L. Development of social intelligence in older preschool children. *Scientific Bulletin of Mukachevo State University. Series «Pedagogy and Psychology»*. 2025. Vol. 11 (3). P. 64–74.

ДОДАТКИ

Додаток А

Анкета для вихователів закладів дошкільної освіти «Soft skills старшого дошкільника ХХІ століття»

1. Як ви розумієте поняття «soft skills»?

2. Позначте «✓» усі твердження, з якими погоджуєтесь.

- Soft skills є міжпредметними навичками.
- Soft skills є навичками, доведеними до в міру можливого автоматизму.
- Soft skills проявляються в усіх видах діяльності дитини.
- Soft skills є основою для оволодіння конкретними предметними вміннями та навичками.

3. Виберіть три твердження, які найбільше, на Вашу думку, пояснюють, чому сьогодні є важливим формування «м'яких» навичок у старшого дошкільника.

- Soft skills забезпечують здатність до гнучкого реагування на зміни середовища та розвиток внутрішньої емоційної саморегуляції.
- Soft skills є основою для варіативного мислення та креативного підходу до розв'язання пізнавальних і життєвих завдань.
- Soft skills сприяють конструктивному партнерству через ефективну комунікацію та налагодження міжособистісної взаємодії.
- Soft skills стимулюють розвиток особистісної автономії, що виявляється у самоорганізації, відповідальності та незалежності дитини.
- Soft skills сприяють первинному усвідомленню своєї ролі в суспільстві та довкіллі через прийняття етичних норм і цінностей.

4. Оберіть до 5 soft skills, які необхідно формувати у старших дошкільників у сучасних умовах:

- емпатія

- самоусвідомлення
- саморегуляція
- комунікативність
- кооперація
- гнучкість у прийнятті рішень
- соціальна обізнаність
- креативність
- лідерство
- адаптивність
- самоефективність
- конструктивність у розв'язанні конфліктів
- цифрова грамотність
- прогностичність
- екосвідомість
- безпечна поведінка
- самообслуговування
- інше: _____

5. Поясніть, чому ви обрали саме ці soft skills.

6. Позначте «✓» усі варіанти відповіді, з якими ви погоджуєтесь.

Для формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку потрібно сприяти:

- виникненню бажань, інтересів, потреб оволодіти soft skills;
- становленню основ знань та уявлень, пов'язаних із змістом soft skills;
- розвитку конкретних способів дій та операцій щодо застосування soft skills у житті;
- виникненню елементарних здатностей усвідомлювати, оцінювати та коригувати власну поведінку під час застосування soft skills;
- інше: _____

7. Позначте «✓» варіант відповіді, з яким ви погоджуєтесь. Відповідь обґрунтуйте.

Засоби театралізованої діяльності є ефективними для формування soft skills старших дошкільників.

Так.

Ні.

Частково.

8. Наведіть приклади засобів театралізованої діяльності, які, на вашу думку, є ефективними та які доцільно використовувати для формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку. Врахуйте, що ними можуть бути фізичні предмети, продукти художньо-творчої діяльності та методичний інструментарій.

Матеріально-технічні засоби: _____

Творчо-продуктивні засоби: _____

Методично-організаційні засоби: _____

Дякуємо за співпрацю!

Додаток Б

Компоненти, критерії, показники та рівні сформованості soft skills EAI старшого дошкільника

Компоненти навичок EAI	Критерії сформованості навичок EAI	Навички EAI	Показники критеріїв навичок EAI	Рівні сформованості навичок EAI		
				Низький	Середній	Високий
Мотиваційний	Мотиваційно-стимулювальний	Емпатія	Соціально-емоційна спрямованість до взаємодії з навколишніми	Емоційна замкненість, соціальна дистанція	Ситуативна емоційна замкненість, епізодичне соціальне дистанціювання	Стійка відкритість до взаємодії, відсутність соціального дистанціювання
		Саморегуляція	Наявність внутрішньої мотивації до саморегуляції	Відсутність усвідомлення мети та інтересу до формування навичок саморегуляції	Часткове усвідомлення мети, епізодичний інтерес щодо формування навичок саморегуляції	Чітке усвідомлення мети, сталий інтерес щодо формування навичок саморегуляції
		Самоусвідомлення	Прагнення до самопізнання	Незначна мотивація або її відсутність до самопізнання	Епізодична мотивація до самопізнання	Постійна, стійка мотивація до самопізнання
		Адаптивність	Прагнення до нових знань, досвіду	Відсутність бажання або слабка мотивація до здобуття нових знань та досвіду	Ситуативне прагнення до нових знань і досвіду	Стійке та неперервне прагнення до нових знань та досвіду
Когнітивний	Когнітивно-знансвий	Емпатія	Знання про емоції, правила та норми поведінки у соціумі	Емоційна необізнаність, соціальна некомпетентність	Фрагментарні знання про емоції, норми та правила поведінки	Емоційна обізнаність, усвідомлення норм та правил поведінки
		Саморегуляція	Прогнозування наслідків власних дій	Відсутність прогнозування наслідків власних	Ситуативне прогнозування наслідків власних	Стабільне прогнозування наслідків власних

				дій	дій, мотивоване дорослим	дій
		Самоусвідомлення	Усвідомлення власних емоцій, почуттів, бажань, потреб, особливостей, здібностей, можливостей	Відсутність або низький рівень усвідомлення власних емоцій, почуттів, бажань, потреб, особливостей, здібностей, можливостей	Часткове усвідомлення власних емоцій, почуттів, бажань, потреб, особливостей, здібностей, можливостей	Чітке усвідомлення власних емоцій, почуттів, бажань, потреб, особливостей, здібностей, можливостей
		Адаптивність	Усвідомлення змін та мінливості навколишнього середовища	Недостатнє усвідомлення змін та мінливості навколишнього середовища	Часткове усвідомлення змін та мінливості навколишнього середовища	Самостійне усвідомлення змін та мінливості навколишнього середовища
Діяльнісний	Діяльнісно-практичний	Емпатія	Прояв гуманності	Відсутність або одиничні прояви співчуття, доброзичливості, підтримки	Ситуативні прояви співчуття, доброзичливості, підтримки	Стабільний прояв співчуття, доброзичливості та підтримки
		Саморегуляція	Особистісний самоконтроль	Недостатність або відсутність самоконтролю	Ситуативний самоконтроль	Самостійний систематичний самоконтроль
		Самоусвідомлення	Самовираження та самопрезентація	Відсутність або слабе самовираження та самопрезентація у колективі	Часткове вміння самовираження, ситуативне самопрезентування	Ефективне самовираження та самопрезентація
		Адаптивність	Гнучкість та ініціативність	Відсутність або поодиначні прояви гнучкості та ініціативності	Ситуативна гнучкість та ініціативність	Систематична гнучкість та ініціативність
Контрольний	Контрольно-результативний	Емпатія	Адекватна самооцінка дій,	Відсутність або поодинокі випадки	Часткові прояви самооцінки дій та	Адекватна самооцінка дій,

			рефлексія	самооцінки дій та рефлексії	рефлексії, мотивовані дорослим	систематична рефлексія
		Саморегуляція	Внутрішній самоконтроль	Відсутність або низький рівень самоконтролю	Частковий самоконтроль	Постійний самоконтроль
		Самоусвідомлення	Саморозвиток особистості	Відсутність саморозвитку	Ситуативний саморозвиток	Самостійний систематичний саморозвиток
		Адаптивність	Самоаналіз та самокорекція поведінки у сучасних динамічних умовах	Незначний самоаналіз, нездатність до самокорекції поведінки у нових умовах	Епізодичний самоаналіз та часткова самокорекція поведінки у нових умовах	Систематичний самоаналіз та ефективна самокорекція поведінки у нових умовах

Додаток В**Питання для бесіди з вихователями ЗДО про потенціал формування у старших дошкільників гнучких навичок ЕАІ засобами театралізованої діяльності**

1. Чи вважаєте ви доцільним формувати у старших дошкільників емоційно-адаптивний інтелект засобами театралізованої діяльності? Обґрунтуйте свою відповідь.

2. На вашу думку, які компоненти емоційно-адаптивного інтелекту (емпатія, саморегуляція, самоусвідомлення, адаптивність) найбільш ефективно розвивати саме через театралізовану діяльність?

3. Чи використовуєте ви театралізовану діяльність під час освітнього процесу для формування емоційно-адаптивного інтелекту дітей? Які саме форми, прийоми, вправи використовуєте?

4. Як ви мотивуєте дітей брати участь у театралізованих іграх, рольових взаємодіях, імпровізаціях тощо?

5. Як діти вашої групи реагують на рольові ситуації: чи проявляють емпатію, чи вміють висловлювати емоції, чи можуть контролювати поведінку?

6. Чи створюєте ви умови, в яких діти можуть через театралізовану діяльність тренувати вміння розпізнавати та називати емоції, співпереживати, регулювати поведінку, адаптуватися до нових ролей і ситуацій? Яким чином?

7. Чи розуміють діти правила емоційної поведінки під час гри: як реагувати, як співпрацювати, як змінювати поведінку залежно від ролі?

8. Чи формуєте ви у дітей здатність практично застосовувати навички емпатії, саморегуляції, самоусвідомлення та адаптивності під час рольових ігор, інсценізацій, драматизацій, імпровізацій? Як саме це відбувається?

9. Чи здатні діти передавати емоційні стани персонажів, гнучко змінювати роль чи поведінку у грі?

10. Чи навчаєте ви дітей рефлексувати щодо власних емоційних проявів і поведінки після театралізованих ігор? Якими методами рефлексії ви користуєтесь (обговорення ролей, «емоційні кола», малюнки, самооцінювання тощо)?

11. Чи вміють діти оцінювати свої емоції після гри та робити висновки щодо своєї поведінки?

12. На вашу думку, коли і в яких видах театралізованої діяльності (драматизація, ляльковий театр, сюжетно-рольові ігри, імпровізація) найдоцільніше формувати емоційно-адаптивний інтелект у старших дошкільників?

13. Які методи, прийоми та засоби театралізованої діяльності (інсценізація казок, розігрування емоційних ситуацій, перевтілення в персонажів, імпровізаційні етюди тощо) ви вважаєте найбільш ефективними для розвитку емоційно-адаптивного інтелекту?

14. Які можуть бути причини труднощів формування емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників під час театралізованої діяльності (емоційна скутість, сором'язливість, низький рівень розвитку уяви чи мовленнєвих навичок тощо)?

15. На вашу думку, чи достатньо методичної літератури для проведення театралізованих і рольових занять зі старшими дошкільниками?

16. Чи вистачає вам літератури та творчих матеріалів для проведення театралізованих занять зі старшими дошкільниками?

17. Чи достатньо матеріалів для створення декорацій та забезпечення рольових ігор у старшій дошкільній групі?

Додаток Г

Бесіда з батьками дітей старшого дошкільного віку

«Розвиток soft skills у дітей старшого дошкільного віку»

1. Як ви розумієте, що означає «soft skills» дитини старшого дошкільного віку?
2. Чи вважаєте ви важливим навчати дитину розпізнавати та називати свої емоції? Чому?
3. Як ваша дитина зазвичай реагує на складні ситуації (образа, програв, конфлікт)?
4. Чи вдається вам допомогти дитині заспокоїтися та впоратися з емоціями? Як саме?
5. Чи вміє ваша дитина співпереживати іншим (жаліти, допомагати, розуміти інших)? Наведіть приклад таких ситуацій.
6. Як часто ваша дитина грає в сюжетно-рольові ігри (наприклад, «у магазин», «у лікаря», «в сім'ю»)?
7. Чи використовуєте ви вдома ігри, казки або сценки (перевтілення чи у процесі застосування ляльок), щоб навчити дитину поведінки в різних ситуаціях?
8. Як ви вважаєте, чи допомагають такі ігри (театралізовані, сюжетно-рольові) дитині краще розуміти себе та інших?
9. З якими труднощами ви стикаєтесь у розвитку емоційної поведінки дитини?
10. Що, на вашу думку, може допомогти дитині краще навчитися керувати емоціями та спілкуватися з іншими?

Додаток Д

**Протокол педагогічного спостереження за рівнем сформованості у
старших дошкільників компонентів soft skills EAI**

Мотиваційний компонент

<i>Дошкільник/дошкільниця</i>		<i>Оцінка</i>		
		0 (ні)	1 (частково)	2 (так)
1	... зацікавлений (-а) у взаємодії з навколишніми			
2	... виявляє внутрішню мотивацію до саморегуляції			
3	... виявляє прагнення до самопізнання			
4	... хоче здобувати нові знання, досвід			

Когнітивний компонент

<i>Дошкільник/дошкільниця</i>		<i>Оцінка</i>		
		0 (ні)	1 (частково)	2 (так)
1	...має елементарні базові знання про емоції людей, дотримується норм та правил поведінки у соціумі			
2	... передбачає наслідки власних дій			
3	... розуміє власні емоції, почуття, бажання, потреби, свої особливості, здібності, можливості тощо			
4	... усвідомлює динамічний характер змін навколишнього середовища, розуміє необхідність пристосування до них			

Діяльнісний компонент

<i>Дошкільник/дошкільниця</i>		<i>Оцінка</i>		
		0 (ні)	1 (частково)	2 (так)
1	... проявляє гуманне ставлення до інших			
2	... старається контролювати свої емоції, дії, слова			
3	... уміє презентувати свої здібності, таланти іншим, ефективно самовиражатися			
4	... проявляє гнучкість та ініціативність дій			

Контрольний компонент

<i>Дошкільник/дошкільниця</i>		<i>Оцінка</i>		
		0 (ні)	1 (частково)	2 (так)
1	...адекватно оцінює свої дії, виявляє здатність до рефлексії			
2	... проявляє систематичний самоконтроль			
3	... демонструє стійкий систематичний саморозвиток			
4	... проявляє ефективну самокорекцію поведінки у нових умовах			

**Анкетування у картинках для визначення рівня сформованості
мотиваційного компонента навичок ЕАІ у СД**

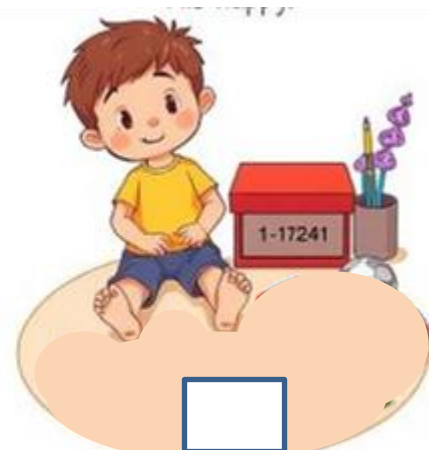
1. Обери картинку, як зазвичай ти б хотів/хотіла поводитись у колі друзів. Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) хочеш і любиш завжди гратися наодинці;
- б) інколи хочеш гратися з друзями, а інколи – тільки спостерігати за їх грою;
- в) завжди маєш бажання приєднатися до спільної гри.

2. Обери картинку, як ти зазвичай поводишся, коли потрібно позбирати іграшки? Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) я ніколи не прибираю за собою іграшки;
- б) я прибираю за собою іграшки, але цю справу рідко доводжу до кінця;
- в) я завжди прибираю за собою іграшки.

3. Чи любиш ти дізнаватися про себе щось нове: знаходити нові захоплення, досліджувати власні здібності, таланти? Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

а) я такий, які і усі діти – ніколи про це не задумувався;

б) інколи це мені цікаво, а інколи – ні;

в) я люблю завжди дізнаватися про себе щось нове, часто знаходжу те заняття, яке мені подобається.

4. Що ти зазвичай робиш, коли бачиш щось нове і цікаве, наприклад незвичайний предмет? Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

а) не звертаю уваги, бо мені це не цікаво;

б) іноді розглядаю цю річ;

в) мені все цікаво, я активно її досліджую.

**Протокол анкетування СД у формі картинок для визначення рівня
розвитку компонента soft skills EAI**

Мотиваційний компонент

<i>Запитання анкети</i>		<i>Оцінка</i>		
		<i>а</i> (0)	<i>б</i> (1)	<i>в</i> (2)
1	Обери картинку, як зазвичай ти б хотів/хотіла поводитись у колі друзів.			
2	Обери картинку, як ти зазвичай поводишся, коли потрібно позбирати іграшки.			
3	Чи любиш ти дізнаватися про себе щось нове: знаходити нові захоплення, досліджувати власні здібності, таланти?			
4	Що ти зазвичай робиш, коли бачиш щось нове і цікаве, наприклад, незвичайний предмет?			

Когнітивний компонент

<i>Запитання анкети</i>		<i>Оцінка</i>		
		<i>а</i> (0)	<i>б</i> (1)	<i>в</i> (2)
1	Як, на твою думку, потрібно поводитися під час гри з друзями?			
2	Хлопчик побачив високо на дереві котика, який боїться злізти. Що, на твою думку, він повинен зробити?			
3	Чи порівнюєш ти себе зі своїми однолітками? Чим ти від них відрізняєшся?			
4	Уяви, якщо б тобі довелося переїхати жити з батьками в інше місце. А тут, у садочку, залишаються усі твої найкращі друзі. Як би ти поводив себе у новому садочку?			

Діяльнісний компонент

<i>Запитання анкети</i>		<i>Оцінка</i>		
		<i>а</i> (0)	<i>б</i> (1)	<i>в</i> (2)
1	Ти бачиш свою засмучену подружку. Якими будуть твої дії?			
2	Уяви, що тебе образив хтось з дітей у групі. Якими будуть твої дії?			

3	Уяви, що тебе попросили намалювати малюнок. Після цього цей малюнок тобі потрібно показати усім дітям. Якими будуть твої дії?			
4	Уяви собі, що ти грався із друзями, будуючи вежу із кубиків. Та враз кубиків виявилось замало, щоб завершити будівництво. Якими будуть твої дії?			

Контрольний компонент

<i>Запитання анкети</i>		<i>Оцінка</i>		
		а (0)	б (1)	в (2)
1	Уяви, що ти випадково посварився з другом за якусь дрібницю. Але у цій ситуації винен ти. Якими будуть твої дії?			
2	Уяви ситуацію, що ти прийшов у продуктовий магазин. А там – довжелезна черга. Якими будуть твої дії?			
3	Уяви, що тобі подарували на день народження новий конструктор, але ти ніяк не можеш збагнути, як скласти із нього іграшковий будиночок. Як діяти далі?			
4	Уяви, що тебе запросили погратися у нову гру, правил якої ти ще не знаєш. Якими будуть твої дії?			

Додаток К

Сценарій організації ігрової діяльності «Загадкова країна» для визначення рівнів сформованості компонентів soft skills ЕАІ у дітей старшого дошкільного віку

Мета гри: визначення рівнів сформованості компонентів soft skills ЕАІ у дітей старшого дошкільного віку.

Дійові особи: Королева, діти.

Реквізити гри: костюм королеви, сигнальні картки, чотири чарівні конверти із завданнями, картки з основними емоціями, солодоці для дітей.

Хід гри

До дітей у гості завітала Королева загадкової країни. Познайомившись із ними, вона повідомила, що її країна складається із чотирьох великих міст, які нещодавно постраждали від злої Зимової Відьми. Відьма заморозила ці міста разом із їхніми мешканцями та покрила все товстою кригою льоду. А Королева ледь змогла врятуватися. Для того, щоб зникли злі чари, необхідно виконати багато завдань, які записані у конвертах, що їй передала Зимова Відьма. Королева самотійно не може розчаклувати країну та відновити міста. Їй потрібна допомога. Вона просить її у дітей. Королева ставить питання, відповіді на які діти дають за допомогою кольорових сигнальних карток: зелена – «так»; жовта – «не знаю, можливо»; червона – «ні».

Запитання Королеви (спрямовані на визначення мотиваційного компонента гнучких навичок ЕАІ кожної дитини):

- Чи є у вас бажання мені допомогти?
- Чи готові ви долати всі труднощі, навіть якщо це буде нелегко, адже зла чаклунка дуже хитра?
- Під час подорожі будуть різні завдання. Можливо, вам доведеться вперше виконувати деякі завдання, випробовувати себе у новій незвичній ролі. Чи хотіли б ви сьогодні дізнатися про себе щось нове?
- Чи хочете ви сьогодні дізнатися та навчитися чогось нового?

Королева відкриває перший чарівний конверт із 4 завданнями від Зимової Відьми (спрямовані на визначення когнітивного компонента групи soft skills ЕАІ кожної дитини). Діти перед виконанням кожного завдання користуються сигнальними картками. Червона – «не можу виконати завдання, дати відповідь на запитання»; жовта – «потребую допомоги чи підказки»; зелена – «можу самотійно виконати завдання, дати відповідь на запитання».

Завдання 1. Емоції

Кожна дитина обирає одну картку з емоцією. Потрібно назвати, описати та продемонструвати її.

Завдання 2. Продовжи хід подій

Королева зачитує речення, а діти по чергово коротко продовжують їх:

- якщо я буду швидко бігати у коридорі, то ...
- якщо я взимку годуватиму пташок, то ...
- якщо я допоможу мамі прибрати кімнату, то ...
- якщо я часто гратиму ігри у телефоні, то ...
- якщо я старанно буду виконувати завдання, то ...
- якщо я швидко їстиму, то ...
- якщо я не дотримуватимуся правил дорожнього руху, то ...
- якщо я ображатиму інших, то ...
- якщо я гратимуся із вогнем, то ...
- якщо я питиму гарячий чай, то ...
- якщо я насміхатимуся з інших, то ...
- якщо я буду спілкуватися із незнайомцями, то ...

Завдання 3. Розкажи про себе

Кожній дитині потрібно назвати своє ім'я, захоплення чи улюблене заняття, зазначити, чого вона хоче навчитися в майбутньому.

Завдання 4. Знайди вихід

Королева зачитує дітям різноманітні несподівані ситуації. Їм необхідно швидко знайти шляхи їх вирішення.

1. Раптово пішов дощ.
2. Вночі у твоїй кімнаті зникло світло.
3. Подружка без дозволу забрала у тебе твою улюблену іграшку.
4. Під час гри ти ненароком штовхнув/штовхнула друга.
5. Твій друг просить у тебе шоколадку.
6. Друг не хоче грати з тобою в гру за твоїм правилами.
7. Ти робив/робила виріб із пластиліну і тобі його не вистачило.
8. На твоєму телефоні разрядилась батарея, а тобі необхідно зробити терміновий дзвінок.
9. Незнайомець пропонує тобі поїхати з ним до магазину.
10. Тобі потрібно терміново виконати певне завдання, але ти не знаєш як це зробити.

Королева відкриває другий чарівний конверт із завданнями від Зимової Відьми (спрямовані на визначення діяльнісного компонента soft skills ЕАІ дитини). У ньому – завдання під назвою «Покажи себе».

Діти об'єднані у команди, по 4 дитини у кожній. Завдання кожної команди – домовитися між собою та продемонструвати свої таланти, здібності, захоплення. Наприклад: розказати вірш, заспівати пісню, затанцювати танок, розказати коротеньку цікаву історію чи анекдот тощо. Діти перед виконанням завдання використовують сигнальні картки. Завдання старші дошкільники виконують за бажанням.

Королева відкриває третій чарівний конверт із завданнями від Злої Відьми (спрямовані на визначення контрольного компонента гнучких навичок ЕАІ кожної дитини). Діти користуються сигнальними картками. Червона – «ні»; жовта – «частково»; зелена – «так».

– Чи задоволена/ний ти сьогодні своїми діями та допомогою Королеві?

– Чи доводилося тобі сьогодні стримувати свої емоції або слова?

– Чи ти б хотів/хотіла наступного разу зробити щось краще, аніж у тебе вийшло сьогодні?

– Якщо щось у тебе сьогодні не виходило, чи шукав/шукала ти спосіб, як це можна зробити по-іншому?

Королева відкриває останній чарівний конверт із повідомленням від Злої Відьми про те, що завдяки старанням дітей злі чари знято із усієї загадкової країни. Королева радіє, дякує дітям, роздає усім солодкі смачні подарунки та повертається додому.

**Протокол фіксації результатів ігрової діяльності старших дошкільників
з метою визначення компонентів soft skills EAI**

Мотиваційний компонент

<i>Дошкільник/дошкільниця під час гри</i>		<i>Оцінка</i>		
		0 (ні)	1 (частково)	2 (так)
1	... зацікавлений (-а) у взаємодії з навколишніми			
2	... виявляє внутрішню мотивацію до саморегуляції			
3	... виявляє прагнення до самопізнання			
4	... хоче здобувати нові знання, досвід			

Когнітивний компонент

<i>Дошкільник/дошкільниця під час гри</i>		<i>Оцінка</i>		
		0 (ні)	1 (частково)	2 (так)
1	...має елементарні базові знання про емоції людей, дотримується норм та правил поведінки у соціумі			
2	... передбачає наслідки власних дій			
3	... розуміє власні емоції, почуття, бажання, потреби, свої особливості, здібності, можливості тощо			
4	... усвідомлює динамічний характер змін навколишнього середовища, розуміє необхідність пристосування до них			

Діяльнісний компонент

<i>Дошкільник/дошкільниця під час гри</i>		<i>Оцінка</i>		
		0 (ні)	1 (частково)	2 (так)
1	... проявляє гуманне ставлення до інших			
2	... старається контролювати свої емоції, дії, слова			
3	... уміє презентувати свої здібності, таланти іншим, ефективно самовиражатися			
4	... проявляє гнучкість та ініціативність дій			

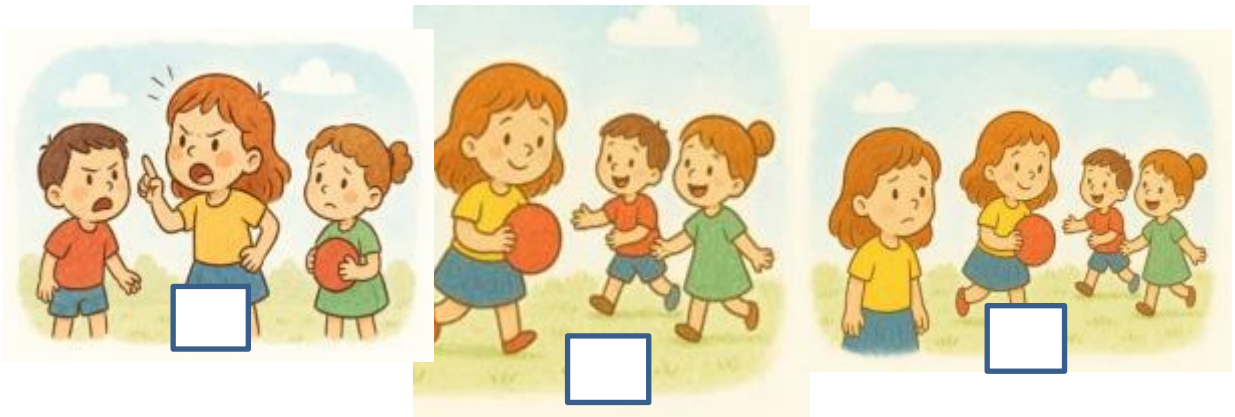
Контрольний компонент

<i>Дошкільник/дошкільниця під час гри</i>		<i>Оцінка</i>		
		0 (ні)	1 (частково)	2 (так)
1	...адекватно оцінює свої дії, виявляє здатність до рефлексії			
2	... проявляє систематичний самоконтроль			
3	... демонструє стійкий систематичний саморозвиток			
4	... демонструє ефективну самокорекцію поведінки у нових умовах			

**Анкетування у картинках для визначення рівня сформованості
когнітивного компонента навичок ЕАІ у СД**

1. Як, на твою думку, потрібно поводитися під час гри з друзями? Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) гратися, як тобі заманеться, встановлювати свої правила та не звертати уваги на інших;
- б) інколи звертати увагу на правила та емоції інших, а інколи хай друзі граються за твоїми правилами;
- в) завжди потрібно звертати увагу на емоції учасників гри та дотримуватися встановлених правил.

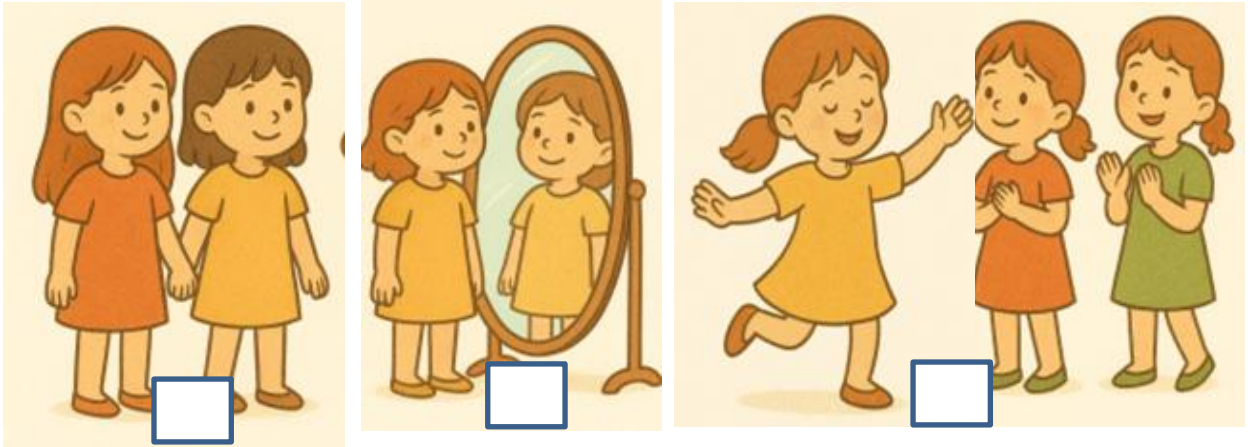
2. Хлопчик побачив високо на дереві котика, який боїться злізти вниз. Що, на твою думку, він повинен зробити? Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) швиденько полізти, щоб його зняти;
- б) поміркувати, як можна безпечно зняти котика, а потім вже його знімати;
- в) запитати поради у дорослого і покликати його на допомогу.

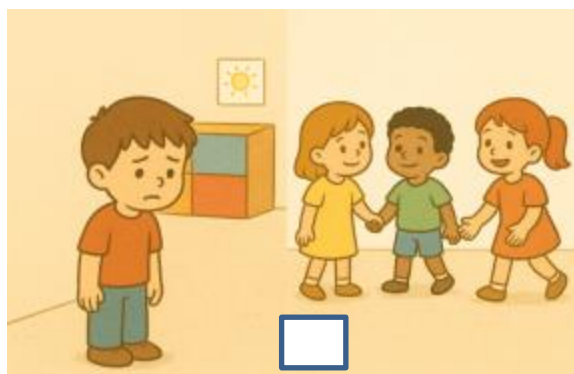
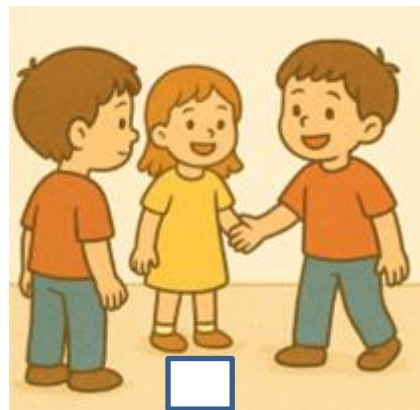
3. Чи порівнюєш ти себе із своїми однолітками? Чим ти від них відрізняєшся? Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) нічим, я такий/така ж, як і усі інші;
- б) іноді відрізняюся, але не можу точно сказати чим саме;
- в) завжди помічаю і знаю чим я відрізняюся від інших.

4. Уяви, якщо б тобі довелося переїхати жити з батьками у інше місце. А тут у садочку залишаються усі твої найкращі друзі. Як би ти поведив себе у новому садочку? Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) ти б плакав і сумував за своїми друзями;
- б) ти б не плакав, а дивився, як граються твої нові одногрупники і чекав, поки вони підйдуть до тебе і познайомляться із тобою;
- в) ти б перший підійшов і познайомився із новими одногрупниками, намагаючись знайти собі нових друзів.

Анкетування у картинках для визначення рівня сформованості діяльнісного компонента навичок ЕАІ у СД

1. На картинках ти бачиш свою засмучену подружку. Якими будуть твої дії? Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

а) не будеш підходити до неї, адже це не твоє діло;

б) спитаєш її, що сталося, якщо захочеш;

в) підійдеш до неї, запитаєш, що сталося, намагатимешся її чимось розрадити та допомогти.

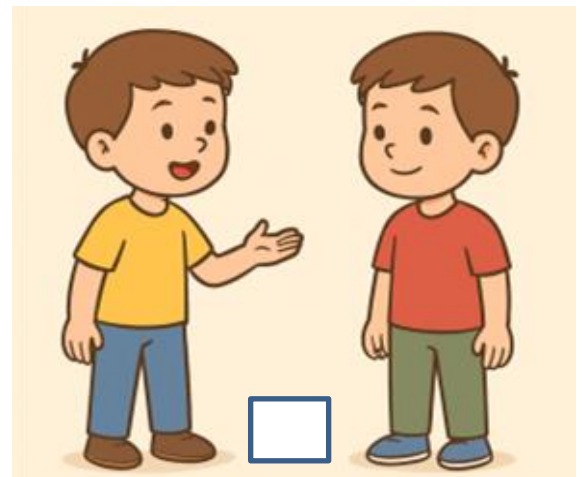

2. Уяви, що тебе образив однокласник. Які будуть твої дії? Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

а) образиш його та штовхнеш у відповідь;

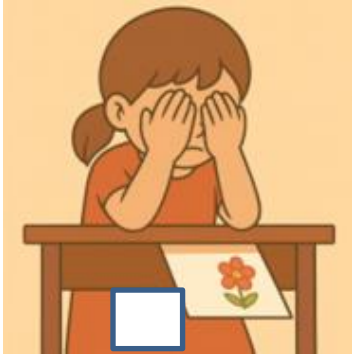
б) образишся на нього, відійдеш у куток;

в) спокійно поясниш кривднику, що тобі неприємно таке чути, попросиш припинити образливу поведінку та, у разі необхідності, звернешся за допомогою до дорослого.

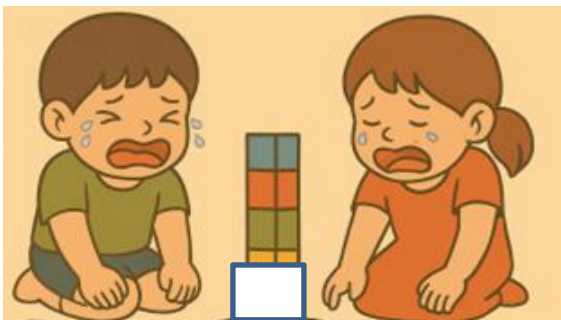
3. Уяви, що тебе попросили намалювати малюнок. Після цього цей малюнок тобі потрібно продемонструвати усім одногрупникам. Твої дії? Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) будеш соромитися і не покажеш малюнок нікому;
- б) покажеш малюнок тільки найріднішим людям, яким довіряєш;
- в) вийдеш і сміливо усім продемонструєш свій малюнок, навіть якщо він у тебе не дуже вдалий.

4. Уяви собі, що ти грався із друзями, будуючи вежу із кубиків. Та враз кубиків виявилося замало, щоб завершити будівництво. Які будуть твої дії? Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

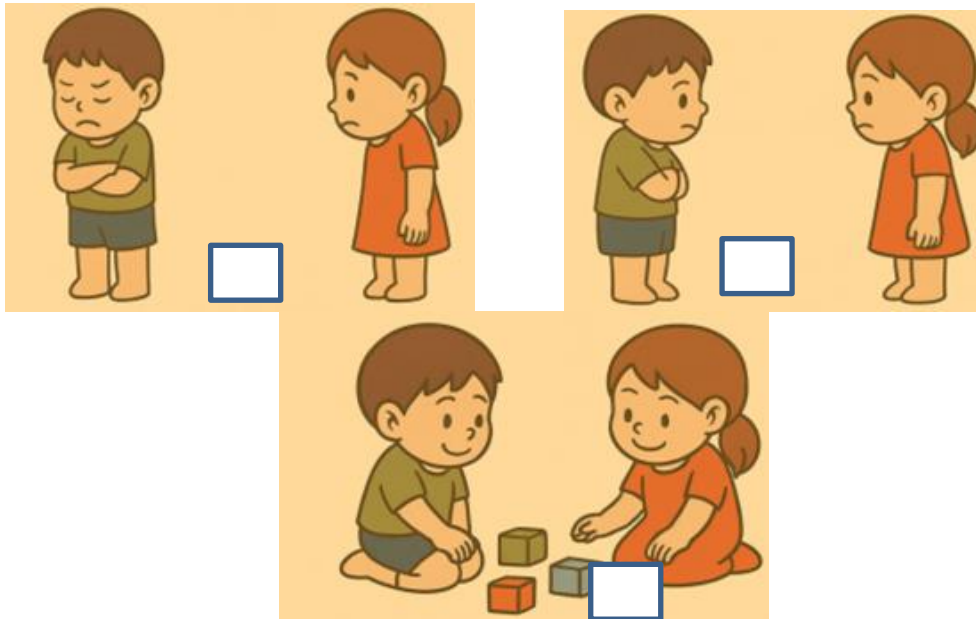
- а) тобі буде дуже обідно і ти сильно засмутишся;
- б) візьмеш кубики із іншої, побудованої швидше вежі;
- в) зробиш вежу іншої форми або розміру, щоб вистачило наявних кубиків.

**Анкетування у картинках для визначення рівня сформованості
контрольного компонента навичок ЕАІ у СД**

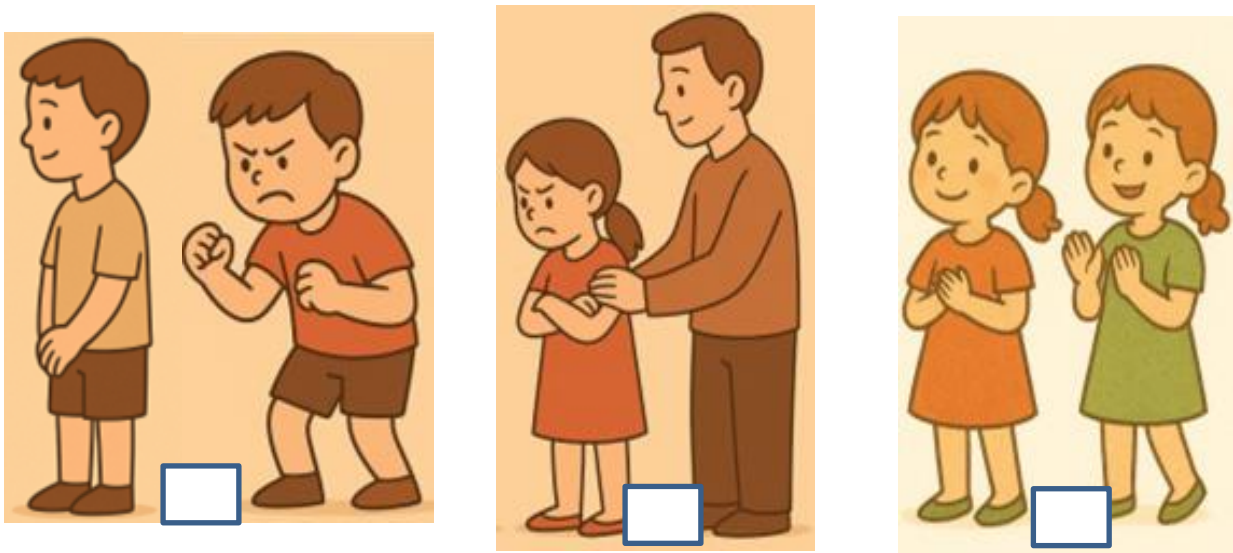
1. Уяви, що ти випадково посварився з другом за якусь дрібницю. Але у цій ситуації винен ти. Які будуть твої дії? Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) не прийматимеш ніяких рішень, знайдеш собі інших друзів;
- б) просто чекатимеш, поки друг вибачиться перший;
- в) підійдеш до друга і попросиш вибачення, налагодивши з ним дружні відносини.

2. Уяви ситуацію, що ти прийшов у продуктовий магазин. А там довжелезна черга. Які твої дії? Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) ти будеш сердитися та штовхатися, оскільки дуже не любиш стояти у черзі;
- б) ти не будеш сердитися та штовхатися тільки тоді, коли тобі зробить зауваження хтось із дорослих;
- в) ти сам будеш чемно стояти у черзі, дотримуватися правил черги без нагадувань.

3. Уяви собі, що тобі подарували на день народження новий конструктор, але ти ніяк не можеш збагнути, як скласти із нього іграшковий будиночок. Як діяти далі? Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

а) засмутишся і більше не будеш складати цей конструктор, знайдеш собі інше заняття;

б) якщо у тебе буде настрій для цього, то ти намагатимешся його скласти, а якщо ні – не складатимеш;

в) складеш його неодмінно, будеш уважно розглядати інструкцію, переглянеш навчальне відео, якщо треба, але доведеш цю справу до кінця.

4. Уяви, що тебе запросили погратися у нову гру, правил якої ти ще не знаєш. Які твої дії? Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

а) не будеш з ними гратися, оскільки не хочеш програти, бо не знаєш правил гри;

б) приймеш запрошення і підеш гратися, але якщо під час гри правила тобі не будуть подобатися або не будуть зрозумілими – залишиш її;

в) приймеш запрошення, перед грою уважно розпитаєш правила цієї гри, намагатимешся зрозуміти їх та весело провести час з друзями.

Яблуко розбрату

(лялькова міні-вистава)

Дійові особи: бабуся, Оленка, Андрійко.

Реквізити: яблуко.

Хід вистави

У гості до Оленки та Андрійка приїхала їхня бабуся. Вона привезла у подарунок онукам червоне спіле яблучко. Воно виглядало так смачно, що Андрійко, швидко захопивши його, заховав собі у кишеню.

Оленка:

– Так нечесно, Андрійку! Я теж хочу покуштувати яблучко. Адже бабуся привезла його не тільки для тебе.

Андрійко:

– Неправда, Оленко. Хто швидше яблуко взяв, той його і їстиме. Тож це лише моє і я з тобою не ділитимуся!

Оленка:

– Віддай мені моє яблуко, – голосно крикнула дівчинка, намагаючись відібрати його.

Андрійко:

– Не віддам! І ти в мене не відбереш, безсиле дівчисько!

Хлопчик відштовхнув дівчинку і похапцем вибіг на подвір'я, щоб все-таки з'їсти яблуко. А засмучена Оленка сіла на диван і голосно заплакала.

Вийнявши яблуко із кишені, хлопчик помітив, що воно вже не було таким гарним та смачним. Цей бабусин подарунок чомусь вже не приносив Андрійку такого щастя та радості, як раніше.

Запитання для колективної бесіди:

1. На вашу думку, чи правильно вчинив Андрійко?
2. Чи схвалюєте ви поведінку Оленки?
3. Чому бабусин подарунок не приніс щастя Андрійку?
4. Які емоції переживав хлопчик?
5. Які емоції переживала Оленка?
6. Як, на вашу думку, потрібно було вчинити дівчинці?
7. Чи засуджуєте ви вчинки хлопчика?
8. Як знайти вихід із цієї ситуації?
9. Як ви вважаєте, до чого може призвести неконтрольована поведінка?
10. Чому важливо вміти керувати своєю поведінкою?
11. Як ви намагаєтеся контролювати свої негативні емоції?

Авторські матеріали Л. Гладун

Посилання на сайт: <https://sites.google.com/view/hladun2025?usp=sharing>

Додаток Т

Гра-симуляція «Сімейний будиночок»

Зміст гри – моделювання різноманітних конфліктних життєвих ситуацій у колі сім'ї та родини.

Мета гри – усвідомлення дітьми власних дій та їх наслідків, розуміння впливу поведінки та вчинків на інших членів родини, оволодіння способами пошуку ефективних шляхів виходу з різних конфліктних ситуацій, засвоєння норм моралі у родинних взаєминах.

Ситуація 1 «Неподілена іграшка»

Дійові особи: старший син Іванко, молодший син Степанко, мати.

Реквізити: театральні ляльки-маріонетки, іграшковий тракторець.

Події відбуваються у дитячій ігровій кімнаті.

Зміст ситуації: старший син Іванко хоче взяти у молодшого сина Степанка іграшку без дозволу. Менший братик обурюється і починає плакати. Побачивши, що Степанко не віддасть йому іграшку добровільно, Іванко відбирає її силою. Почувши плач, до кімнати заходить мати. Вона засмучена.

Шляхи вирішення конфліктної ситуації: попросити вибачення і придумати спільну гру; віддати іграшку молодшому брату і помиритися із ним; знайти Іванкові іншу іграшку або спільно дібрати кожному предмети для гри.

Орієнтовні репліки діалогу дійових осіб

Іванко (до Степанка): «Я хочу гратися твоїм трактором!»

Степанко: «Ні, це мій трактор! Ти не можеш брати його без дозволу і тоді, коли тобі заманеться!»

Іванко: «Та дай мені хоча б на хвилинку. Я дуже хочу цю іграшку!»

Степанко: «Ні, не віддам. Зараз я ним граюся! Ось коли пограюся, тоді, можливо, дозволю тобі трішки його взяти».

Іванко похапцем відбирає іграшку у молодшого. Степанко починає плакати. До хати забігає засмучена конфліктом дітей матір.

Пошук шляхів вирішення конфліктної ситуації

1. Що сталося між хлопчиками?
2. Як, на вашу думку, почувався молодший братик, коли у нього відібрали іграшку?
3. Як ви вважаєте, чи можна брати чужі речі без дозволу?
4. Як почувалася матір хлопчиків? Чому мати засмутилася?
5. Що, на вашу думку, скаже синам матір?
6. Як ще, на вашу думку, можна вирішити цей конфлікт?

7. Як вчинити у такій ситуації старшому сину?

8. Як на місці старшого сина поступили б ви?

Вихователь слухає відповіді дітей, коригує та аналізує їх. Далі педагог за допомогою ляльок розігрує фінальну сценку.

Фінальні орієнтовні репліки діалогів дійових осіб

Мати: «Я дуже засмучена, що ви посварилися. Адже ви – найрідніші люди один для одного. Мені дуже образливо та боляче, коли ви так спілкуєтесь».

Мати (до Іванка): «Як ти думаєш, як почувався б ти, якщо б у тебе відібрали твою улюблену іграшку? Подумай, чи можна брати речі інших без дозволу. Чи варто через іграшку конфліктувати з молодшим братиком? Подумай, як потрібно себе поводити, щоб тобі дали погратися тракторцем». *(Ввічливо попросити, бути терплячим і толерантним.)*

Мати (до Степанка): «Не можна шкодувати іграшки для свого братика. Потрібно поділитися з ним, якщо він ввічливо попросить. Або ж придумати гру, в яку б ви грали разом цим тракторцем».

Мати (до обох синів): «Помиріться, будь ласка. Не засмучуйте більше мене і один одного. Нумо придумаймо гру, щоб ви змогли разом гратися цим тракторцем».

Ситуація 2 «Спільний малюнок»

Дійові особи: батько, донька Анна, син Андрій.

Реквізити: ляльки-рукавички, фарби, олівці, папір для малювання.

Події відбуваються у житловому будинку.

Зміст ситуації: у вихідний день батько вирішив дати дітям можливість цікаво провести час. Він приніс великий аркуш паперу, олівці та фарби для того, щоб братик із сестричкою разом створили гарний малюнок. Андрійко захотів намалювати машинку, а Аня – яскраве сонечко. Малюючи промінці, дівчинка випадково зачепила малюнок брата і залишила на ньому жовту пляму. Андрійко розсердився і насварив сестричку. Аня засмутилася і покликала батька.

Шляхи вирішення конфліктної ситуації: помиритися і зробити із плями новий цікавий малюнок; помиритися і попросити у батька новий аркуш паперу; попросити вибачення і домовитися про черговість виконання малюнків; зробити спільну композицію, перетворивши малюнок на сюжетний тощо.

Ситуація 3 «Зіпсований торт»

Дійові особи: бабуся, дідусь, онук Артемко.

Реквізити: паперові фігурки персонажів, іграшковий торт.

Події відбуваються у житловому будинку.

Зміст ситуації: бабуся спекла торт на святковий обід. Дідусь приніс його до кімнати і поставив на стіл. Неподалік грався Артемко. Побачивши торт, він не витримує спокуси і, відламавши шматочок, хутко його з'їдає. Хлопчик розуміє, що вчинив негарно, тому швиденько ховається під стіл. Бабуся з дідусем, увійшовши до кімнати, побачили зіпсований торт. Вони засмутилися.

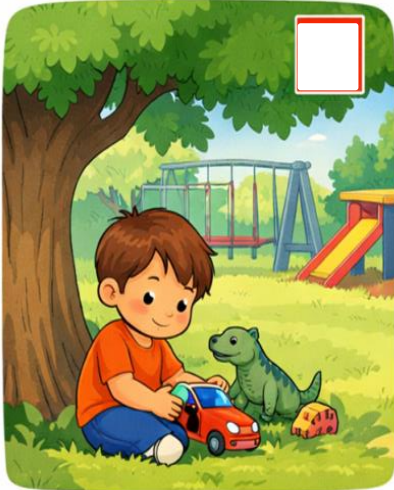
Шляхи вирішення конфліктної ситуації: Артемко зізнається у скоєному, просить вибачення і обіцяє більше так не робити; хлопчик влаштовує для бабусі і дідуся приємний сюрприз, щоб їх розвеселити; онук допомагає бабусі спекти новий торт тощо.

**Анкетування у картинках для визначення рівня сформованості
мотиваційного компонента навичок ЕАІ у СД**

1. Обери картинку, як зазвичай ти б хотів/хотіла поводитись у колі друзів.

Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) хочеш і любиш завжди гратися наодинці;
- б) інколи хочеш гратися з друзями, а інколи – тільки спостерігати за їх грою;
- в) завжди маєш бажання приєднатися до спільної гри.

а)

б)

в)

2. Обери картинку, як ти зазвичай поводишся, коли потрібно позбирати іграшки?

Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) я ніколи не прибираю за собою іграшки;
- б) я прибираю за собою іграшки, але цю справу рідко доводжу до кінця;
- в) я завжди прибираю за собою іграшки.

а)

б)

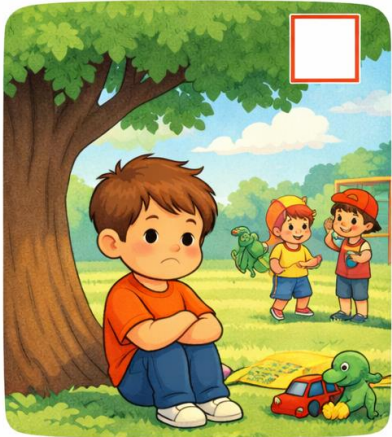

в)

3. Чи любиш ти дізнаватися про себе щось нове: знаходити нові захоплення, досліджувати власні здібності, таланти?

Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) я такий, як і усі діти – ніколи про це не задумувався;
- б) інколи це мені цікаво, а інколи – ні;
- в) я люблю завжди дізнаватися про себе щось нове, часто знаходжу те заняття, яке мені подобається.

а)

б)

в)

4. Що ти зазвичай робиш, коли бачиш щось нове і цікаве, наприклад незвичайний предмет?

Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) не звертаю уваги, бо мені це не цікаво;
- б) іноді розглядаю цю річ;
- в) мені все цікаво, я активно її досліджую.

а)

б)

в)

Сценарій організації ігрової діяльності «Зачарований ліс» для визначення рівнів сформованості компонентів soft skills ЕАІ у дітей старшого дошкільного віку

Мета гри: визначення рівневих показників компонентів групи soft skills ЕАІ у кожної дитини.

Дійові особи: Лісова Фея.

Реквізити гри: костюм Лісової Феї, сигнальні картки, чотири чарівні конверти із завданнями, картки з основними емоціями, солодоці для дітей.

Хід гри

До дітей у гості завітала Лісова Фея. Познайомившись із ними, вона розповіла, що у чарівному лісі, де живуть звірі, птахи та казкові істоти, сталося лихо. Зла Баба Яга заплутала лісові стежки, і мешканці лісу перестали розуміти одне одного, боялися робити вибір і допомагати друзям.

Лісова Фея самотійно не може зняти чари, адже для цього потрібно виконати завдання, які залишила чаклунка у чарівних конвертах. Вона просить дітей допомогти врятувати ліс.

Фея ставить дітям запитання, на які вони відповідають за допомогою сигнальних карток: зелена – так; жовта – не знаю, можливо; червона – ні.

Запитання Лісової Феї (спрямовані на визначення мотиваційного компонента групи навичок ЕАІ дитини)

- Чи хочеш ти допомогти мешканцям лісу?
- Чи готовий/готова ти виконувати завдання, навіть якщо вони будуть складними?
- Під час гри можуть бути незвичні завдання. Чи цікаво тобі спробувати себе в новій ролі?
- Чи хочеш ти сьогодні дізнатися про себе щось нове?

Перший чарівний конверт (спрямований на визначення когнітивного компонента групи навичок ЕАІ дитини)

Перед виконанням кожного завдання діти користуються сигнальними картками: червона – не можу виконати завдання; жовта – потребую допомоги; зелена – можу виконати самотійно.

Завдання 1. «Лісові емоції»

Кожна дитина обирає картку з емоцією. Потрібно:

- назвати емоцію;
- описати, коли вона з'являється;

– показати її мімікою або рухами.

Завдання 2. «Що станеться далі?»

Лісова Фея зачитує початок речення, а діти по черзі його продовжують:

1. Якщо я допоможу другові, то ...
2. Якщо я вживатиму ввічливі слова, то ...
3. Якщо я буду дотримуватися правил та норм поведінки, то ...
4. Якщо я ображу іншого, то ...
5. Якщо я старанно виконуватиму завдання, то ...
6. Якщо я не слухатиму дорослих, то ...
7. Якщо я поділюся з другом улюбленою іграшкою, то ...
8. Якщо я посварюся з другом, то ...
9. Якщо я буду уважним/уважною, то ...
10. Якщо я попрошу про допомогу, то ...

Завдання 3. «Розкажи про себе»

Кожній дитині потрібно:

- назвати своє ім'я;
- розповісти про улюблене заняття;
- сказати, чого вона хоче навчитися у майбутньому.

Завдання 4. «Допоможи мешканцям лісу»

Лісова Фея зачитує дітям різні ситуації. Дітям необхідно запропонувати спосіб їх вирішення.

1. Зайчик загубився і не знає дороги додому.
2. Ведмежа випадково штовхнуло друга.
3. Білочка не хоче ділитися горішками.
4. Їжачок злякався грози.
5. Лисеня не хоче грати за спільними правилами.
6. Совеня не знає, як виконати завдання.
7. Кошик із ягодами перекинувся.
8. Два звірятка посварилися.
9. Незнайомий звір кличе піти з ним.
10. Маленьке звірятко не може зробити вибір.

Другий чарівний конверт (спрямований на визначення діяльнісного компонента групи навчок ЕАІ дитини)

Завдання «Покажи, що ти вмієш»

Діти діляться на команди по 4 дитини. Завдання кожної команди – домовитися між собою та показати свої здібності або захоплення:

- розповісти вірш;
- заспівати пісню;

- виконати танок;
- інсценувати коротку лісову історію.

Перед виконанням діти використовують сигнальні картки. Завдання виконуються за бажанням.

Третій чарівний конверт (спрямований на визначення контрольного компонента групи навичок ЕАІ дитини)

Діти користуються сигнальними картками: червона – ні; жовта – частково; зелена – так.

- Чи задоволений/задоволена ти своєю допомогою сьогодні?
- Чи доводилося тобі стримувати свої емоції?
- Що б ти хотів/хотіла наступного разу зробити краще?
- Якщо щось не виходило, чи намагався/намагалася ти знайти інший спосіб?

Завершення гри

Лісова Фея відкриває останній чарівний конверт із повідомленням, що завдяки старанням дітей чари з лісу зникли. Мешканці лісу знову радіють і дякують за допомогу. Фея також дякує дітям, роздає солодкі подарунки та прощається.

Анкетування у картинках для визначення рівня сформованості когнітивного компонента навичок ЕАІ у СД

1. Як, на твою думку, потрібно поводитися під час гри з друзями?

Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) гратися, як тобі заманеться, встановлювати свої правила та не звертати уваги на інших;
- б) інколи звертати увагу на правила та емоції інших, а інколи хай друзі граються за твоїми правилами;
- в) завжди потрібно звертати увагу на емоції учасників гри та дотримуватися встановлених правил.

а)

б)

в)

2. Хлопчик побачив високо на дереві котика, який боїться злізти вниз. Що, на твою думку, він повинен зробити?

Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) швиденько полізти, щоб його зняти;
- б) поміркувати, як можна безпечно зняти котика, а потім вже його знімати;
- в) запитати поради у дорослого і покликати його на допомогу.

а)

б)

в)

3. Чи порівнюєш ти себе із своїми однолітками? Чим ти від них відрізняєшся?

Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

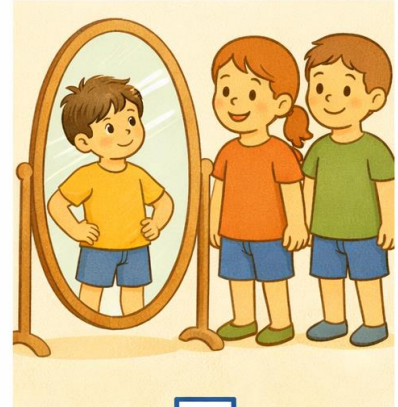
- а) нічим, я такий/така ж, як і усі інші;
- б) іноді відрізняюся, але не можу точно сказати чим саме;
- в) завжди помічаю і знаю чим я відрізняюся від інших.

а)

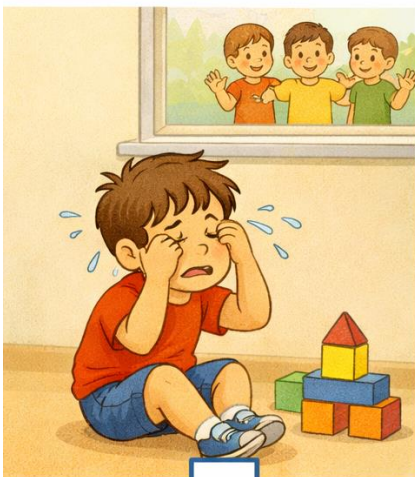
б)

в)

4. Уяви, якщо б тобі довелося переїхати жити з батьками у інше місце. А тут у садочку залишаються усі твої найкращі друзі. Як би ти поведив себе у новому садочку? Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) ти б плакав і сумував за своїми друзями;
- б) ти б не плакав, а дивився, як граються твої нові одногрупники і чекав, поки вони підійдуть до тебе і познайомляться із тобою;
- в) ти б перший підійшов і познайомився із новими одногрупниками, намагаючись знайти

а)

б)

в)

собі нових друзів.

Анкетування у картинках для визначення рівня сформованості діяльнісного компонента навичок ЕАІ у СД

1. На картинках ти бачиш свою засмучену подружку. Якими будуть твої дії?

Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) не будеш підходити до неї, адже це не твоє діло;
- б) спитаєш її, що сталося, якщо захочеш;
- в) підійдеш до неї, запитаєш, що сталося, намагатимешся її чимось розрадити та допомогти.

а)

б)

в)

2. Уяви, що тебе образив однокласник. Які будуть твої дії?

Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

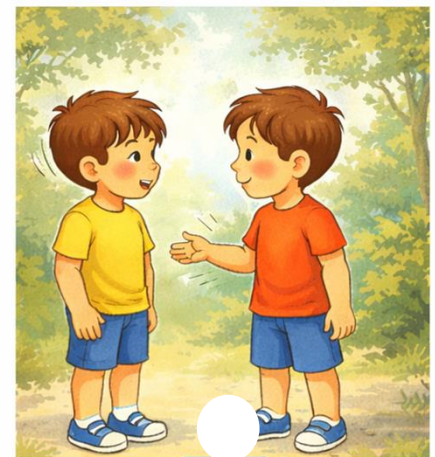
- а) образиш його та штовхнеш у відповідь;
- б) образишся на нього, відійдеш у куток;
- в) спокійно поясниш кривднику, що тобі неприємно таке чути, попросиш припинити образливу поведінку та, у разі необхідності, звернешся за допомогою до дорослого.

а)

б)

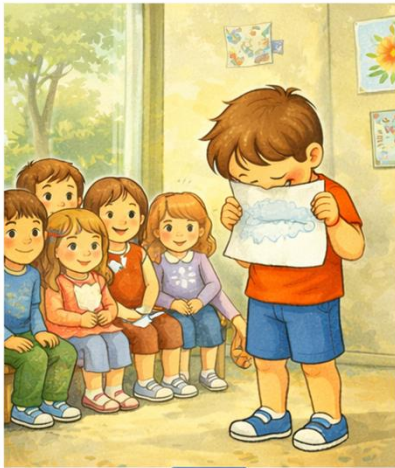

в)

3. Уяви, що тебе попросили намалювати малюнок. Після цього цей малюнок тобі потрібно продемонструвати усім одногрупникам. Твої дії?

Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

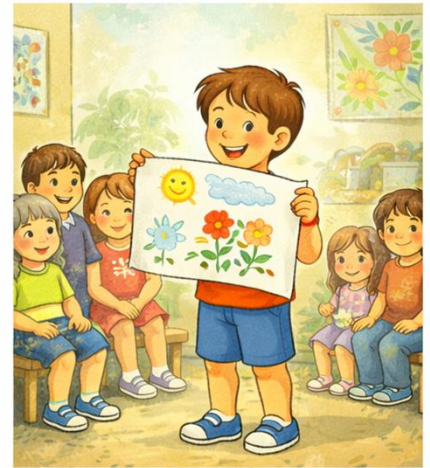
- а) будеш соромитися і не покажеш малюнок нікому;
- б) покажеш малюнок тільки найріднішим людям, яким довіряєш;
- в) вийдеш і сміливо усім продемонструєш свій малюнок, навіть якщо він у тебе не дуже вдалий.

а)

б)

в)

4. Уяви собі, що ти грався із друзями, будуючи вежу із кубиків. Та враз кубиків виявилось замало, щоб завершити будівництво. Які будуть твої дії?

Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

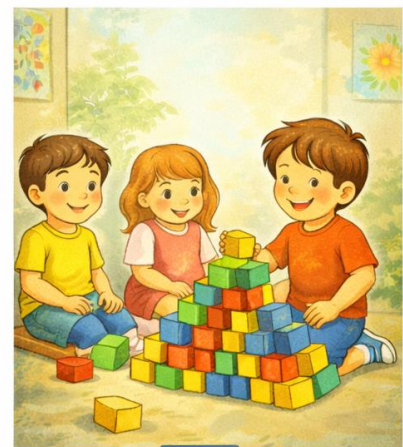
- а) тобі буде дуже обідно і ти сильно засмутишся;
- б) візьмеш кубики із іншої, побудованої швидше вежі;
- в) зробиш вежу іншої форми або розміру, щоб вистачило наявних кубиків.

а)

б)

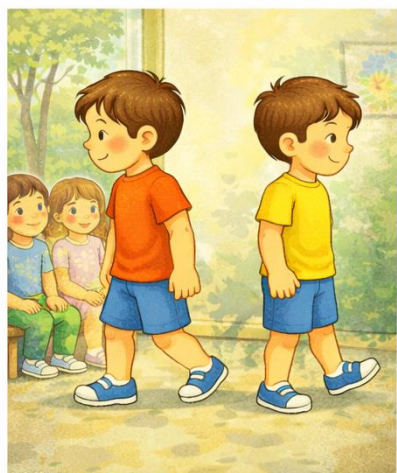
в)

Анкетування у картинках для визначення рівня сформованості контрольного компонента навичок ЕАІ у СД

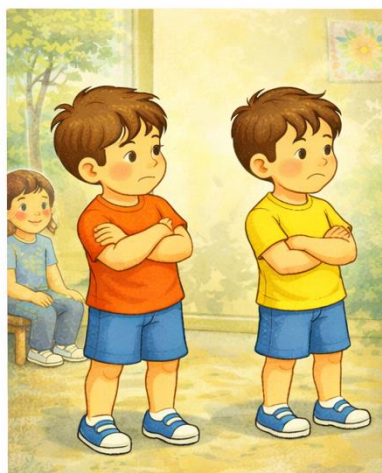
1. Уяви, що ти випадково посварився з другом за якусь дрібницю. Але у цій ситуації винен ти. Які будуть твої дії?

Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) не прийматимеш ніяких рішень, знайдеш собі інших друзів;
- б) просто чекатимеш, поки друг вибачиться перший;
- в) підійдеш до друга і попросиш вибачення, налагодивши з ним дружні відносини.

а)

б)

в)

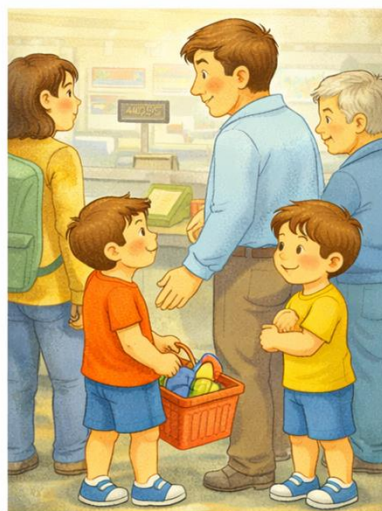
2. Уяви ситуацію, що ти прийшов у продуктовий магазин. А там довжелезна черга. Які твої дії?

Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

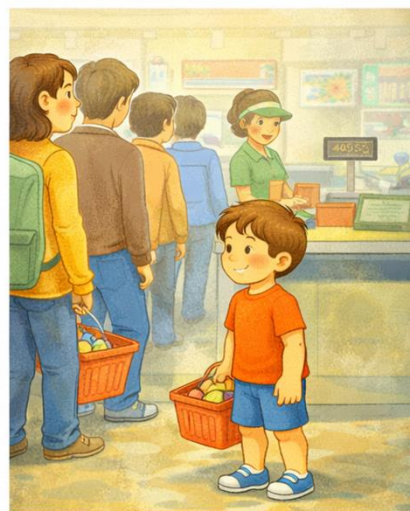
- а) ти будеш сердитися та штовхатися, оскільки дуже не любиш стояти у черзі;
- б) ти не будеш сердитися та штовхатися тільки тоді, коли тобі зробить зауваження хтось із дорослих;
- в) ти сам будеш чемно стояти у черзі, дотримуватися правил черги без нагадувань

а)

б)

в)

3. Уяви собі, що тобі подарували на день народження новий конструктор, але ти ніяк не можеш збагнути, як скласти із нього іграшковий будиночок. Як діяти далі?

Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

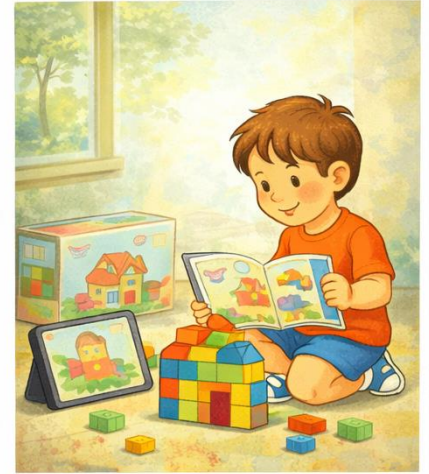
- а) засмутишся і більше не будеш складати цей конструктор, знайдеш собі інше заняття;
- б) якщо у тебе буде настрій для цього, то ти намагатимешся його скласти, а якщо ні – не складатимеш;
- в) складеш його неодмінно, будеш уважно розглядати інструкцію, переглянеш навчальне відео, якщо треба, але доведеш цю справу до кінця.

а)

б)

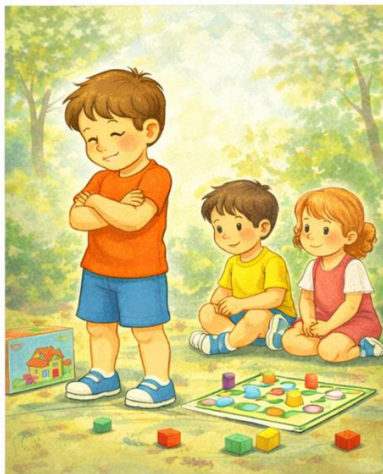

в)

4. Уяви, що тебе запросили погратися у нову гру, правил якої ти ще не знаєш. Які твої дії?

Познач відповідь «+» у чотирикутнику на картинці.

- а) не будеш з ними гратися, оскільки не хочеш програти, бо не знаєш правил гри;
- б) приймеш запрошення і підеш гратися, але якщо під час гри правила тобі не будуть подобатися або не будуть зрозумілими – залишиш її;
- в) приймеш запрошення, перед грою уважно розпитаєш правила цієї гри, намагатимешся зрозуміти їх та весело провести час з друзями.

а)

б)

в)

Додаток Ш

**Бесіда з батьками дітей старшого дошкільного віку
«Тенденції змін щодо сформованості soft skills у дітей старшого
дошкільного віку експериментальної групи»**

1. Чи помітили ви зміни у поведінці вашої дитини останнім часом? Якщо так, то які саме?
2. Чи стала дитина краще розуміти свої вчинки та пояснювати, чому вона так зробила? Наведіть приклади.
3. Як змінилася здатність дитини керувати своїми емоціями (заспокоюватися, стримуватися, домовлятися)?
4. Чи намагається дитина самостійно вирішувати конфлікти або складні ситуації без допомоги дорослого?
5. Чи став старший дошкільник більше звертати увагу на почуття інших людей (друзів, членів сім'ї)? Як це проявляється?
6. Чи змінилася впевненість дитини у собі (у спілкуванні, виступах, прояві своїх здібностей)?
7. Чи почав старший дошкільник активніше проявляти свої інтереси, таланти або обирати заняття самостійно?
8. Як дитина ставиться до участі в іграх, сценках, виступах або театралізованій діяльності? Чи подобається їй це?
9. Чи помітили ви, що старший дошкільник став більш відкритим, менш сором'язливим або подолав певні страхи?
10. Як ви оцінюєте загальні зміни у розвитку вашої дитини після участі в експериментальному навчанні? Що саме змінилося найбільше?

Довідки про впровадження

**ВАСИЛЬКОВЕЦЬКА СІЛЬСЬКА РАДА
ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ЯСЛА-САДОК «СОНЕЧКО»
С.ВАСИЛЬКІВЦІ ВАСИЛЬКОВЕЦЬКОЇ СІЛЬСЬКОЇ РАДИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

вул. Садова 22, с.Васильківці, Чортківський район, Тернопільська область, 48257
E-mail: jaslasadok@ukr.net, код ЄДРПОУ 34826047

Від 30.10.2025 р.

№1-10/17

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації

Гладун Лесі Василівни

на тему «**Формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку
засобами театралізованої діяльності**»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 012 Дошкільна освіта

Упродовж 2023-2025 рр. на базі Васильковецького ясел-садка «Сонечко» апробовано та впроваджено у освітній процес результати дисертації Л. Гладун «Формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності».

Під час зустрічей, консультацій та методичних обговорень із педагогічними працівниками закладу Л. Гладун продемонструвала належний рівень теоретичних та практичних знань, зокрема: представила теоретичні напрацювання щодо уточнення змісту базових понять дослідження (soft skills, театралізована діяльність, емоційно-адаптивний інтелект), визначила групи soft skills дітей старшого дошкільного віку, обґрунтувала модель та методологічні підходи формування груп навичок емоційно-адаптивного інтелекту старших дошкільників, надала практичні рекомендації щодо організації освітнього процесу із використанням елементів театралізованої діяльності.

У межах експериментальної роботи було реалізовано констатувальний та формувальний етапи педагогічного експерименту, що базувався на науково обґрунтованих педагогічних умовах і підтвердив ефективність використання театралізованої діяльності у формуванні груп навичок емоційно-адаптивного інтелекту старших дошкільників (протокол №3 від 24.10.2025 р.)

Керівник (директор)

Оксана РОСЛАВСЬКА

Департамент освіти та науки Івано-Франківської міської ради
**ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ (ЯСЛА-САДОК)
№6 «КОЛОБОК»**

76019, м.Івано – Франківськ, вул. Тарнавського, 16, тел.54-90-02
e-mail: sadkolobok6@ukr.net, код ЄДРПОУ 20558980

Вих. № 32 від 31.03.2026

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації

Гладун Лесі Василівни

на тему «**Формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку
засобами театралізованої діяльності**»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 012 Дошкільна освіта

У період з 2023 по 2025 р. у закладі дошкільної освіти (ясла-садок) №6 «Колобок» Івано-Франківської міської ради здійснювалося впровадження результатів дисертаційного дослідження Гладун Лесі Василівни на тему «Формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності».

Дослідницею було визначено та запропоновано інтегрувати в освітній процес педагогічні умови формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. Також розроблено модель реалізації зазначених умов, що передбачало використання комплексу форм, методів та прийомів театралізованої діяльності. Практична реалізація моделі та методики здійснювалася на основі комплексу методичних матеріалів, які охоплювали авторські скоромовки, п'єси, байки та вірші для дітей старшого дошкільного віку.

Вихователі ЗДО активно використовувати зазначені матеріали в освітньому процесі та зацентували на їх актуальності, теоретичній та практичній значущості. Тому зроблено висновок про їх загальний позитивний вплив на формування soft skills старших дошкільників, що обговорено на засіданні педагогічної ради ЗДО (протокол №3 від 23.02.2026).

Ольга КОЙДИК

УКРАЇНА
СНЯТИНСЬКА МІСЬКА РАДА
КОЛОМИЙСЬКОГО РАЙОНУ ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ
СНЯТИНСЬКИЙ ЛІЦЕЙ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

вул. Лотоцького, 13, м. Снятин, Коломиїський район, Івано-Франківська область, 78301
e-mail: school-snyat_1@ukr.net, www.schoolsnt.wordpress.com, код згідно з ЄДРПОУ 23923300

13.03.2026
№ 38

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації
Гладун Лесі Василівни
на тему «**Формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку
засобами театралізованої діяльності**»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 012 Дошкільна освіта

Упродовж 2023–2025 років у дошкільному підрозділі Горішньозалучанської філії Снятинського ліцею імені Василя Стефаника Снятинської міської ради здійснено апробацію результатів дисертаційного дослідження Л. Гладун на тему «Формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності».

Під час систематичних зустрічей та консультацій офлайн та онлайн з педагогічним колективом дошкільного підрозділу дослідниця презентувала теоретичні напрацювання щодо уточнення та конкретизації понять дослідження («soft skills», «театр», «театральна діяльність», «театралізована діяльність», «засоби театралізованої діяльності» тощо), окреслила soft skills, які доцільно формувати у дітей старшого дошкільного віку.

Леся Василівна Гладун запропонувала для використання в освітньому процесі ефективну методику для формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. Одним із цікавих напрямків її реалізації є застосування авторських збірок віршованих творів під назвами «Абетка скоромовок», «Віршовані історія для допитливої аудиторії», «Чарівний театр для школярів та дошкільнят», «Секрет щастя», «Віршовані сценки».

Педагогічні працівники дошкільного підрозділу Горішньозалучанської філії Снятинського ліцею імені Василя Стефаника Снятинської міської ради обговорили результати дослідження на засіданні педагогічної ради (протокол № 17 від 13.03.2026), підтвердивши їх суттєве теоретичне і практичне значення.

Директор ліцею

Вікторія БОЙЧУК

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ (ЯСЛА-САДОК) №3
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ**

46018, вул. Юності, 9, м. Тернопіль, , тел.43 22 92, e-mail:tdnzn3@gmail.com
Код ЄДРПОУ 39915120

09.03.2026

№ 3

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації

Гладун Лесі Василівни

на тему «**Формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку**

засобами театралізованої діяльності»,

поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії

за спеціальністю 012 Дошкільна освіта

У Тернопільському закладі дошкільної освіти (ясла-садок) №3 Тернопільської міської ради апробовано результати дисертації Гладун Лесі Василівни на тему «Формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності» упродовж 2023–2025 рр.

В освітній процес ЗДО впроваджено модель реалізації педагогічних умов формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності та відповідну методику. Це передбачало розвиток мотивації дітей до формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту з урахуванням їхніх потреб, інтересів і цінностей; формування базової соціально-емоційної обізнаності та елементарних знань про театралізоване мистецтво; організацію театралізовано-ігрового середовища та спільної діяльності дітей; контроль і коригування їхньої самостійної театралізовано-творчої активності.

Запропоновані матеріали були схвально оцінені педагогічним колективом ЗДО та рекомендовані до систематичного використання, що підтверджено рішенням педагогічної ради (протокол № 3 від 26.02.2026 року).

Директорка

Ольга ДОВБЕНКО

**ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ ЗАКЛАД ДОШКІЛЬНОЇ ОСВИТИ
(ЯСЛА-САДОК) №12
ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ**

вул. Паркова, 7, м. Тернопіль, 46002, тел: 52 62 53, e-mail: 12posnayko.te@ukr.net

від 24.03.2026

№ 8

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації

Гладун Лесі Василівни

на тему «Формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку
засобами театралізованої діяльності»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 012 Дошкільна освіта

У ТЗДОЯС№12 у період упродовж 2023–2025 рр. апробовано результати дослідження Л. Гладун на тему «Формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності». Дослідниця організувала методичну роботу з вихователями, забезпечивши деталізацію понятійного апарату з проблеми та конкретизацію переліку гнучких навичок, актуальних для розвитку у старших дошкільників. Для практичного застосування було запропоновано модель та авторську методику формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності. Цікавими для впровадження, на думку педагогів-практиків, були такі методи: «Комплімент від казкового героя», «Плащ емоцій», «Театралізоване дзеркало», «Скажи навпаки», «Ланцюжок емоцій» та ін.

На засіданні педагогічної ради ТЗДОЯС№12 (протокол № 4 від 23.03.2026 від педагогічний колектив проаналізував результати наукового пошуку Л. Гладун та засвідчив їхню вагому теоретичну й практичну значущість для освітнього процесу.

Директор ТЗДОЯС№12

Світлана СЛОБОДЯНЮК

Львівська міська рада
Департамент освіти та культури

Початкова школа «Малюк» Львівської міської ради
79053, м. Львів, вул. В. Великого, 41-А, тел. (032) 263-24-44, e-mail: maluklviv@ukr.net

Від 23. 03. 2026 р. № 01-12/45-1

ДОВІДКА

про впровадження результатів дисертації

Гладун Лесі Василівни

на тему **«Формування soft skills у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності»**,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії
за спеціальністю 012 Дошкільна освіта

Упродовж 2023–2025 рр. у дошкільних групах початкової школи «Малюк» Львівської міської ради відбулася апробація результатів дисертації аспірантки ТНПУ ім. В. Гнатюка Гладун Лесі Василівни.

Л. Гладун розробила компоненти soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у старших дошкільників, критерії і показники визначення їх рівнів сформованості, педагогічні умови формування soft skills емоційно-адаптивного інтелекту у дітей старшого дошкільного віку засобами театралізованої діяльності, а також модель реалізації цих умов.

Дослідниця надала методичні рекомендації щодо організації театралізованої діяльності із дітьми старшого дошкільного віку. Ефективність матеріалів перевірено шляхом проведення педагогічного експерименту на базі дошкільних груп початкової школи «Малюк». Результати застосування вказаного методу наукових досліджень підтвердили результативність використання спеціально розроблених форм організації, методів, прийомів та засобів навчання.

Запропонована методика отримала позитивну оцінку колективу педагогів школи та рекомендована до постійного використання, про що засвідчено на засіданні педагогічної ради (протокол № 6 від 27.02.2026).

Директор

Оксана РОСИПСЬКА